

Лазор О.Я. Лазор О.Д.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

навчальний посібник

ДАЖОР

Оксана Лазор
Олег Лазор

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

**ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ
ДОСВІД**

Навчальний посібник

**Київ
ДАКОР
2004**

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
Лист № 14/18.2-740 від 13.04.2004р.*

Рецензенти:

*Красівський О. Я., доктор історичних наук, професор
Кульчицький В. С., доктор юридичних наук, професор
Лесечко М. Д., доктор економічних наук, професор*

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського регіонального інституту державного управління
Української Академії державного управління при Президентові України,
протокол № 1 від 27 лютого 2002 р.*

Лазор О. Д., Лазор О. Я.

Л 177 Місцеве самоврядування. Вітчизняний та зарубіжний досвід. Навчальний посібник. Видання друге, доповнене і перероблене. – К: Дакор, 2004.– 560 с.
ISBN 966-8379-01-2

Запропоноване видання є сучасним посібником з актуальної дисципліни вузівського навчального процесу – місцевого самоврядування. Зміст викладеного матеріалу представлений темами, у яких розглянуто історичний розвиток та конституційно-правові основи місцевого самоврядування, формування органів місцевого самоврядування та їх повноваження, систему гарантій та відповідальності посадових осіб, а також – міжнародний досвід у сфері місцевого самоврядування.

До посібника ввійшли методичні рекомендації щодо інноваційної методики проведення практичних занять із модуля “Місцеве самоврядування в Україні”, а також – основні нормативно-правові документи, що регулюють місцеве самоврядування. У посібнику подано глосарій понять, термінів, визначень щодо місцевого самоврядування. З метою здійснення самоконтролю слухачами, а також – для контролю їх знань і з боку викладачів – розроблені та запропоновані для використання тести та задачі з предмету “Місцеве самоврядування в Україні”.

Для викладачів, магістрів, студентів – усіх тих, хто викладає, вивчає та цікавиться проблемами місцевого самоврядування, питаннями організації та діяльності посадових осіб, а також – органів місцевого самоврядування.

ISBN 966-8379-01-2 © О. Д. Лазор, О. Я. Лазор, 2004
© "Дакор", 2004

Национальна юридична академія України імені Ярослава Мудрого
129429

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
ТЕМА 1	
Історичний розвиток місцевого самоврядування в Україні.....	9
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1	
Суть поняття "місцеве самоврядування" у чинному законодавстві України	15
ТЕМА 2	
Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні.....	18
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2	
Статут територіальної громади міста (села)	29
ТЕМА 3	
Сучасна система місцевого самоврядування в Україні.....	31
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3	
Територіальна громада. Налагодження партнерських взаємовідносин між суб'єктами територіальної громади, як засіб вирішення місцевих проблем.....	47
ТЕМА 4	
Формування органів місцевого самоврядування	50
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4	
Зустріч із кандидатами у депутати.....	62
ТЕМА 5	
Завдання та повноваження посадових осіб та органів місцевого самоврядування.....	67
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5	
Посадові особи та органи міського самоврядування. Аналіз їх повноважень	75

ТЕМА 6

Зарубіжний досвід організації міського самоврядування..... 82

ТЕМА 7

Діяльність органів місцевого самоврядування та громадськості у галузі екології та природних ресурсів 91

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Діяльність посадових осіб територіальної громади та органів місцевого самоврядування у сфері захисту довкілля..... 106

ТЕМА 8

Гарантії та відповідальність посадових осіб та органів місцевого самоврядування..... 116

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Посадові особи територіальної громади та органів місцевого самоврядування..... 129

ТЕМА 9

Міське самоврядування в зарубіжних країнах..... 136

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Системи управління на місцях 148

РОБОЧА ПРОГРАМА МОДУЛЯ

"МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ" 150

Теми рефератів..... 154

Теми дипломних (магістерських) робіт..... 156

Рекомендована література 158

Тести 160

Задачі 172

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 174

Всесвітня Декларація про місцеве самоврядування <i>проголошена на XXVII Міжнародному конгресі Інтернаціональною Спілкою місцевих влад від 23-26 вересня 1985 р</i>	174
Європейська Хартія місцевого самоврядування: <i>Закон України від 15 липня 1997р. № 452/97-ВР</i>	179
Конституція України (розділ XI) <i>прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. (витяг)</i>	187
Конституція Автономної Республіки Крим (розділ IV) <i>прийнята на другій сесії Верховної Ради Автономної Республіки Крим 21 жовтня 1998 р</i>	190
Про місцеве самоврядування в Україні: <i>Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР</i>	194
Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: <i>Закон України від 23 вересня 1997 р. № 539/97-ВР</i> . 263	
Про столицю України - місто — герой Київ: <i>Закон України від 15 січня 1999 р. № 401-XIV</i>	276
Про службу в органах місцевого самоврядування: <i>Закон України від 7 червня 2001 р. № 2493-III</i>	289
Про органи самоорганізації населення: <i>Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III</i>	307
Про статус депутатів місцевих рад: <i>Закон України від 11 липня 2002 р. № 93-IV</i>	322
Про внесення змін до Закону України "Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: <i>Закон України від 26 грудня 2002 року № 421-IV</i>	355
Концепція адміністративної реформи в Україні: <i>Указ Президента від 22 липня 1998 р. № 810/98 (витяг)</i>	358

Концепція сталого розвитку населених пунктів: <i>Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-XIV</i>	391
Про фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування: <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 1997 р. № 1349</i>	406
Положення про реєстрацію асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування: <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 1998 р. № 175</i>	414
Порядок контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади: <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 9 березня 1999 р. № 339</i>	419
Тимчасовий порядок розмежування земель права державної та комунальної власності: <i>Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2002 р. № 1100</i>	421
Концепція Програми законодавчого забезпечення розвитку місцевого самоврядування: <i>розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 липня 2002р. № 416-р</i>	426
О Положении об особенностях города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым: <i>Постановление Верховной Рады Крым от 19 марта 2003 г. №479-3/03</i>	431
Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: <i>Закон України від 6 квітня 2004 р. № 1667-IV</i>	442

ВСТУП

Розпад адміністративно-командної системи, а також світовий досвід щодо необхідності використання місцевого самоврядування об'єктивно ведуть до пошуку такої моделі організації влади в Україні, яка б відповідала сучасним демократичним вимогам, а також забезпечувала б права і свободи громадян, задоволення їх потреб та надання послуг. Становлення та розвиток місцевого самоврядування значною мірою стримується не тільки внаслідок об'єктивних чинників, але і через відсутність реального суб'єкта місцевого самоврядування – територіальної громади, відсутність нових стереотипів мислення, сприйняття місцевого самоврядування як муніципальними і державними посадовими особами, так і пересічними громадянами.

Сьогодні в Україні на етапі формування знаходиться не тільки практична діяльність у сфері місцевого самоврядування, але й сама навчальна дисципліна. Адже “Місьцеве самоврядування в Україні” належить до основних модулів навчальної програми підготовки магістрів державного управління. Тому це видання сприятиме формуванню нового комплексного підходу як до вивчення цього предмета, так і до самої системи підготовки та перепідготовки кадрів для органів місцевого самоврядування та державного управління.

Метою цього посібника є надання всім бажаючим систематизованого матеріалу в галузі місцевого самоврядування. У цьому навчально-методичному виданні поєднуються теоретичний матеріал та практичні завдання, а також викладено навчальну програму модуля, за якою відбувається підготовка магістрів. Це дасть можливість краще зрозуміти та засвоїти теорію для вирішення практичних завдань із місцевого самоврядування.

Розуміючи, що навчальний процес має складну структуру, для його організації необхідно використовувати різні методи навчання. Найоптимальнішою вважаємо таку структуру викладання цього модуля, яка складається з лекцій та практичних занять. Організація викладання цього предмета передбачає застосування різних навчальних методів.

Для здійснення самоконтролю слухачами, а також для контролю їх знань з боку викладачів розроблені та запропоновані для ви-

користання тести та задачі з предмета “Місьцеве самоврядування в Україні”.

Увагу зосереджено на функціонуванні органів місцевого самоврядування, організаційно-правових засадах діяльності посадових осіб цих органів влади, історичних та міжнародних аспектах розвитку місцевого самоврядування.

Для детальнішого вивчення місцевого самоврядування, а також для вирішення тестів і задач рекомендуємо ознайомитись із запропонованою фаховою літературою та основними нормативно-правовими актами.

Тема 1. Історичний розвиток місцевого самоврядування в Україні

1. Поняття та суть місцевого самоврядування.
2. Основні ознаки та принципи місцевого самоврядування.
3. Теорії місцевого самоврядування.
4. Зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування. Періодизація місцевого самоврядування в Україні.

Місцеве самоврядування – багатогранне політико-правове явище, і як об'єкт конституційно-правового регулювання виступає в якості:

- засади конституційного ладу в Україні, тобто є одним із найважливіших принципів організації та функціонування влади у суспільстві загалом, і в державі зокрема, а також необхідним атрибутом будь-якого демократичного ладу;
- специфічної форми народовладдя (ст. 5 Конституції України) [1];
- права жителів відповідної територіальної одиниці (територіальної громади) на самостійне вирішення питань місцевого значення.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади (жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ, міст) самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст (ст. 2) [4].

Основоположним принципом, викладеним в Європейській Хартії місцевого самоврядування [16], що була схвалена Комітетом міністрів країн Ради Європи 1985 р. і ратифікована Україною 15 липня 1997 р., є автономія.

Правова автономія органу місцевого самоврядування полягає в тому, що він має власні повноваження, визначені писаним законом і, де це можливо, – Конституцією (ст. 2) [16], а також має право на судовий захист для забезпечення своїх повноважень та дотримання конституційних принципів самоврядності (ст. 11).

Організаційна автономія полягає в тому, що орган місцевого самоврядування повинен мати можливість сам визначати свою власну внутрішню структуру, котра відповідала б місцевим запитам і одночасно забезпечувала б тим самим ефективне управління (ст.ст. 6, 7, 10).

Фінансова автономія місцевого самоврядування полягає у праві його інституцій володіти та розпоряджатись власними коштами, достатніми для здійснення їх функцій та повноважень (ст. 9).

До **основних принципів місцевого самоврядування** відповідно до ст. 4 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, що є найважливішими ознаками будь-якої демократичної держави, належать:

- **народовладдя:** носієм суверенітету й єдиним джерелом влади в Україні є народ, що здійснює її безпосередньо та через органи державної влади і місцевого самоврядування;
- **законність** в організації та діяльності інституцій місцевого самоврядування, що забезпечується чинним законодавством України;
- **гласність**, що забезпечує відкритий характер діяльності органів місцевого самоврядування і систематичну інформацію населення про неї;
- **колегіальність**, яка означає таку організацію та функціонування відповідного колективного органу, до складу якого входить певна кількість осіб, вибраних персонально у визначеному законом порядку, і питання, що належать до його компетенції, вирішуються більшістю голосів на засадах колективного обговорення;
- **поєднання місцевих і державних інтересів**, яке відбувається внаслідок реалізації спільних зусиль органів місцевої влади;
- **виборність:** органи місцевого самоврядування формуються шляхом вільних виборів, що здійснюються на основі загального, рівного і прямого виборчого права таємним голосуванням терміном на 4 роки;

- **правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність** у межах повноважень, визначених чинним законодавством;
- **підзвітність та відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами;**
- **державна підтримка та гарантія місцевого самоврядування**, що виявляється у наданні територіальним громадам та їхнім органам владно-управлінських повноважень згідно із ст. 7 Основного Закону;
- **судовий захист прав місцевого самоврядування** відповідно до ст. 145 Основного Закону.

Наука про місцеве самоврядування починалася від спроби відповісти на запитання: чи здійснює територіальна громада та її інституції окрему, відмінну від державної, владу, чи вона виконує функції та повноваження інституцій держави? Але оскільки однозначної відповіді – немає, існують та продовжують впливати на практику державотворення, зокрема й України, дві основні теорії місцевого самоврядування: державницька та громадівська. Ці теорії та їх модифікації істотно вплинули на процес розробки основних засад місцевого самоврядування, Конституції та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Ідейною основою місцевого самоврядування вважають вчення про природне право. Представники цієї теорії (А. де Токвіль, Б.Констан де Ребек, О.Лабанд) вважали право жителів на управління своїми справами таким само невід’ємним і невідчужуваним правом, як і природні права та основи свободи людини, що дані їй від народження.

Громадівська теорія місцевого самоврядування, що прийшла на зміну теорії вільної громади, була започаткована практикою державотворення США. Прихильники громадівської теорії місцевого самоврядування розглядають його первинні суб’єкти – громади, як самостійне джерело такої публічної влади, яка не належить державі, а є самостійною, “муніципальною”. Право на місцеве самоврядування є природним та невід’ємним від самої громади, а тому держава тільки його визнає та гарантує. Місцеве самоврядування можливе лише на рівні населених пунктів, бо тільки там ще збереглися умови для відтворення громад. Щодо інших рівнів адміністративно-територіального поділу, то там місцеве самоврядування можливе лише у формі добровільних об’єднань (асоціацій). Місцеве самовряду-

вання, його інституції мають вирішувати тільки питання місцевого значення, а здійснення повноважень державної влади має покладатись на місцеві органи державної виконавчої влади. У вирішенні питань місцевого значення органи місцевого самоврядування мають діяти за принципом “Дозволено все, що не заборонено законом”.

Державницька теорія місцевого самоврядування, що була започаткована у магдебурзькому праві та знайшла своє втілення в Європейській хартії місцевого самоврядування, отримала найбільше поширення в Європі. Основні її положення були розроблені німецькими вченими Л.Штейном та Р.Гнейстом. В основі цієї теорії – ідея децентралізації частини державної виконавчої влади, її деволуції на рівень територіальних спільнот громадян (громад, комун, територіальних колективів) та тих інституцій, які вони обирають. Прихильники цієї теорії виступають лише за певну правову, організаційну та фінансову автономію місцевого самоврядування та його інституцій стосовно центральних та місцевих інституцій державної влади. Вони також розглядають місцеве самоврядування як засіб здійснення державних функцій за допомогою недержавних за своєю суттю суб’єктів (місцевого населення та його інституцій). Відповідно до цієї теорії органи місцевого самоврядування діють за принципом: “Дозволено те, що передбачено законом”.

Певною модифікацією громадівської та державницької теорій місцевого самоврядування є **громадівсько-державницька теорія, або ж теорія муніципального дуалізму**. Це – досить поширена теорія у світовій літературі, яка має також прихильників і в Україні. Відповідно до основних постулатів цієї теорії інституції місцевого самоврядування є незалежними від держави лише в суто громадських справах, до яких держава байдужа, а у сфері політичній – розглядаються як інституції держави, що виконують її функції та повноваження. Тому ті справи, які мають здійснювати інституції місцевого самоврядування, мають також поділятися на “власні” та “делеговані”. У здійсненні власних справ органи місцевого самоврядування мають діяти незалежно та самостійно від державницьких органів, дотримуючись лише законів. У виконанні ж делегованих повноважень органи місцевого самоврядування діють під контролем та адміністративною опікою відповідних державних органів.

Науковці [31, с. 732] виділяють й інші підходи до вивчення місцевого самоврядування, а саме:

- П.Ж.Прудон ототожнював *самоврядування з анархією*;
- Р.Моль, О.Васильчиков, В.Лешков, насамперед, висувають недержавну, переважно *господарську природу діяльності муніципалітетів*;
- з погляду теорії самоврядних одиниць, як юридичних осіб, місцеве самоврядування є *“продуктом самообмеження держави”* (Г.Еллінек), муніципалітети виконують функції державного управління, але залишаються органами не держави, а територіальної громади;
- прихильники органічної теорії (Г.Спенсер, П.Лілієнфельд, Г.Аренс) розглядають *громаду як низовий соціальний організм*, що має низку публічно-правових повноважень, які не делеговані державою, а належать громаді за власним правом;
- *концепція муніципального соціалізму* (М.Загряцков, М.Курчинський) виходить із можливості соціалістичної еволюції буржуазного місцевого самоврядування як одного із шляхів безреволюційної трансформації буржуазного суспільства у соціалістичне;
- за соціальною класовою теорією (Л.Веліхов, П.Стучка, М.Рейснер) *місцеве самоврядування – це форма державного управління певним колом справ на місцях, один із публічних інститутів держави*, завдяки якому правлячий клас забезпечує на місцях дотримання своїх інтересів;
- у теорії *соціального обслуговування* акцент робиться на здійсненні муніципалітетами функцій сприяння добробуту мешканців комун.

Основні ідеї цих теорій знайшли своє втілення у міжнародних документах Європейській Хартії місцевого самоврядування та Всесвітній декларації місцевого самоврядування.

Започатковане ще в період Київської Русі, місцеве самоврядування України пройшло досить-таки складний та суперечливий історичний шлях. До того ж упродовж століть постійно відчувало вплив різних політичних культур, зумовлений особливим геополітичним положенням нашої держави. Науковці [20], зокрема, виділяють такі основні історичні періоди становлення національного місцевого самоврядування:

- перший період – зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування, в основі яких були рід та суверенна громада, своїми хронологічними рамками сягав часу зародження й утворення держави східнослов'янських племен на українських землях, і аж до середини XIV століття;
- другий період, або ж період європеїзації, що характеризувався поєднанням місцевих форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (місто Магдебург), починався з середини XIV ст. і закінчувався у першій половині XIX ст. Магдебурзька грамота, що надавалася королем тому чи іншому місту, була класичним актом децентралізації суверенної влади середньовічної держави на рівень цього міста, його територіальної громади;
- третій період відзначався русифікацією вітчизняного місцевого самоврядування на території сучасної України, центральна, східна, а згодом і південна частини якої входили до царської Росії. Західна частина України належала Польщі, Австрійській, пізніше Австро-Угорській монархії. Хоча процес русифікації в місцевому самоврядуванні України почався десь наприкінці XVII ст., свого апогею він досягнув у XIX ст. та на початку XX століття;
- четвертий період є спробою українізації місцевого самоврядування, початком якого потрібно вважати 20-і рр. XX ст., і який триває дотепер. Починаючи з 1991 р., в Україні нарешті відновлені спроби українізувати як місцеве самоврядування, так й інші сфери суспільного життя. Ціла низка законів та підзаконних актів, ухвалених за часів незалежності України, певним чином, дає змогу українському місцевому самоврядуванню розвинути та вдосконалити через певний період пошуку свою власну модель.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Місцеве самоврядування – це...
2. Місцеве самоврядування діє в...
3. Територіальною основою місцевого самоврядування в Україні є...
4. Територіальною основою регіонального самоврядування в Україні є...
5. Суб'єктами місцевого самоврядування в Україні є...

6. Місцеве самоврядування в Україні може здійснюватись...
7. Особливістю статусу місцевого самоврядування та територіального представництва в Україні є...
8. Адміністративно-територіальна одиниця –
9. Децентралізація влади –
10. Деконцентрація влади –

Практичне заняття № 1

Тема: Суть поняття “місцеве самоврядування” у чинному законодавстві України

Практичне заняття за цією темою доцільно провести, принаймні, після першої лекції. Адже слухачі, які вивчають предмет “Місцеве самоврядування в Україні” – це не завжди ті люди, які працювали або ж працюють в органах місцевого самоврядування. Тому вважаємо за необхідне надати можливість слухачам проаналізувати і, таким чином, розібратись у законодавстві про місцеве самоврядування, а також сформулювати своє бачення щодо порушеного питання. Викладачеві необхідно зуміти довести слухачам правильність тих чи інших тлумачень щодо місцевого самоврядування, допомогти їм сформулювати певні висновки.

Навчальні цілі

- надати слухачам знання з концептуальних засад місцевого самоврядування;
- виявити сутність місцевого самоврядування шляхом аналізу чинного законодавства України;
- сприяти слухачам у самостійній оцінці змісту місцевого самоврядування у реальний час та його відповідності вимогам Європейської хартії;
- розвинути у слухачів аналітичне мислення.

Умова: для обговорення пропонуються твердження про місцеве самоврядування, викладені у Конституції України (1996), Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні”, Європейській хартії місцевого самоврядування (англійський варіант) та її офіційному перекладі, зробленому Є.М.Вишневським і затвердженому керівником юридичного відділу МЗС України О.Чалим.

I. *Local self-government denotes the right and the ability of local authorities, within the limits of the law, to regulate and manage a substantial share of public affairs under their own responsibility and in the interest of local population.*

(Європейська хартія місцевого самоврядування ч. 1, ст. 3)

II. *Місцеве самоврядування означає право і спроможність місцевих властей, в межах закону, здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.*

(офіційний переклад Європейської хартії)

III. *Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища чи міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.*

(Конституція України, ч. 1, ст. 140)

IV. *Місцеве самоврядування – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.*

(Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” ч. 1, ст. 2)

Завдання

- проаналізувати ці твердження;
- виявити недоліки та суперечності;

- обговорити їх;
- обговорити твердження про місцеве самоврядування, викладене В.Пархоменко у книзі “Проблеми місцевого самоврядування”:
Місьцеве самоврядування – є забезпеченою у правовому та матеріальному розумінні функцією та правом (авт.) територіальних громад (або органів місцевого самоврядування, як у Хартії) здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою громадських справ під свою відповідальність та в інтересах місцевого населення.
- запропонувати групі сформулювати та викласти своє твердження сутності місцевого самоврядування і, відповідно – обговорити їх.

Форма проведення заняття: створення кількох груп, кожна з яких аналізує одне твердження і робить певні висновки.

Тема 2. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні

1. Конституція України про місцеве самоврядування.
2. Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про службу в органах місцевого самоврядування”.
3. Статут територіальної громади.
4. Державна політика у сфері місцевого самоврядування.

Із прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України майже закінчився шестирічний пошук моделі місцевого самоврядування у нашій державі. Положення Основного закону вивели місцеве самоврядування на рівень одного з провідних інститутів демократичного конституційного ладу [11]. Про це засвідчує хоча б те, що місцевому самоврядуванню присвячений не тільки XI розділ Конституції, а також статті 5, 7, 13, 19, 38, 40, 71, 118 та низка інших.

Відповідно до ст. 5 Конституції України “Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування” (Рис. 2.1).

Стаття 7 Конституції трактує, що в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування, тобто держава не тільки визнає та гарантує його на рівні Основного Закону, а й розглядає місцеве самоврядування, як фундаментальну засаду устрою держави та суспільства.

Місцеве самоврядування (ст. 140) є правом територіальної громади жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ та міст самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і Законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому Законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Загальні засади формування органів місцевого самоврядування та обрання його головних посадових осіб викладені у ст. 141 Конституції України (Рис. 2.2).

Матеріальною основою місцевого самоврядування, як вказано у ст. 142, є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бю-

джетів, кошти, земля, природні ресурси, що є власністю територіальних громад, сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад.

Територіальні громади села, селища, міста, або утворені ними органи відповідно до ст. 143:

- управляють майном, що є в комунальній власності;
- затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання;
- затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць та контролюють їх виконання;
- визначають, передбачені законом, місцеві податки та збори;
- забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів;
- утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації й установи. здійснюють контроль за ними;
- здійснюють інші повноваження, визначені чинним законодавством.

Обласні та районні ради виконують аналогічні функції на своєму рівні.

Органи місцевого самоврядування (ст. 144) в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на певній території. Цей принцип є важливою гарантією, закріпленого Основним Законом, права територіальних громад на місцеве самоврядування, тобто на самостійне вирішення питань місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Відповідно до ч. 2 ст. 144 Конституції **рішення органів місцевого самоврядування можуть зупинятися з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України з одночасним зверненням до суду.** Зупинити дію актів органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб у визначеному порядку, з одночасним зверненням до суду, мають право місцеві державні адміністрації, на які відповідно до ст. 119 Конституції покладається забезпечення її виконання та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, законності та правопорядку, дотримання прав і свобод громадян на відповідній території.

Право місцевого самоврядування на захист своїх законних прав та інтересів відповідно до ст. 145 здійснюється у судовому порядку.

Ст. 146 вказує, що інші питання організації місцевого самоврядування, формування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування визначаються законом. У питаннях місцевого самоврядування Конституція України є досить гнучким політико-правовим документом: чимало питань становлення та розвитку місцевого самоврядування залишає для регулювання окремими законами.

Важливим етапом став прийнятий Верховною Радою України Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.97 р., який відповідно до Конституції України визначає систему, гарантії реалізації та захисту місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правовий статус та відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, врегульовує інші питання. Структура цього Закону є традиційною і, зокрема, він складається з невеликої преамбули та 80 самостійних статей, які згруповані у такі п’ять розділів:

- Загальні положення.
- Організаційно-правова основа місцевого самоврядування.
- Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування.
- Гарантії місцевого самоврядування та відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
- Прикінцеві та перехідні положення.

НАРОД –
носії суверенітету і єдине
джерело влади в Україні

ПРЕЗИДЕНТ

ДЕРЖАВА
(державна влада)

ГРОМАДА
(місцеве самоврядування)

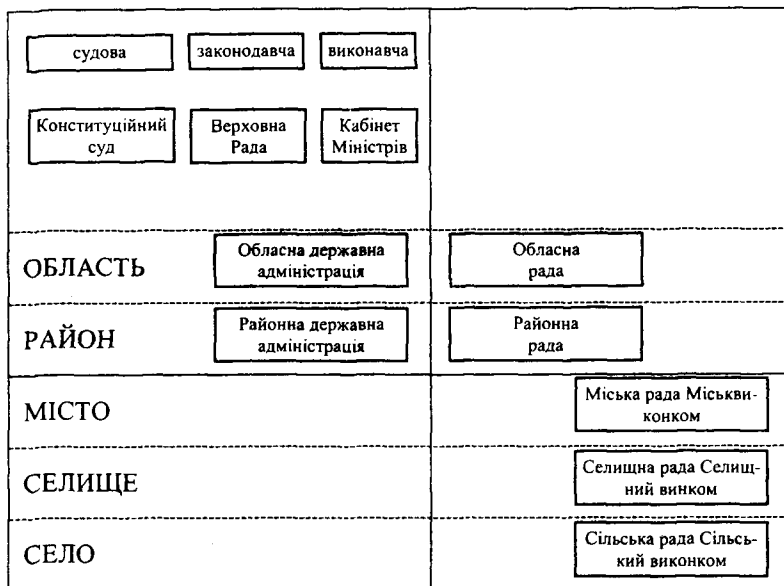
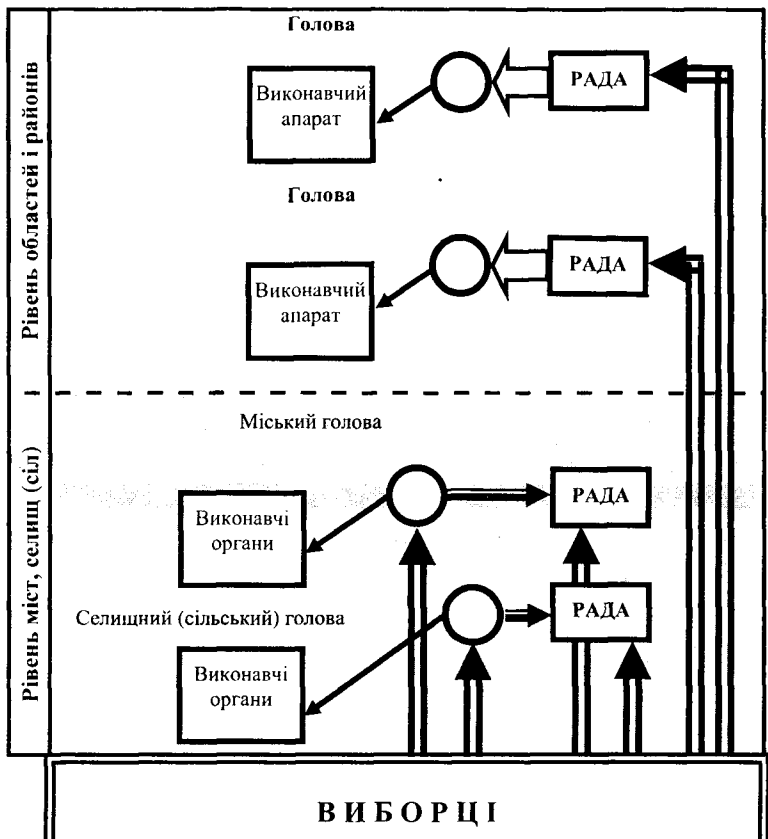

Рис. 2.1. Територіальна організація влади в Україні

Позначення:

- обирає
- керує
- головує

Рис. 2.2. Формування органів місцевого самоврядування та обрання посадових осіб

У першому розділі: “Загальні положення” викладені тлумачення основної термінології, суть місцевого самоврядування та право громадян на участь у ньому, основні принципи місцевого самоврядування та форми місцевої демократії, загальні засади місцевого самоврядування.

У другому розділі цього Закону визначений правовий аспект організаційно-правової основи місцевого самоврядування, а саме:

- повноваження сільських, селищних, міських рад;
- повноваження виконавчих комітетів рад;
- повноваження сільських, селищних, міських голів;
- повноваження районних та обласних рад;
- порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

У третьому розділі Закону конкретизуються конституційні засади матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування, закріплена самостійність місцевих бюджетів, принципи їх формування.

У четвертому розділі Закону викладені положення, які визначають гарантії місцевого самоврядування (ст. 71), відповідальність його органів та посадових осіб, умови та порядок дотермінового припинення повноважень структурних елементів місцевого самоврядування.

Останній, п’ятий розділ Закону розкриває прикінцеві та перехідні положення, які були необхідні для певного етапу розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Закон “Про місцеве самоврядування в Україні” є важливим і необхідним кроком у створенні надійної правової бази для місцевого самоврядування. Сучасна модель його вимагає і надалі осмислення цього явища, а також пошуку більш досконалих альтернатив не тільки на регіональному рівні, – у районах та областях, але й у містах.

Закон України “Про службу в органах місцевого самоврядування” [10] від 07.06.2001 року регулює правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування.

Служба в органах місцевого самоврядування – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом (ст. 1) [10].

Структура Закону [10] охоплює такі розділи:

- Загальні положення;
- Правовий статус посадових осіб місцевого самоврядування;
- Проходження служби в органах місцевого самоврядування та службова кар'єра;
- Припинення служби в органах місцевого самоврядування;
- Матеріальне та соціально-побутове забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування;
- Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування;
- Прикінцеві та перехідні положення.

Відповідно до ст. 19 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” вперше у сучасній історії місцевого самоврядування України, з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування його представницьким органам надано право приймати статuti територіальних громад. **Статут територіальної громади** – це документ нормативно-процедурного характеру, який віддзеркалює характерні риси взаємовідносин всередині територіальної спільноти.

Функціональна роль статуту територіальної громади полягає у врегулюванні особливостей здійснення місцевого самоврядування на території громади в межах, визначених чинним законодавством держави. Під функціями сучасного статуту розуміється регуляторний та реформаторський вплив на різні сфери життя територіальної спільноти. Виділяють, зокрема, такі функції: легітимну, нормотворчу, управлінську, регуляторну, правотворчу, інноваційну, реформаторську, правозахисну, етичну.

Щодо загальної побудови статуту територіальної громади, то можна виділити наступні їх різновиди:

- нормативні – ті, що концентрують у собі основні правові норми;

- декларативні – ті, що нагадують певні переліки принципів, мають чіткий хартийний характер, але не повторюють відомі правові норми;
- директивні – ті, що будуються на концепції зміцнення централізації системи управління об'єктом.

Представлена структура статуту територіальної громади міста [24] дає можливість більш детально ознайомитись із його змістом (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Структура статуту територіальної громади міста

Назва розділів	Зміст розділів статуту
<i>Загальні положення</i>	Тлумачення основних термінів та категорій. Статус міста. Предмет ведення міста. Герб міста та його використання. Прапор міста. Статут міста, його статус, порядок прийняття і зміни. Нагороди міста. День міста
<i>Розділ 1</i> Місто та його адміністративно-територіальний устрій	Визначення меж міста, його території. Приміська зона. Адміністративно-територіальний устрій міста. Пам'ятники на території міста. Назви вулиць, мікрорайонів та інших частин міста, порядок перейменувань
<i>Розділ 2</i> Міське співтовариство (громада) та його роль у міському врядуванні	Структура міської громади, її суб'єкти. Політичні партії, громадські організації, житлово-комунальні об'єднання громадян Способи вираження думки міської громади. Засоби ЗМІ, як засіб вираження її інтересів. Міські вибори. Суспільний контроль за виборами. Міська правова ініціатива. Звертання громадян в органи місцевого самоврядування
<i>Розділ 3</i> Структура й організаційні основи діяльності міської ради	Міська рада. Її компетенція. Статус депутата міської ради. Організація роботи міської ради. Регламент міської ради. Рішення міської ради. Контрольна діяльність міської ради. Гарантії діяльності міської ради. Взаємини міської ради і міського голови. Районна рада на території міста, статус, регламент, повноваження

<p>Розділ 4 Принципи і система міського самоврядування</p>	<p>Принципи, мета, функції та компетенція міського самоврядування. Система міського самоврядування. Гарантії і правова основа міського самоврядування. Судовий захист міського самоврядування. Система правових актів міської ради та виконкому. Взаємовідносини органів міського самоврядування з органами державної влади, підприємствами комунальної та іншими формами власності. Взаємодія міської влади із громадськими організаціями та політичними партіями. Участь міста в муніципальних спілках та асоціаціях</p>
<p>Розділ 5 Міська муніципальна служба</p>	<p>Структура міської муніципальної служби. Службовці місцевого самоврядування. Статус муніципального службовця. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування</p>
<p>Розділ 6 Матеріальна та фінансова основи міського самоврядування</p>	<p>Поняття матеріальних, економічних і фінансових основ місцевого самоврядування. Міська власність. Керування міською власністю. Міське комунальне господарство, міська економіка. Міські замовлення і тендери. Майнова відповідальність міста. Міські позабюджетні фонди</p>
<p>Розділ 7 Міська політика: зміст, основні напрямки, засоби</p>	<p>Поняття міської політики, її принципи та елементи, засоби реалізації. Міські програми. Участь у міській політиці суб'єктів міської громади</p>

Інші автори [22] пропонують більш детальну структуру статуту села (селища):

Розділ I.

1.1. Загальна характеристика села (селища).

1.2. Територіальна громада села (селища).

1.3. Правова основа статуту.

1.4. Організаційно-правова, матеріальна та фінансова основи місцевого самоврядування.

1.5. Відносини місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями.

Розділ II.

2.1. Загальні засади формування та функціонування системи місцевого самоврядування в селі (селищі).

2.2. Форми участі громадян у місцевому самоврядуванні.

2.3. Місцевий референдум.

2.4. Вибори депутатів сільської (селищної) ради та сільського (селищного) голови.

2.5. Загальні збори громадян за місцем проживання.

2.6. Місцеві ініціативи.

2.7. Громадські слухання.

2.8. Взаємодія органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Розділ III.

3.1. Система органів самоорганізації населення.

3.2. Порядок формування органів самоорганізації населення.

Розділ IV.

4.1. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальною громадою.

4.2. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними та фізичними особами.

Розділ V. Символіка села.

Розділ VI. Прапор села (селища).

Реєстрація статутів територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється районними управліннями юстиції, а статутів територіальних громад міст Києва та Севастополя, а також міст обласного значення – відповідними міськими управліннями юстиції. Для реєстрації статуту до органу, що здійснює цю реєстрацію, разом із заявою відповідного зразка подаються:

- статут територіальної громади села, селища, міста у двох примірниках;
- рішення представницького органу місцевого самоврядування про затвердження статуту;
- протокол пленарного засідання представницького органу місцевого самоврядування, на якому прийнято рішення про реєстрацію статуту;
- документ про внесення плати за реєстрацію статуту.

Відповідно до Концепції адміністративної реформи (1998) найважливішим результатом її має бути докорінна зміна на рівні те-

риторіальних громад, які завдяки реалізації визначених концепцією завдань отримають нові можливості розвитку і зможуть задовольнити свої потреби. У цьому сенсі основною метою реформи є створення такої системи, за якої громадяни сіл, міст, районів та областей зможуть вирішувати більшість справ самостійно, на місці, у рамках їх власних можливостей та ресурсів, без зайвого залучення до вирішення цих питань центрального уряду. Йдеться про систему, в якій є якнайбільше самоврядування та якнайменше вказівок зверху.

Метою реформування місцевих органів виконавчої влади є гармонійне поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів із врахуванням особливостей територіального розвитку; сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування на основі чіткого функціонального розмежування з повноваженнями виконавчої влади. Права та можливості мають бути жорстко пов'язані між собою. Таким чином, місцевим органам самоврядування необхідно мати у своєму розпорядженні ресурси, достатні для забезпечення громадської служби, згідно з вимогами місцевої громади та стандартами, передбаченими публічним правом.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Нормативно-правові документи, що регулюють діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні ...
2. Служба в органах місцевого самоврядування це ...
3. Вирішувати питання місцевого самоврядування – це право чи обов'язок ...
4. Спільні інтереси територіальних громад реалізують ...
5. Управління об'єктами спільної власності належить до компетенції ...
6. Форми волевиявлення громадян ...
7. Статус територіальної громади ...
8. Документи, що подаються для реєстрації статусу ...
9. Перспектива розвитку місцевого самоврядування в Україні ...
10. Мета реформування системи місцевого самоврядування та територіального устрою ...

Практичне заняття № 2

Тема: *Статут територіальної громади міста (села)*

Загалом, виокремлюють три основні рівні нормативно-правового регулювання місцевого самоврядування: конституційний, законодавчий і статутний. В Україні статутне право має свій історичний розвиток і сягає часів Магдебурзького права. Відповідно до ст. 19 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” вперше у сучасній історії місцевого самоврядування України, з метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування, його представницьким органам надано право приймати статuti територіальних громад.

Однак, яким має бути сучасний статут територіальної громади, його критерії створення, функції, у чому полягає зацікавленість усіх суб’єктів територіальної громади у прийнятті цього важливого документа? Саме вирішенню цих питань присвячене практичне заняття.

Навчальні цілі

- набуття практичного вміння скласти статут територіальної громади;
- обговорення та закріплення функцій статуту;
- визначення слухачами основних структурних елементів статуту;
- оцінювання значення статуту для кожного із суб’єктів територіальної громади, а також пошук шляхів залучення його до написання та прийняття цього документа;
- набуття організаційних навичок щодо визначення шляхів, способів і часу для обговорення статуту.

Умова: слухачі розподіляються на малі групи, кожна з яких виконує конкретне завдання і пропонує його вирішення всім присутнім.

Завдання

- визначити мету та завдання статуту;
- визначити критерії до написання цього документа;
- вказати основні функції статуту;
- знайти ті моменти, які можуть зацікавити того чи іншого суб'єкта територіальної громади взяти участь у написанні, обговоренні статуту;
- визначити зміст статуту і його наповнення.

Форма проведення заняття: робота в малих групах.

Тема 3. Сучасна система місцевого самоврядування в Україні

1. Система місцевого самоврядування.
2. Елементи місцевого самоврядування.
 - 2.1. Територіальна громада.
 - 2.2. Представницькі органи місцевого самоврядування.
 - 2.3. Виконавчі органи місцевого самоврядування.
 - 2.4. Посадові особи місцевого самоврядування.
3. Асоціації та інші форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування.
4. Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі.

Система місцевого самоврядування є важливим складником територіальної організації влади будь-якої демократичної за своїм розвитком країни. Сама ж система місцевого самоврядування як така, в Україні, де-факто, ще не склалася, оскільки механізм місцевої влади ще не працює в самоврядному режимі, остаточно не сформована територіальна організація влади, не створено фінансово-економічного підґрунтя. Однак елементи цієї системи присутні та продовжують розвиватись за умов:

- існуючих політичних традицій та історичного досвіду;
- фінансово-економічної кризи;
- особливостей політично-правового розвитку держави, нестабільного конституційного та законодавчого регулювання;
- подолання психологічних стереотипів патерналістського мислення [27].

У новітній історії України науковці виділяють декілька етапів зміни системи організації влади:

- перебудова, або руйнація партійно-олігархічного керівництва;
- законодавче наближення до сучасних форм організації влади, декларованого проголошення суверенітету, запровадження принципів політичної демократії;

- державотворення, розбудова державного механізму в умовах проголошення й утвердження незалежності України;
- дезорганізація влади й управління, як наслідок політичного протистояння, політичної та економічної кризи у суспільстві [27].

В Україні існують три основні ланки адміністративного поділу на територіальному рівні: область, район (сільський), район (міський). До цього додаються 5 ланок на муніципальному рівні, серед яких одна сільрада, тяжіє до територіального рівня, селище – інша ланка – до муніципального. Решта ланок – міські: міста районного, обласного та державного значення. Окреме місце займає адміністративно-територіальна одиниця у складі України – Автономна Республіка Крим.

У березні 2002 року відбулися вибори депутатів місцевих рад і сільських, селищних, міських голів. У результаті – сформувалися відповідна структура та склад органів місцевого самоврядування в Україні. Сьогодні систему місцевого самоврядування складають: 24 обласні, 490 районів, 454 міста, 118 районів у містах, а також 888 селищ міського типу, 28619 сіл та селищ. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус. Як окремі адміністративно-адміністративні одиниці виділяють 10263 сільради.

Зміни адміністративно-територіального устрою України представлені у табл. 3.1.

До елементів місцевого самоврядування, що складають його систему відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, належать:

- територіальна громада;
- сільська, селищна, міська рада;
- сільський, селищний, міський голова;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської рад;
- районні (в місті) ради, які створюються у містах із районним поділом, за рішенням територіальної громади міста або міської ради;
- районні та обласні ради, що представляють інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- інституції самоорганізації населення.

Адміністративно-територіальний устрій України

Роки	Автономна республіка Крим	Області	Округи	Райони		Міста		Селища міського типу	Сільські ради
				Сільські	У містах	Всього	Республік., обласного значення		
1950	-	25	13	749	68	261	75	478	16357
1960	-	25	-	604	74	345	86	823	8603
1970	-	25	-	476	90	387	112	865	8592
1980	-	25	-	479	120	412	138	902	8522
1990	-	25	-	479	120	436	145	927	8996
2000	1	24	-	490	122	447	170	894	10260
2002	1	24	-	490	118	454	174	888	10263

Останніми роками поняття “територіальна громада”, “громада” вийшло на новий ступінь свого розвитку, до того ж, воно все частіше використовується у різного рівня нормативних документах: від місцевих актів до Конституції України. Необхідність як теоретичного, так і практичного осмислення поняття, сутності територіальних громад зумовлена невідкладними потребами розвитку суспільства. Концепція громади, що безпосередньо пов’язана з місцевим самоврядуванням була також предметом уваги вітчизняних правників, політиків і громадських діячів ХІХ ст., зокрема, М. Драгоманова, М. Грушевського, Р. Лашенко, С. Шелухіна та інших. Дж. Хілер у 1955 р., дослідивши 94 визначення громад, зробив висновок, що, незважаючи на розбіжності, більшості з них властиві такі ознаки: соціальна взаємодія, площа і загальний зв’язок [28].

Значний вплив на формування територіальних громад та розвиток стійких внутрішніх зв'язків їх членів здійснюють і політико-адміністративні чинники. Політична влада перетворює звичайну сукупність жителів, потенційну громаду – в реальну. До того ж, необхідно зауважити, що роль політичної влади у створенні територіальних громад настільки велика, що вона не тільки може створювати, але і руйнувати, роз'єднувати існуючі громади на кілька, або ж своєю діяльністю чи її ж відсутністю призводити до послаблення зв'язків як з нею, так і між людьми, занепаду самої громади.

Тому, мабуть, не випадково перелік термінів ст. 1 Закону “Про місцеве самоврядування” розпочинається із визначення територіальної громади, як первинного та провідного суб'єкта системи місцевого самоврядування. Отже, *територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр*. Під цим визначенням законодавець розуміє:

- жителів, об'єднаних постійним місцем проживання;
- територіальна основа місцевого самоврядування – село, селище та місто.

Це означає, що до територіальної громади можуть належати не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, що постійно проживають у межах села, селища, міста і користуються, відповідно до ст. 26 Конституції України, такими ж правами і свободами, а також виконують такі ж обов'язки, як і громадяни України. До того ж територіальні громади реалізують такі функції:

- управлінську;
- установчу;
- координуючу;
- контролюючу та інші.

У пункті 1 ст. 6 Закону чітко закріплено принципове положення про статус територіальної громади. Зокрема, вказується, що *первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста*.

Територіальна громада наділена конкретною право-суб'єктністю: правом формування відповідних органів, проведення місцевих референдумів, управління місцевими бюджетами та комунальною власністю тощо.

Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову (п. 2 ст. 6) [4].

Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл. Таке рішення є наданням згоди на створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету, об'єднання комунального майна (п. 3 ст. 6) [4].

Вихід із складу сільської громади здійснюється за рішенням референдуму відповідної територіальної громади (п. 4 ст. 6) [4].

Ці пункти шостої статті, на законодавчому рівні, регулюють питання про об'єднання – роз'єднання територіальних громад.

Представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади та приймати від її імені рішення.

Враховуючи особливості адміністративно-територіального устрою нашої держави, система представницьких органів місцевого самоврядування складається з двох рівнів:

- сільські, селищні, міські ради – місцеві ради;
- районні та обласні ради.

Наявність таких двох рівнів аж ніяк не дає підстав підпорядковувати органи першого рівня – другому. Відповідно до положень ст. 10 [4] можна зробити висновок про те, що місцеві ради – єдині представницькі органи територіальних громад. Саме цим радам належить провідна роль і, окрім цього, – це ті інституції, які безпосередньо працюють із людьми та представляють найближчий до громадян рівень управління (Рис. 3.1). Отже, місцеві ради як представницькі органи:

- виборні органи, що складаються з депутатів, обраних безпосередньо територіальною громадою;
- акумулюють інтереси територіальних громад і володіють правом представляти їх;

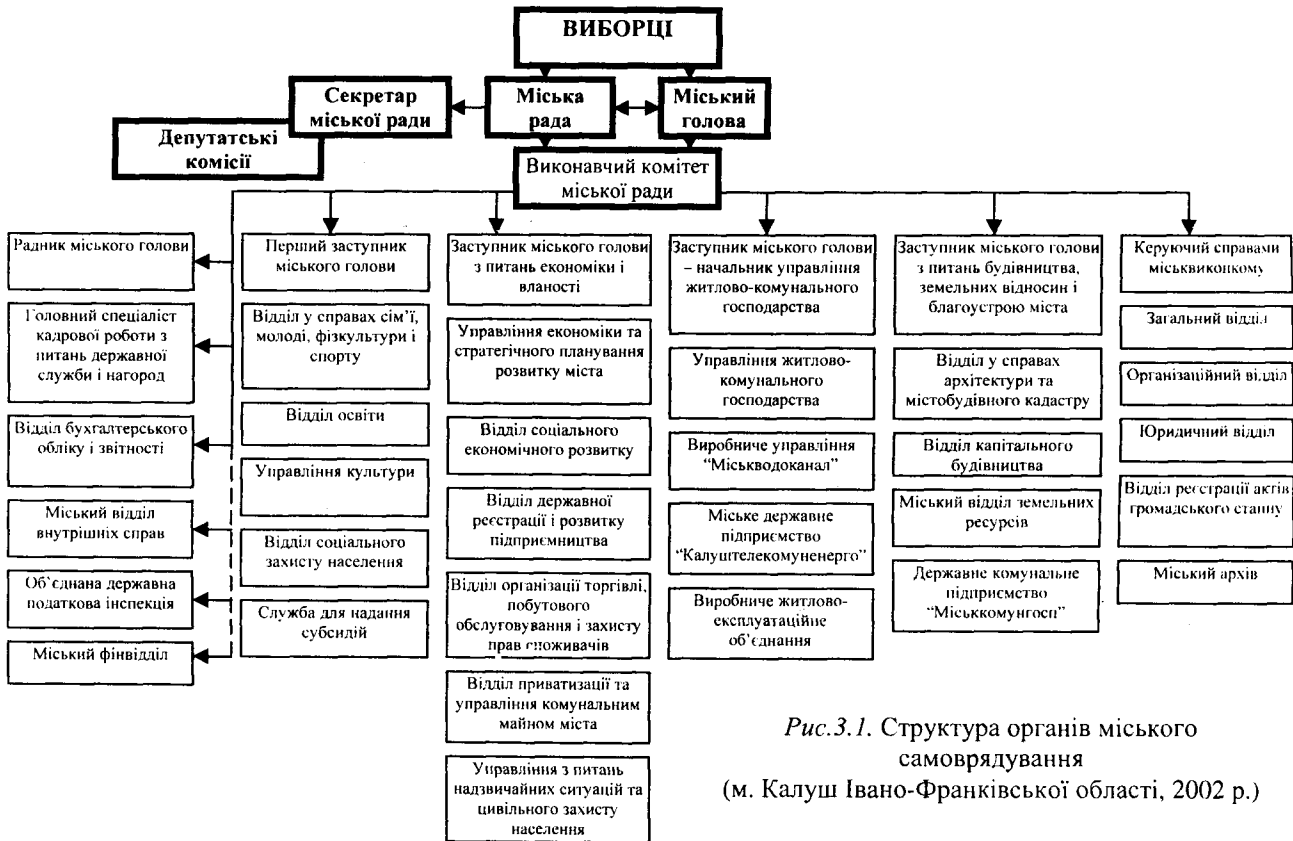

Рис.3.1. Структура органів міського самоврядування
 (м. Калуш Івано-Франківської області, 2002 р.)

- мають виключне право приймати рішення від імені територіальної громади.

Обласні та районні ради не виступають представницькими органами обласних і районних громад, оскільки Конституція України не визнає наявності таких громад і не розглядає населення області, району як суб'єкт місцевого самоврядування. Обласні та районні ради конститууються як органи місцевого самоврядування, *що представляють спільні інтереси територіальних громад, сіл, селищ, міст у межах повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами (п. 2 ст. 10) [4].*

Відповідно до п. 2 ст. 5 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” у містах із районним поділом, за рішенням територіальної громади міста або міської ради, можуть утворюватися районні в місті ради, які, відповідно, формують виконавчі органи та обирають голову ради, котрий одночасно є головою її виконавчого комітету.

Органи самоорганізації населення – це також представницькі органи і є природним доповненням та елементом системи місцевого самоврядування. До системи самоорганізації населення належать загальні збори (сходи), конференції громадян та інші територіальні форми вияву безпосередньої демократії, а також органи самоорганізації громадян, – ради або громадські комітети, інші органи, що створюються, відповідно, в межах будинків, вулиць, кварталів, районів, мікрорайонів, селищ, сілрад як адміністративно-територіальних одиниць. Ці органи створюються шляхом виборів на загальних зборах або конференціях за місцем проживання жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста (ст. 1) [4] або району в місті, на термін дії повноважень представницького органу місцевого самоврядування.

Основним завданням органів самоорганізації населення є сприяння та підтримка громадсько-корисних справ, а саме:

- сприяння забезпеченню дотримання громадянами Конституції та законів України, реалізації рішень органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, місцевих референдумів, зборів громадян за місцем проживання, прийнятих у межах їх компетенції;
- внесення пропозицій до проектів програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

- участь у здійсненні контролю за дотриманням іншими суб'єктами правил забудови відповідних адміністративно-територіальних одиниць, вимог щодо раціонального використання природних ресурсів;
- сприяння належній організації комунального господарства та контроль за діяльністю відповідних підприємств та організацій, здійснення повноважень, делегованих цим органам відповідною радою.

Виконавчі органи місцевого самоврядування – органи, які відповідно до Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у випадку їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування, реалізації рішень, ухвалених територіальними громадами, відповідними радами у межах, визначених цими та іншими законами.

Виконавчий комітет ради є одним із найважливіших її виконавчих органів. Для організації своєї роботи виконавчий комітет приймає, як і рада, регламент, котрий регулює планування його роботи, порядок підготовки та внесення питань на засідання, процедуру прийняття рішень і контролю за їх виконанням. Основною формою роботи виконавчого комітету є засідання, що проводяться відкрито та гласно, за винятком розгляду питань, які складають державну таємницю або ж у випадку прийняття окремого рішення про проведення закритого засідання.

До виконавчих органів ради належать також відділи, управління, департаменти та інші виконавчі органи, які можуть створюватися сільською, селищною, міською, районною у місті радою, у межах затверджених нею структури та штатів, з метою здійснення повноважень, що належать до компетенції рад (ст. 54) [4] (*Рис. 3.2*). Положення про них затверджуються відповідною радою.

Виконавчі органи рад є формою здійснення територіальною громадою функцій місцевого самоврядування. Тому вони залежать не тільки від органів, що їх формують, але й від територіальних громад, здатних впливати все ж таки на їх діяльність.

Посадова особа органів місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій та отримує заробітну плату за раху-

нок місцевого бюджету (ст. 2) [10]. Отже, це не всі працівники органів місцевого самоврядування, а лише:

- керівники місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські голови);
- керівники органів місцевого самоврядування (голови районних, районних у містах, обласних рад, керівники відділів, управлінь, інших виконавчих органів місцевого самоврядування, відповідних підрозділів цих органів);
- відповідальні працівники органів місцевого самоврядування, які займають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків [11].

У таблиці 3.2 представлено класифікацію посад державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування.

До елементів системи місцевого самоврядування, що з'явилися не так давно, належать **асоціації місцевого самоврядування**, що створюються з метою ефективнішого здійснення повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад. Як зауважують науковці [11], об'єднання в асоціації та вступ до них, а також створення інших форм об'єднання органів місцевого самоврядування є одним із найбільш пріоритетних і дієвих напрямків забезпечення розв'язання актуальних проблем соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Це, зокрема, Асоціація міст України, Українська асоціація місцевих та регіональних влад, Асоціація демократичного розвитку і самоврядування України, Всеукраїнське об'єднання місцевого та регіонального розвитку, Ліга історичних міст України, Фонди підтримки місцевого самоврядування та інші. Органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть також входити і до міжнародних асоціацій.

Асоціація демократичного розвитку і місцевого самоврядування України – незалежна, неурядова, неприбуткова громадська організація, зорієнтована на підтримку місцевого самоврядування як однієї з головних засад побудови громадянського суспільства в Україні, зміцнення її державності та демократичних основ. Створена після перших в історії України демократичних виборів на нарадах представників місцевих рад у містах Дніпродзержинськ (17.08.1990) та Житомир (22.09.1990) під назвою “Асоціація демократичних рад і демократичних блоків у радах”.

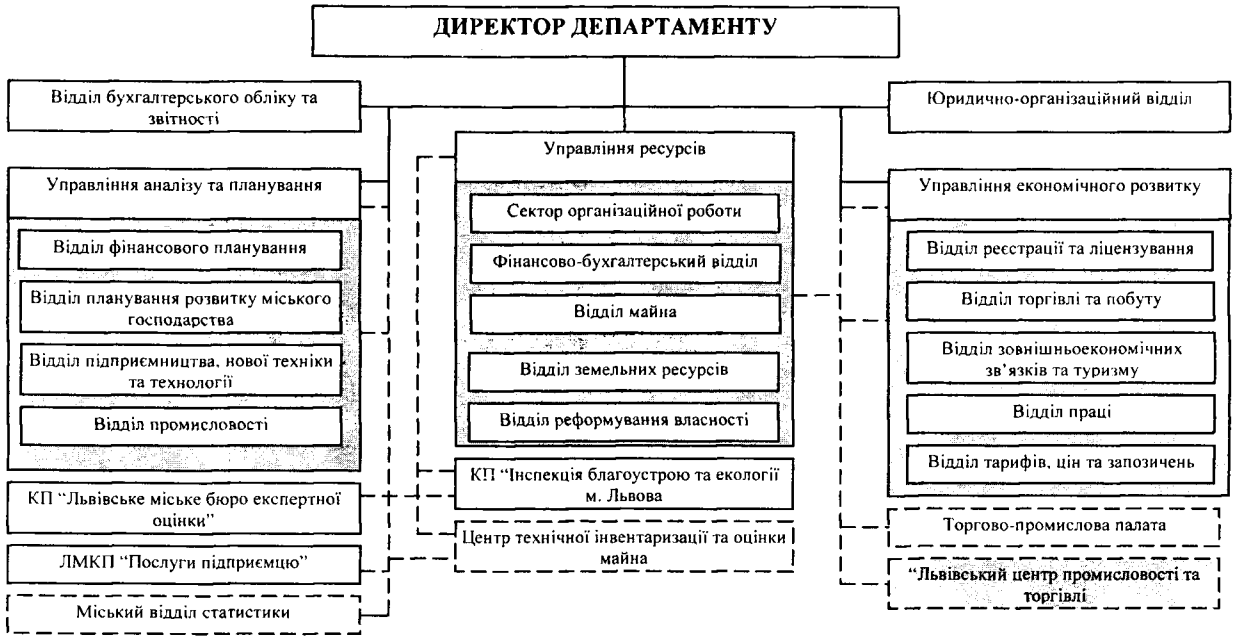

Рис. 3.2. Структура департаменту економічної політики та ресурсів Львівської міської ради третього скликання

Асоціація міст України – всеукраїнська недержавна організація голів міст країни, метою якої є розвиток та утвердження у державі правових засад місцевого самоврядування. Створена у червні 1992 р. Станом на 2002 р. її склад – 366 українських міст, селищ і сіл. До організаційної структури Асоціації міст України належать: секції (великих міст; середніх та малих міст; з питань: освіти, охорони здоров'я, культури та мистецтва, житлово-комунального господарства, екологічної політики та природокористування, молодіжної політики), спілки (історичних міст, секретарів місцевих рад), координаційна рада з питань комп'ютеризації. Основні напрямки діяльності: участь у формуванні правової бази місцевого самоврядування; взаємодія з органами державної влади; підтримка міських програм та програм муніципального підприємства; захист інтересів муніципальних працівників; підготовка та підвищення кваліфікації кадрів; міжнародне співробітництво.

Асоціація сільських, селищних та міських рад України – всеукраїнське недержавне об'єднання найчисленнішої в Україні ланки органів місцевого самоврядування – сільських, селищних та міських голів. Утворена 26.12.1996 р. у м. Київ.

Однак, необхідно мати на увазі, що асоціаціям, спілкам та іншим об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватись повноваження цих органів, оскільки вони не здійснюють функції місцевого самоврядування, хоча їх діяльність сприяє більш ефективному виконанню завдань та функцій місцевого самоврядування.

Міське самоврядування в місті Києві здійснюється територіальною громадою міста як безпосередньо, так і через Київську міську раду, районні в місті ради та їх виконавчі органи відповідно до Закону України “Про столицю України – місто-герой Київ” [7] від 15 січня 1999 року (*Рис. 3.3¹*).

¹ Салій І. Українські міста: питання власності і муніципального управління. К., 2001 – С. 83.

Класифікація посад державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування

Категорія	Ранги	Посади державних службовців, що відносяться до категорій, рангів	Орган, що присвоює ранг	Посади службовців органів місцевого самоврядування, що відносяться до відповідних категорій, рангів	Орган, що присвоює ранг
I	1 2 3	Перші заступники міністрів, Голови державних комітетів, керівники ЦОВВ зі спеціальним статусом; Голови ОДА; Керівники і перші заступники АПУ, Секретаріатів ВРУ і КМУ	Президент України	Голови обласних рад, Київський та Севастопольський міські голови	Рада, відповідним рішенням
II	3 4 5	Заступники керівників АПУ, Секретаріатів ВРУ і КМУ, Перші заступники голів державних комітетів і голів ОДА	КМУ	Міські голови міст-обласних центрів, м. Сімферополя; заступники голів обласних рад та Київського і Севастопольського міських голів	Рада, відповідним рішенням

III	5 6 7	Керівники структурних підрозділів, завідувачі секторів АПУ, секретаріатів ВРУ і КМУ, заступники голів ОДА, голови РДА; начальники окремих управлінь, що не належать до структури ОДА	Керівник держав. органу	Перші заступники та заступники міських голів (міст – обласних центрів) з виконавчої роботи, секретарі цих рад, міські голови міст обласного значення, голови райрад і районних у містах рад; керуючі справами виконавчих апаратів обласних та Севастопольської міської ради	
IV	7 8 9	Спеціалісти АПУ, Секретаріатів ВРУ і КМУ; заступники начальників окремих управлінь, керівники управлінь і відділів ОДА, перші заступники голів РДА	Керівник держав. органу	Голови постійних комісій із питань бюджету обласних рад, Київської та Севастопольської міських рад; керівники управлінь і відділів виконавчого апарату обласних рад, секретарі міських рад міст обласного значення	Рада відповідним рішенням голові. Голова обласної, районної, районної у місті ради; міський, селищний, сільський голова – заступникам та іншим спеціалістам
V	9 10 11	Спеціалісти міністерств, державних комітетів, інших ЦОВВ, заступники керівників управлінь, відділів, служб ОДА, спеціалісти апарату цих адміністрацій, заступники голів РДА	Керівник держав. органу	Міські голови міст районних центрів, селищні і сільські голови, заступники голів районних рад, керуючі справами виконавчих апаратів районних рад, керуючі справами виконавчих комітетів районних у містах рад	

VI	11 12 13	Спеціалісти управлінь, відділів, служб ОДА; Керівники управлінь, відділів, служб РДА	Керівник держав. органу	Заступники міських голів міст районного значення; сільських, селищних голів, головні бухгалтери, спеціалісти управління міських рад
VII	13 14 15	Спеціалісти РДА, їх управлінь, відділів, служб	Керівник держав. органу	Консультанти голів районних рад, спеціалісти виконкомів районних рад, спеціалісти сільських, селищних рад

Система місцевого самоврядування (ст. 7) у місті Києві охоплює:

- територіальну громаду міста;
- міського голову;
- міську раду;
- виконавчий орган міської ради;
- районні ради;
- виконавчі органи районних рад у місті;
- органи самоорганізації населення.

Київська міська рада, районні у місті ради (ст. 9) [7], що є юридичними особами, діють як представницькі органи. Київська міська рада утворює дорадчий орган: Президію Київської міської ради, що готує узгоджені пропозиції та рекомендації з питань, які передбачається внести на розгляд ради (ст. 12) [7]. Президія діє на основі Положення про неї, яке затверджується Київською міською радою; рішення її мають рекомендаційний характер. До складу цієї Президії належать:

- міський голова;
- заступник голови у роботі з радами;
- голови постійних комісій ради;
- уповноважені представники депутатських груп і фракцій.

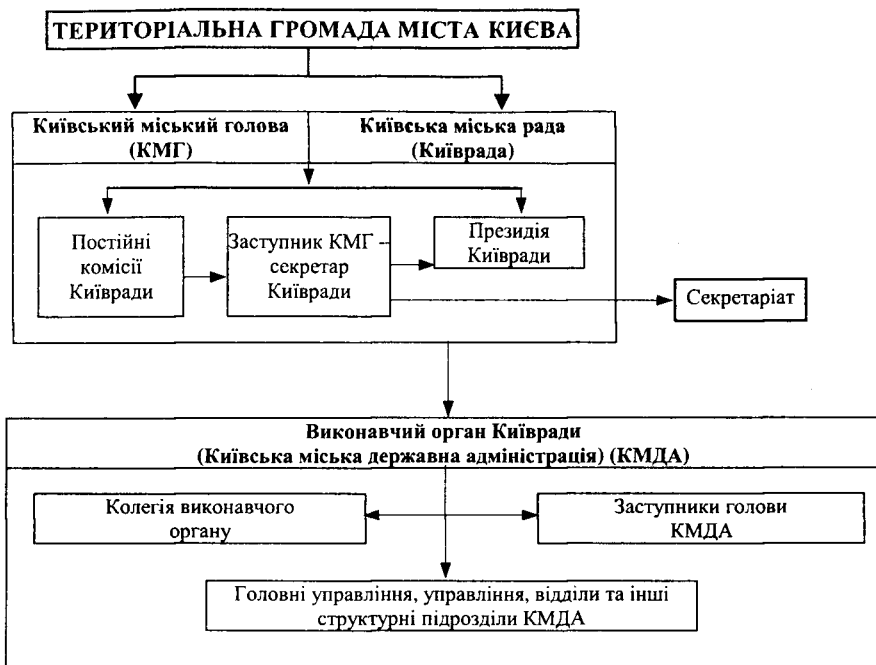

Рис. 3.3. Структура місцевого самоврядування та виконавчих органів у м. Київ

Київська міська рада утворює секретаріат ради (ст. 14) [7], що здійснює організаційно-правове, інформаційно-аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів, сприяє здійсненню Київською міською радою взаємодії з міською державною адміністрацією та районними радами у місті Києві. Структура, чисельність секретаріату, витрати на його утримання встановлюються радою за поданням міського голови. Секретаріат, за посадою, очолює заступник міського голови – секретар міської ради, який обирається радою з числа її депутатів і здійснює функції та повноваження на постійній основі.

Відповідно до п. 5 ст. 1 цього Закону столичний статус міста Києва покладає на органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади додаткові обов'язки та гарантує цим органам надання з боку держави додаткових прав (ст. 22) [7]. Київський міський голова, який обирається шляхом прямих виборів відповідно до Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 14 січня 1998 р., окрім загальних, здійснює також і додаткові повноваження (ст. 17) [7].

У Законі України “Про столицю України – місто-герой Київ” [7] врегульовано також матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування у місті Києві (ст.ст. 18, 19); визначено гарантії забезпечення здійснення містом Києвом столичних функцій та відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також місцевої державної адміністрації (ст.ст. 20, 21); передбачено особливості взаємодії органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади у місті Києві з іншими органами влади, підприємствами, представництвами (ст.ст. 24, 25).

Органи місцевої влади у м. Севастополі функціонують відповідно до Положення про обласну Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та Положення про районну, районну у містах Києві та Севастополі державну адміністрації [13].

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Система місцевого самоврядування в Україні включає...
2. Сутність статусу сільських, селищних, міських рад...
3. Сутність статусу районних та обласних рад...
4. Елементами системи місцевого самоврядування є...
5. До виконавчих органів місцевого самоврядування належать...
6. Територіальна громада –
7. Представницький орган місцевого самоврядування –
8. Органи самоорганізації населення формуються –
9. Особливості функціонування Київської та Севастопольської міських рад визначаються...
10. Система регіонального самоврядування...

Практичне заняття № 3

Тема: Територіальна громада. Налагодження партнерських взаємовідносин між суб'єктами територіальної громади, як засіб вирішення місцевих проблем

У будь-якій територіальній громаді, як стверджують фахівці, можна виділити такі групи: керівники органів влади (1%); підприємці, які активно впливають на життя громади (5%); населення, яке бере участь у житті громади періодично (10%); той потенціал громади, який можна використати (40%). Виникає запитання, а де ж 44% населення територіальної громади? Як залучити їх до співпраці, задіяти до вирішення місцевих проблем? На сьогодні – це є однією із важливих проблем.

Адже, здавалось би, чому участь громадськості є такою важливою на сьогодні? Та, як стверджують науковці, діяльність обраної демократичним шляхом влади, яка не враховує думки громадськості, – приречена на неефективність. Постійний контроль із боку громадськості, її співпраця з владою є необхідною, бо, як зауважив John Acton [32], “кожна влада схильна до корупції та абсолютна влада – корумпована абсолютно”.

Упродовж усієї історії розвитку людства громадяни відшукали безліч способів із метою бути почутими і тому вважати, що свобода слова, доступу до інформації, участь громадськості є винаходами останніх років – безпідставно. Залучення громадськості, загалом, до процесу вироблення рішень влади будь-якого рівня, вважається одним із фундаментальних принципів демократичного суспільства. Але, як завжди, існують прихильники однієї та іншої точок зору, і на їх захист пропонують свої аргументи:

↳ “за” участь громадськості:

- якість прийнятого рішення, закону – вища;
- підвищується результативність дії рішень;
- взаємини між владними органами та громадськістю будуються на довірі та відповідальності;

☞ і “проти” неї:

- значна тривалість процесу;
- нефаховість, некомпетентність громадськості;
- “дороге задоволення”.

Саме тому для налагодження співпраці між усіма суб’єктами територіальної громади, а, в конкретному випадку, це є слухачі групи, – необхідно вирішити вказані завдання.

Навчальні цілі

- слухачі набувають вмінь визначати основні проблеми, їх причини, що заважають співпраці та аналізують їх;
- формують уміння долати негативні моменти, що часто є поштовхом для подальшого розвитку громади;
- аналізують проблеми, передбачають негативні моменти, формують свої висновки та пропозиції для їх вирішення, налагодження партнерства між усіма суб’єктами територіальної громади.

Умова: залежно від кількості слухачів, формуються малі групи, які, відповідно, представляють владу, підприємців, керівників державних підприємств, громадські організації, політичні партії, “сіру масу” громадськості, а також активне населення.

Завдання

- структурувати територіальну громаду та виділити взаємозв’язки між цими суб’єктами (намалювати схему та обґрунтувати її);
- визначити цілі партнерства, середовище для його розвитку;
- виділити перешкоди (5 аргументів), що зустрічаються з боку кожного структурного елемента територіальної громади, і які заважають налагодженню партнерських відносин;
- вказані перешкоди перетворити у шанси для розвитку громади і, водночас, передбачити можливу небезпеку;
- визначити шляхи, форми та способи налагодження співпраці між суб’єктами територіальної громади.

Форма проведення заняття: створення малих груп, кожна із яких представляє одного із суб'єктів територіальної громади, і виконує відповідні завдання.

Якщо дозволяє час, на розгляд цієї аудиторії пропонується вирішення конкретної проблеми. У цьому випадку, кожна із груп пропонує свої шляхи вирішення, виходячи із свого статусу, а також, – шукає перешкоди і небезпеку, що можуть виникнути з боку інших суб'єктів територіальної громади, намагаючись їх уникнути.

Тема 4. Формування органів місцевого самоврядування

1. Загальні питання та принципи організації виборів.
2. Вибори посадових осіб місцевого самоврядування.
3. Порядок формування місцевих рад.
4. Порядок формування районної й обласної рад.
5. Формування виконавчих органів місцевого самоврядування.

Основні положення формування органів місцевого самоврядування, викладені у Законі України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” [5]. У ньому визначені засади, особливості та порядок підготовки і проведення виборів депутатів сільських, селищних, міських (надалі – місцевих рад), районних у містах, районних, обласних рад, а також сільських селищних, міських голів.

Вибори депутатів місцевих рад, а також їх голів відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права, шляхом таємного голосування (ст. 1). Депутати рад, голови районної у місті, районної та обласної рад обираються на 4 роки.

У статті 12 Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування передбачені обмеження, пов’язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби. Отже, на службу в органи місцевого самоврядування не можуть бути прийняті особи:

- 1) визнані судом недієздатними;
- 2) які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку;
- 3) які, відповідно до закону, позбавлені права займати посади в органах державної влади та їх апараті або в органах місцевого самоврядування впродовж установленого терміну;

4) які, у випадку прийняття на службу в органи місцевого самоврядування, будуть безпосередньо підпорядковані або підлеглі особам, що є близькими родичами чи свояками.

В органах місцевого самоврядування передбачені, відповідно до чинного законодавства України, відповідні посади з визначенням повноважень на вирішення питань місцевого значення і відповідальністю за виконання цих повноважень. Такими посадами в органах місцевого самоврядування, відповідно до ст. 3 [10], є:

- виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою;
- виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою;
- посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Посада – це визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця органу влади (органу державної влади, органу місцевого самоврядування) та його апарату, підприємства, установи чи організації, на яку покладено встановлене нормативними актами коло службових повноважень. Посада обумовлює коло функціональної діяльності працівника та його службовий статус.

Виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою.

Сільський, селищний, міський голова – найвища посадова особа відповідної територіальної громади. Згідно з Конституцією (ч. 2 ст. 141), територіальні громади на основі загального, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають сільських, селищних і міських голів на 4 роки. Їх статус та повноваження визначені та закріплені ст. 141 Конституції України та у Ге. 3 Закону про місцеве самоврядування. Маючи самостійний статус, сільський, селищний, міський голова належить разом із територіальною громадою, утворюваною нею радою, їх виконавчими органами до системи місцевого самоврядування цих адміністративно-територіальних одиниць. Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту оголошення відповідною виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання і закінчуються в момент вступу на цю посаду іншої, обраної відповідно до закону, особи. У

своїй діяльності сільські, селищні та міські голови підзвітні, підконтрольні та відповідальні перед територіальними громадами, які їх обрали. Повноваження сільських, селищних та міських голів можуть бути припинені дотерміново, з юридичних або політичних підстав, за рішенням місцевого референдуму або відповідної ради. Сільські, селищні, міські голови несуть персональну відповідальність перед територіальними громадами, їх представницькими органами, державою, іншими юридичними та фізичними особами.

Голова виконавчого комітету місцевої ради – посадова особа, яка очолює відповідний виконавчий комітет. За Конституцією УРСР 1978 р. ця посада була у виконкомках обласних, районних, міських, районних у містах, селищних і сільських рад народних депутатів. Тепер відповідно до ст. 141 Конституції та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997) у системі виконавчих органів рад утворюється виконавчий комітет сільської, селищної, міської рад, який очолює за посадою відповідно сільський, селищний, міський голова.

Виборні посади, на які особи обираються відповідною радою (голови та заступники голови районної, районної у місті, обласної ради тощо).

Голова районної та обласної ради – посадова особа в системі органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад відповідного району, області. Ці посадові особи обираються таємним голосуванням відповідною радою з числа її депутатів на термін повноважень ради; очолюють виконавчий апарат районної та обласної ради. Їх повноваження визначаються Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997).

Голова районної у місті ради – посадова особа районної у місті ради, що обирається з числа її депутатів у межах терміну повноважень ради і одночасно є головою її виконавчого комітету. Основні повноваження голови районної у місті ради: організовує виконання рішень ради та виконавчого комітету; формує підрозділи адміністрації та затверджує Положення про них, призначає та звільняє їх працівників згідно з чинним законодавством; визначає і змінює працівникам ранги службовця органу місцевого самоврядування; видає розпорядження в межах повноважень районної адміністрації; несе персональну відповідальність за стан та діяльність відповідної ра-

йонної адміністрації тощо. Голова районної в місті ради виконує свої обов'язки до обрання голови ради нового скликання.

Заступники голови районної, обласної, районної у місті ради обираються відповідною радою у межах терміну її повноважень шляхом таємного голосування. Обраний голова відповідної ради представляє кандидатури для обрання на посаду заступника голови ради з числа її депутатів. Порядок обрання та дотермінового звільнення заступника голови визначені у ст. 56 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (1997). Заступники голови ради здійснюють повноваження до обрання, з дотриманням усіх вимог законодавства, заступника голови ради нового скликання. Заступник голови, у випадку відсутності голови відповідної ради або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин, здійснює повноваження голови відповідної ради.

Оскільки у Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" не конкретизується *порядок обрання заступників міського голови, членів виконавчого комітету*, то ці та інші питання, пов'язані із процедурою обрання та звільнення, мають бути відображені у регламенті міської ради. Міський голова вносить на розгляд ради кандидатури на посади заступників міського голови, які попередньо обговорюються у постійних комісіях і депутатських групах. Щодо цих кандидатур готують обґрунтовані висновки і за необхідності роблять доповіді на пленарних засіданнях. Претенденти на посади заступників міського голови виступають на пленарному засіданні, відповідають на запитання і обговорюються на пленарному засіданні. У цьому обговоренні беруть участь тільки депутати. Рада приймає рішення про голосування і, якщо запропонована кандидатура не дістала підтримки необхідної більшості депутатів, то міський голова у десятиденний термін представляє раді іншу кандидатуру, щодо якої також проводиться нове обговорення та голосування. Питання про звільнення із займаних посад заступників міського голови підлягає розгляду і обговоренню не раніше, як через тиждень і не пізніше, як через два тижні з моменту включення його до порядку денного. Під час розгляду цього питання заступникам міського голови має бути надане слово для виступу.

Секретар сільської, селищної, міської ради (секретар ради) обирається за пропозицією сільського, селищного, міського голови відповідною радою з числа депутатів на термін повноважень ради та

працює в раді на постійній основі. Вибори секретаря сільської, селищної та міської рад, вимоги та повноваження його, як посадової особи органів місцевого самоврядування, викладені у ст. 50 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”. Порядок обрання секретаря ради, а також умови та порядок дотермінового припинення повноважень, визначаються відповідною радою і закріплюються в регламенті її роботи, або статуті територіальної громади. Секретар сільської ради може за рішенням ради одночасно здійснювати повноваження секретаря виконавчого комітету відповідної ради.

Виборні посади, на які особи затверджуються відповідною радою (члени виконкому, керуючий справами виконкому тощо).

Кандидатури членів виконавчого комітету на розгляд ради також вносить міський голова. Постійні комісії, які обговорюють ці кандидатури, не пізніше як за три дні до свого засідання повинні отримати через секретаріат ради інформаційні матеріали щодо цих кандидатур. На пленарному засіданні ради участь в обговоренні цих кандидатур беруть участь тільки депутати міської ради. Подальша процедура прийняття та звільнення членів виконавчого комітету аналогічна порядкуві щодо заступників міського голови.

Керуючий справами виконкому – важлива посадова особа виконавчого комітету, який, відповідно до своїх повноважень, забезпечує підготовку матеріалів на розгляд виконавчого комітету ради; відповідає за готовність питання до розгляду на засіданні виконавчого комітету; підписує протоколи засідань виконавчого комітету ради та додатки до рішень; забезпечує доведення рішень виконавчого комітету ради до виконавців; контролює виконання рішень і протокольних доручень виконавчого комітету ради; виконує інші обов’язки, покладені на нього міським головою або виконавчим комітетом ради. У випадку відсутності керуючого справами виконкому, його обов’язки за розпорядженням міського голови, виконує один із членів виконавчого комітету ради.

Посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради призначаються на посаду та звільняються з неї сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради одноособово, а

у випадках, передбачених законом – за погодженням з відповідними органами виконавчої влади (ст. 54 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні).

У випадку, коли районні ради у містах відсутні – міська рада може формувати територіальні виконавчі органи (на прикладі м. Львів це районні адміністрації). *Голови районних у місті адміністрацій* призначаються на посаду міським головою. Голови районних адміністрацій набувають повноважень із моменту призначення і припиняються вони міським головою.

Заступники голови районної адміністрації призначаються на посаду міським головою за погодженням з відповідними головами районних адміністрацій. Вони виконують обов’язки, визначені головами відповідних районних адміністрацій і несуть персональну відповідальність за стан справ на дорученій їм ділянці роботи.

Керівники відділів та інших структурних підрозділів районних адміністрацій призначаються на посаду та звільняються з неї головами відповідних районних адміністрацій. Ці керівники очолюють відповідні підрозділи і несуть персональну відповідальність перед головами відповідних районних адміністрацій за виконання покладених на ці підрозділи завдань.

Рішення про загальний склад *місцевої ради*, що має обиратись, приймається відповідною радою поточного скликання не пізніше, як за 75 днів до дня виборів (ст. 5) [5]. Право громадян України брати участь у місцевих виборах визначені та закріплені ст. 6 чинного Закону “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів [5].

Загальний склад ради – кількісний склад депутатів ради, визначений радою відповідно до закону, а саме у п. 3 цієї статті визначені умови загального складу місцевих рад. Так загальний склад міської, районної у місті ради має становити в адміністративно-територіальних одиницях з кількістю населення:

- до 3 тисяч – від 15 до 25 депутатів;
- до 5 тисяч – від 20 до 30 депутатів;
- до 20 тисяч – від 25 до 35 депутатів;
- до 50 тисяч – від 30 до 45 депутатів;
- до 100 тисяч – від 35 до 50 депутатів;
- до 250 тисяч – від 40 до 60 депутатів;

- до 500 тисяч – від 50 до 75 депутатів;
- до 1 мільйона – від 60 до 90 депутатів;
- понад 1 мільйон – від 75 до 120 депутатів.

Термін повноваження ради – чотири роки (ст. 45 [4]). *Правомірний склад ради* – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому порядку, яка становить не менш як 2/3 від загального складу ради. У випадку, якщо до ради обрано менше двох третин її складу, то до обрання необхідної кількості депутатів, продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання (п. 5 ст. 45 [4]).

Загалом структура Львівської міської ради третього скликання та її виконавчих органів представлена на *рис. 4.1*.

Місцеві ради, в межах своїх повноважень, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на підвідомчій їм території. Перша організаційна сесія новообраної місцевої ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією, яку відкриває і веде голова цієї комісії. Після вступу на посаду новообраних сільських, селищних і міських голів, – останні головують на пленарних засіданнях відповідних рад.

Місцеві ради визначають перелік, функціональну спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій, які готують питання на сесії рад, здійснюють контроль за виконанням їх рішень тощо.

Обласні та районні ради мають іншу природу, оскільки вони не є представницькими органами обласних та районних громад і відповідно до Конституції України тільки представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Конституція безпосередньо не визначає спосіб формування районних та обласних рад, але відповідно до Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” [4] та Закону “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” [5] вони обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права, шляхом таємного голосування. Загальний склад обласної, районної рад визначається самостійно відповідною радою в межах цих законів.

Так, загальний склад районної ради визначається із врахуванням кількості територіальних громад адміністративно-територіальних одиниць, які входять до складу району і, загалом, не повинна перевищувати 120 депутатів. Територіальні громади повинні мати у ра-

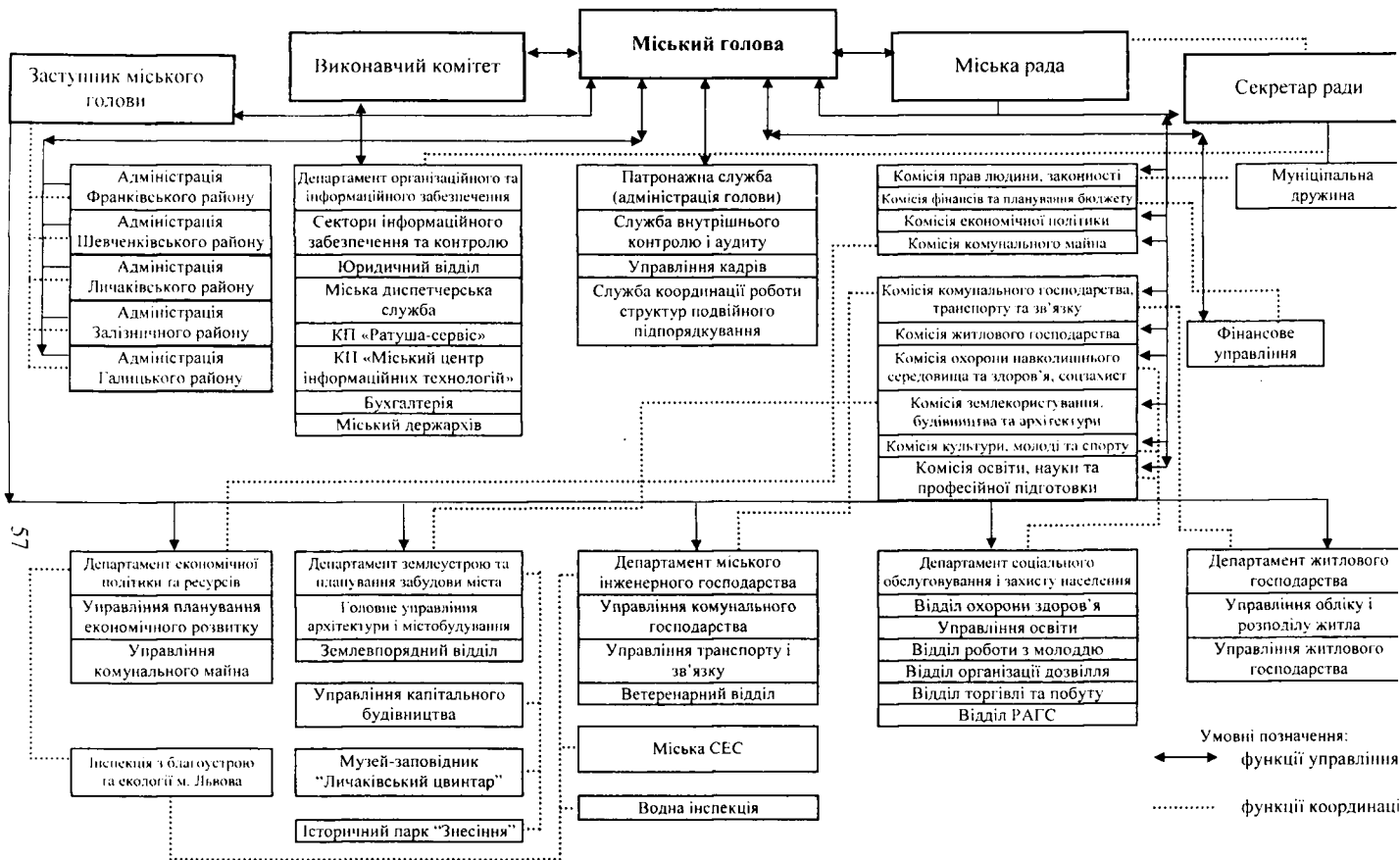

Рис. 4.1. Структура Львівської міської ради третього скликання та її виконавчих органів

йонній раді рівну кількість депутатських мандатів. Вибори депутатів районної ради проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості у багатомандатних виборчих округах, межі яких збігаються з межами відповідних сіл, селищ, міст районного значення, що є адміністративно-територіальними одиницями, і входять до складу цього району.

Відповідно, загальний склад обласної ради визначається з урахуванням кількості районів, міст обласного значення, що входять до складу області. Райони та міста обласного значення повинні мати в обласній раді також рівну кількість депутатських мандатів і загальна їх кількість має складати 200 депутатів. Вибори депутатів обласної ради проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості у багатомандатних виборчих округах, межі яких збігаються з межами відповідних районів та міст обласного значення, що входять до складу області.

Районна та обласна ради не мають своїх виконавчих органів, а тільки виконавчий апарат, що утворюється відповідною радою та забезпечує організаційне, правове, інформаційне, аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів. Виконавчий апарат сприяє взаємодії ради з територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади, органами та посадовими особами місцевого самоврядування. Очолює районну, обласну раду та її виконавчий апарат – голова, який і керує їх діяльністю.

Районні та обласні ради можуть утворювати президію (колегію) ради, що є її дорадчим органом і здійснює певні функції у період між сесіями цієї ради, постійні та тимчасові комісії. Ці органи діють на основі регламентів рад та інших актів. До складу президії ради входять: голова ради, його заступник, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій.

Особливості функціонування Київської та Севастопольської міських рад визначаються окремими законами, нормативно-правовими актами про ці міста.

Формування виконавчих органів місцевого самоврядування передбачено у ст. 51 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (Рис. 4.2, 4.3). Після закінчення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної (у місті) ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету. Враховуючи важливість

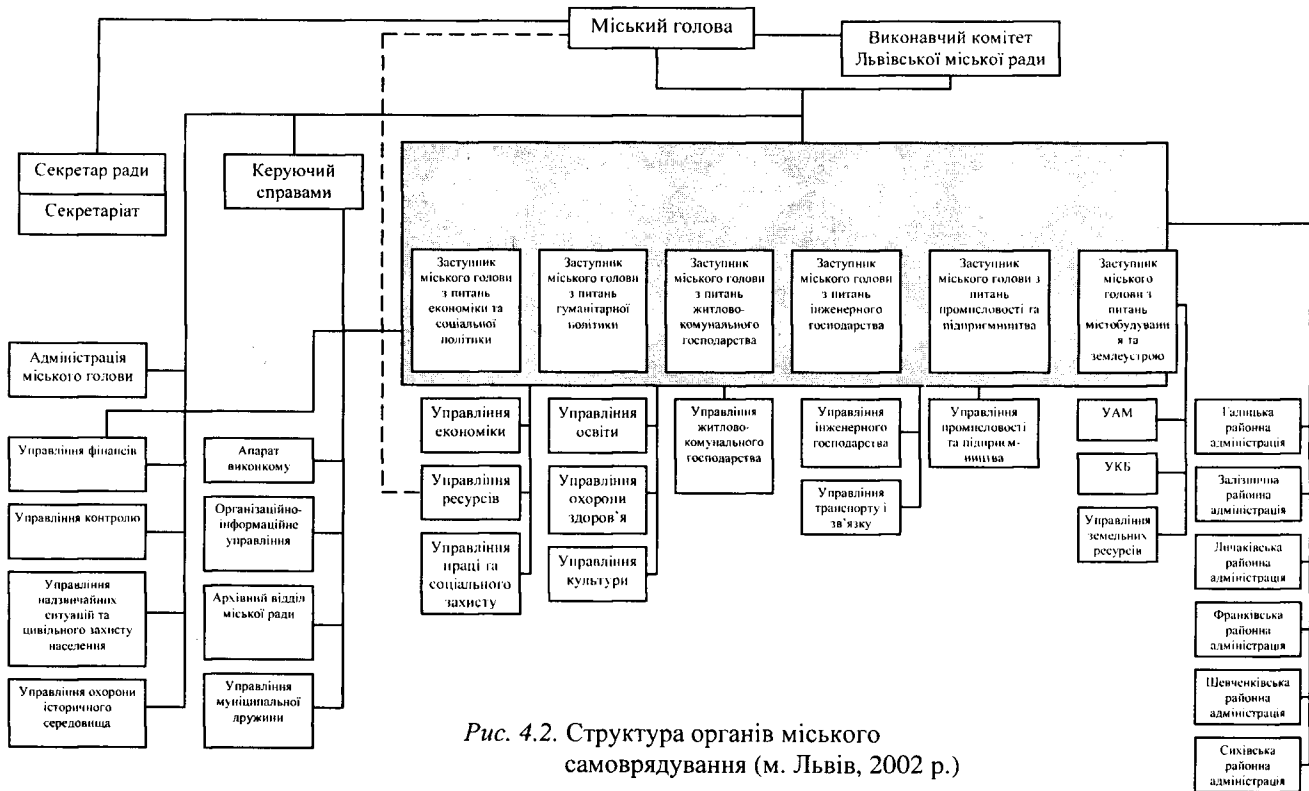

Рис. 4.2. Структура органів міського самоврядування (м. Львів, 2002 р.)

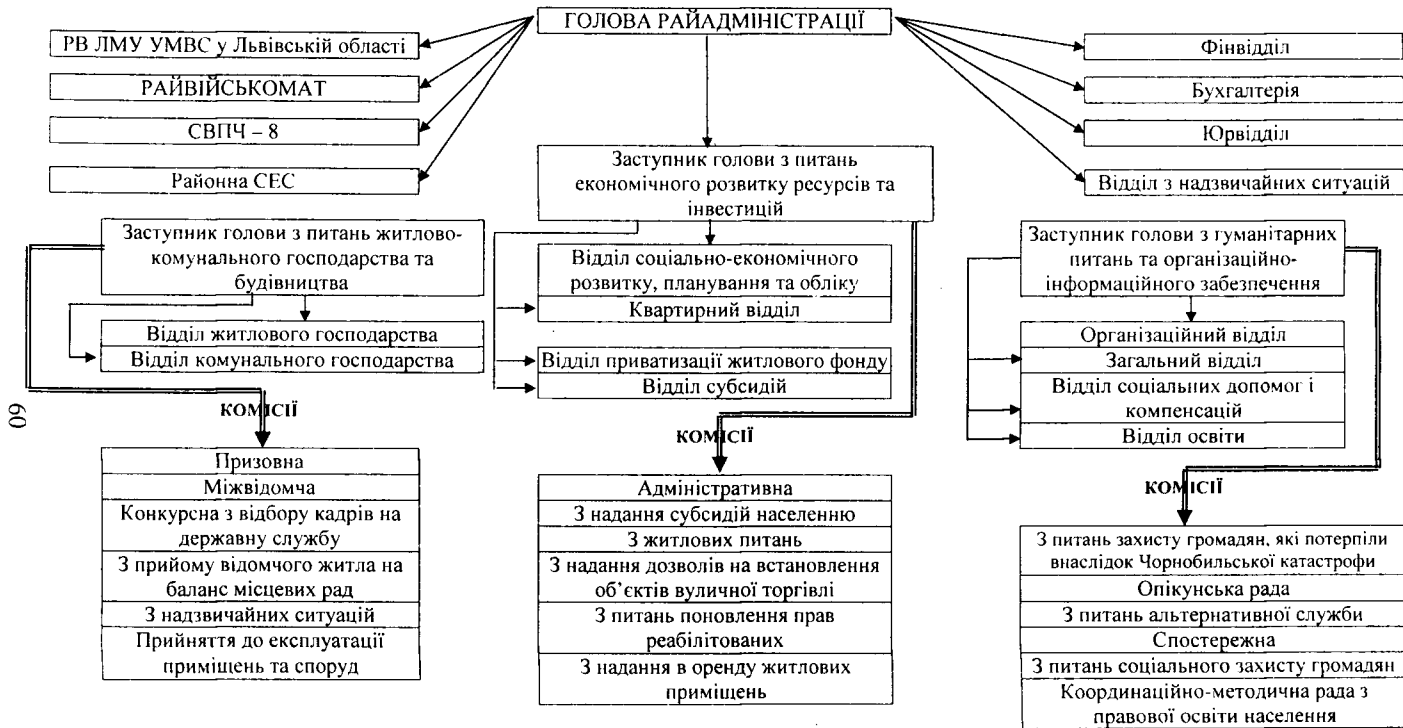

Рис. 4. 3. Структура Франківської районної адміністрації м. Львова (2001 р.)

цієї частини статті, затвердження персонального складу, зазвичай, відбувається на першій сесії відповідної ради, однак законодавчого врегулювання, на якій конкретно сесії – немає. Виключно, на пленарних засіданнях відповідної ради, окрім цього, вирішуються і такі питання, як: визначення чисельності виконавчого комітету, затвердження його персонального складу, внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск.

Виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад:

- утворюються відповідними радами на термін їх повноважень;
- очолюються сільськими, селищними і міськими головами;
- кількісний склад визначається радою, а персональний – затверджується радою за пропозицією сільського, селищного, міського голови.

До складу виконкому ради (п. 3 ст. 51) належать:

- сільський, селищний, міський голова, голова районної (у місті) ради;
- заступник (заступники) голови з питань діяльності виконавчих органів ради;
- керуючий справами (секретар) виконкому;
- керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради.

Закон передбачає також можливість бути затвердженими у складі виконавчого комітету інших осіб за пропозицією відповідного голови. До того ж, у Законі закріплено положення про те, що до складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також, за посадою, секретар відповідної ради (п. 4 ст. 51). Тим самим, посилюються гарантії обрання вказаної посадової особи до складу виконавчого комітету. До складу виконкому не можуть входити депутати сільських, селищних і міських рад (п. 9 ст. 51).

Створення виконавчого комітету районної (у місті) ради нерозривно пов'язане із створенням самої районної ради. Тобто, у містах із районним поділом, за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватись районні (у місті) ради, які, відповідно, формують виконавчий комітет. Персональний склад виконавчого комітету районної (у місті) ради затверджується відповідною радою за пропозицією її голови.

У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної

громади або сільської ради, виконавчий орган ради може не створюватись. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (окрім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово (п. 3 ст. 11) [4].

Відповідно до ст. 54 Закону сільська, селищна, міська, районна (у місті) рада, у межах затверджених нею структури та штатів із метою здійснення повноважень, що належать до їх відання, може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи, які є підзвітні, підконтрольні раді та підпорядковані її виконавчому комітету, відповідному голові (Рис. 4.1, 4.2). Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються відповідною радою.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Склад ради...
2. Статус районних, обласних рад...
3. Органи самоорганізації населення формуються шляхом ...
4. Сесія ради скликається у міру необхідності, але не менше як ____ раз(Ія) на квартал.
5. Загальний склад ради визначається...
6. Посадова особа місцевого самоврядування...
7. У випадку відмови (неможливості) голови сільської, селищної, міської ради скликати сесію ради, сесія скликається ...
8. У випадку відмови (неможливості) голови районної у місті, районної, обласної ради скликати сесію ради, сесія скликається...
9. Сесія ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше депутатів від _____ складу ради.
10. Постійні комісії –

Практичне заняття № 4

Тема: Зустріч із кандидатами у депутати

Багато хто із слухачів, які навчаються, зокрема, і в стінах Львівського регіонального інституту державного управління Україн-

ської Академії державного управління при Президентові України, є депутатами різних рівнів. Отож, у групі можна провести такий топ-ринг, де зустрічаються двоє кандидатів у депутати з виборцями (слухачами). Відповідно аудиторія визначає критерії оцінки кандидатів у депутати, кількість раундів, розподіл відповідних ролей тощо. Основна тема заняття може бути різною: зустріч кандидатів у депутати під час виборчої кампанії, зустріч депутатів із виборцями, їх звіт про діяльність на округах. – це залежить від вибору самих слухачів.

Досвід попередніх виборчих кампаній в Україні не дає підстав вважати дії державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування (далі – службовці) бездоганними. Тому вагоме місце необхідно відвести розгляду актуальних питань участі службовців у виборчому процесі, вивченню їх прав та обов'язків, пов'язаних із виборами. Для обговорення пропонується наступний перелік питань:

- як мають поводити себе службовці у виборчому процесі?
- чи мають службовці право висувати претендента на кандидата?
- як службовці мають реалізувати принципи гласності та відкритості виборів?
- яка участь у виборчому процесі службовців, що знаходяться у представництвах України за кордоном?
- чи можуть службовці входити до складу дільничних виборчих комісій?
- чи можуть службовці під час виконання своїх службових повноважень зустрічатися з кандидатами та з виборцями у громадських місцях?
- чи може службовець бути особою, яка збирає підписи на підтримку претендента?
- чи можуть службовці брати участь у проведенні передвиборної агітації кандидата?

Навчальні цілі

- слухачі, ділячись на групи, представляють інтереси певних партій, соціальних верств населення – формують та відстоюють інтереси, виходячи із статусу цих груп;

- оцінюють практичну діяльність кандидатів у депутати (депутатів);
- вчать визначати компетентність кандидатів у депутати (депутатів) та визначати рівень їх передвиборчі програми;
- на практиці ознайомлюються з етикою поведінки службовців під час виборчої кампанії.

Умова: на початку заняття необхідно визначити тему топ-рингу, критерії оцінки, сформувані відповідні групи, ознайомити із правами та обов'язками службовця під час виборчого процесу.

Що може службовець під час виборчого процесу:

- висуватися та висувати претендента в кандидати;
- входити до складу дільничних виборчих комісій, але не під час виконання своїх службових обов'язків та за умови, що він не належить до складу районних, міських партійних осередків, партійної організації вищого рівня або до складу дільничних виборчих комісій;
- належати до складу лише однієї виборчої комісії;
- службовці, як фізичні особи, можуть у визначеному порядку вносити свої пожертвування до особистих виборчих фондів кандидатів;
- від часу реєстрації, як довіреної особи кандидата, до закінчення виборчої кампанії бути звільненим від службових обов'язків;
- за власним бажанням бути делегованим кандидатом до виборчої комісії з правом дорадчого голосу;
- бути довіреною особою кандидата у випадку, коли він дав згоду на це та не належить до: керівників органів державної влади та місцевого самоврядування, їх заступників, суддів і прокурорів, керівників військових формувань Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії, Прикордонних військ та Служби безпеки України;
- бути розпорядником особистого виборчого фонду кандидата за умови, що він є його довіреною особою;
- збирати підписи на підтримку претендента у вільний, від виконання своїх службових повноважень, час.

Що заборонено службовцеві під час виборчого процесу:

- під час виконання своїх службових обов'язків агітувати за чи проти кандидатів та оцінювати діяльність політичних партій або виборчих блоків партій, які висунули кандидатів;
- бути членом виборчої комісії у випадку, коли він є претендентом у кандидати;
- бути членом виборчої комісії, якщо їх близькі родичі (чоловік, дружина, діти, батьки, рідні брати і сестри) входять до її складу;
- бути довіреною особою кандидата у випадку, коли державний службовець займає будь-яку із вказаних нижче посад: керівник органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, його заступник, суддя, прокурор, керівник військового формування Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії, Прикордонних військ чи Служби безпеки України;
- бути розпорядником особистого виборчого фонду кандидата за умов, що він не може за посадою бути його довіреною особою;
- брати участь у передвиборній агітації, якщо він є членом виборчих комісій, посадовою або службовою особою органів державної влади, включаючи судові органи та органи прокуратури, а також органи місцевого самоврядування;
- у період виборчої кампанії у своїх доповідях або будь-яких матеріалах, що розповсюджуються через телерадіокомпанії, друковані засоби масової інформації, тобто стають набутокм широкого загалу, підтримувати або віддавати перевагу в будь-якій формі тому чи іншому кандидатові, партії, їх передвиборним програмам;
- якщо він зареєстрований як кандидат, залучати або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням своєї виборчої кампанії, підлеглих йому осіб (у робочий час), службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи (Етика державних службовців. К.: Асоціація державних службовців, 1999. – 44 с).

Завдання

- визначити групи: виступаючі, експерти, кандидати у депутати (депутати);
- необхідно визначити кількість раундів і їх тематику;

- *виступаючі* готують тези на підтримку одного із кандидатів у депутати (депутатів), а також оцінюють програму, діяльність іншого;
- *експерти* визначають критерії оцінки кандидатів у депутати (депутатів);
- *кандидати у депутати (депутати)* готують свої тези виступів.

Форма проведення: топ-ринг.

Тема 5. Завдання та повноваження посадових осіб та органів місцевого самоврядування

1. Завдання, компетенція та повноваження органів місцевого самоврядування.
2. Компетенція сільських, селищних, міських рад.
3. Власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної (у місті) ради.
4. Повноваження районних та обласних рад. Делегування повноважень місцевим державним адміністраціям.

Основне завдання органів місцевого самоврядування – це вирішення ними, під свою відповідальність, частини публічних справ у межах діючого законодавства України та в інтересах місцевого населення.

Компетенція, у перекладі з латинської (*competo*) – добиваюсь, відповідаю, підходжу. Якщо стосовно змісту, – це:

- коло повноважень органу або ж посадової особи;
- знання та досвід у тій чи іншій сфері.

Якщо йдеться про компетентність, необхідно мати повну ясність стосовно того, хто, як та які завдання має виконувати. Ті завдання, які виконують органи місцевого самоврядування, як правило, складні та багатогранні: як за рівнями (село, селище, місто, район, область) вертикальної структури, так і на горизонтальному рівні – між органами влади (ради – адміністрації), а також у функціональній структурі в межах органів місцевого самоврядування одного рівня (рада – голова відповідної ради – виконавчі органи). Зрозуміло, що діяльність цих органів перехрещується, і тому з метою уникнення певних колізій необхідно точно розподілити і чітко визначити не тільки завдання, а й компетенції тих чи інших органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Послідовний розподіл обов'язків має продовжуватись і в межах кожного органу місцевого самоврядування. Залежно від складності структури повинен бути і відповідний послідовний та суцільний

розподіл обов'язків та завдань із метою уникнення дублювання та паралелізму в роботі, некомпетентності працівників, конфліктних ситуацій. Однак, зрозуміло і те, що чіткого та однозначного розподілу завдань недостатньо для ефективної роботи органів місцевого самоврядування. Той, хто одержав чітко окреслене коло завдань, повинен мати можливість належним чином їх виконувати. Йдеться про те, що як керівник (голова відповідної ради), так і працівники виконавчих органів мають володіти знаннями та вміннями, необхідними для своєчасного та якісного виконання покладених на них функцій, іншими словами – бути компетентними, добре обізнаними із колом повноважень як посадової особи, так і відповідного органу місцевого самоврядування.

Що ж стосується повноважень, то це – законодавчо надане право щось робити, а вже наявність реальної влади забезпечує можливість їх виконання. Потрібно зауважити, що повноваження делегуються посаді, а не індивіду, і вони завжди є обмежені. Це означає, що існує така влада, яка може зменшити, обмежити можливості голови відповідної ради або ж самої ради застосовувати свої повноваження (наприклад, влада виборців, влада голови). Інколи межі цих обмежень настільки значні і так змінюють характер повноважень, що необхідно розглядати відносини між рівнями повноважень як загалом, так і зокрема, у самій системі місцевого самоврядування, так і між нею та системою органів виконавчої влади.

За В.Д.Біленчуком [18] **повноваження місцевого самоврядування** – це, визначені Конституцією та законами України, іншими правовими актами, права та обов'язки територіальних громад, органів місцевого самоврядування із здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування. Територіальна громада здійснює свої повноваження як безпосередньо, так і через обрані нею органи, що разом із громадою складають систему місцевого самоврядування.

Чинне законодавство наділяє сільські, селищні та міські ради відповідними функціями та повноваженнями, які є основою їх практичної діяльності та закріплені в Ч. 1 ст. 143 Конституції та у ст.ст. 25 і 26 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Визначаючи повноваження, Закон про місцеве самоврядування у ст. 25 виділяє **загальну компетенцію сільської, селищної та міської рад**, в межах якої вони правомочні розглядати та вирішувати питання, віднесені Конституцією та законами України до їх відання.

У ст. 26 Закону про місцеве самоврядування виділена **виключна компетенція сільських, селищних та міських рад**, тобто ті питання, які вирішуються, виключно, на їх пленарних засіданнях. Закон про місцеве самоврядування закріплює виключну компетенцію цих рад, гарантуючи їх діяльність від втручання інших органів самоврядування та виконавчої влади. До виключної компетенції сільських, селищних та міських рад віднесені повноваження, які можна поділити на чотири великі групи:

- із організації роботи ради;
- із формування органів ради;
- із контролю за діяльністю голови та виконавчих органів ради;
- для безпосереднього вирішення питань, віднесених до відання місцевого самоврядування.

Повноваження виконавчих органів рад розмежовані як за функціями управління, так і за окремими галузями та сферами їх діяльності (гл. 2) [4]. Окрім цього, законодавство поділяє повноваження виконавчих органів рад на власні та делеговані.

Власні повноваження або самоврядні – ті, які виконками здійснюються самостійно і під свою відповідальність. Реалізація цих повноважень пов'язана з вирішенням питань місцевого значення, наданням громадських послуг населенню.

Делеговані повноваження – надані законом окремі повноваження органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування, реалізація яких пов'язана з виконанням функцій виконавчої влади на місцях і у виконанні яких виконками є підконтрольними та підзвітними відповідним органам виконавчої влади.

Відповідно до ст. 143 Конституції України делеговані повноваження надаються органам місцевого самоврядування, до складу яких входять сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, районні та обласні ради (ст. 140) [1]. Отже, делеговані повноваження надаються як радам, так і їх виконавчим комітетам.

Однак, аналізуючи гл.2 розділу II Закону [4] бачимо, що делеговані повноваження надаються тільки виконавчим органам сільських, селищних, міських рад. Зрозуміло, що ця невідповідність між двома основними законами зумовлює певні колізії на практиці.

Засідання виконавчого комітету скликаються, відповідно, сільським, селищним, міським головою (головою районної (у місті) ради), а у випадку відсутності чи неможливості здійснення ним цієї

функції – заступником сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради (районної (у місті) ради – заступником голови ради), в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць, і є правомочними, якщо в них беруть участь більше половини від загального складу виконавчого комітету.

На засідання виконавчого комітету ради виносяться, як правило, не більше двох основних питань. Додаткові питання, які стосуються: фінансових, аварійних ситуацій, або важливих політичних подій за наявності підготовлених документів і письмового обґрунтування ініціатора внесення цього питання – на засідання вносяться у виключних випадках. Рішення про включення додаткових питань до порядку денного приймаються членами виконавчого комітету ради шляхом голосування.

Пропозиції до порядку денного засідання виконавчого комітету ради можуть вносити: міський голова, заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючий справами виконкому. Ініціювати розгляд питання на засідання виконавчого комітету ради, з підготовкою пакету необхідних документів, можуть інші посадові особи, юридичні особи.

Важливою посадовою особою у виконавчому комітеті є керуючий справами виконкому, який відповідно до своїх повноважень:

- забезпечує підготовку матеріалів на розгляд виконавчого комітету ради;
- відповідає за готовність питання до розгляду на засіданні виконавчого комітету;
- підписує протоколи засідань виконавчого комітету ради та додатки до рішень;
- забезпечує доведення рішень виконавчого комітету ради до виконавців;
- контролює виконання рішень і протокольних доручень виконавчого комітету ради;
- виконує інші обов'язки, покладені на нього міським головою або виконавчим комітетом ради.

У випадку відсутності керуючого справами виконкому, його обов'язки за розпорядженням міського голови, виконує один із членів виконавчого комітету ради.

Статус та повноваження сільських, селищних і міських голів визначені та закріплені ст. 141 Конституції України та у гл. 3 Закону про місцеве самоврядування. Сільський, селищний та міський голова є одноосібним представником територіальної громади. Він не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність із іншою посадою, зокрема на громадських засадах, займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибутки. Голова очолює відповідну раду та її виконавчі органи, головує на засіданні ради. На них поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не передбачене законом. Повноваження сільського, селищного, міських голів можна виокремити у такі групи:

- організаційно-розпорядчі;
- координаційні;
- представницькі.

Серед важливіших конституційних функцій та повноважень сільських, селищних і міських голів можна виділити наступні:

- організація виконання нормативно-правових актів;
- управління муніципальним апаратом;
- забезпечення розробки і виконання місцевого бюджету;
- представництво територіальної громади, ради та її виконкому;
- організація діяльності ради та її виконкому тощо.

У своїй діяльності сільські, селищні та міські голови підзвітні, підконтрольні та відповідальні перед територіальними громадами, які їх обрали. Повноваження сільських, селищних та міських голів можуть бути припинені дотерміново, з юридичних або політичних підстав, за рішенням місцевого референдуму та відповідної ради. Відповідно до закону голови сільських, селищних, міських рад несуть персональну відповідальність перед територіальними громадами, їх представницькими органами, державою, іншими юридичними та фізичними особами.

Районну адміністрацію очолює голова районної ради в місті, який обирається (п. 1 ст. 55) [4] відповідною радою з числа її депутатів, у межах терміну повноважень ради, таємним голосуванням. Голова районної (у місті) ради:

- організовує виконання рішень ради та виконавчого комітету;

- формує підрозділи адміністрації та затверджує Положення про них, призначає та звільняє їх працівників згідно з чинним законодавством;
- визначає і змінює працівникам ранги державного службовця;
- видає розпорядження в межах повноважень районної адміністрації;
- діє без доручення від імені адміністрації, представляє її у відносинах з державними та громадськими органами й організаціями, органами місцевого самоврядування, підприємствами (об'єднаннями), установами та громадянами;
- організовує проведення тендерів, укладає договори в межах наданих йому повноважень;
- видає доручення, відкриває рахунки в установах банків;
- розпоряджається коштами та майном відповідно до чинного законодавства;
- утворює і затверджує склад комісій районної адміністрації, розглядає висновки та пропозиції цих комісій із питань, віднесених до їх компетенції та у випадках, передбачених законодавством, приймає відповідні розпорядження;
- керує цивільною обороною на території району;
- сприяє депутатам різних рівнів, обраним на території району, в їхній діяльності;
- має право, у визначеному міською радою порядку, вносити зміни в дохідну і видаткову частину бюджету району, а також розпоряджатися додатковими коштами, які отримані під час виконання бюджету;
- несе персональну відповідальність за стан та діяльність відповідної районної адміністрації.

Інституціями місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, сіл, селищ і міст, є **районні та обласні ради**. З одного боку, вони покликані забезпечувати реалізацію спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ і міст на своїй території, а з іншого – захищати інтереси місцевого самоврядування перед районними та обласними державними адміністраціями. Повноваження районних та обласних рад визначені у гл.4 Закону і поділяються на власні (ст. 43) та делеговані (ст. 44) їм територіальними громадами сіл, селищ і міст.

Місцеві державні адміністрації підзвітні та підконтрольні відповідним радам у частині делегованих повноважень. Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної державної адміністрації шляхом таємного голосування.

Однією з особливостей існуючої моделі організації державної виконавчої влади та самоврядування на місцях, є те, що місцеві органи державної виконавчої влади створені не тільки для здійснення контролю-наглядових функцій стосовно місцевого самоврядування та його органів, а й беруть на себе також певний обсяг повноважень із здійснення управління відповідними районами та областями. Це зумовило виникнення складної проблеми як у законодавчому аспекті, так і в практичній реалізації – проблеми розмежування функцій та повноважень між органами місцевих державних адміністрацій та органами самоврядування. Необхідно підкреслити, що між радами різних рівнів немає прямої підпорядкованості, так само як немає її між радами та держадміністраціями у сфері реалізації власних повноважень.

Іншим видом делегованих повноважень обласних та районних рад є такі, які передають їм органи місцевого самоврядування найнижчого рівня шляхом укладення договорів, прийняття відповідних рішень. Цей вид делегування повноважень здійснюється за згодою обох рівнів органів місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 143 Конституції України: *“органам місцевого самоврядування можуть надаватись законом окремі повноваження органів виконавчої влади...Органи місцевого самоврядування з питань здійснення повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади”*. Таке делегування, як передбачено Конституцією, має здійснюватись за умов відповідного фінансового та матеріального забезпечення. Це гарантувало б реалізацію делегованих повноважень на належному рівні, а, водночас, не завдавало б шкоди здійсненню власних повноважень. Але поки що механізм фінансового, матеріального, кадрового забезпечення виконання делегованих повноважень не визначений законодавчо, як і відповідальність посадових осіб і органів місцевого самоврядування та виконавчої влади за реалізацію делегованих завдань. Однак, необхідно зрозуміти, що делегування повноважень без делегування відповідальності – це нонсенс в управлінні.

Отже, не є винятком конфліктні ситуації, які виникають на різних рівнях між ланками державної та місцевої влад. У правознавчій науці їх найчастіше називають компетенційними спорами. Потрібно мати на увазі, що найдосконаліше сучасне законодавство не виключає можливості їх виникнення. Наука та практика вже має певний досвід роботи з цих питань і сучасна система правового розмежування компетенцій та повноважень місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування включає такі юридичні інструменти:

- Конституція України;
- нормативно-правові;
- договірні;
- судові та інші.

Розгляд питань розмежування функцій та повноважень між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування є важливою як теоретичною, так і практичною проблемою на сучасному етапі та потребує подальшого вирішення.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Повноваження місцевого самоврядування – це...
2. За структурою повноваження місцевого самоврядування включають:
3. Статус голови обласної та районної ради...
4. Статус сільського, селищного, міського голови...
5. Власні повноваження...
6. Делеговані повноваження...
7. Виключна компетенція місцевих рад ...
8. Рішення про проведення закритого пленарного засідання може прийняти...
9. Регламент роботи відповідної ради затверджується не пізніше.....
10. Персональний склад виконавчого комітету ради затверджується.... за пропозицією...

Практичне заняття № 5

Тема: *Посадові особи та органи міського самоврядування.* *Аналіз їх повноважень*

Пропонується для опрацювання в групі слухачів після проведення розгляду лекційного матеріалу тем, які стосуються системного підходу до поняття “місто”, формування та повноважень органів місцевого самоврядування. Вибір ступеня складності запропонованих повноважень та їх деталізація щодо усіх структур органів влади, – подаються на розсуд викладача залежно від рівня підготовки групи слухачів, які братимуть участь у цьому практичному занятті.

Навчальні цілі

- слухачі набувають певних умінь та навичок щодо самостійного визначення повноважень того чи іншого органу міського врядування, або посадової особи територіальної громади міста;
- аналізують місце, роль, доцільність органу чи посадової особи в системі міського самоврядування;
- набувають практичного вміння визначати, характеризувати взаємозв'язки між підсистемами органів міської влади та містом, оцінювати їх взаємодію, передбачати негативний вплив та знайти оптимальне вирішення з метою його уникнення, або ж послаблення;
- ознайомлення слухачів з основними функціями та повноваженнями органів місцевого самоврядування та посадових осіб територіальної громади;
- слухачі закріплюють знання, отримані на лекціях та обмінюються досвідом із колегами.

Умова: малим групам пропонують вибрати будь-який орган міської ради або посадову особу, який надалі вони представлятимуть. До того ж, слухачі вибирають із запропонованої сукупності повнова-

жень, кожне з яких вказане на окремому аркуші паперу, і визначають саме ті, що належать до компетенції вибраного ними органу або посадової особи.

Завдання

- відповідно до обраного органу чи посадової особи, а також вибраних повноважень, подати коротку характеристику його діяльності, визначити місце та роль у системі органів міського врядування;
- визначити підсистеми міста (природна, соціальна, техногенна, просторова, часова, енергетична, адміністративно-державна, управлінська), що зазнають впливу обраного органу чи посадової особи;
- навести приклади існування тих чи інших взаємозв'язків (супле-тивні, компенсаційні, редуційні, деструктивні) між органом, обраним слухачами, чи посадовою особою, розглядаючи останні, як елемент системи міської влади, та тими підсистемами міста, на які вони впливають у межах своєї компетенції;
- визначити шляхи уникнення, або подолання негативного впливу взаємозв'язків між підсистемами.

Перелік запропонованих до обговорення повноважень

(на прикладі Рішення виконавчого комітету Львівської міської ради № 260, від 16.06.2000 р. "Про розмежування повноважень між міським головою, виконавчим комітетом, департаментами, районними адміністраціями, відділами, управліннями та іншими виконавчими органами Львівської міської ради)

I. Повноваження міського голови:

- 1) забезпечення здійснення у межах, наданих законом, повноважень органів виконавчої влади, дотримання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

- 2) організація роботи ради та виконавчого комітету в межах, визначених Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”, регламентами міської ради і виконавчого комітету;
- 3) внесення на розгляд ради пропозицій про кількісний і персональний склад виконавчого комітету ради;
- 4) здійснення керівництва апаратом ради та виконавчого комітету;
- 5) укладання контрактів із керівниками комунальних підприємств та погодження, у визначеному порядку, кандидатур для призначення на посади керівників підприємств, установ та організацій, які перебувають у державній власності;
- 6) затвердження штатних розписів адміністрації міського голови, апарату виконавчого комітету, управління контролю, секретаріату міської ради;
- 7) укладання, від імені територіальної громади, ради та виконавчого комітету договорів відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подання їх на затвердження радою;
- 8) забезпечення на території міста дотримання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об’єднань;
- 9) право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому департаментів, районних адміністрацій, управлінь, відділів, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб;

II. Повноваження адміністрації міського голови:

- 1) підготовка аналітичних матеріалів із питань життєдіяльності міста;
- 2) організація роботи підпорядкованих підрозділів; координація, за дорученням міського голови, роботи виконавчих органів ради;
- 3) підготовка проектів рішень про погодження, у визначеному порядку, кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності;
- 4) організація та забезпечення роботи міського голови, приймальної, групи радників, забезпечення обробки та аналізу поточної оперативної інформації з усіх інформаційних джерел;
- 5) організація підготовки проектів розпоряджень і доручень міського голови та контролю за їх виконанням.

III. Повноваження виконавчого комітету міської ради:

- 1) попередній розгляд проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проектів рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;
- 2) координація діяльності відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності територіальної громади міста Львова, заслуховування звітів про роботу їх керівників;
- 3) право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому департаментів, районних адміністрацій, управлінь, відділів, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб;
- 4) право розгляду і вирішення питань, віднесених чинним законодавством до відання виконавчих органів ради.

IV. Повноваження департаменту організаційного та інформаційного забезпечення:

- 1) здійснення зв'язків із громадськістю через засоби масової інформації та сприяння їм у висвітленні питань роботи ради та виконанню, висвітлення позиції органів місцевої влади з актуальних соціально-економічних, національно-культурних питань;
- 2) забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян у Львівській міській раді та її виконавчих органах, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях, незалежно від форми власності;
- 3) встановлення та забезпечення дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку;
- 4) забезпечення телефонного та комп'ютерного (електронного) зв'язку підрозділів міської ради;
- 5) розробка та впровадження зовнішньої політики міста відповідно до зовнішньополітичної стратегії держави;
- 6) координація роботи організаційних відділів районних адміністрацій.

V. Повноваження департаменту економічної політики та ресурсів:

- 1) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку міста, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

- 2) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, незалежно від форм власності, до участі у комплексному соціально-економічному розвитку міста, координація цієї роботи;
- 3) управління об'єктами побутового, торговельного обслуговування, що перебувають у комунальній власності міста, здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування всіх форм власності, контроль за їх роботою у частині дотримання спеціалізації, режиму роботи та асортиментного мінімуму;
- 4) розробка та реалізація проектів сприяння розвитку підприємництва.

VI. Повноваження департаменту житлового господарства:

- 1) координація діяльності підприємств житлового господарства, що обслуговують житловий фонд у місті та міських комунальних підприємств, що перебувають у підпорядкуванні департаменту; заслуховування звітів керівників цих підприємств;
- 2) підготовка та реалізація програм щодо розвитку різних форм власності на житло, удосконалення діючої системи управління, реструктуризація галузі;
- 3) облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов за місцем проживання та контроль за станом квартирної обліку на підприємствах, установах та організаціях, незалежно від форм власності, та затвердження спільних рішень адміністрацій і профспілкових комітетів, установ та організацій району про зарахування їх працівників на квартирний (кооперативний) облік;
- 4) організація створення житлово-будівельних кооперативів та контроль за їх діяльністю;
- 5) координація і контроль за роботою житлово-експлуатаційних організацій міста.

VII. Повноваження департаменту гуманітарної та соціальної політики:

- 1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать міській громаді, молодіжними підлітковими закладами за місцем прожи-

вання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

- 2) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать міській громаді, або за дорученням виконкому;
- 3) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;
- 4) забезпечення школярів, які навчаються у державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;
- 5) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення.

VIII. Повноваження департаменту землеустрою та планування забудови міста:

- 1) підготовка і подання на розгляд виконкому та затвердження радою відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови міста, іншої містобудівної документації;
- 2) підготовка та подання на затвердження міському голові пропозицій щодо встановлення на території міста режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;
- 3) видача забудовникам архітектурно-планувальних завдань та технічних умов на проектування, будівництво, реконструкцію будинків і споруд, благоустрій територій;
- 4) здійснення контролю за дотриманням земельного законодавства;
- 5) вирішення земельних суперечок у порядку, визначеному законом.

IX. Повноваження департаменту міського інженерного господарства:

- 1) управління об'єктами транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності міста, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населення;
- 2) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту, незалежно від форм власності, узгодження цих пи-

тань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

- 3) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності міста, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;
- 4) підготовка та реалізація програм щодо розвитку комунального господарства інженерного забезпечення міста, покращання водо-, тепло-, енергозабезпечення населення, озеленення і зовнішнього благоустрою територій, санітарної очистки, транспортного обслуговування, надання ритуальних послуг.

Х. Повноваження департаменту муніципальних фінансів та громадської безпеки:

- 1) забезпечення розробки проекту бюджету міста у частині власних повноважень міської ради;
- 2) забезпечення збору місцевих податків, зборів та штрафів на території міста;
- 3) забезпечення охорони громадського порядку в місцях, визначених міською радою, міським головою, виконавчим комітетом, здійснення заходів громадської безпеки на території міста;
- 4) встановлення порядку здійснення контролю за використанням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності міста.

Форма проведення заняття: робота проводиться у малих групах, оптимальний склад кожної з яких – двоє слухачів.

Тема 6. Зарубіжний досвід організації міського самоврядування

1. Форми організації систем управління містом.
2. Комунальна власність, як сфера управлінської діяльності міської влади.

Вирішення міських проблем пов'язане з умовами формування та потенційними можливостями фінансового забезпечення міського самоврядування. Із збільшенням розмірів міст, їх функціонального навантаження ускладнюється і фінансовий інструментарій регулювання розвитку міст.

Щодо **форм організації систем управління містом**, методів та механізмів їх впливу на розвиток міста то у кожній із країн вони мають свої особливості.

У **Франції** комуна – єдина адміністративно-територіальна одиниця, де немає окремого державного владного органу, тобто мер в одній іпостасі поєднує головну посадову особу місцевого самоврядування та представника державної влади². З метою уникнення такого поєднання багато функцій із 1983 року були передані до місцевого самоврядування. Комуни обирають свої комунальні (муніципальні ради) шляхом виборів, що відбуваються кожні шість років у середині терміну між виборами в регіоні. Закон встановлює чисельність муніципальних радників залежно від кількості населення комуни (табл. 6.1).

Вибори проводяться за мажоритарною системою в два тури за закритими списками для комун з населенням понад 30 тис. осіб та за відкритими списками для інших комун. Радником (депутатом) може стати будь-який платник податків комуни, але закон встановлює правила невиборності та несумісності мандатів.

² Місцеве самоврядування: світовий та український досвід: Посібник – К: Заповіт, 1997.

Чисельність муніципальних радників в залежності від кількості населення комуни

Кількість населення (чоловік)	Муніципальна рада (радників)
Менше 100	9
100...499	11
500...1499	15
1500...2499	19
10000...19999	33
понад 299999	69
Ліон	73
Марсель	101
Париж	163

Рада визначає політику комуни, затверджує бюджет, встановлює податки. До того ж, вона може створювати комітети для розробки проектів та консультацій у певних сферах діяльності. Комунальна або муніципальна рада обирає свого голову, виконавчого та номінального голову – мера виключно з числа радників шляхом таємного голосування за мажоритарною системою в два тури. Рада також обирає із свого складу на посади помічників мера. Кількість їх визначається радою, але не може перевищувати 33% кількості муніципальних радників. Заступники вибираються по одному в порядку важливості. Мер та його заступники створюють виконавчу владу комуни – муніципалітет.

Правила організації та проведення засідань муніципальної ради, які мають проводитись не рідше одного разу на квартал. Засідання скликає мер за власною ініціативою, а також за вимогою префекта або половини членів ради. У випадку коли радник не може бути присутній на засіданні, він може письмово доручити іншому радникові проголосувати від його імені.

Мер несе відповідальність перед Радою за втілення рішень та адміністрування в комуні:

- представляє інтереси комуни у відносинах з іншими органами та організаціями, державою;
- має право укладати договори та угоди;
- виконувати делеговані радою повноваження;

- керувати муніципальними службами;
- призначати управлінський персонал;
- накладати дисциплінарні стягнення на комунальних службовців;
- видавати дозволи на будівництво;
- володіє повноваженнями, необхідними для підтримання порядку в комуні тощо.

Він також є місцевим представником центрального уряду з питань правопорядку та організації виборів:

- забезпечує обнародування законів та інших нормативних актів держави і стежить за їх виконанням;
- реєстрація актів громадянського стану;
- забезпечує проведення виборів;
- видає різні свідоцтва та ліцензії на право полювання чи дрібної торгівлі;
- подає необхідні статистичні відомості для державних міністерств та відомств.

Дії та рішення мера, як представника держави, підлягають ієрархічному контролю з боку державних органів, рішення і дії мера-представника комуни підлягають такому ж самому адміністративно-му контролю, як і рішення та дії муніципальної ради.

Закон визначає засоби контролю держави за діяльністю мера та заходи впливу на нього.

Великі міські комуни можуть бути поділені на райони, де представницьким органом є його рада. Складається районна рада з муніципальних радників, обраних у цьому районі, та районних радників, кількість яких є удвічі більшою, ніж муніципальних радників. Районні радники обираються одночасно із муніципальними і ними стають ті, хто не ввійшов до муніципальної ради. Рада району і мер, обраний з її числа – функціонують за тими ж принципами, що і на муніципальному рівні.

Зокрема, такі міста як Париж, Марсель та Ліон мають спеціальний статус, визначений спеціальним законом № 82-1169 від 31.12.1982 р. У цих містах існує два рівні самоврядування: рівень комуни та рівень міського району (чи групи районів), кожний із яких керується власними мером та радою.

Статус та повноваження муніципальної ради та міського мера на комунальному рівні цих міст, а також контроль за їх діяльністю

подібний до інших комун, хоча є свої відмінності. Так, зокрема, у Парижі, рада немає у своїй назві слова “муніципальний”, оскільки вона є Генеральною радою департаменту Сени, так як межі міста та департаменту – збігаються.

З метою недопущення конфліктів між районами та містом, над рішенням ради району існує подвійний контроль. Першою ланкою якого – міський мер, може вимагати повторного розгляду прийнятого на засіданні ради району. У випадку, якщо навіть після повторного розгляду мер вважатиме рішення незаконним, то він може звернутись до адміністративного суду з поданням про скасування рішення, а за необхідності – і про зупинення цього рішення впродовж 48 годин. Другою ланкою у такому контролі є право представника держави, префекта департаменту, вчиняти такі дії, що дозволені і мером міста.

Щодо міського управління *Німеччини*, то вони мали ознаки самоврядування вже у XIII столітті. Сьогодні правовий статус органів місцевого самоврядування, порядок їх утворення та функціонування визначається у першу чергу конституціями та законодавством окремих земель. Незважаючи на різні підходи до законодавства про місцеве самоврядування, а звідси і відмінні в межах земель структуру та компетенції органів місцевого самоврядування, воно є досить розвинутим. Зокрема виділяють такі типи структури органів:

↳ південно-німецький (Баден-Вюрттенберг, Баварія):

- бургомістр обирається населенням у результаті загальних виборів 1 раз у 6 або 8 років, одночасно є головою муніципальної ради та одночасно керівником адміністрації;
- громадяни обирають муніципальну раду одночасно із бургомістром прямими виборами;
- муніципальна рада обирає завідувачів відділів, які підпорядковуються розпорядженням бургомістра.

↳ північно-німецький (Нижня Саксонія, Рейн-Вестфалія, Шлезвіг-Гольштейн):

- громадяни обирають муніципальну раду, яка обирає зі свого складу вибирає голову як бургомістра, який є представником общини;
- муніципальна рада обирає муніципального директора як керівника виконавчого органу та завідувачів відділів. Керівник адміністрації є законним представником общини. Муніципальна рада мо-

же відкликати директора, а в окремих випадках взяти на себе повноваження муніципального директора.

☞ магістратний (Гессен, Шлезвіг-Гольштейн – тільки для міст, Бремен, Рейнланд-Пфальц – тільки для 2-х міст); в основі управління – колегіальне керівництво, яке здійснює керівник та його заступники:

- громадяни обирають на прямих виборах міські збори (представницький орган);
- міські збори вибирають для керівництва адміністрацією колегіальний орган (магістрат), який складається з бургомістра та завідувачів відділів (штатних та сумісників). Рішення приймає магістрат більшістю голосів;
- бургомістр – голова магістрату і за рівності голосів його голос є вирішальним.

☞ бургомістерський або рейнський (Рейнланд-Пфальц, Шлезвіг-Гольштейн для адміністративних районів і малих міст (до 10 000 мешканців), Саар) – бургомістр обирається місцевою владою (радою), здійснює керівництво виконавчими органами, але не має права голосу в окружних (міських) радах:

- громадяни обирають муніципальну чи міську раду як вищий орган місцевого самоврядування;
- рада обирає бургомістра, а в окремих випадках і завідувачів відділів;
- бургомістр є головою муніципальної ради та керівником адміністрації (виконавчого органу);
- в окремих випадках бургомістр та завідувачі відділів складають президію, яка готує проекти рішень ради з питань статуту, розвитку та персоналії.

☞ самоуправління нових федеральних земель:

- громадяни прямими виборами обирають муніципальну раду;
- муніципальна рада обирає голову, правління або президію, до яких входить і бургомістр;
- бургомістра на 5 років обирає муніципальна рада, яка також обирає і завідувачів відділів;
- у містах з населенням більше 100 000 мешканців може бути створено магістрат як колегіальний орган;

- у невеликих общинах за рішенням ради почесний бургомістр може одночасно бути головою муніципальної ради, але представницький та виконавчий органи чітко розрізняються.

Повноваження муніципального самоврядування можна поділити на дві групи. До першої відносять повноваження з питань, яким надається статус загальнодержавних: утримання доріг, забезпечення санітарного стану невеликих пунктів, утримання шкіл та культурних установ, лікарень і будинків для перестарілих, соціальна опіка, громадський порядок і безпека.

До другої групи повноважень належать питання, пов'язані з різними видами обслуговування населення: створення муніципальних промислових, транспортних, соціально-побутових підприємств, житлове будівництво, енергопостачання. Муніципальні підприємства працюють виключно для задоволення потреб населення і не можуть отримувати прибутку. Вони працюють за принципом самокупності.

Регулююча і контролююча діяльність муніципальної влади полягає у видачі ліцензій на право відкриття і утримання магазинів, побутових і видовищних підприємств, на торгівлю спиртними напоями, заняття різними промислами, у встановленні правил торгівлі, забудови, благоустрою, у плануванні забудови населених пунктів, нагляд за дотриманням законодавства з охорони природи тощо [23].

На муніципальному рівні *Іспанії* представлені муніципальна рада та муніципальні комісії, кожен з яких очолює мер. Відповідно до чинного законодавства цієї країни кожна міська ратуша як центр міського самоврядування може створювати будь-які додаткові постійні чи спеціальні органи, які вона вважає за необхідне створити з метою здійснення ефективного управління муніципальними справами. Муніципальна рада обирається на основі прямого загального виборчого права і на своєму першому засіданні вона обирає мера і визначає його повноваження. Мер керує діяльністю муніципальної комісії, до якої окрім нього входять заступники та певна кількість призначених мером радників, яких він же може і звільнити. Муніципальна комісія відповідає за контроль над управлінням містом та підрозділами, що надають послуги.

В *Угорщині* муніципалітети представлені виборними радами. У муніципалітетах, де мешканців менше, ніж 10 000 осіб, вибори пропорційні. У більших муніципалітетах одна половина членів ради обираються всім населенням, а друга половина – в одномандатних

округах. За рішенням ради відбувається поділ мерії на відділи, можуть створюватися і комітети, які можуть мати виконавчі функції та переважно носять дорадчий характер. Головний адміністратор призначається радою на невизначений термін. Комісії в угорських радах немає.

Важливою сферою управлінської діяльності міської влади є *управління комунальною власністю*, її використання. Практика організації комунального господарювання базується на трьох аспектах: правовому, організаційному та економічному.

Правовий аспект у всіх державах включає комунальні закони, згідно з якими органи комунального управління мають бути обрані демократичним шляхом. Ці органи мають узгоджувати економічні інтереси міського господарства, охорони довкілля та мешканців міст. Із метою підвищення ефективності функціонування комунального господарства муніципалітет залучає недержавні структури. Зокрема, останнім часом, у комунальному господарстві Франції, Англії та інших країн збільшується частка приватних підприємств, які діють у сферах комунального господарства міст із правом здійснення контролю міськими органами управління.

Залучення приватного сектору у сферу міського благоустрою (озеленення, організація вуличного освітлення, очищення вулиць) діє за принципом конкурентності, що підвищує ефективність роботи комунальних служб у наданні послуг. Високу частку підприємств, які функціонують у сфері комунального господарства має Польща, де найбільшого поширення набули підприємства, які відповідають за розподіл газу (100%), мережу міських шляхів (85%), очищення міста (55%). У Сполучених Штатах Америки найбільшу частку приватного капіталу мають підприємства, що займаються збиранням сміття, організацією вуличного освітлення, електропостачанням.³

У Великобританії у 1988 році був прийнятий закон, відповідно до якого на торгах комунальними послугами повинні були забезпечуватись такі їх види як: сміттєприбиральні роботи, садово-паркові, експлуатація транспортних засобів, управління спортом та відпочинком. На цих торгах виграють переважно муніципальні орга-

³ Економіка міст. Україна і світовий досвід / За ред. В.Макухи. – К.: Основи, 1997. – С. 175.

ни. Упродовж останніх років приватизація комунальних послуг у Великобританії поширилась на такі традиційні муніципальні сфери, як: водопостачання, розподіл газу, телекомунікаційні мережі, регулювання енергопостачання. На ринку комунальних послуг утворились нові регулюючі органи: OFTEL, OEGAS, OFWAT, OFFER⁴.

Що стосується житлово-комунальної сфери, то потрібно зауважити, що державна форма власності – це категорія, яка зникає та змінюється комунальною власністю⁵. Так у Польщі, держава здійснює фінансову допомогу (безпосередньо або опосередковано) тим, хто вкладає гроші у житлове будівництво, але не повинна управляти житловими об'єктами. Ця підтримка полягає у звільненні об'єднань від податків (за умови, що можливий прибуток піде на їх подальший розвиток) та у виділенні довготермінового низькопроцентного кредиту обсягом до 70% загальної суми інвестування. Підтримка з боку гміни полягає у переданні у вічне користування земель, призначених під забудову, або ж продажу таких земель за низькими цінами.

У США діють квартирні агентства (Housing Authorities), які є власниками будинків і земель, мають свій бюджет, не залежать від місцевої адміністрації, але співпрацюють із її спеціальним органом. Держава дотує різні програми квартирних агентств (роботу з молоддю або боротьбу з наркотиками), інколи розміри дотацій сягають 85% загальної вартості програми.

Житлові об'єднання (Housing Societes) у Великобританії – це основні одиниці системи взаємодії держави та приватних власників у житлово-комунальній сфері. Вони займаються будівництвом житла для осіб із низькими доходами, а також для тих, хто потребує особливих умов проживання.

У Франції об'єднання громадського будівництва називаються “Житло за низьку плату”. Вони споруджують будинки (та управляють ними) виключно для того, щоб їх здавати. Квартплата є помірною (нижчою за ринкову), так як держава і місцева влада згодні на-

⁴ Програма “Центр державного та місцевого управління”: Довідник для депутатів та голів Рад. – Ужгород, 1996. – С. 149.

⁵ Строкань Т. Управління житлово-комунальним господарством: досвід Кракова // Економіка України. – 2000. – № 11. – С. 74-77.

дати їм певні пільги та підтримку, щоб на місцевому ринку житла з'явилося більше квартир для людей із середнім достатком ⁶.

З метою подолання труднощів як в організації систем управління містом, так і у сфері комунального господарства, Україні доцільно скористатися досвідом зарубіжних країн.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Система управління містом ...
2. Комуна у Франції ...
3. Статус французьких міст Париж, Марсель та Ліон визначаються...
4. Типи структур міських органів влади Німеччини...
5. Сутність загальнодержавних повноважень, делегованих органам муніципального самоврядування...
6. Органи міського врядування Іспанії...
7. Органи міського врядування Польщі...
8. Сутність комунальної власності...
9. Особливості залучення приватного сектору у сферу міського благоустрою полягають у...
10. Особливості формування житлово-комунального господарства ...

⁶ Хаффнер М. Жилищные субсидии собственникам занимаемого жилья в странах Северо-Западной Европы // Проблемы прогнозирования. – 1997. – № 5. – С. 144-150.

Тема 7. Діяльність органів місцевого самоврядування та громадськості у галузі екології та природних ресурсів

1. Обґрунтування необхідності формування концепції місцевої екологічної політики.
2. Компетенції та повноваження місцевих рад у сфері екологічної політики.
3. Участь громадськості у прийнятті рішень у сфері захисту довкілля.
4. Відповідальність за порушення природоохоронного законодавства.

Загалом зниження рівня людського життя в Україні безпосередньо пов'язано з екологічним станом. Без усвідомлення і врахування цього аспекту неможливо ефективно вирішувати соціально-економічні, політичні, культурні проблеми розвитку як міст, так і регіонів, зокрема, та держави, загалом.

Місцеві ради та їх виконавчі органи повинні вирішувати безліч екологічних проблем: забруднення атмосферного повітря, поверхневих та підземних вод неочищеними або недостатньо очищеними каналізаційними стоками, накопичення відходів. Тільки впродовж року в Україні утворюється близько мільярда тонн промислових та побутових твердих відходів, з яких лише 10% – переробляється. Площі сміттєзвалищ, сховищ, териконів уже займають майже 160 тисяч гектарів, а загальний обсяг накопичених відходів складає близько 25 млрд тонн.

Як зауважують С.Дорогунцов та А.Федорищева⁷, у містах сконцентровано 67,9% всього населення. На сучасному етапі економічна доцільність розвитку міст входить у суперечність з екологічними чинниками. Загалом показник забезпеченості жителів міст України зеленими насадженнями складає 36,1 м²/чол, зокрема у Кар-

⁷ С.Дорогунцов, А.Федорищева. Техногенно-екологічна безпека урбанізованих територій України // Економіка України. – 2000. – № 5.

патському регіоні – 34,5. Для сучасних міст властиві такі негативні явища як: інтенсивне антропогенне навантаження, значний техногенний потенціал промисловості, енергетики, комунального господарства, порушення мікрокліматичного режиму тощо. Дедалі зростає конфліктність між господарською діяльністю та навколишнім середовищем територій. Так середньодержавні показники викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря складають 370 т/км² і 184 кг/чол. Зокрема на одного міського чоловіка у 1997 р. кількість викидів цих шкідливих речовин складала в Івано-Франківській агломерації – 350 кг/чол., Дніпропетровській – 282, Луганській – 256, Запорізькій – 218, Полтавській – 197. Тому, як слушно зауважують фахівці (там само, С. 10) “Для досягнення балансу інтересів регіональна політика держави має бути визначена політикою місцевої влади. Безвиразність інтересів на рівні місцевих органів управління служить перешкодою розв’язанню проблем міста”.

Відповідно до Концепції сталого розвитку населених пунктів, схваленої постановою Верховної Ради України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV, одними із основних напрямків державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів є:

- узгодженість соціального, економічного, містобудівного та екологічного аспектів розвитку населених пунктів та оточуючих територій;
- раціональне використання земельних, водних, рекреаційних та інших природних ресурсів, створення умов для їх відновлення;
- поліпшення санітарно-гігієнічного та екологічного стану населених пунктів, створення безпечних для життя і здоров’я людини умов, впровадження сучасних систем збирання, вилучення, переробки та знешкодження відходів;
- проведення наукових досліджень, які б сприяли вирішенню соціально-економічних, екологічних та інших питань забезпечення сталого розвитку населених пунктів.

У доповіді Міжнародної комісії з навколишнього природного середовища вказується⁸, що для досягнення стану сталого розвитку – необхідна наявність таких передумов:

⁸ Державне регулювання економіки: Навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Кученко та ін. – К.: КНЕУ, 2000. – С. 291.

- політичної системи, здатної забезпечити участь громадськості у прийнятті рішень;
- економічної системи, що може забезпечити розширене виробництво, зорієнтоване на збереження еколого-ресурсної бази та технічний прогрес;
- соціальної системи, здатної знімати напруження, що виникає внаслідок негармонійного розвитку суспільства;
- технологічної системи, що стимулювала б постійний пошук нових рішень;
- міжнародної системи, що сприяла б підтримці існуючих та налагодженню нових зв'язків;
- гнучкої адміністративної системи, здатної до функціонування у нових умовах.

Сталий розвиток означає розвиток без нанесення збитків основним екологічним, соціальним та економічним процесам, а також системам, від яких ці процеси залежать. У нашій державі більшість із вказаних передумов знаходяться на початковому етапі свого розвитку. Тому питання формування екологічної політики кожного підприємства, організації, що в сукупності складають відповідну політику міста, а відтак і регіону та держави – потребують свого вирішення. Ці завдання можна виконати шляхом **вироблення концепції екологічної політики** кожного міста, району зокрема. Що це дасть для органів місцевого самоврядування? Насамперед, це:

- інтеграція цілей сталого розвитку в міську політику;
- вдосконалення системи управління на місцях;
- регулювання діяльності виконавчих органів у сфері захисту довкілля;
- можливість розвивати інтеграційний підхід до вирішення різного роду завдань;
- вироблення критеріїв оцінки стану навколишнього середовища та відповідність їх міжнародним стандартам;
- залучення громадськості до цього процесу, підвищення її екологічної культури;
- проведення оцінки, моніторингу та інформування громадськості про стан довкілля.

Однак необхідно пам'ятати найважливішу умову, а саме: відповідність чинному законодавству України, що наділяє місцеві ради

повноваженнями – правами й обов’язками, які впливають із завдань та функцій цих інституцій на відповідних територіях. **Компетенції та повноваження у сфері реалізації екологічної політики**, а саме ті, що торкаються організації діяльності з питань охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, організації екологічної освіти, екологічного виховання громадян тощо – зосереджені у Конституції України [1] та Законі України “Про охорону навколишнього природного середовища” (25.06.1991).

Законодавство наділяє міські ради функціями керівництва, забезпечення, організації, контролю тощо. Через реалізацію функцій у сфері екології та природних ресурсів розкривається призначення цих інституцій, не тільки як представницьких органів. Саме ці аспекти втілюються у конкретні напрямки і види діяльності рад щодо виконання поставлених завдань.

Чинне законодавство наділяє місцеві ради відповідними функціями та повноваженнями, які є основою їх практичної діяльності та закріплені в ч. 1 ст. 143 Конституції та у ст. ст. 25 і 26 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” [4]. Метою управління є реалізація законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони довкілля. Місцеві ради несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території і в межах своєї компетенції відповідно до ст. 15 вище згаданого Закону “Про охорону навколишнього природного середовища”:

- забезпечують реалізацію екологічної політики України, екологічних прав громадян;
- дають згоду на розміщення на своїй території підприємств, установ, організацій;
- затверджують із врахуванням екологічних вимог проекти планування та забудови населених пунктів, їх генеральні плани та схеми промислових вузлів;
- видають та скасовують дозволи на відособлене спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення;
- затверджують місцеві екологічні програми;

- організують вивчення навколишнього природного середовища;
- створюють та визначають статус резервних, зокрема й валютних фондів, для фінансування програм та інших заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
- організують, якщо це необхідно, здійснення екологічної експертизи;
- забезпечують інформування населення про стан навколишнього природного середовища;
- організують роботу з ліквідації екологічних наслідків аварій, залучають до цих робіт підприємства, установи та організації, незалежно від їх підпорядкування та форм власності та громадян;
- приймають рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні;
- здійснюють контроль за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- припиняють господарську діяльність підприємств, установ та організацій місцевого підпорядкування, а також обмежують чи зупиняють (тимчасово) діяльність непідпорядкованих місцевій раді підприємств, установ та організацій у випадку порушення ним законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- координують діяльність відповідних спеціально уповноважених державних органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів на території ради.

Відповідно до ст. 19 Закону “Про охорону навколишнього природного середовища” виконавчі та розпорядчі інституції органів місцевого самоврядування:

- здійснюють реалізацію рішень відповідних рад;
- координують діяльність місцевих органів управління підприємств, установ та організацій, розташованих на території ради, незалежно від форм власності та їх підпорядкування;
- організують розробку місцевих екологічних програм;
- визначають у встановленому порядку нормативи плати і розміри платежів за забруднення навколишнього природного середовища та розміщення відходів;

- затверджують за поданням органів Міністерства екології та природних ресурсів для підприємств, установ та організацій ліміти використання природних ресурсів, за винятком ресурсів загальнодержавного значення, ліміти викидів і скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та ліміти розміщення відходів;
- організують збір, переробку, утилізацію та захоронення промислових, побутових та інших відходів на своїй території;
- формують і використовують місцеві позабюджетні фонди охорони навколишнього природного середовища;
- погоджують поточні та перспективні плани роботи підприємств, установ та організацій із питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;
- забезпечують систематичне та оперативне інформування населення, підприємств, установ, організацій, громади про стан довкілля;
- організують екологічну освіту та екологічне виховання громадян;
- приймають рішення про організацію територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Місцеві ради можуть здійснювати й інші повноваження відповідно до законодавства України. Згідно із ст. 33 [4] місцеві ради:

- надають згоду на розміщення на відповідній території нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких, згідно з діючими нормативами, включає таку територію;
- приймають у межах, визначених законом, рішення з питань боротьби із стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність.

Важливі повноваження мають виконавчі комітети міських рад (за винятком міст районного підпорядкування) щодо координації дій на відповідній території місцевих спеціально уповноважених державних органів управління з охорони природи – територіальних органів Міністерства екології та природних ресурсів України, Державного комітету України по земельних ресурсах, Державного комітету України по водному господарству, Державного комітету лісового господарства України (ч.2 ст. 33) [4]. Ця координація, що реалізує через залучення виконавчими комітетами вище вказаних спеціально упов-

новажених інституцій, повинна об'єднувати зусилля численних органів, які здійснюють управлінські функції в галузі екології та природних ресурсів, а саме для:

- розробки міських екологічних програм;
- узгодження лімітів природокористування на території міст;
- ініціювання здійснення комплексних перевірок виконання природоохоронного законодавства на підприємствах тощо.

Особлива роль у прийнятті рішень з питань екології та природних ресурсів належить сільському, селищному та міському голові, який гарантує здійснення відповідних повноважень органів місцевої виконавчої влади, дотримання вимог законодавства у цій сфері, організовує роботу відповідної ради та їх виконавчого комітету, підписує їх рішення, виконує інші координуючі, виконавчо-розпорядчі та контролюючі функції.

Існує твердження, що захист довкілля є доброю школою демократії. Ця думка знаходить своє підтвердження у **впливі громадськості на прийняття рішень щодо захисту довкілля**. У чинному законодавстві України існує низка положень, які надають громадськості право брати участь у процесі прийняття рішень у сфері захисту довкілля. Проте, механізм реалізації цього процесу на сьогодні не є чітко визначений. У ст. 9 Закону “Про охорону навколишнього природного середовища” вказані права громадян на:

- участь в обговоренні проектів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва та реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, а також внесення пропозицій до державних та господарських органів, установ та організацій із цих питань;
- участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального та комплексного використання природних ресурсів;
- одержання у встановленому порядку вичерпної та достовірної інформації про стан навколишнього природного середовища та його вплив на здоров'я населення;
- участь у проведенні громадської екологічної експертизи тощо.

Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” є першим законодавчим документом, який містить відомості

про громадську екологічну експертизу. Зокрема, у ст. 30 цього Закону вказано, що:

- громадська екологічна експертиза може здійснюватись незалежними групами спеціалістів, громадськими об'єднаннями та місцевими органами влади;
- громадська екологічна експертиза здійснюється незалежно від державної екологічної експертизи;
- висновки громадської екологічної експертизи можуть враховуватись органами, що здійснюють державну екологічну експертизу, і які зацікавлені у реалізації проектних рішень або ж експлуатують відповідний об'єкт.

Екологічна експертиза – це процес прийняття рішень, в яких оцінюється екологічний ризик та можливості його попередження. Дія чинного Закону України “Про екологічну експертизу” (1995) значно розширює можливості участі громадян у процесі прийняття рішень у сфері екологічної експертизи об'єктів:

- шляхом виступів у засобах масової інформації, подання письмових зауважень, пропозицій та рекомендацій, включення представників громадськості до складу експертних комісій, груп для проведення громадської екологічної експертизи;
- суб'єкти екологічної експертизи проводять публічні слухання або відкриті засідання;
- підготовка висновків екологічної експертизи та прийняття рішень щодо подальшої реалізації об'єкта екологічної експертизи здійснюється з урахуванням громадської думки.

Цей закон визначає, що громадська екологічна експертиза може здійснюватись у будь-якій сфері діяльності, що потребує екологічного обґрунтування (ст. 16). Отже, громадська екологічна експертиза може здійснюватись стосовно тих об'єктів, що і державна. Зважаючи на те, що сфера громадської екологічної експертизи є необмеженою чинним законодавством, можна зробити висновок про можливість її проведення також щодо проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів, які регулюють відносини в галузі забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, діяльності, що може

негативно впливати на стан довкілля. Однак, як зауважують фахівці⁹ необхідно зважати на те, що в Україні законопроекти, зазвичай, не публікуються, і доступ до них широкого загалу громадськості – обмежений, як і участь у роботі законодавчих органів. Що ж стосується підзаконних нормативних актів уряду, то вони доводяться до відома громадськості шляхом публікації після прийняття відповідним державним органом. Тому громадська екологічна експертиза цих нормативно-правових актів є, певною мірою, тільки декларацією.

У третьому розділі Закону “Про екологічну експертизу” вказано на розмежування компетенцій різних органів у галузі екологічної експертизи. До того ж визначено, що компетенція зареєстрованих органів об’єднань громадян (громадських формувань) у галузі екологічної експертизи визначається їх статутними документами відповідно до законодавства України. Чинне законодавство України визначає механізми реалізації прав громадян для здійснення екологічної експертизи:

- **включення представників громадськості до складу спеціальних створюваних комісій Мінекології та природних ресурсів України** на місцях із проведення державної екологічної експертизи, що є оптимальною можливістю для отримання достовірної інформації про об’єкт експертизи, для формування аргументованої позиції громадськості впливати на прийняття рішення, а також її захисту на відповідному рівні. Однак, у Законі не визначено статус цих представників громадськості, тобто: чи на них поширюється статус експерта екологічної експертизи, чи вони обмежені тільки правами та функціями спостерігачів;
- **інформування громадськості про об’єкти державної екологічної експертизи.** Відповідно до ст. 10 цього Закону замовники екологічної експертизи об’єктів, що в процесі реалізації (будівництва, експлуатації тощо) можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища та здоров’я людей, зобов’язані оголосити через засоби масової інформації спеціальну Заяву про екологічні наслідки діяльності. Однак необхідно мати на увазі, що екологічна експертиза, як державна, так і громадська,

⁹ Кравченко С. Конвенція про доступ до інформації та участь громадськості у прийнятті рішень у сфері навколишнього середовища / Право України, 1998. – № 6 – С. 114.

здійснюється після закінчення передпроектної чи проектної документації, тобто, тоді, коли більшість проектних рішень – прийнято. Отже, внесення істотних змін у проект – це не тільки важко, але і вартісно та й, зрозуміло, що і сам замовник аж ніяк не зацікавлений у пошуках недоліків свого проекту.

Після завершення державної екологічної експертизи, еколого-експертний орган, який її проводив, зобов'язаний повідомити через засоби масової інформації про висновки. Однак, як зауважують фахівці, вказані вимоги не завжди виконуються і, в багатьох випадках, через недостатність інформації участь громадськості є формальною;

- законодавчого закріплення в ст. 11 Закону України “Про екологічну експертизу” *можливості проведення публічних слухань або відкритих засідань*, що є в законодавстві України – новим. Громадськість може також виступати в засобах масової інформації, подавати письмові зауваги, пропозиції та рекомендації тощо;
- *оскарження висновків державної екологічної експертизи*, що дає можливість громадськості протистояти незаконним і необґрунтованим рішенням, а також порушенням порядку проведення державної екологічної експертизи.

Зі змісту ст. 44 Закону “Про екологічну експертизу” випливає, що питання про спростування висновків державної екологічної експертизи можуть ставити тільки юридичні особи, які подають обґрунтовану заяву до відповідних місцевих рад, органів державної виконавчої влади, органів державної екологічної експертизи та інших інституцій, які приймали рішення про проведення такої експертизи. У випадку відмови у розгляді заяви – вони вправі звернутися до суду.

Однак таке визначення кола осіб, як у ст. 44, обмежує права громадян, вступає у протиріччя із загальними нормами права, і тому не може бути перешкодою реалізації громадянами їх прав на звернення за оскарженням висновку державної екологічної експертизи до суду¹⁰.

Таким чином, внесення вказаних доповнень до закону України “Про екологічну експертизу” дало б змогу уникнути тих чи інших непорозумінь, що пов'язані з реалізацією громадської екологічної експертизи. Однією із таких проблем є також необхідність чи доціль-

¹⁰ Екологічні права громадян, як їх захистити за допомогою закону. – К.: Ехо-Восток, 1997.

ність реєстрації громадської екологічної експертизи в органах місцевого самоврядування. Якщо керуватись у цьому випадку:

- тим, що з числа об'єктів екологічної експертизи вилучаються ті відомості, які складають державну, комерційну та іншу таємницю;
- ймовірною відсутністю положення у статуті громадської організації про можливість проведення нею громадської екологічної експертизи;
- принципом екологічної експертизи (ст. 6) про гарантування безпечного для життя та здоров'я людей навколишнього природного середовища, то такий захід є необхідним та прийнятним.

У цьому випадку виникає низка інших, неврегульованих чинним законодавством проблем, а саме: чи реєстрація громадської екологічної експертизи має здійснюватись за місцем її реалізації, або реєстрації громадської екологічної організації, що здійснюють екологічну експертизу? Якого характеру має бути взаємодія між організаціями, що здійснює громадську екологічну експертизу й органами регіонального та державного рівнів? Чи необхідна регламентація такої взаємодії?

У Законі “Про екологічну експертизу” вказано про рекомендаційний характер висновку громадської екологічної експертизи і, до того ж, він може:

- висвітлюватись у засобах масової інформації;
- надсилатись місцевим органам влади та зацікавленим особам;
- враховуватись органами, які приймають рішення стосовно реалізації об'єкта, а також під час проведення державної експертизи.

Однак у чинному законодавстві не визначено механізму надання цьому висновку юридичної сили, що дозволяє нехтувати думкою громадськості під час прийняття рішень щодо об'єкту екологічної експертизи. Окрім цього, знижується вагомість проведення громадської екологічної експертизи, порушується один із принципів екологічної експертизи про врахування громадської думки (ст. 6). Тому доцільно детально регламентувати процедуру затвердження висновків громадської екологічної експертизи державними органами.

Серед принципів екологічної експертизи у прийнятому Законі не визначений такий, як принцип презумпції потенційної екологічної небезпеки будь-якої господарської діяльності, а це означає, що замо-

вник об'єкту експертизи зобов'язаний надати вагомі докази безпеки його запланованої діяльності. У цьому випадку, не громадськість, і не органи екологічної експертизи мають шукати небезпеку, а сам замовник відповідає за надану інформацію. На відміну від українського, у російському законодавстві про екологічну експертизу цей принцип – закріплений.

Необхідно зауважити, що фінансування громадської екологічної експертизи здійснюється за рахунок коштів об'єднань громадян, громадських природоохоронних та інших фондів, а також цільових добровільних грошових внесків громадян, підприємств, установ та організацій. За умови, якщо громадськість або ж ті інституції, що здійснюють екологічну експертизу не мають достатніх ресурсів для її проведення, – процедура державної екологічної експертизи втрачає свою прозорість, тим самим сприяючи виникненню безвихідних ситуацій, екологічних конфліктів тощо.

Не вказано у законі, а також і в межах діючого нормативно-правового забезпечення екологічної експертизи, перелік документів, які надаються в обов'язковому порядку для громадської екологічної експертизи. Що, відповідно, не тільки перешкоджає процесові громадської екологічної експертизи, стримує його, але й може призвести до складання неправильного остаточного висновку.

Види громадського впливу на процес прийняття рішень у сфері екологічної політики можуть ранжуватись у широких межах: від найпростішого оголошення (реклами) до активного залучення до певного типу громадської організації. Окрім участі громадськості у державній та громадській екологічній експертизах, існує широкий спектр засобів контролю та впливу на цей процес, а саме:

- участь у проведенні оцінки впливу на довкілля (ОВД);
- референдум;
- збори за місцем проживання;
- здійснення громадського контролю;
- звернення до органів державної влади й управління, установ, підприємств та організацій;
- звернення до суду;
- використання права на інформацію.

Упродовж усієї історії розвитку людства, громадяни відшукали безліч способів із метою бути почутими і тому вважати, що свобода

слова, доступу до інформації, участь громадськості є винаходами останніх років – безпідставно. Усі, вказані вище форми участі громадськості у процесі прийняття рішень, можуть застосовуватись як окремо, так і в комплексі, доповнюючи одне одного, заради досягнення результату – усунення правопорушення та забезпечення належної якості довкілля і реалізації екологічних прав громадян. Завдяки цим способам залучення громадськості забезпечується об'єктивність та демократизм прийняття рішень, ефективність прийнятих проектів, підвищується якість довкілля загалом.

Отже, беручи до уваги широкий спектр форм участі громадськості у процесі прийняття рішень владними органами у сфері реалізації екологічної експертизи, необхідно вказати, що механізм їх здійснення потребує юридичного закріплення. Через його відсутність виникають конфлікти, які стосуються вирішення екологічних проблем. Щоб переконатися у тому, що прийняті рішення і закони, що стосуються довкілля, є вірними та доцільними, громадськість повинна мати можливість висловлювати свою позицію, й не тільки обговорювати рішення, закони і дії владних органів, які не відповідають їх точці зору, але й реально впливати на них. Будь-яка форма участі громадськості буде ефективною, якщо всі види і напрямки діяльності у цій сфері будуть, якимось чином, комбінуватись.

Необхідно підкреслити важливість надання інформації через ЗМІ про екологічно небезпечні об'єкти (експертизу, будівництво, діяльність). Громадськість повинна знати, які ж збитки (втрати) вона матиме задля досягнення свого добробуту (вигод).

Підставою для притягнення до **відповідальності за порушення природоохоронного законодавства** є вчинене екологічне правопорушення – це дія (або її відсутність), яка порушує встановлений порядок природокористування та охорони навколишнього природного середовища, суперечить приписам та вимогам, дозволам та заборонам природоохоронного законодавства, спричиняє певну шкоду природі та її ресурсам, здоров'ю людини та викликає відповідні юридичні наслідки. В Україні екологічні правопорушення за ступенем екологічної небезпеки поділяють на еколого-правовий проступок, еколого-майновий делікт, еколого-адміністративне правопорушення та екологічний злочин. За вказані порушення настають відповідно такі види юридичної відповідальності: дисциплінарна, адміністративна, кримінальна та майнова.

Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення – різновид юридичної відповідальності, яка застосовується до винних осіб за протиправні дії, що порушують екологічні вимоги у процесі невиконання функціональних обов'язків та інших вимог дисципліни праці, пов'язаних з використанням природних ресурсів, охороною навколишнього природного середовища, забезпеченням екологічної безпеки.

Адміністративна відповідальність за екологічне правопорушення – різновид суспільних відносин, у яких застосовуються заходи адміністративного впливу (стягнення) за протиправні діяння, що порушують встановлений порядок використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки та екологічні права громадян.

Кримінальна відповідальність за екологічний злочин – стан розвитку суспільних відносин, в якому реалізуються засоби кримінально-правового покарання осіб, винних у здійсненні екологічного правопорушення з високим рівнем екологічного ризику і екологічної небезпеки для навколишнього природного середовища, природних ресурсів, життя та здоров'я людей. До покарань за екологічні злочини належать:

- виправні роботи;
- позбавлення волі;
- кримінальний штраф;
- конфіскація незаконно добутого, знярядь злочину;
- позбавлення права займати відповідні посади.

Майнова відповідальність за екологічні правопорушення (делікти) – різновид юридичної відповідальності, яка передбачає виконання обов'язку фізичних чи юридичних осіб щодо компенсації шкоди, заподіяної власникам чи користувачам природних ресурсів порушенням екологічного законодавства або порушенням екологічних та інших прав громадян.

За такі порушення юридичних осіб як:

- перевищення лімітів використання природних ресурсів;
- порушення екологічних нормативів;
- порушення екологічних стандартів;
- порушення вимог екологічної безпеки

передбачені наступні санкції: обмеження, призупинення або заборона діяльності. Обмеження – на певний період (до виконання необхідних природоохоронних заходів) встановлюються зменшені об'єми викидів та скидів забруднюючих речовин і розміщення відходів загалом на підприємстві чи в окремих його цехах (дільницях) та одиницях обладнання.

Призупинення – тимчасово заборонена діяльність підприємства до виконання необхідних природоохоронних заходів зупиняється експлуатація підприємства чи окремих його цехів (дільниць) і одиниць обладнання.

Припинення (заборона) – повністю припиняється експлуатація підприємства чи окремих його цехів (дільниць) і одиниць обладнання. За тимчасової чи повної заборони діяльності підприємств забороняються всі викиди та скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів на підприємствах загалом чи окремих їх цехах (дільницях) та одиницях обладнання.

Інституціями, що застосовують такі санкції є:

- органи місцевого самоврядування;
- органи Мінекології та природних ресурсів України;
- органи місцевої державної виконавчої влади.

Державні органи, що прийняли рішення про обмеження, тимчасову заборону чи припинення діяльності підприємств або скасування таких рішень, надсилають у триденний термін відповідну інформацію місцевим радам, на території яких знаходяться підприємства. Рішення про обмеження, призупинення чи припинення діяльності підприємств може бути оскаржено в судовому порядку. У випадку необґрунтованості вчинених дій, винні у цьому службові особи несуть відповідальність згідно з чинним законодавством. Відновлення діяльності підприємством здійснюється за наявності письмового дозволу органу, який прийняв рішення про тимчасову заборону (зупинення) діяльності, або його вищого органу.

За всі інші порушення застосовуються санкції тільки спеціально уповноваженими на це інституціями. Суб'єкт господарської діяльності, що має відповідати вимогам чинного природоохоронного законодавства, для обговорення своїх скарг щодо дій інспекторів може в будь-який час звернутися до Держекоінспекції, як на регіональному рівні, так і до Головної державної екологічної інспекції в м. Ки-

сві. Якщо вирішення проблеми не буде досягнуто, суб'єкт господарської діяльності може звернутися до судових органів.

Отже, метою екологічної політики органів місцевого самоврядування має бути вироблення стратегічних напрямків, що дозволить досягнути їх сталого розвитку та економії природних ресурсів, забезпечити здорове довкілля, знизити рівень захворювання від екологічних чинників. Усе це загалом, зумовить якісно новий рівень життя людей.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Екологічно сталий розвиток – це ...
2. Передумови досягнення сталого розвитку...
3. Суть концепції екологічної політики полягає у...
4. Функції та повноваження місцевих рад у сфері реалізації екологічної політики полягають у...
5. Функції та повноваження виконавчих органів місцевих рад у сфері реалізації екологічної політики полягають у...
6. Функції та повноваження сільського, селищного та міського голови у сфері реалізації екологічної політики полягають у...
7. Форми участі громадськості у прийнятті рішень у сфері захисту довкілля...
8. Відмінність понять “участь громадськості” та “залучення громадськості” до прийняття рішень полягає у...
9. Види відповідальності за порушення природоохоронного законодавства...
10. Інституції, що наглядають за дотриманням природоохоронного законодавства...

Практичне заняття № 7.

Тема: Діяльність посадових осіб територіальної громади та органів місцевого самоврядування у сфері захисту довкілля

Відповідно до повноважень та компетенції міська рада може створювати спеціальні підрозділи, які контролюють виконання при-

родоохоронного законодавства організаціями, установами та підприємствами у межах своєї території. Це можуть бути різноманітні структурні утворення (трести, підприємства тощо), які утворюються представницькими органами міських громад різних ієрархій. Такий підрозділ створено у м. Львові – комунальне підприємство “Інспекція благоустрою та екології”, до обов’язків якого належить:

- контроль за дотриманням природоохоронного законодавства на підприємствах та організаціях міста;
- моніторинг хімічного складу каналізаційних стоків підприємств із метою попередження наднормативного забруднення;
- контроль викидів в атмосферу тощо.

Як приклад діяльності у цьому плані можна навести Розпорядження міського голови від 25.06.1999 р. № 329 “Про контроль за охороною зелених насаджень у м. Львові”. Технологічний та приймальний види контролю згідно з вказаним розпорядженням здійснює департамент міського інженерного господарства, інспекційний – комунальне підприємство, управління муніципальної дружини та підрозділ екологічної міліції. Відповідно до п.п. 3.1, 3.2 цього Розпорядження “працівники визначених контролюючих органів у випадку виявлення фактів порушень та відповідальних за це юридичних чи фізичних осіб складають документи встановленої форми, та передають їх до уповноважених державних інституцій”. Факти відповідних порушень оформляються у вигляді:

- протоколів про адміністративні правопорушення;
- актів про порушення для подальшого відшкодування збитків.

Протоколи для притягнення до адмінвідповідальності та Акти про порушення передаються до Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області. Розмір заподіяної шкоди обчислюється інспекторами цього Держуправління за таксами, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.1999 р. № 559, а стягнуті кошти – перераховуються на спеціальні бюджетні рахунки згідно з чинним законодавством.

Приклади складання акту перевірки дотримання природоохоронного законодавства, протоколу про адміністративне правопорушення природоохоронного законодавства, скерувань протоколу про адміністративне правопорушення та акту про порушення природоохоронного законодавства України у вищі органи територіальної екологічної безпеки; повідомлення порушника про його прибуття на

засідання та постанови про накладення адміністративного стягнення – викладені у зразках 1 – 6.

Навчальні цілі

- слухачі ознайомлюються з екологічними проблемами: глобальними, регіональними, місцевими;
- аналізують компетенції та повноваження місцевих рад у галузі екології та природних ресурсів, суть екологічного правопорушення;
- у ролі екологічних інспекторів набувають навиків складання актів і протоколів про екологічні правопорушення, інших документів у цій сфері.

Умова: залежно від кількості слухачів, формуються малі групи, які, відповідно, представляють: громадськість, місцеву владу, екологічних експертів

Завдання

- визначити екологічні проблеми, конфлікти, які виникають між суб'єктами територіальної громади і торкаються розвитку території міста (будівництво автозаправної станції чи стоянки, вирубування насаджень тощо);
- визначити компетенції, повноваження та відповідальність кожної із сторін;
- знайти оптимальні шляхи вирішення цих проблем;
- скласти відповідні документи, а також про екологічні правопорушення (зразок 1-6).

ЛЬВІВСЬКА МІСЬКА РАДА
КП “Інспекція благоустрою та екології м. Львова”
Відділ екології

79008 м. Львів, пл. Галицька, 15 тел. 74-41-88, 74-03-21

А К Т № 0 – 001е

перевірки дотримання природоохоронного законодавства

Від “12” 11 2001р.

Мною Левецькою Любов Володимирівною – інженером КП “Інспекція благоустрою та екології м. Львова”

у присутності Яремчук Світлани Іванівни, майстра дільниці ЖЕК – 501

з приводу за заявою громадян (планова, позапланова, за заявами громадян)

проведена перевірка дотримання природоохоронного законодавства

на прибудинковій території буд. № 15 по вул. Івасюка, територія ЖЕК-501

в результаті чого виявлено

вирубка дерева породи груша діаметром стовбура 30см за відсутністю дозволу гр. Іванченко Л.Д., який проживає у кв. № 1, по вул. Івасюка, 15

що є порушенням ст. 4.6. р. ІУ “Правил утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України”

Згідно з

(наказ, посадова інструкція)

відповідальний за порушення:

Прізвище Іванченко, ім'я Леонід

по батькові Дмитрович, вік 1945

місце народження Вінницька обл., м. Бар

Місце роботи, адреса підприємства мале підприємство “Мета”, м. Львів, вул. Лінкольна, 45/24

Посада директор

Зарплата 250 грн.

Домашня адреса м. Львів вул. Івасюка 15 к в 1

До акту долучено письмова скарга

Підпис особи, що склала акт _____ (підпис)

Підпис особи, що брала участь у проведенні перевірки (підпис) _____

Підпис особи відповідальної за порушення

природоохоронного законодавства

(з актом ознайомлений) _____ на запрошення не прибув (підпис)

Підпис свідка _____ (підпис) _____ Яремчук С.І.

_____ (підпис) _____ Квітоцька Л.В.

ЛЬВІВСЬКА МІСЬКА РАДА
КП “ІНСПЕКЦІЯ БЛАГОУСТРОЮ ТА ЕКОЛОГІЇ м. ЛЬВОВА

ПРОТОКОЛ № 00001
 про адміністративне правопорушення
 природоохоронного законодавства України
15 листопада 2001р.

Мною, Левицькою Любов Володимирівною – інженером КП “інспекція благоустрою та екології м. Львова”

під час обстеження прибудинкової території буд. № 15 по вул. В. Івасюка
 виявлено зруб дерева породи груша діаметром 18 см

що є порушенням статті 153 Кодексу України про адміністративні правопорушення
 Відповідальний за порушення:

Прізвище Іванченко ім'я Леонід

по батькові Дмитрович рік народження 1945 р. н.

Місце роботи, адреса підприємства (установи) Мале підприємство “Мета”
м. Львів, вул. Лінкольна, 45/24

Посада директор

Заробітна плата 250 грн.

Домашня адреса м. Львів, вул. В.Івасюка буд. 15, кв. 1

Місце народження: Вінницька обл., м. Бар

Сімейний стан: одружений

Підпис особи, яка склала протокол _____

Підпис особи, відповідальної за порушення _____

Прізвище, ім'я, по батькові свідків: Яремчук Світлана Іванівна

Квітоцька Любов Василівна

Посада, місце роботи та проживання свідків:

1. майстер дільниці ЖЕК – 501, м. Львів, вул. С. Бандери 6/ 12

2. пенсіонер, вул. Івасюка 8 кв. 15

Пояснення особи, відповідальної за порушення Пояснення додається

Протокол одержав (підпис)

Відмітка про відмову від підпису відповідальної особи, від подання пояснення на запрошення не прибув _____ (підпис)

Відповідно до ст. 268 Кодексу України про адміністративні правопорушення особа, яка притягається до адміністративної відповідальності має право ознайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання, упродовж розгля-

ду справи користуватися юридичною допомогою адвоката, виступати рідною мовою та користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; оскаржити постанову по справі.

Порушник ознайомлений на запрошення не прибув (підпис)

Протокол складено у двох примірниках, з яких скеровано:

1-й Державне управління екології та природних ресурсів у Львівській області

2-й КП "Інспекція благоустрою та екології м. Львова"

3-й _____

4-й _____

Кутовий штамп

Державному управлінню
екології та природних ресурсів
у Львівській області
м. Львів, вул. Стрийська, 98

КП “Інспекція благоустрою та екології м. Львова” надсилає для розгляду протокол від 15 листопада 2001 р № 0-001 е про адміністративне правопорушення на підставі статті 153 Кодексу України про адміністративне правопорушення пропонуємо накладати штраф на гр. Іванченка Л.Д. у розмірі 17 грн.

Начальник КП “Інспекція
благоустрою та екології м. Львова”

В. Кошовський

Вик. Левицька
тел. 74-03-21

Кутовий штамп

Державному управлінню
екології та природних ресурсів
у Львівській області
м. Львів, вул. Стрийська, 98

Надсилаємо акт № 0-001е від “12” 11 1999р. про порушення природоохоронного законодавства України, а саме: п. 4.б. Р. IУ “Правил утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів України” для відшкодування збитків гр. Іванченко Л.Д.
в частині вирубка 1-го дерева на прибудинковій території по вул. Івасюка, 15

Начальник КП “Інспекція
благоустрою та екології м. Львова”

В. Кошовський

Вик. Левицька
тел. 74-03-21

**Міністерство екології та природних ресурсів України
Державне управління екології та природних ресурсів у Львівській області**

“22” листопада 2001 р.

№ 87

Повідомлення

Гр. Іванченко Леоніду Дмитровичу

(Прізвище, ім'я та по батькові особи, яка викликається на розгляд справи)

Керуючись ст. ст. 268, 276 і 278 Кодексу України про адміністративні правопорушення, пропонуємо Вам прибути для розгляду справи про адміністративне правопорушення, яке Ви вчинили.

Із собою необхідно мати: паспорт або посвідчення особи, а також

(перелік документів та матеріалів, які необхідно мати з собою)

та інші необхідні матеріали та документи.

Розгляд справи відбудеться о 11 год. 29 листопада 2001 р.

в приміщенні Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області
за адресою: м. Львів, вул. Стрийська 98, кімн. 408, тел. 72-26-40

У випадку неприбуття, справу буде розглянуто без Вас.

Начальник держуправління,
Головний державний інспектор

(підпис)

С. Петрів

Старший держінспектор

(підпис)

І. Іванів

МІНІСТЕРСТВО ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ
 РЕСУРСІВ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

79026, м. Львів, вул. Стрийська, 98

тел. 72-26-40

ПОСТАНОВА

ПРО НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СТЯГНЕННЯ

29 листопада 2001 р.

№ 03-331

Я, Іванів Іван Іванович, старший державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища у Львівській області _____
 (Територія, на яку поширюється юрисдикція та прізвище, ім'я та по батькові особи, яка виносить постанову)
 розглянувши протокол, який склала 15 листопада 2001 року Левицька Л.В.
інженер КП "Інспекція благоустрою та екології м. Львова"

ВСТАНОВИВ:

Гр. Іванченко Леонід Дмитрович

11.02.1945 р. н., м. Бар Вінницької області

(дата і місце народження)

м. Львів, вул. Івасюка, 15/1 (Личаківський р-н)

(домашня адреса цієї особи)

і працює (навчається) на посаді

директора МП "Мета"

(посада, повна назва місця роботи чи навчання, адреса)

порушив вимоги ст. 9 Закону України "Про рослинний світ" і п. 4.6. Правил

(Назва законодавчих та нормативних актів та їх статті, що порушені)

утримання зелених насаджень

тим, що провів вирубку дерева породи груша, нахиленої, аварійної без

(суть правопорушення)

відповідного дозволу. Дерево було, сухостійне, тому згідно з дод. № 1 до постанови КМУ від 08.04.1999р. №559 – розмір шкоди дорівнює 10, 00 грн. (діам. дерева 18 см). Збиток складає: 20 грн. : 2 = 10,00 (десять грн.)

Порушенням заповдіяні збитки природним ресурсам в сумі 10 грн.

Керуючись ст. ст. 20,68,70 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища,

а також п. 5 Положення про Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області та ст. ст. 153, 242-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення,

постановив:

На гр. Іванченка Леоніда Дмитровича
накласти адміністративне стягнення:

1. Штраф – в сумі 51 (п'ятдесят одна) гривня
(вид стягнення та його розміри)
2. Вилучені у гр. не вилучалось
(описати вилучені речі та документи та вказати рішення, яке прийнято відносно них; конфіскувати, повернути порушнику)
3. Запропонувати гр. Іванченко Л.Д. добровільно відшкодувати збитки, заподіяні природним ресурсам у сумі 10 (десять) грн.
4. Запропонувати гр. Іванченко Л.Д. добровільно відшкодувати вказану суму штрафу та збитків взагалі 10+51=61 грн. упродовж 15 днів з дня вручення цієї постанови перевести на Відділення Державного казначейства у Галицькому районі м. Львова, ЗКПО 22389381, р/р 35300327800 в ОПРВ Нацбанку м. Львова, МФО 325622

Призначення платежу: для Держуправління екології та природних ресурсів у Львівській області на реєстраційний рахунок 00000424000018 через ощадну касу або поштовим переказом. Копію платіжного документу подати посадовій особі, яка винесла цю постанову.

У випадку несплати, сума штрафу та збитків буде стягнута у встановленому законодавством порядку.

Постанова може бути оскаржена в 10-денний термін з дня її вручення у порядку, який визначений ст. ст. 287-289 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Старший держінспектор з охорони
навколишнього природного
середовища у Львівській області

М.П. _____ І. Іванів

Відмітка про доведення постанови до особи, відносно якої її винесено:

Копію постанови отримав особисто: Копія постанови відправлена особі поштою:

29.11. 2001 р. _____ “ ”

(підпис особи)

юрист _____ О.Жук
(посада та підпис посадової особи)

Тема 8. Гарантії та відповідальність посадових осіб та органів місцевого самоврядування

1. Система гарантій місцевого самоврядування.
2. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 7 Основного Закону в Україні визнається та гарантується місцеве самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування є одним із важливих принципів, які передбачені у ст. 4 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Здійснення цих конституційних та законодавчих норм місцевого самоврядування в Україні на сучасному етапі забезпечується **системою гарантій**, під якою розуміють сукупність економічних, політичних та правових умов і засобів, що забезпечують повну ефективну реалізацію територіальними громадами, органами місцевого самоврядування завдань і функцій місцевого самоврядування. До складу цієї системи належать:

- загальні гарантії (економічні, політичні, духовні);
- спеціальні гарантії (юридичні).

Спеціальні гарантії місцевого самоврядування – це правові засоби забезпечення його діяльності, які встановлені як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування приймають власні нормативно-правові акти, що містять ті чи інші правові засоби з метою:

- забезпечити організаційну та матеріально-фінансову самостійність органів місцевого самоврядування для вирішення питань в інтересах місцевого населення;
- створити сприятливі умови для розвитку місцевого самоврядування, реалізації прав усіх членів територіальної громади у межах чинного законодавства;
- захистити права органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

За П.Д.Біленчуком [18] до гарантій **організаційної самостійності місцевого самоврядування** належать:

- положення Конституції України про те, що органи місцевого самоврядування не входять до єдиної системи органів державної влади (ст. 5), а служба в органах місцевого самоврядування виступає самостійним видом публічної служби (ст. 38);
- віднесення питань обрання органів місцевого самоврядування, обрання чи призначення посадових осіб місцевого самоврядування до повноважень місцевого самоврядування;
- визначена Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 71) заборона органам виконавчої влади та їх посадовим особам втручатись у законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України та законами України до повноважень органів та осіб місцевого самоврядування, окрім випадків виконання делегованих їм радами повноважень та в інших випадках, передбачених законом;
- визначена Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 21) заборона обмежувати права територіальних громад на місцеве самоврядування, за винятком умов військового чи надзвичайного стану.

До гарантій **матеріально-фінансової самостійності** місцевого самоврядування належать:

- визначення Конституцією України (ст. 142) матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;
- положення Конституції України щодо захисту законом права комунальної власності на рівних умовах із правами власності інших суб’єктів (ст. 13);
- закріплення обов’язків держави фінансувати здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих органам місцевого самоврядування (ст. 143 Конституції України) та компенсувати витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок виконання рішень органів державної виконавчої влади, і попередньо не були забезпечені відповідними фінансовими ресурсами (ст. 67 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні”);
- передбачена Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 61), заборона втручання державних органів у процес скла-

дання, затвердження і виконання місцевих бюджетів, за винятком випадків, передбачених законом;

- передбачений Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 62), обов’язок держави фінансово підтримувати місцеве самоврядування, брати участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснювати контроль за законним, доцільним, економічним, ефективним витрачанням коштів і належним їх обліком, гарантувати органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб;
- передбачене Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст.ст. 68-70), право органів місцевого самоврядування мати позабюджетні кошти, визначати місцеві податки і збори, випускати місцеві позики, лотереї та цінні папери тощо.

До гарантій захисту прав місцевого самоврядування належать:

- передбачені Конституцією України – обов’язковість до виконання на відповідній території актів органів місцевого самоврядування (ст. 144) та судовий порядок захисту права місцевого самоврядування (ст. 145);
- передбачене Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 71) – право органів та посадових осіб місцевого самоврядування звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- встановлена Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 72) – підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам;
 - передбачена Законом “Про місцеве самоврядування в Україні” (ст. 75) – відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами.

На сьогодні важливими є такі питання, як механізм **встановлення правового режиму відповідальності** як органів, так і посадових осіб місцевого самоврядування, наділених владними повноваженнями. Зокрема, у законодавстві більше акцентуються їх права, і

менше – відповідальність за прийняття помилкових рішень та дій, або ж їх бездіяльність.

У складний та суперечливий для нашої держави період реформ вирішення цього питання є вельми необхідним. До того ж відповідно до п. 1 ст. 3 Європейської хартії – це одна із важливих ознак місцевого самоврядування, яка, на жаль, була втрачена в її офіційному перекладі і, відповідно, не знайшла свого підтвердження у визначенні місцевого самоврядування в Конституції України.

Конституція та закони України містять певні вимоги до рішень посадових осіб та органів місцевого самоврядування. Так, згідно із ст. 19 Основного Закону, органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Це означає, що рішення, прийняті керівниками органів влади з перевищенням їх повноважень або з порушенням встановленої процедури, – незаконні.

Відповідно до ст. 144 Конституції України рішення органів місцевого самоврядування з мотивів невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у визначеному законом порядку, з одночасним зверненням до суду. У конституційному регулюванні місцевого самоврядування позитивним є встановлення презумпції законності рішень органів місцевого самоврядування. Жодний орган державної виконавчої влади, посадова особа не можуть визнати рішення органів місцевого самоврядування незаконним і, відповідно, скасувати його. Вирішення питання законності актів органів місцевого самоврядування належать до компетенції судів загальної юрисдикції. Органи місцевого самоврядування належать до суб'єктів права на конституційне подання з питань дачі висновків щодо конституційності прийнятих рішень, що є вже сферою Конституційного суду України. На підставі визнання рішення неконституційним, можлива відміна правового акту органу місцевого самоврядування, прийнятого з перевищенням владних повноважень.

Відповідно до положень ст. 74 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть *відповідальність за свою діяльність* перед:

- територіальною громадою;
- державою;

- юридичними і фізичними особами, якщо їм заподіяна шкода внаслідок рішень, що прийняті органами та посадовими особами місцевого самоврядування.

Стаття 75 Закону [4] розкриває *суть відповідальності посадових осіб та органів місцевого самоврядування* перед територіальною громадою, оскільки територіальні громади формують органи місцевого самоврядування, які здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування, а саме:

- органи місцевого самоврядування та їх посадові особи є підзвітними, підконтрольними перед територіальними громадами;
- вони періодично, але не менше, ніж 2 рази у рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення;
- звітують про свою діяльність.

Зокрема, у чинному законодавстві щодо місцевого самоврядування в Україні передбачені такі *заходи впливу на органи місцевого самоврядування та їх посадових осіб*:

- призупинення дії нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування та посадових осіб;
- зупинення дії та скасування нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування та посадових осіб;
- дотермінове припинення повноважень органів місцевого самоврядування та посадових осіб.

Вищою формою конституційно-правової відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування є дотермінове припинення їх повноважень у визначеному законом порядку, передбаченому ст. ст. 78, 79 цього Закону [4].

Питання про дотермінове припинення *повноважень місцевої ради* за рішенням місцевого референдуму може бути порушене відповідним головою, а також, – не менш, ніж однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

Стосовно *повноважень сільського, селищного, міського голови*, то за наявності підстав, вони можуть бути припинені дотерміново за рішенням місцевого референдуму або ж за рішенням відповідної

ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менше, ніж двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менше, ніж одна десята частина громадян, що проживають на відповідній території та мають право голосу.

Повноваження органу самоорганізації населення відповідно до ст. 80 Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” припиняються дотерміново у випадках:

- невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної (у місті) ради, її виконавчого комітету, загальних зборів громадян або невиконання своїх повноважень;
- його саморозпуску.

Повноваження органів самоорганізації населення встановлюються, зазвичай, терміном на два роки. Рішення про дотермінове припинення повноважень органу самоорганізації населення, що були передані йому на підставі п. 20 ч. 1 ст. 26 Закону [4], приймається:

- загальними зборами громадян, що утворили цей орган, за наявності однієї з підстав, викладених у ч. 1 ст. 80 цього Закону. У цьому випадку повноваження органів місцевого самоврядування є обмеженими, порівняно з повноваженнями загальних зборів громадян; або:
- відповідною радою, виключно, на пленарному її засіданні (ч. 1 п. 47 ст. 26 цього Закону) у порядку, визначеному для їх створення.

Стаття 76 Закону [4] закріплює *підстави відповідальності органів і посадових осіб місцевого самоврядування* перед державою. Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Юридична відповідальність є важливою складовою правового статусу посадової особи місцевого самоврядування. Вона представляє ті негативні наслідки, які наступають щодо особи, яка скоїла правопорушення, передбачені санкцією правової норми. У такий спосіб держава оцінює поведінку посадової особи місцевого самоврядування з точки зору права і закону.

Необхідно звернути увагу на те, що серед різних видів юридичної відповідальності, здебільшого, тільки адміністративна і дисциплінарна відповідальність застосовуються до посадових осіб органів місцевого самоврядування як до спеціального суб'єкту. Інші види юридичної відповідальності застосовуються до посадових осіб органів місцевого самоврядування – на загальних підставах, тобто як до фізичної особи (загального суб'єкту).

У більшості випадків **дисциплінарна відповідальність** посадової особи органу місцевого самоврядування настає на загальних підставах і в порядку, передбаченому КЗпП України. Одночасно, необхідно мати на увазі, що ст. 14 Закону України “Про державну службу” передбачає заходи дисциплінарного впливу (саме впливу, а не стягнення), які можуть застосовуватися як до державних службовців, так і посадових осіб місцевого самоврядування: попередження про неповну службу відповідність і затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду. Ці заходи впливу можуть застосовуватися одночасно із дисциплінарними стягненнями.

Посадові особи органів місцевого самоврядування підлягають **адміністративній відповідальності** за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких належить до їх службових обов'язків.

Кримінальна відповідальність за злочини, які вчинені спеціальним суб'єктом – службовою особою органів місцевого самоврядування, передбачена розділом XVII Кримінального кодексу України (2001) – Злочини у сфері службової діяльності. До таких злочинів належать: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 ККУ), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 ККУ), службове підроблення (ст. 366 ККУ), службова недбалість (ст. 367 ККУ), одержання хабара (ст. 368 ККУ) та провокація хабара (ст. 370 ККУ).

Відповідно до п. 1 примітки до ст. 364 КК України службовою особою є особа, яка постійно чи тимчасово здійснює функції представників влади, а також обіймає постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи ад-

міністративно-господарських обов'язків, або виконують такі повноваження за спеціальним повноваженням.

Службовими особами органів місцевого самоврядування відповідно до п. 2 примітки до ст. 368 КК України є керівники та заступники керівників органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

Злочини у сфері службової діяльності характеризуються тим, що вони вчиняються з використанням влади чи службового становища та всупереч інтересам служби.

Законом України “Про боротьбу з корупцією” дається таке визначення корупційних діянь – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг. До суб'єктів корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, відповідно до ст. 2 ЗУ “Про боротьбу з корупцією” відносяться і посадові особи органів місцевого самоврядування.

Корупційними діяннями є:

а) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою від їх фактичної (дійсної) вартості;

б) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством.

Подарунок (винагорода), отриманий зазначеними особами за обставин, передбачених пунктом “а”, зокрема такий, що надійшов без їх відома, а також вартість незаконно одержаних послуг підлягають стягненню (відшкодуванню) в дохід держави.

Посадова особа органу місцевого самоврядування не має права:

а) сприяти, використовуючи своє службове становище, фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг;

б) займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, бути повіреним третіх осіб у справах державного органу, в якому вона працює, а також виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності, а також медичної практики);

в) входити самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів підприємств, кредитно-фінансових установ, господарських товариств тощо, організацій, спілок, об'єднань, кооперативів, що здійснюють підприємницьку діяльність;

г) відмовляти фізичним та юридичним особам в інформації, надання якої передбачене правовими актами, умисно затримувати й, надавати недостовірну чи неповну інформацію.

Посадова особа органу місцевого самоврядування не має також права:

а) сприяти, використовуючи своє посадове становище, фізичним та юридичним особам у здійсненні ними зовнішньоекономічної, кредитно-банківської та іншої діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг;

б) неправомірно втручатися, використовуючи своє посадове становище, у діяльність інших державних органів, органів місцевого самоврядування чи посадових осіб з метою перешкодити виконанню ними своїх повноважень;

в) надавати незаконні переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи рішень.

Декларування доходів посадових осіб органів місцевого самоврядування здійснюється в порядку і на підставах, передбачених статтею 13 ЗУ "Про службу в органах місцевого самоврядування".

Вчинення посадовими особами органів місцевого самоврядування діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, якщо вони не містять складу злочину, тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян і звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій органів місцевого самоврядування. Якщо посадову особу органів місцевого самоврядування звільнено з посади за вчинення корупційних діянь, то впродовж трьох

років їй заборонено займати посади в державних органах чи органах місцевого самоврядування.

У ст. 24 Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування” [10] викладено зміст відповідальності посадової особи місцевого самоврядування. *Матеріальна шкода, завдана територіальній громаді незаконними рішеннями сільських, селищних, міських голів, голів районних у місті, районних та обласних рад, їх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів виконавчих органів місцевого самоврядування, діями чи бездіяльністю посадових осіб місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується за рахунок місцевого бюджету в порядку, встановленому законом.*

Сільські, селищні, міські, районні у місті, районні та обласні ради, сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної та обласної ради мають право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи місцевого самоврядування, яка заподіяла шкоду територіальній громаді, у розмірах і порядку, визначених законами України та статутами територіальних громад, прийнятими відповідно до законів України.

Стаття 77 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” відтворює конституційну норму (ст. 56), яка закріпила **право кожного на відшкодування державою шкоди**, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадовими особами при здійсненні ними своїх повноважень.

Неправомірними є дії і рішення, якщо вони порушують закони, інші нормативні акти або ними вирішено питання, які не є компетенцією органу місцевого самоврядування чи його посадових осіб. Це можуть бути колегіальні рішення і одноособові дії посадових осіб, унаслідок яких фізичні або юридичні особи були позбавлені можливості повністю чи частково здійснювати право, надане їм законом або іншими нормативними актами, або на них покладено виконання якихось непередбачених обов’язків (наприклад, введено збір, податок або обмеження), або їх притягнуто до не передбаченої відповідальності.

Бездіяльність органів чи посадових осіб має місце, коли вони не виконують дій, які повинні були виконати відповідно до закону чи нормативного акту.

Питання про відшкодування шкоди вирішується на підставі статей 1173-1175 Цивільного кодексу України, якими передбачено відповідальність органів місцевого самоврядування за заподіяну ними шкоду і шкоду, заподіяну посадовими особами цих органів.

Шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування та посадовими або службовими особами при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів та посадових осіб. Така ж відповідальність встановлена в результаті прийняття органом місцевого самоврядування нормативно-правового акта, що був визнаний незаконним і скасований.

Виходячи із статей 1173-1175 Цивільного кодексу України, фізична або юридична особа свої вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної з вини посадової особи органу місцевого самоврядування, пред'являє до відповідного органу місцевого самоврядування, який її відшкодовує заявникові, а винна посадова особа відшкодовує цьому органу з власних коштів виплачену ним фізичній чи юридичній особі суму.

Заподіяна потерпілій фізичній чи юридичній особі матеріальна шкода відшкодовується у повному обсязі. Слід мати на увазі, що спори, які можуть виникнути між юридичними і фізичними особами, з одного боку, і органом місцевого самоврядування – з іншого, розглядаються у судах загальної юрисдикції (спори фізичних осіб) і господарських судах (спори юридичних осіб) у порядку позовного провадження. Для цього юридична чи фізична особа має звернутися з позовною заявою до суду.

Передбачивши відповідальність органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб за заподіяну юридичним і фізичним особам шкоду, законодавець не вказує види шкоди. Але, виходячи з конституційних засад (ст. 56) про гарантування кожному права на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями та бездіяльністю органів місцевого самоврядування, слід мати на увазі, що підлягає відшкодуванню заподіяна матеріальна і моральна шкода. Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юри-

дичній особі, неправомірним рішенням, дією чи бездіяльністю органу місцевого самоврядування чи його посадовою особою.

Відповідно до ч. 2 ст. 1167 Цивільного кодексу України моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу місцевого самоврядування у випадках якщо шкода завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки, а також в інших випадках передбачених законом. Розмір відшкодування визначається судом з урахуванням характеру та обсягу заподіяних моральних і фізичних страждань, інших негативних наслідків, з урахуванням у кожному конкретному випадку ступеня вини органу місцевого самоврядування чи посадової особи, але не менше п'яти мінімальних розмірів заробітної плати.

Частина 2 ст. 77 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" встановила, що спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, які виникають унаслідок рішень дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку. Ці спори розглядаються в порядку передбаченим Цивільним процесуальним кодексом України і Господарським процесуальним кодексом України.

Зокрема, відповідно до норм Цивільного процесуального кодексу України (глава 31-А) фізичні особи для поновлення порушених прав можуть звернутися до місцевого суду за місцем знаходження органу місцевого самоврядування чи його посадової особи зі скаргою на їх рішення, дії або бездіяльність. Скарги з цього приводу юридичних осіб розглядаються господарськими судами.

Для звернення зі скаргою до суду встановлено двохмісячний строк, обчислюваний з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав. У випадку, коли фізична особа в зв'язку з неправомірним рішенням, діями чи бездіяльністю органу місцевого самоврядування чи його посадової особи зверталася зі скаргою до державного органу щодо органу місцевого самоврядування, скарга до суду подається в місячний строк з дня одержання нею письмової відповіді про відмову в задоволенні скарги, а у випадку, коли така відповідь не надійшла – з дня закінчення місячного строку після подання скарги.

Якщо суд, розглянувши в судовому засіданні скаргу про поновлення прав, порушених з вини органів місцевого самоврядування чи його посадової особи, дійшов висновку, що їх рішення, дії або

бездіяльність були неправомірними, він у рішенні суду зазначає яким шляхом мають бути поновлені порушені права. Наприклад, встановивши неправомірність рішення органу місцевого самоврядування про введення не передбачених законом податків і зборів, суд своїм рішенням зобов'язує цей орган усунути допущене порушення.

У випадку незгоди з рішенням суду, фізична чи юридична особа або орган місцевого самоврядування вправі оскаржити рішення суду першої інстанції до суду вищого рівня.

Розгляд питання гарантій та відповідальності посадових осіб та органів місцевого самоврядування вказує на важливість та необхідність формування цілісного механізму, що дасть можливість цивілізовано та конструктивно впливати на функціонування та розвиток місцевого самоврядування в Україні.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органами виконавчої влади є підконтрольними...
2. Правові гарантії місцевого самоврядування отримали закріплення у...
3. Суб'єктивна (психологічна) відповідальність...
4. Підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються...
5. Територіальна громада може дотерміново припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування у випадках...
6. Шкода, заподіяна юридичним та фізичним особам органами місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів...
7. Дотермінове припинення повноважень відповідної ради можливе у випадку...
8. Дотермінове припинення повноважень сільського, селищного та міського голови за наявності підстав можливе за рішенням відповідної ради, що прийняте не менш як... голосів депутатів... складу ради.
9. Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються у випадках...
10. Рішення про дотермінове припинення повноважень органу самоорганізації населення приймається...

Тема: Посадові особи територіальної громади та органів місцевого самоврядування

Конституція України (1996) передбачила запровадження окремого інституту публічної служби – служби в органах місцевого самоврядування (муніципальної служби). Це впливає з тих положень Конституції України, де місцеве самоврядування закріплюється як особлива форма публічної влади. Зокрема, положення ст. 5 Конституції України визначає, що органи місцевого самоврядування не належать до системи органів державної влади, а з положень ст. 38 Конституції впливає, що службовець органу місцевого самоврядування не перебуває на державній службі. Ці положення статей Основного Закону вказують на розмежування державної служби та служби в органах місцевого самоврядування в Україні як відносно самостійні форми публічної служби.

До прийняття Закону України “Про службу в органах місцевого самоврядування”, який встановлює статус службовця органу місцевого самоврядування та визначає порядок проходження служби в органах місцевого самоврядування відповідно до п. 5 розділу V “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170) на посадових осіб місцевого самоврядування поширювалася дія Закону України “Про державну службу”. Дія Закону України “Про державну службу” (3723-12) поширюється на органи і посадових осіб місцевого самоврядування в частині, що не суперечить Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), цьому Закону та іншим законам України, що регулюють діяльність місцевого самоврядування.

Служба в органах місцевого самоврядування має багато спільних рис із державною службою. В основі обох видів публічної служби є певна кількість спільних принципів (табл. 8.1). Водночас служба в органах місцевого самоврядування характеризується специфічними рисами та принципами, зокрема їй властиві такі ознаки:

- професійна діяльність;
- діяльність в органах місцевого самоврядування та їх виконавчих органах;
- заробітна плата за рахунок коштів з місцевого бюджету.

Виходячи з того, що місцеве самоврядування це забезпечена у правовому і матеріальному розумінні функція та право територіальних громад безпосередньо і через органи місцевого самоврядування здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою громадських справ під свою відповідальність та в інтересах місцевого населення, основною метою служби в органах місцевого самоврядування є практична реалізація функцій місцевого самоврядування, вирішення його завдань, забезпечення добробуту територіальних громад на підставі принципів та положень, закріплених у Конституції України та чинному законодавстві.

Перед службою в органах місцевого самоврядування стоять такі завдання:

- формування умов для розвитку громадянського суспільства, ідентифікації територіальних громад, захист прав, свобод та інтересів членів цих громад;
- забезпечення ефективної роботи органів місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень;
- вдосконалення умов служби в органах місцевого самоврядування та професійної діяльності службовців органів місцевого самоврядування;
- формування системи підготовки і підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування.

Це підтверджує те, що нормальне функціонування органів місцевого самоврядування неможливе без встановлення належних конституційно-правових засад та формування служби в органах місцевого самоврядування як одного з новостворених інститутів конституційного права.

Враховуючи те, що протягом шести років статус працівників органів місцевого самоврядування визначався законодавством про державну службу, у Законі України “Про службу в органах місцевого самоврядування” (2493-14) збережено норми щодо відповідності категорій посад та рангів працівників місцевого самоврядування категоріям посад та рангам державних службовців. Передбачено єдиний

підхід до вирішення питань, пов'язаних з обмеженнями при прийнятті на посади та проходженні служби, в оплаті праці, соціальному забезпеченні, а також з інших питань проходження служби.

Таблиця 8.1

Система принципів державної служби і служби в органах місцевого самоврядування

Закон України “Про державну службу”	Закон України “Про службу в органах місцевого самоврядування”
1) служіння народу України;	1) служіння територіальній громаді;
2) демократизму та законності;	3) верховенству права, демократизму та законності;
3) гуманізму та соціальної справедливості;	4) гуманізму та соціальної справедливості;
4) пріоритету прав людини і громадянина;	6) пріоритету прав та свобод людини і громадянина;
5) професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі;	8) професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі;
6) персональної відповідальності за виконання службових обов'язків і дисципліни;	9) підконтрольності, підзвітності, персональної відповідальності за порушення дисципліни і неналежне виконання службових обов'язків;
7) дотримання прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування і регіонального самоврядування;	10) дотримання прав місцевого самоврядування;
8) дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.	12) захисту інтересів відповідної територіальної громади;
	13) фінансового та матеріального-технічного забезпечення служби за рахунок коштів місцевого бюджету;
	2) поєднання місцевих і державних інтересів;
	5) гласності;
	7) рівних можливостей доступу громадян до служби в органах місцевого самоврядування з урахуванням їх ділових якостей та професійної підготовки;
	14) самостійності кадрової політики в територіальній громаді;
	11) дотримання прав та соціальної захищеності посадових осіб місцевого самоврядування.

Норми цього Закону (2493-14) сформульовано так, щоб не виникало колізій у відносинах між працівниками органів місцевого самоврядування та державними службовцями, щоб були створені рівні умови для безперешкодного переходу працівників місцевого самоврядування на державну службу і навпаки. Однак, на сьогодні, питання проходження громадянами служби в органах місцевого самоврядування регулюються поточним законодавством України – недостатньо.

Разом з тим збережено основні особливості місцевого самоврядування, насамперед ті, що передбачені Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР).

Навчальні цілі

- слухачі аналізують діюче законодавство України та міжнародне – у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, використовуючи набуті знання та досвід;
- ознайомлюються з правилами та набувають практичних навичок ведення Оксфордських дебатів (*табл. 8.2*);
- слухачі, наводячи аргументи на захист своїх позицій, здобувають навички опонування;
- у підсумкових виступах критично оцінюють доповіді, роблять відповідні висновки і формулюють свої рекомендації, тим самим намагаючись схилити на свій бік опонентів.

Умова: усім присутнім викладач доводить тему Оксфордських дебатів, наприклад: “Державні службовці та службовці органів місцевого самоврядування не можуть бути політично нейтральними”, ознайомлює із правилами їх проведення, й упродовж цього заняття займає позицію спостерігача. Наприкінці дебатів висловлює своє бачення порушеного питання і вказує на ті чи інші помилки, позитивні моменти, що були під час проведення дебатів.

Дебати – це змога навчитись ораторському мистецтву, можливість проявити свої якості лідера та вміння працювати в команді. Тут можна навчитись переконувати і сприймати аргументацію опонента.

Дебати – це цікава розвага, так само, як і політика – це просто гра, яка відбувається за своїми правилами¹¹

Правила проведення Оксфордських дебатів

1. Дебати організуються та проводяться Головою (Керівником). Він/Вона не бере активної участі в дискусії, залишаючись нейтральною особою.
2. Голові допомагає Секретар, який інформує доповідачів щодо часу виступів і зберігає документацію дебатів.
3. До початку дебатів учасники займають місця за такою схемою:
 - праворуч Голови – особи, що погоджуються із головною тезою дебатів;
 - ліворуч Голови – особи, що не погоджуються з тезою;
 - позаду і в центрі – ті, що не виробили своєї чіткої позиції;
 - попереду – головні доповідачі.
4. Кожен промовець починає словами: “Пане Голово, ...”
5. Учасникам необхідно використовувати звертання: “Пан/Пані”.
6. Учасники відповідно до черги представляють свої погляди, захищаючи, або ж заперечуючи основну тезу. Починає та особа, яка захищає тезу і розвиває її. Наступний промовець посилається на неї. Останні – підсумовують аргументи. Закінчує дебати промовець, який заперечує тезу.
7. Після доповіді головних промовців, кожний із присутніх може взяти участь у дебатах, навіть і ті, що сидять у кінці залу. Свої імена вони повідомляють Секретареві. Доповідають відповідно до черги, заперечуючи, або ж захищаючи тезу. Починає доповідач, який захищає тезу. Дебати припиняються, коли немає більше бажаних виступити, або ж – за розпорядженням Голови.
8. Доповідач виходить до кафедри (або дошки...), і стає з відповідного боку, залежно від того: захищає чи заперечує тезу.
9. Упродовж дискусії учасники можуть запитувати, або ж інформувати, підводячись із своїх місць, піднімаючи праву руку. Далі вони кажуть: “Запит”, або: “Повідомлення”. Доповідач може прийняти, або відхилити зауваження жестом або ж словами: “Так,

¹¹ Молода дипломатія. – 1998. – № 11-12. – С. 16.

прошу”, або: “Ні, дякую”. Повідомлення має бути коротким – 2-3 слова.

10. Якщо зауваги було відхилено, – учасникові необхідно сісти без жодного слова.
11. Доповідач і Голова мають право у будь-який момент перервати повідомлення чи запит.
12. Доповідачам необхідно дотримуватись регламенту. За умови, якщо час вичерпано, Голова може зупинити доповідача.
13. Учасники можуть змінювати свої місця, і виходити з кімнати лише під час перерви між доповідями.
14. Голова заспокоює аудиторію словами: “Прошу уваги”. У певних ситуаціях Голова має право попросити вийти учасників, які не дотримуються правил поведінки.
15. Після дебатів учасники голосують, вибираючи ту чи іншу сторону. Учасники голосування оцінюють не тезу, а ті аргументи, що були представлені кожною із сторін.

Таблиця 8.2

Ролі промовців під час Оксфордських дебатів

Пропозиція	Опозиція
<i>I промовець:</i> відкриває дискусію. Завданням його є визначення теми із поясненням незрозумілих у ній формулювань. Далі він представляє 3 основні аргументи своєї сторони, лише частково їх обґрунтовуючи. На виступ він має 8 хвилин часу. Ця роль не є складною, проте досить важлива, оскільки всі наступні промовці, як зі сторони пропозиції, так і опозиції – дотримуватимуться визначеної тези та викладених аргументів	<i>I промовець:</i> звертається до визначення тези іншої сторони і представляє власне розуміння. Далі він також наводить три контраргументи, які частково обґрунтовує. На свій виступ він витрачає 8 хвилин. Ця роль також не є важкою, однак цей промовець визначає стратегію опозиційної сторони
<i>II промовець:</i> його завданням є розкриття першого аргументу промовця. До того ж, він мусить звернутися до контраргументів опозиції і довести їх неспроможність. Він має на виступ 6 хвилин. Ця роль також не є із складних	<i>II промовець:</i> подібно до II промовця зі сторони пропозиції

<p><i>III промовець: викладає обґрунтування другого аргументу своєї сторони. Окрім цього, він повинен заперечувати аргументи другої сторони, а саме: розвинути другий пункт – за можливістю заперечити його, або ж показати відсутність їх зв'язку з темою дискусії, неважливість. Ця роль, як і наступного промовця, є дещо складнішою, оскільки вимагає постійної уваги до аргументів противників, їх динамічного аналізу</i></p>	<p><i>III промовець: подібно до III промовця зі сторони пропозиції</i></p>
<p><i>IV промовець: викладає обґрунтування третього аргументу своєї сторони. Окрім цього, він повинен заперечувати аргументи другої сторони, а саме: розвинути третій пункт, – за можливістю заперечити його. Ця роль вимагає постійного напруження і аналізу як власних, так і опозиційних аргументів</i></p>	<p><i>IV промовець: подібно до IV промовця зі сторони пропозиції</i></p>
<p><i>V промовець: підсумовує аргументи своєї сторони. Якщо його попередники не виконали функції належним чином, то він повинен згадати контраргументи і з боку опозиції; закріпити основні моменти своєї сторони та обґрунтувати їх значення. Ця роль є вельми важливою, оскільки виступ останнього промовця є підсумковим, і найбільше фіксується у пам'яті слухачів. Йому надається 6 хвилин</i></p>	<p><i>V промовець: подібно до V промовця зі сторони пропозиції. Однак, цей промовець має той шанс, який необхідно використати: він закриває основну частину дискусії і має останнє слово</i></p>

Завдання

- відповідно до правил проведення дебатів зробити розподіл слухачів, які дискутують на обрану тему.
Форма проведення заняття: Оксфордські дебати.

Тема 9. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах

1. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування.
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування.
3. Моделі управління на місцях.
4. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах.

Місцеве самоврядування має свої особливості у США, Італії, Франції, Польщі, Німеччині, а тепер уже і в Росії, Казахстані, Литві та інших державах. Тому поняття місцевого самоврядування, як зазначав Ю.Панейко [26], можна досягнути лише шляхом індукції, емпірично узагальнюючи усталені правові форми самоврядування в окремих державах. Сьогодні думка про місцеве самоврядування сформувалася і в нашій країні, знайшла своє втілення у Конституції України, Законі “Про місцеве самоврядування в Україні”, а також у міжнародних документах, зокрема, в Європейській хартії, Всесвітній Декларації про місцеве самоврядування.

Всесвітня Декларація місцевого самоврядування [15] була проголошена Інтернаціональною спілкою місцевих влад (ICBM), що зібралась 23-26 вересня 1985 року в Ріо-де-Жанейро, на свій XXVII Міжнародний конгрес. Її метою було вироблення єдиного стандарту для всіх націй, до якого потрібно прагнути, намагаючись досягнути ефективнішого демократичного процесу, поліпшуючи добробут населення. Ця Декларація складається із преамбули та 11 статей, де визначені основа та концепція місцевого самоврядування, компетенція його органів та умови праці обраних представників, нагляд за діяльністю місцевих органів влади, їх кошти, спілки та міжнародні зв'язки, а також правовий захист місцевих органів влади та їх автономність. Зокрема, нижче вказані основні положення цього документа:

- місцеве самоврядування – це не лише право, але й обов'язок місцевих органів влади регулювати та вести громадські справи під свою особисту відповідальність і в інтересах населення (п. 1 ст. 2);

- надана місцевим органам самоврядування влада, як правило, має бути виключною та повною. І навіть тоді, коли центральним або регіональним органам державної влади надано конституцією або статутом втручатися у справи, відповідальність за які вони поділяють із місцевими органами самоврядування, останні мають залишати за собою право на вияв ініціативи та прийняття рішень (п. 4 ст. 3);
- зміни меж повноважень місцевих органів влади мають відбуватися відповідно до закону і після консультацій із зацікавленою місцевою громадою або кількома громадами, а за необхідності – за допомогою референдуму, якщо таке передбачено статутом (п. 2 ст. 4);
- умови праці обраних на місцях представників влади повинні гарантувати вільне виконання їх функцій (п. 1 ст. 6);
- нагляд за місцевими органами влади має здійснюватися лише для забезпечення дотримання законності в діяльності цих органів (п. 2 ст. 7).

Європейська Хартія місцевого самоврядування [16] є першою та єдиною міжнародною конвенцією, що визначає та захищає принципи місцевого самоврядування в Європі. Європейську Хартію місцевого самоврядування було складено у Раді Європи комітетом урядових експертів, під управлінням Керівного комітету з місцевих і регіональних демократій (CDLR), на основі проекту, запропонованого Постійною конференцією місцевих та регіональних органів влади Європи (CLARE).

Хартію було запропоновано для підписання у вигляді конвенції країн-членів Ради Європи, 15 жовтня 1985 р., на XX пленарному засіданні CLARE, і тільки після підписання чотирьох ратифікаційних грамот вона набула чинності 1 вересня 1988 р.

На сьогодні Хартію підписали та ратифікували наступні країни-члени Ради Європи: Австрія, Албанія, Болгарія, Велика Британія, Греція, Данія, Естонія, Ісландія, Іспанія, Італія, Кіпр, “колишня Югославська Республіка Македонія”, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Мальта, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Російська Федерація, Румунія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Україна, Фінляндія, Хорватія, Чеська Республіка та Швеція. Підписали Хартію лише: Бельгія, Ірландія та Франція [17].

Мета Європейської Хартії місцевого самоврядування полягає у компенсації відсутності спільних європейських стандартів для захисту і подальшого розвитку прав і основних свобод місцевих органів влади, як найбільш наближеного до громадян рівня управління, надаючи їм можливість брати ефективну участь у прийнятті рішень, що впливають на довкілля, в якому вони щоденно працюють.

Від країн, які її ратифікували, Хартія вимагає запровадити основні положення, що гарантуватимуть політичну, адміністративну та фінансову незалежність місцевих органів влади. Метою Ради є підтримка демократичної свідомості в Європі та захист прав людини в найширшому розумінні цього слова. У Хартії висловлено думку про те, що рівень автономності, наданий місцевим органам влади, може слугувати пробним каменем справжньої демократії у цій державі.

Хартія складається з трьох частин:

- у першій частині викладені нормативні положення, що містять принципи місцевого самоврядування; вказано на конституційну та правову основу місцевого самоврядування; викладено принципи, що визначають межі повноважень місцевих органів, гарантують незалежність адміністративних структур; викладені дві важливі статті, спрямовані на обмеження адміністративного нагляду за діяльністю місцевих органів та забезпечення їхнього доступу до достатніх фінансових ресурсів за умов, що узгоджуються із основним принципом їхньої автономії;
- у другій частині містяться різноманітні положення стосовно обсягу зобов'язань, прийнятих сторонами;
- у третій частині тексту Хартії вказані заключні положення, що відповідають положенням, які, зазвичай, включаються до конвенцій, укладених під патронатом Ради Європи.

Оскільки Україна є членом Ради Європи, то інститут місцевого самоврядування в її Конституції мав би бути врегульований відповідно до підписаної Україною Європейської Хартії про місцеве самоврядування. Тому наведемо основні положення цього важливого документу [16]:

- принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві та, за можливістю, в конституції країни (ст. 2);
- під місцевим самоврядуванням розуміється право і спроможність місцевих властей, в межах закону, здійснювати регулювання і

- управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення (п. 1 ст. 3);
- це право здійснюється радами або зборами, що складаються з членів, обраних шляхом вільного, таємного, рівного, прямого і загального голосування (п. 2 ст. 3);
 - ради чи збори можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це не виключає звернення до зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян там, де це допускається законом (п. 2 ст. 3);
 - основні повноваження органів місцевого самоврядування встановлюються конституцією або законом, у межах яких вони мають повну свободу дій для здійснення власних ініціатив (п. 1, 2 ст. 4);
 - під час делегування повноважень органам місцевого самоврядування вони повинні, наскільки це можливо, мати свободу застосувати їх для здійснення до місцевих умов (п. 5 ст. 4);
 - органи місцевого самоврядування повинні мати можливість, не порушуючи більш загальних законодавчих положень, самі визначити свої внутрішні адміністративні структури з тим, щоб вони відповідали місцевим потребам і забезпечували ефективне управління (п. 1 ст. 6);
 - органи місцевого самоврядування мають право на володіння достатніми власними коштами, якими вони можуть вільно розпоряджатися для здійснення своїх функцій (п. 1 ст. 9);
 - будь-який адміністративний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, як правило, має бути призначений лише для забезпечення дотримання законності та конституційних принципів. Проте, адміністративний контроль може включати також контроль вищих органів влади за належним виконанням органами місцевого самоврядування делегованих їм повноважень;
 - органи місцевого самоврядування повинні мати право на судовий захист для забезпечення вільного здійснення ними своїх повноважень і дотримання закріплених конституцією та законодавством країни принципів місцевого самоврядування (ст. 11).

В Україні гостро стоїть питання про визначення найбільш оптимальних меж повноважень органів місцевого самоврядування, а також формування системи їх взаємовідносин із органами виконавчої влади. Тому логічно, що певний інтерес фахівців виникає у вивченні

позитивного досвіду розв'язання цих питань та використанні їх на теренах України. Місцеве самоврядування є укоріненим і суттєвим елементом демократичних систем урядування. У Західній Європі впродовж останніх двохсот років право на місцеве самоврядування стало конституційно визнаним у більшості держав. Конституційні норми у цих країнах гарантують муніципалітетам і провінціям право самостійного врядування й самоорганізації. На відміну від конституцій більшості західно- і східно-європейських країн, Конституція США гарантує суверенітет урядів штатів, але не згадує про місцеве самоврядування. Це пояснюється федеральним характером американської системи, де народ наділяє владою як Центральний уряд, так і уряди штатів. Як наслідок, усі 50 штатів країни мають право регламентувати структуру і діяльність населених пунктів за умови дотримання існуючих тлумачень Конституції.

На сьогодні фахівці виділяють такі моделі (типи, системи) управління на місцях (поєднання органів державної влади та місцевого самоврядування) у розвинутих країнах:

☞ англосаксонська – характеризується тим, що на всіх субнаціональних рівнях управління функціонують органи місцевого самоврядування, а місцеві органи виконавчої влади загальної компетенції не створюються; до того ж, їм властива більш глибока автономія місцевих органів і відсутність вираженого їх підпорядкування центру (США, Великобританія, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Росія);

☞ континентальна (європейська, французька) – характеризується розвинутою системою адміністративного контролю центральної влади над місцевими органами і ланцюговою, ієрархічною системою командування (Франція, Італія, Іспанія, Бельгія, деякі країни Латинської Америки). Виділяють два її різновиди:

- на всіх субнаціональних рівнях, за винятком низового, одночасно функціонують виборні органи територіальної громади та призначені представники центральної влади; на низовому рівні функціонують, виключно, органи первинної територіальної громади (Франція, Італія);
- на низовому рівні створюються лише органи місцевого самоврядування, а на регіональному та субрегіональному рівнях – функціонують призначені місцеві державні адміністрації загальної компетенції або ж виборні органи місцевого самоврядування, що представляють інтереси тери-

торіальних громад “природних” адміністративно-територіальних одиниць на регіональному (субрегіональному) рівнях (Польща, Болгарія, Туреччина, Фінляндія, Ірак);

☞ радянська – ще більше ієрархізована система, формальну структуру якої посилює дія демократичного централізму: ради є органами державної влади на своїй території, де всі інші органи держави прямо або опосередковано підпорядковані радам, тобто існує нагляд з боку комуністичної партії, а також принцип “один кандидат – на одне місце” (КНДР, КНР);

☞ іберійська – за якої управління на всіх субнаціональних рівнях здійснюють обрані населенням представницькі органи місцевого самоврядування (ради) та відповідні головні посадові особи місцевого самоврядування (мери, регідори, префекти, алькади тощо), які, стаючи головами відповідних рад, одночасно затверджуються центральними органами державної влади в адміністративно-територіальних одиницях (Португалія, Мексика, Бразилія);

☞ змішана – поєднання елементів того чи іншого типів (Німеччина, Японія).

Аналіз організації влади на місцях у різних демократичних країнах (табл. 9.1) засвідчує те, що, незалежно від форми правління, географічного положення держави є багато спільних рис для органів місцевої влади. У президентських (США, Франція) та парламентських республіках (Італія, Австралія), конституційних монархіях (Нідерланди, Норвегія) – сформувались такі **спільні принципи**:

Таблиця 9.1

Організація влади у країнах Європи

Країна	Територія тис. кв. км	Населення млн	I Рівень	II Рівень	III Рівень
Україна (01.10.98)	603,7	49,4	10198+ 800+279	490+165	27
Польща	322,6	38,6	2 489 гмін	373 повіти	16 воє- водств
Румунія	238,4	22,5	3 012 комун	39 повітів	-
Франція	551,5	58,8	36 700 ко- мун	96 департа- ментів	21 регіон

Німеччина	357,0	82,0	8 590 громад	323 округи	16 земель
Італія	301,3	57,4	8 000 комун	96 провінцій	20 областей
Іспанія	506,0	58,8	8 150 комун	52 провінції	17 авт. областей

- найширше самоврядування, властиве населеним пунктам, за якого його економічну основу складають місцеві податки, збори та муніципальна власність;
- органи самоврядування самостійні в межах компетенції, визначеної законом, а державна влада здійснюється, зазвичай, іншими органами влади, а не органами самоврядування;
- забезпечення інтересів держави в адміністративно-територіальних одиницях здійснюється через державну виконавчу владу;
- координація роботи органів місцевого самоврядування та контроль за дотриманням законодавства цими органами реалізується через представників держави або через призначення голів рад главою держави;
- арбітром у вирішенні спірних питань між органами самоврядування та державою чи громадянами є суд;
- органи самоврядування мають бути максимально відкриті для громадянина [29].

До компетенції органів місцевого самоврядування в сучасних європейських країнах відносять такі **напрямки діяльності**:

- розвиток територіальної громади (формування внутрішньої структури громади, економічний розвиток і будівництво);
- розвиток довкілля (планування використання землі, захист довкілля, дороги та громадський транспорт, збір та використання відходів);
- освітні оздоровчі та соціальні функції (школи, лікарні, оздоровчі заклади, послуги з соціального забезпечення, забезпечення житлом);
- захисні функції (пожежна служба, поліція, захист споживачів);
- комунальні послуги (забезпечення водою, тепловою енергією і газом);

- дозвілля (спортивні споруди, бібліотеки, культурні послуги, туризм, підтримка мистецтва) [Народ і влада, 1998, № 2]

Велика Британія має тривалу традицію демократичного місцевого самоврядування. Саме тут зародилась англосаксонська система, найважливішою ознакою якої є відсутність на місцях повноважних представників уряду, що опікують виборні органи.

Регіональний рівень влади між центральними та місцевими рівнями – відсутній, хоча між самими місцевими органами влади у чотирьох частинах країни (Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія) існують певні відмінності.

У 1950 році, в Англії було понад 1600 місцевих органів влади різного типу. Сьогодні їх налічується близько 450. Подібним чином, в Уельсі, за цей же період кількість місцевих органів влади зменшилась від 180 до 22 і в Шотландії – від 430 до 32 одиниць [25].

Англія. У Лондоні є 6 головних зон і єдиний рівень місцевих органів влади. Тут місцеве врядування здійснюють лондонські бороу та Корпорація Лондону – орган, який відповідає за адміністрування історичної частини міста. Міські районні ради здійснюють місцеве врядування в інших зонах. До введення Закону по місцеве врядування 1992 року на території Англії існувала двоступенева система незалежних один від одного рівнів: ради графств та районні ради. Внаслідок введення цього Закону, на певних територіях цю систему було замінено однорівневою на взірєць тієї, що існує у міських зонах. Однак, на багатьох територіях дворівнева система – надалі ще продовжує існувати.

Місцеве врядування на території Уельсу до 1 квітня 1996 року також здійснювалось за дворівневою системою окружних і районних рад. Сьогодні тут існує однорівнева система місцевого врядування.

На материковій Шотландії врядування на місцевому рівні до недавня забезпечувалось на двох рівнях регіональними та районними радами.

У Північній Ірландії всі функції врядування здійснюються на одному рівні районними радами.

Місцеві органи влади не є предметом загального адміністративного нагляду з боку зовнішніх органів. Але кожний місцевий орган в Англії та Уельсі має аудитора, призначеного Комісією з питань аудиту місцевих органів влади і Національною службою з питань охорони здоров'я в Англії та Уельсі, що є незалежними від уряду. Ці

аудитори мають повноваження як у питаннях регулювання, так і в питаннях законності та вартості грошей.

Місцеві органи влади є єдиними виборними виконавчими органами, що обираються на місцях.

У Великій Британії мер, чи цивільний голова – церемоніальний службовець, який не наділений жодною виконавчою владою, і щорічно обирається членами ради. Лідерів ради обирають непрямым голосуванням.

Ради графств, районів та парафій складаються з різної кількості депутатів, обраних прямим голосуванням. Загалом, ради графств налічують 60-100, районні – 50-80, а парафіяльні 5-25 депутатів. Ради графств та лондонські бороу здійснюють вибори депутатів рад кожних чотири роки. Вибори до районних рад у містах проводяться щороку, впродовж трьох років із чотирьох, на одну третину місць.

Для Сполучених Штатів Америки, яким також властивий англосаксонський тип управління на місцях, властивий високий ступінь децентралізації функцій держави у соціально-економічній сфері. Федеративна система надає штатам певну економічну автономію та широкі повноваження, але місцеві органи у правовому відношенні безпосередньо залежать від них. Кожний штат має свою конституцію, де закріплені основні принципи і форми його державного устрою та устрої місцевих органів.

США представлені цілою низкою місцевих самоврядних інституцій, зокрема округами, муніципалітетами, спеціальними округами, містами та містечками. Місцеві органи влади дуже відрізняються один від одного за своєю організацією, хоча реально всі мають раду чи законодавчу гілку. У багатьох округах і деяких муніципалітетах рада призначає голову виконавчої влади або сама володіє виконавчою та законодавчою владою. В інших, мер чи голова виконавчої влади округу обирається безпосередньо і керує урядовою агенцією. Райони, переважно, управляються обраними радами [25].

У **Франції** статусом місцевих органів володіють департаменти та комуни. До того ж, основні адміністративно-територіальні структури є одночасно як місцевого, так і державного рівнів урядування:

- комуни (общин) – основний рівень, на якому відсутні державні органи загальної компетенції. Інституціями самоврядування тут є

муниципальні ради зі своїми виконавчими органами – муніципалітетами;

- департаменти, де діють як органи місцевого самоврядування (Генеральна рада із власним виконавчим органом), так і державної влади у вигляді префектур;
- регіони, які лише недавно набули статусу адміністративно-територіального утворення із власними урядовими структурами. На цьому рівні діють як органи місцевого самоврядування (Рада регіону), так і державні органи.

Відповідно до ст. 72 Конституції Франції “місцевими колективами є комуни, департаменти, заморські території, які вільно управляються виборними радами в умовах, визначених законом”. Дотепер у країні нараховується 96 департаментів материкової Франції та чотири – за морем, і понад 36 тис. міських та сільських комун.

Комуни обирають свої комунальні (муниципальні) Ради. Рада затверджує бюджет, встановлює податки, визначає політику комуни. Вибори, що відбуваються кожні шість років, відбуваються у середині терміну, між виборами в регіоні. Вищий орган комуни – муніципальна рада – обирає із свого складу мера та його заступників (30% свого складу). Мер репрезентує виконавчу владу комуни і виступає у двох іпостасях, зокрема, як:

- інститут самоврядування;
- представник центральної влади (у зв’язку з тим, що комуна є одночасно і державним округом, і місцевим утворенням) із питань правопорядку та організації виборів.

Виборною інституцією департаменту є Генеральна рада: депутати обираються терміном на шість років, до того ж, половина з них переобирається кожні три роки. Генеральна рада обирає голову, виконавчого голову та номінального голову, який є президентом; проводить свої сесії щонайменше 4 рази на рік; обирає виконавчий комітет (від 4 до 10 депутатів). Департамент наділений такими повноваженнями:

- створювати та організовувати певні департаментські публічні служби і керувати ними;
- керувати майном департаменту;
- приймати бюджет департаменту і контролювати його виконання;

- здійснювати функції дорадчого органу департаменту, господарського планування і регіонального програмування.

У регіоні обирається Рада (Асамблея) регіону, вибори до якої відбуваються кожні 6 років. До повноважень цієї Ради належать: узгодження бюджету, встановлення податків та розроблення загальної політики регіону, обрання голови – “президента”, який є головою виконавчої влади в регіоні, та бюро – виконавчого органу регіону.

До того ж, у кожному регіоні створюється Рада з економічних і соціальних питань, яка формується з представників бізнесу, профспілок, культурних, професійних та інших об'єднань регіону. Вона подає доповіді Асамблеї, а також надає консультації з широкого кола питань [23].

До повноважень регіонів входять: планування використання землі та економічний розвиток, залізничний транспорт та водні шляхи, заходи щодо економічної підтримки.

В інших державах, яким властивий французький тип управління на місцях, є свої особливості. Так, для Італії характерна трирівнева система в областях, провінціях та общинах. Області – це автономні структури із самостійною відповідальністю та функціями, провінції та общини – одиниці місцевого управління в межах територіального розподілу держави та областей. Область, зазвичай, делегує частину адміністративних функцій провінціям та общинам, виділяючи їм відповідні фінанси (як обласні, так і державні).

Схема розподілу влади в Німеччині, якій властивий змішаний тип управління на місцях, представлена на *рис. 9.1*. Після об'єднання, Федеративна Республіка Німеччина включає 16 Земель: 5 – колишньої НДР та 11, що входили до складу ФРН. Кожна із цих земель має свою конституцію, демократично обраний парламент (ландтаг), земельне управління (уряд), своє громадянство. Характерною особливістю державного устрою ФРН є його значна децентралізація. Органи місцевого самоврядування мають високий рівень автономії у прийнятті рішень.

Депутатів до парламенту Землі, відповідно, термін повноважень якого 4 роки, обирають прямим голосуванням, які відповідно, обирають президента ландтагу. Депутати ландтагу працюють у постійних комісіях. Парламент обирає земельний уряд (8 міністрів) та голову – міністра-президента, формує 9 державних судових палат [21].

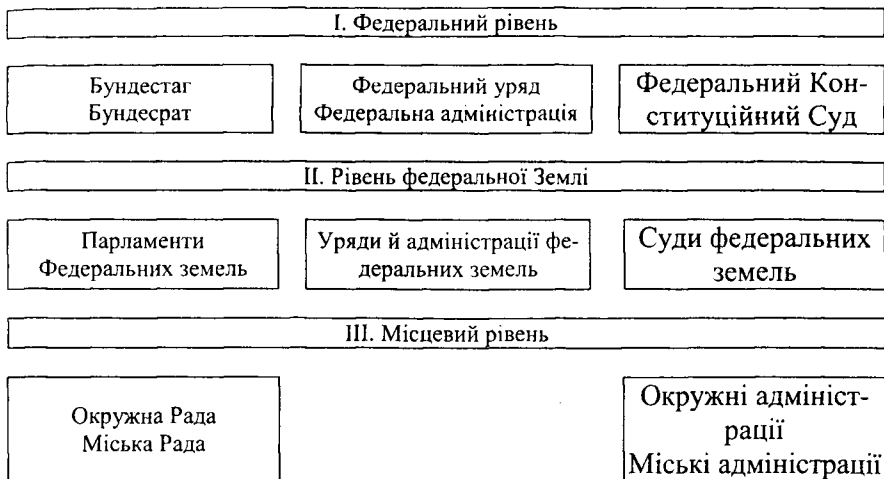

Рис. 9.1. Розподіл влади в Німеччині

Між собою Землі співпрацюють за принципом самокоординації, тобто регулюють питання без втручання центру шляхом укладання та виконання договорів.

Для вирішення можливих суперечностей між центром та Землями існує Федеральний конституційний суд, внутрішньоземельних питань – суди федеральних Земель. Найважливіші питання розвитку Землі вирішуються волевиявленням населення через референдум.

Місцеве самоврядування включає 2 рівні: муніципалітети, котрі можуть бути організовані як унітарні муніципалітети або як асоціації муніципалітетів, а також округи, що складаються з муніципалітетів, що перебувають на його території. На рівні муніципалітету не існує загальнонаціональної організації виконавчих органів. Залежно від форми місцевого управління, виконавчі функції може бути покладено на місцеву раду, мера або ж виконавчого голову, який не є мером.

Звичайно, що спроби непродуманого копіювання чужого досвіду не завжди дають очікуваного позитивного результату. Нова економічна і політична реальність вимагає прийняття обґрунтованих нестандартних рішень, вмілого управління. Тому вважаємо, що викладений матеріал сприятиме підготовці фахівців у галузі державно-

го управління та місцевого самоврядування, які, працюючи на теренах України, сприятимуть муніципальному розвитку.

Контрольні понятійно-сутнісні питання

1. Європейська Хартія місцевого самоврядування була схвалена...
2. Рамкові закони про місцеве самоврядування це...
3. Унітарні міжурядові системи...
4. Федеральні міжурядові системи...
5. Відповідно до Всесвітньої Декларації про місцеве самоврядування процедура нагляду за діяльністю місцевих органів влади має визначатись...
6. Недискреційні обов'язкові функції...
7. Дискреційні функції...
8. У випадку, коли акти державної влади країн ліберальної демократії Західної Європи та Північної Америки суперечать конституційному статусові місцевої влади, вона може...
9. У конституції якої держави немає жодної згадки про статус органів місцевого самоврядування?
11. Напрямки діяльності органів місцевого самоврядування в європейських країнах...

Практичне заняття № 9

Тема: Системи управління на місцях

Важливе теоретичне та практичне значення має визначення співвідношення понять “місцеве самоврядування” та “місцеве управління”. Як зауважено в навчальному посібнику П.Д.Біленчука, В.В.Кравченка, М.В.Підмогильного “Місцеве самоврядування в Україні” [2000 р., с. 12] “з цього питання висловлюються різні, часом діаметрально протилежні погляди”. Однак, потрібно мати на увазі те, що, з метою ефективної організації влади на місцях в Україні, як і в інших державах, застосовується певна система органів управління на

місцях, до якої входять органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади”.

Навчальні цілі

- слухачі, вільно висловлюючи свої позиції щодо порушеного питання, формують громадянську свідомість, виявляють свою політичну зрілість, вдосконалюють свою риторичну майстерність;
- обґрунтовують свої тези та опонують;
- оцінюють реальну ситуацію в Україні та за кордоном, вказують на позитивні моменти та недоліки;
- формують свої пропозиції.

Умова: будь-хто із слухачів, упродовж дискусії на вказану тему, може висловлювати своє бачення, переконувати інших, аргументувати свої твердження.

Завдання

- висловлювати чіткі аргументи щодо тотожності чи відмінності понять “місцеве самоврядування” і “місцеве управління”;
- виявити недоліки та позитивні моменти системи управління на місцях в Україні та за кордоном;
- сформувані рекомендації для вдосконалення системи управління на місцях.

Форма проведення заняття: демократичний семінар, суть якого полягає у тому, що на відміну від Оксфордських дебатів, де передбачене голосування за краще аргументування викладених тез, тут – кожний, до кінця семінару, може залишитись із своєю думкою, або ж прийняти до уваги, за бажанням, іншу.

РОБОЧА ПРОГРАМА МОДУЛЯ

“Місцеве самоврядування в Україні”

Навчальні цілі

- 1) поглибити знання слухачів про місцеве самоврядування та місцеві органи виконавчої влади в Україні;
- 2) навчити слухачів користуватись основними управлінськими формами та методами, необхідними для вирішення завдань місцевого та регіонального рівнів;
- 3) ознайомити слухачів із міжнародним досвідом у галузі місцевого самоврядування.

Очікувані результати: на завершення вивчення модуля слухачам необхідно:

- 1) оперувати основними поняттями та термінологією, аналізувати історію становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні; оцінити значення місцевого самоврядування для розбудови незалежної держави;
- 2) вміти практично оцінити основну сучасну українську та міжнародну законодавчу базу з питань місцевого самоврядування;
- 3) знати та використовувати основні вимоги чинного законодавства України щодо організації роботи органів місцевого самоврядування на практиці (провести сесію, засідання виконавчого комітету, скласти статут територіальної громади тощо);
- 4) аналізувати проблеми, з якими сьогодні зустрічаються керівники місцевого самоврядування, та вміти їх вирішувати.

Методи викладання та навчання

Модуль викладається за допомогою використання різноманітних навчальних методів. Під час проведення лекцій-дискусій, заняття проводяться в групах із використанням роздаткового матеріалу, заздалегідь підготованого і розданого слухачам. Роздатковий матеріал стисло висвітлює усі теми модуля, а також містить питання для проведення дискусій. Практичні заняття проводяться в “малих групах”, у вигляді “круглого” столу, оксфордських дебатів. Упродовж практичних занять слухачі аналізують чинне законодав-

ство, формують рекомендації для органів місцевої влади. Для магістрів заочної форми навчання передбачено написання контрольних робіт із цього модуля.

Система оцінювання

Модуль оцінюється за 100-бальною шкалою на основі написання впродовж 2 академічних годин тестів різного рівня складності, що складені у декількох варіантах:

☞ **I рівень:** для перевірки знань слухачів та розуміння ними основних понять і термінології, вимог до органів та посадових осіб, основних документів українського і міжнародного законодавств щодо місцевого самоврядування – пропонуються:

- із наведеного логічного переліку основних понять місцевого самоврядування викреслити зайві слова (10 завдань, кожне з яких оцінюється 2 балами);
- завершити відкриті питання, формулюючи чітко та вичерпно свою відповідь (10 завдань, кожне з яких оцінюється 2 балами);
- вибрати правильну відповідь із трьох вказаних відповідей (10 завдань, кожне з яких оцінюється 2 балами).

☞ **II рівень:** для перевірки знань слухачів основних цифрових показників, якими необхідно володіти для організації практичної діяльності органів місцевого самоврядування, їх відмінностей для міст із спеціальним статусом – пропонуються 10 завдань (кожне з яких оцінюється 3 балами), де потрібно вказати правильну відповідь із запропонованих варіантів, або ж вказати свій варіант відповіді.

☞ **III рівень:** для перевірки вмінь слухачів застосовувати набуті знання з метою вирішення тих питань, які постійно виникають на практиці – пропонується кожному слухачеві задача для вирішення (оцінити правомочність новообраної ради, легітимність рішення органів місцевого самоврядування чи посадової особи, процедури вирішення питань тощо), правильний розв'язок якої оцінюється 10 балами.

Розподіл навчального часу

Слухачі вивчають модуль упродовж 30 годин, які розподіляються наступним чином:

Лекції	22
Практичні заняття	16

Тематичний план

№ з/п	Назва теми, короткий зміст	Л	П
1	<p>Історичний розвиток місцевого самоврядування в Україні.</p> <p>Поняття та суть місцевого самоврядування. Основні ознаки та принципи місцевого самоврядування. Концепції місцевого самоврядування. Зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування. Періодизація місцевого самоврядування в Україні</p>	2	2
2	<p>Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні.</p> <p>Конституція України про місцеве самоврядування. Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про службу в органах місцевого самоврядування”. Статут територіальної громади. Державна політика у сфері місцевого самоврядування</p>	2	2
3	<p>Сучасна система місцевого самоврядування в Україні.</p> <p>Сучасна система місцевого самоврядування. Рівні місцевого самоврядування. Елементи місцевого самоврядування. Територіальна громада. Представницькі органи місцевого самоврядування. Виконавчі органи місцевого самоврядування. Посадові особи місцевого самоврядування. Асоціації та інші форми добровільного об’єднання органів місцевого самоврядування. Особливості здійснення самоврядування в містах Києві та Севастополі</p>	2	2
4	<p>Формування органів місцевого самоврядування.</p> <p>Загальні питання та принципи організації виборів. Вибори посадових осіб місцевого самоврядування. Порядок формування місцевих, районної та обласної рад. Формування виконавчих органів місцевого самоврядування</p>	2	2

5	Завдання та повноваження органів місцевого самоврядування. Завдання, компетенція та повноваження органів місцевого самоврядування. Компетенція сільських, селищних, міських рад. Власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради. Повноваження районних та обласних рад. Делегування повноважень місцевим державним адміністраціям	4	2
6	Зарубіжний досвід організації міського самоврядування. Форми організації систем управління містом. Комунальна власність, як сфера управлінської діяльності міської влади	2	-
7	Діяльність органів місцевого самоврядування та громадськості у галузі екології та природних ресурсів Обґрунтування необхідності формування концепції місцевої екологічної політики. Компетенції та повноваження місцевих рад у сфері екологічної політики. Участь громадськості у прийнятті рішень у сфері захисту довкілля. Відповідальність за порушення природоохоронного законодавства	4	2
8	Гарантії та відповідальність органів місцевого самоврядування. Система гарантій місцевого самоврядування. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування	2	2
9	Міське самоврядування в зарубіжних країнах. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування. Моделі управління на місцях. Міське самоврядування в зарубіжних країнах	2	2
	Практичні заняття	22	16

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Сутність місцевого самоврядування.
2. Місцеве самоврядування, як основа конституційного ладу.
3. Сучасна державна політика у сфері місцевого самоврядування.
4. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в контексті Концепції адміністративної реформи в Україні.
5. Впровадження принципів місцевого самоврядування в життя.
6. Періодизація місцевого самоврядування та особливості його історичного розвитку.
7. Місцеве самоврядування, як форма народовладдя.
8. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.
9. Зміни системи організації влади в новітній історії України.
10. Особливості сучасної територіальної організації влади.
11. Структура інституцій місцевого самоврядування в Україні.
12. Державна управлінська вертикаль і самоврядування.
13. Територіальна громада – основний суб'єкт місцевого самоврядування.
14. Формування районних та обласних рад.
15. Діяльність органів самоорганізації населення.
16. Особливості функціонування органів місцевого самоврядування в м. Києві та м. Севастополі.
17. Формування виборчих округів та дільниць.
18. Формування та діяльність виконавчих органів ради.
19. Формування та діяльність представницьких органів місцевого самоврядування.
20. Статус сільських, селищних та міських голів.
21. Проблема існування районних рад у місті.
22. Виключна та загальна компетенція місцевих рад.
23. Повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів.
24. Організаційно-правові засади діяльності посадових осіб територіальної громади та органів місцевого самоврядування у сфері реалізації екологічної політики.
25. Концепція екологічної політики, як складова місцевої політики щодо розвитку території.

26. Проблеми розмежування повноважень між представницькими та виконавчими органами місцевого самоврядування.
27. Проблеми розмежування повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.
28. Здійснення власних повноважень органами та посадовими особами місцевого самоврядування.
29. Здійснення делегованих повноважень органами та посадовими особами місцевого самоврядування.
30. Делегування повноважень місцевим адміністраціям.
31. Формування та діяльність постійних комісій рад.
32. Формування та діяльність тимчасових комісій рад.
33. Проблеми фінансування місцевого самоврядування.
34. Правові основи статусу депутатів місцевих рад.
35. Дотермінове припинення повноважень депутата.
36. Гарантії та відповідальність депутатів місцевих рад.
37. Забезпечення гарантії організаційної самостійності місцевого самоврядування у законодавстві України.
38. Забезпечення гарантії фінансово-економічної самостійності місцевого самоврядування у законодавстві України, як основи його розвитку.
39. Забезпечення гарантії захисту прав місцевого самоврядування у законодавстві України.
40. Гарантії забезпечення здійснення містом Києвом столичних функцій.
41. Відповідальність органів місцевого самоврядування.
42. Відповідальність посадових осіб місцевого самоврядування.
43. Механізми розв'язання конфліктів між владними рівнями.
44. Особливості місцевого самоврядування країн Західної Європи.
45. Особливості місцевого самоврядування країн Східної Європи.
46. Особливості місцевого самоврядування США.
47. Основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування.
48. Міжнародне законодавство про місцеве самоврядування.

ТЕМИ ДИПЛОМНИХ (МАГІСТЕРСЬКИХ) РОБІТ

1. Поняття та сутність місцевого самоврядування у чинному законодавстві.
2. Основні ознаки та принципи місцевого самоврядування в Україні.
3. Еволюційний шлях місцевого самоврядування в Україні.
4. Роль Магдебурзького права в розвитку місцевого самоврядування в Україні.
5. Місцеве самоврядування в УНР та ЗУНР.
6. Місцеве самоврядування в демократичній Україні.
7. Основні теорії місцевого самоврядування.
8. Місцеве самоврядування та територіальне представництво: статус, формування, структура.
9. Політико-правові засади децентралізації влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні.
10. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні.
11. Сучасна модель місцевого самоврядування.
12. Історичні системи місцевого самоврядування.
13. Інституції та посадові особи місцевого самоврядування.
14. Особливості здійснення місцевого самоврядування у м. Львів.
15. Місцеве самоврядування в м. Києві та м. Севастополі.
16. Організаційно-правові основи місцевого самоврядування.
17. Функціонування інституцій самоорганізації населення.
18. Асоціації місцевого самоврядування – новий елемент системи місцевого самоврядування.
19. Практика громадських слухань в Україні.
20. Модель територіального управління в Україні.
21. Місцеві ради – основний представницький орган територіальної громади.
22. Процедура проведення виборів депутатів до місцевих рад.
23. Проблеми формування виконавчих органів місцевого самоврядування.
24. Діяльність місцевих рад та їх проблеми.
25. Функціонування постійних комісій ради.
26. Проблеми статусу депутатів.
27. Статус службовця органу місцевого самоврядування.

28. Посадові особи та працівники органів місцевого самоврядування.
29. Компетенція сільських, селищних і міських рад;
30. Повноваження органів місцевого самоврядування.
31. Здійснення повноважень сільським, селищним та міським головами.
32. Основні завдання органів місцевого самоврядування в Україні.
33. Організація роботи міського голови.
34. Правові основи повноважень місцевого самоврядування.
35. Соціальна відповідальність та етика посадових осіб.
36. Підзвітність та відповідальність органів місцевого самоврядування та посадових осіб перед територіальною громадою.
37. Принцип законності в організації та діяльності органів місцевого самоврядування.
38. Гарантії місцевого самоврядування.
39. Механізм правового забезпечення місцевого самоврядування.
40. Правове забезпечення гарантій та відповідальності місцевого самоврядування.
41. Право комунальної власності територіальних громад.
42. Правова основа матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування.
43. Забезпечення відкритості функціонування органів місцевого самоврядування.
44. Гарантії депутатської діяльності.
45. Порівняльний аналіз основних типів систем місцевого самоврядування в країнах Східної та Західної Європи.
46. Розвиток місцевого самоврядування в Україні та Польщі.
47. Проблеми місцевого самоврядування.
48. Впровадження основних положень Європейської Хартії місцевого самоврядування.
49. Місцеве самоврядування в країнах Центральної Європи.
50. Місцеве самоврядування в США.
51. Відповідність сучасного місцевого самоврядування в Україні вимогам Європейської Хартії місцевого самоврядування і Всесвітньої Декларації про місцеве самоврядування.
52. Роль всесвітніх нормативних актів у розвитку та вдосконаленні системи місцевого самоврядування в Україні.
53. Моделі місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
54. Місцеве самоврядування у Канаді.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України, 28.06.1996 р.
2. Конституція Автономної Республіки Крим, 21.10.1998 р.
3. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України / Уряд. кур'єр – 10.06.1995 р.
4. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”, 21.05.1997р.
5. Закон України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, 14.01.1998 р.
6. Закон України “Про всеукраїнський та місцеві референдуми”, 03.07.1991р.
7. Закон України “Про столицю України – місто-герой Київ”, 15.01.1999р.
8. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів”, 13. 01. 1998 р.
9. Закон України “Про статус народного депутата України”, 22.03.2001 р.
10. Закон України “Про службу в органах місцевого самоврядування”, 07.06.2001р.
11. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. Науково-практичний коментар. – К.: Ін-т зак-ства ВР України, 1999. – 397 с.
12. Указ Президента України “Про Координаційну Раду з питань місцевого самоврядування”, № 655/98 від 18.06.1998 р.
13. Указ Президента України “Про Положення про обласну Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію та Положення про районну, районну у містах Києві та Севастополі державну адміністрації” // Голос України. – 05.09. 1995 р. – № 166.
14. Концепція адміністративної реформи в Україні. – К., 1998. – 62 с.
15. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування. (Міське та регіональне самоврядування в Україні. Вип. 1-2/6-7). – К., 1994. – С. 67.

16. Європейська хартія місцевого самоврядування. // Там само. – С. 71.
17. Європейська хартія місцевого самоврядування Ради Європи та її моніторингова система / Управління сучасним містом. Вип. 5. – Дніпропетровськ: УАДУ, 2000 р. – С. 5-10.
18. Біленчук П.Д., Кравченко В.В., Підмогильний М.В. Місцеве самоврядування в Україні (муніципальне право). – К.: Атіка, 2000. – 304 с.
19. Борденюк В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні // Вісник УАДУ. – 1996. – № 3.
20. Грицяк І. Місцеве самоврядування України в історії і сучасності // Вісник УАДУ, 1996. – № 1. – С. 53-67.
21. Зибарева О.В. Досвід формування регіональної політики у ФРН/ Зб. наук. праць. Ч. I. – Львів: Ін-т регіон. досл., 1998. – С. 194-200.
22. Місцеве самоврядування / За ред. А.О.Чемериса. – Львів: Ліга-Прес, 1999. – 252 с.
23. Михасюк І.Р., Гукалюк А.Ф. Досвід формування регіональної політики в країнах ЄС / Зб. наук. праць. Ч. I. – Львів: Ін-т регіон. досл., 1998. – С. 64-69.
24. Наврузов Ю.В., Куліченко І.І., Сурмін Ю.П. Концептуальні засади розробки статуту територіальної громади міста Дніпропетровська / Управління сучасним містом. Вип. 5. – Дніпропетровськ: УАДУ, 2000. – С. 42-53.
25. Наскрізне управління. – Львів: ЛФ УАДУ, 2000. – 423 с.
26. Панейко Ю. Теоретичні основи самоврядування. – Мюнхен, 1963.
27. Пухтинський М. Система місцевого самоврядування в Україні // Вісник УАДУ. – 1996. – №1. – С. 68-89.
28. Саханенко С. Міська територіальна громада: проблеми дефініції // Вісник УАДУ. – № 2. – К., 2000. – С. 365-374.
29. Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в Україні, яким йому бути? – 1994. – Інтернет: www.gada/kiev.ua/zakon,ZAKS,35_1.htm.
30. Швидько Г., Романов В. Державне управління і самоврядування в Україні. – К.: УАДУ, 1997.
31. Юридична енциклопедія. Т. 3. – К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. – С. 731-732.
32. Alan Gilpin. Environmental impact assesment (EIA) cutting edge for the twenty – first century. – Cambridge university Press, 1995.

ТЕСТИ

1. Викреслити те, що випадає з логічного переліку

- відкликання депутата виборцями у встановленому законом порядку; обрання депутатом іншої місцевої ради; припинення громадянства України; визнання депутата судом недієздатним або безвісти відсутнім; особиста заява депутата про складення ним депутатських повноважень;
- народовладдя, гласність, законність, виборність, централізація, колегіальність;
- самоуправління нових федеральних земель, англосаксонський, північно-та південно-німецький, рейнський;
- відділ, органи самоорганізації, виконавчий комітет, управління;
- територіальна громада; сільська, селищна, міська ради; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; місцеві ініціативи; районні та обласні ради; органи самоорганізації населення;
- райдержадміністрація, виконком, управління, відділ, департамент.
- громадівська, романо-германська, вільної громади, муніципального дуалізму.
- район, область, село, Автономна Республіка Крим.
- департаменти, райадміністрації, органи самоорганізації, управління, виконавчий комітет.
- село, селище, місто, обласна рада.
- змішана, іберійська, громадівська, романо-германська, континентальна.
- сільська, селищна, міська, районна, обласна ради, органи самоорганізації населення, асоціації.
- правова, гласна, організаційна, фінансова автономії.
- райдержадміністрація, сільська, селищна, міська, районна, обласна ради.
- управлінська, регуляторна, інноваційна, етична, відкрита, правозахисна функції.
- громадівська, англосаксонська, державницька, вільної громади, муніципального дуалізму.
- асоціативні, нормативні, декларативні, директивні статути.
- місцеві ініціативи, загальні збори громадян, статут територіальної громади, місцеві референдуми, вибори.
- райдержадміністрації, департаменти, райадміністрації, відділи, виконавчий комітет.

- політична нейтральність, реальність, системність підходу, самоуправство, креативність.
- англосаксонська, громадівська, іберійська, радянська, змішана, французька.
- сільський, селищний, міський голова, голова обласної ради;
- складення повноважень голови, припинення його громадянства, визнання його недієздатним, порушення прав і свобод громадян, Конституції або законів України; відмова голови скликати сесію; порушення вимог щодо сумісності діяльності.

2. Підібрати до кожного терміну (поняття) його визначення

1. Війт –
2. Статут територіальної громади –
3. Європейська Хартія місцевого самоврядування –
4. Місцевий референдум –
5. Магістрат –
6. Право користуватися комунальною власністю -
7. Управління на місцях –
8. Система місцевого самоврядування –
9. Територіальна громада –
10. Місцеві ради –

А) документ нормативно-процедурного характеру, який віддзеркалює характерні риси взаємовідносин всередині територіальної спільноти.

Б) управлінська діяльність із застосуванням різних форм місцевого самоврядування і державного управління на місцях.

В) основний містобудівний документ, що визначає довготермінові перспективи розвитку міста, його планувальну структуру, громадські центри, системи транспортного сполучення та інженерного облаштування тощо.

Г) основний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається із жителів села, селища, міста.

Д) юридично забезпечена можливість власника експлуатації, господарського або іншого використання майна шляхом отримання з нього корисних властивостей.

Е) форма прийняття територіальною громадою рішень із питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування.

Є) керівник міського управління або самоврядування в середньовічній Німеччині, Литовському князівстві, Україні.

Ж) перший та єдиний міжнародний документ, що визначає та захищає принципи місцевого самоврядування в Європі.

З) юридично забезпечена можливість власника визначати частку належного йому майна шляхом зміни його призначення чи належності у формі відчуження, передавання тощо.

И) представницькі органи територіальної громади.

І) сукупність органів місцевого самоврядування, самоорганізації населення та організаційних форм, за допомогою яких відповідна територіальна громада або її структурні елементи здійснюють завдання та функції місцевого самоврядування.

Ї) посадова особа у Франції; у деяких країнах – муніципалітет, міське управління.

3. Закінчити речення

- Сільський, селищний, міський голова – це ...
- Місцеві ради – це ...
- Галузевий виконавчий орган міської ради – це ...
- Голова районної у місті ради обирається ...
- Сільська, селищна, міська, районна у місті, районна, обласна рада проводить свою роботу ...
- Представницькі органи територіальної громади – це ...
- Децентралізація влади – це ...
- Відділи, управління, департаменти, районні адміністрації -
- Основною формою роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради є ...
- Кількісний склад виконавчого комітету визначається ...
- Представницькі органи місцевого самоврядування:
- Зміст принципу субсидіарності полягає у...
- Сільський, селищний, міський голова має право діяти...
- Посадові особи територіальної громади –
- За рішенням ради одночасно здійснювати повноваження секретаря виконавчого комітету відповідної ради може ...
- До керівників місцевого самоврядування належать:
- Персональний склад виконавчого комітету місцевої ради затверджується ...
- До складу виконавчого комітету міської ради не можуть належати депутати відповідної ради, окрім...
- Сесія ради складається з ...
- Виконавчі органи місцевого самоврядування підконтрольні ...

- Рада, в межах своїх повноважень, приймає нормативні та інші акти у формі...
- До галузевих виконавчих органів міської ради належать: ...
- Виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті ради, що утворюється нею на термін її повноважень, є ...
- Голова, в межах своїх повноважень, видає ...
- Делеговані повноваження...
- Орган самоорганізації населення – це...
- Повноваження секретаря міської ради можуть бути дотерміново припинені за рішенням ...
- Сесія ради вважається правомочною, якщо у її пленарному засіданні бере участь ...
- Область, район, місто, район у місті, селище, село – ...
- Власні повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування...
- Загальний склад ради – ...
- Служба в органах місцевого самоврядування – це...

4. Вибрати правильну відповідь*

1. До прийняття Закону про адміністративно-територіальний устрій України територіальні громади села, селища, міста можуть ухвалити рішення про вихід із цієї громади за умови:

- прийняття рішення всіх територіальних громад села, селища, міста;
- прийняття відповідного рішення Кабінетом Міністрів України;
- наявності матеріально-фінансової бази, достатньої для забезпечення здійснення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

2. Організаційний аспект реформування організації територіального устрою та системи місцевого самоврядування відповідно до Концепції адміністративної реформи, включає:

- розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з надання послуг;
- становлення інституту служби в органах місцевого самоврядування (муніципальної служби);
- створення механізму державної фінансової підтримки місцевого самоврядування.

3. Органами, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст є:

- обласні, сільські, селищні, міські ради;
- районні та обласні державні адміністрації;

- районні та обласні ради.
4. Питання про дотермінове припинення повноважень селищної ради, за рішенням місцевого референдуму, може бути порушене:
 - селищним головою одноособово;
 - міським головою одноособово;
 - виконкомом селищної ради.
 5. Перший заступник голови Київської міської державної адміністрації призначається та звільняється з посади:
 - Київським міським головою, за погодженням з КМУ;
 - Київським міським головою, за погодженням із Президентом України та КМУ;
 - Київським міським головою, за погодженням із Президентом України, КМУ і ВРУ.
 6. Питання символіки територіальних громад визначаються і затверджуються:
 - головою – одноособово;
 - на засіданні ради;
 - на засіданні виконкому.
 7. Голова обласної ради обирається:
 - територіальними громадами сіл, селищ, міст;
 - всіма мешканцями області;
 - обласною радою – з числа її депутатів.
 8. Юридичні інструменти для вирішення компетенційних суперечок:
 - фінансові;
 - договірні;
 - організаційні.
 9. Висновки постійної комісії обласної ради приймаються:
 - не менше 2/3 голосів від фактичного складу комісії;
 - більшістю голосів від загального складу комісії;
 - більшістю голосів від тих, хто взяв участь у голосуванні.
 10. Делеговані повноваження відповідно до Конституції України надаються:
 - органам місцевого самоврядування;
 - виконавчим органам;
 - відповідним радам.
 11. У якому документі вказано, що “рівень автономності, наданий місцевим органам влади, може слугувати пробним каменем справжньої демократії у цій державі”:
 - Всесвітній декларації про місцеве самоврядування;
 - Конституції України;
 - Європейській Хартії місцевого самоврядування.

12. В Україні відповідно до положень Конституції України (1996) застосовується система управління на місцях:

- радянська;
- континентальна;
- змішана.

13. Президія Київської міської ради є:

- виконавчим;
- дорадчим;
- представницьким органом.

14. Фінансово-економічний аспект реформування організації територіально-го устрою та системи місцевого самоврядування відповідно до Концепції адміністративної реформи передбачає:

- практичне впровадження механізмів дієвого контролю територіальної громади за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення;
- прийняття концепцій і програм щодо державної підтримки і розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- формування фінансово-економічних засад комунальних об'єднань територіальних громад.

15. За наявності підстав, передбачених ст. 78 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, призначити позачергові вибори Київської міської ради може:

- міський голова;
- Президент України;
- Верховна Рада України.

16. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування є:

- сільський, селищний, міський голова;
- сільська, селищна, міська ради;
- територіальна громада.

17. Для управління населеними пунктами у США використовують доктрину (и):

- самоврядування;
- правило Діллона і самоврядування;
- правило Діллона.

18. Виконавчий комітет може не створюватись, якщо територіальні громади налічують до:

- 400 жителів;
- 500 жителів;
- 600 жителів.

19. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається:

- радою вишого рівня;
 - представницьким органом місцевого самоврядування, або статутом територіальної громади;
 - ініціативною групою депутатів відповідної ради.
20. У випадку, коли не створено виконавчого органу, його функції, окрім розпорядження земельними та природними ресурсами, здійснює:
- сільська рада;
 - територіальна громада;
 - сільський голова – одноособово.
21. Сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед:
- Президентом України, ВРУ, КМУ;
 - територіальною громадою, радою, державою;
 - районною та обласною радами.
22. Дотермінове припинення повноважень сільських, селищних, міських голів передбачається за рішенням:
- виконкому;
 - місцевого референдуму;
 - загальних зборів.
23. Рішення відповідної ради може бути зупинене:
- головою відповідної ради;
 - виконкомом;
 - радою вишого рівня.
24. Змішана модель системи управління на місцях властива таким державам:
- Японія, КНДР, КНР;
 - Німеччина, Японія;
 - Польща, Болгарія, Туреччина.
25. За часів середньовіччя всі міста України, за видом підпорядкування, були поділені на:
- державні міста та приватні містечка;
 - великокнязівські, приватні;
 - церковні, приватні, великокнязівські.
26. Функціональний аспект реформування організації територіального устрою та системи місцевого самоврядування відповідно до Концепції адміністративної реформи включає:
- створення модельного статуту територіальної громади;
 - здійснення заходів щодо розмежування функцій та повноважень місцевого самоврядування різних територіальних рівнів;

- формування комунальних об'єднань територіальних громад – нових суб'єктів місцевого самоврядування.
27. Делеговані повноваження відповідно до Закону “Про місцеве самоврядування в Україні” надаються:
- органам місцевого самоврядування;
 - виконавчим органам;
 - відповідним радам.
28. У випадку неможливості виконання головою обласної ради своїх обов'язків, ці повноваження здійснює:
- секретар обласної ради;
 - заступник голови;
 - виконавчий апарат.
29. Голова районної ради обирається:
- усіма мешканцями району;
 - районною радою – з числа її депутатів;
 - територіальними громадами району.
30. Порядок проведення позачергових виборів сільського голови визначається:
- статутом територіальної громади;
 - радою вищого рівня;
 - законом про вибори;
 - правильно все, вказане вище.

5. Вибрати правильну відповідь

1. Питання про дотермінове припинення повноважень районної (у місті) ради, за рішенням місцевого референдуму може бути порушене не менше, ніж:

1/10	1/3	1/2 частиною громадян, які проживають на відповідній території і мають право голосу.
------	-----	--
2. Рішення сільської ради може бути зупинено сільським головою у

5	7	10-денний термін.
---	---	-------------------
3. Питання про звільнення заступника голови ради може бути внесено на її розгляд на вимогу не менше, ніж:

1/10	1/3	1/4 депутатів від загального складу ради.
------	-----	---

- Власні повноваження виконавчих органів – ті, які вони здійснюють самостійно і під відповідальність ради.
- Керівники органів місцевого самоврядування – голови районних, районних у містах, обласних рад, керівники відділів, управлінь, інших виконавчих органів місцевого самоврядування, відповідних підрозділів цих органів.
- Міські ради мають право мати об'єкти комунальної власності за межами адміністративно-територіальних одиниць.
- Мета Європейської Хартії місцевого самоврядування у декларації прав міст.
- Відносини місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування будуються за принципом підконтрольності, якщо це стосується делегованих повноважень.
- Право розпоряджатись комунальним майном: юридично забезпечена можливість його мати.
- Правило Діллона застосовується під час створення законів, якими повноваження делегуються органам державної влади.
- Іберійська модель характеризується розвиненою системою адміністративного контролю влади над місцевими органами самоврядування.

ЗАДАЧІ

- Виконавчий комітет селищної ради в межах своїх повноважень, більшістю голосів від загального складу, прийняв рішення, яке мав би підписати селищний голова. За умови незгоди селищного голови з цим рішенням – вказати механізм вирішення питання.
- Міська рада, загальний склад якої 42 депутати, на своєму пленарному засіданні, 28.04.01 р., прийняла рішення про зміну тарифів за проїзд у міському громадському транспорті. Міський голова, в останній день терміну, що передбачений чинним законодавством, зупинив це рішення, і тоді ж вніс його на повторний розгляд міської ради із обґрунтуванням зауваг. Міська рада, в останній день терміну, що визначений чинним законодавством, повторно розглянула це рішення і підтвердила його 27 голосами.

Вкажіть дату (число та місяць), коли міська рада повторно підтвердила своє рішення? Вказати порядок розв'язку цього завдання. Чи легітимним було це рішення?

- На пленарне засідання обласної ради, до складу якої було обрано 186 депутатів, на вимогу найменшої кількості депутатів, які мають таке право, було винесено питання про недовіру голові обласної державної адміністрації. На сесії обласної ради, окрім ініціаторів розгляду цього питання, було ще 94 депутати. Рішення ради було прийняте відкритим голосуванням: “проти” – 23 депутати, “утрималось” – 8 депутатів. Усі інші присутні депутати проголосували за недовіру голові обласної адміністрації.

Скільки депутатів проголосувало “за” недовіру голові обласної державної адміністрації? Чи легітимним було остаточне рішення обласної ради?

- На засідання районної ради міста, що складається із 45 депутатів, було винесено питання про звільнення заступника голови цієї ради на вимогу найменшої кількості депутатів, які мають таке право згідно з чинним законодавством. Окрім голови цієї ради, що проводив засідання, та ініціаторів цього питання, були присутні ще 19 депутатів. Після голосування, голоси розподілились так: “проти” – 4 депутати, “утримались” – 3 депутати. Решта – проголосували “за”.

Визначити кількість голосів депутатів, які проголосували “за” прийняття цього рішення та його легітимність.

- Васильківська сільська рада представляє територіальну громаду, що налічує до 500 жителів. Сільський голова своїм розпорядженням прийняв рішення про те, що виконавчого органу створювати не потрібно.

Вказати: хто і які у такому випадку виконуватиме функції виконавчого органу; правомірність прийнятого рішення.

- Миська рада, скасовуючи 26.01.2001р. рішення виконавчих органів ради про тимчасове підвищення тарифів за комунальні послуги, прийняла своє рішення. Миський голова, у передостанній день терміну, що передбачений чинним законодавством, зупинив це рішення, і наступного дня вніс його на повторний розгляд миської ради із обґрунтуванням зауваг. Миська рада, у передостанній день терміну, що визначений чинним законодавством, повторно розглянула це рішення і підтвердила його.

Вкажіть дату (число та місяць), коли миська рада повторно підтвердила своє рішення? Вказати порядок розв'язку цього завдання. Чи легітимним було це рішення?

- На пленарному засіданні першої сесії миської ради, на якій був присутній її правомочний склад у кількості 66 депутатів, була висунута пропозиція затвердити регламент роботи відповідної ради. За це рішення, відповідно, проголосували: “проти” – 6 осіб, “утримались” – 18 осіб, а решта – проголосували “за” це рішення. Миський голова брав участь у пленарному засіданні ради.

Визначити кількість осіб, що проголосували “за” та легітимність рішення ради.

- Рішенням ради поточного скликання було визначено загальний кількісний склад ради, що має обиратись у кількості 57 депутатів. Після виборів, до цієї ради було обрано 37 депутатів.

Вказати правомірність наступних дій цих рад.

- До миської ради було обрано 36 депутатів. За пропозицією найменшої кількості депутатів, які мають право вимагати скликання позачергової сесії, була скликана така сесія. На цю сесію з'явилися всі ініціатори скликання сесії та ще 14 депутатів. На пленарне засідання ради було винесено питання про дотермінове припинення повноважень миського голови, оскільки він не забезпечував здійснення наданих йому повноважень. Проти цього рішення проголосувало 3 депутати, утрималось – 2 депутати, всі інші присутні депутати проголосували за дотермінове припинення повноважень миського голови. Миський голова участі у пленарному засіданні ради не брав.

Скільки голосів не вистачило для прийняття цього рішення радою?

Вказати порядок розв'язку цього завдання.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ВСЕСВІТНЯ ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Інтернаціональна Спілка місцевих влад (ІСМВ), яка є Всесвітньою асоціацією місцевого самоврядування, зібралась 23-26 вересня 1985 року в Ріо-де-Жанейро на свій XXVII-й Міжнародний конгрес.

Вважаючи, що місцеве самоврядування як невід'ємна частина національної структури, є найближчим до громадян рівнем управління, а тому перебуває в кращому становищі як у заохоченні громадян до прийняття рішень, що стосуються умов їхнього життя, так і у використанні їх знань та можливостей в ім'я прогресу:

Визнаючи принцип, відтворений у Статті 21 Всесвітньої Декларації прав людини, який проголошує, що воля народу є основою влади уряду;

Маючи на увазі Декларацію суспільного прогресу та розвитку, схвалену резолюцією № 1542 від 11 грудня 1969 року Генеральної Асамблеї Об'єднаних Націй, яка, до речі, проголошує необхідність вжиття заходів, що гарантують належну участь усіх суспільних чинників в підготовці та здійсненні національних планів і програм соціального та економічного розвитку;

Усвідомлюючи те, що національні уряди 21 держави-члена Ради Європи прийняли в червні 1985 року Хартію про місцеве самоврядування; Вважаючи, що саме на місцевому рівні найкраще створювати умови для побудови такої гармонійної громади, належність до якої усвідомлювали б громадяни й відповідали за її діяльність;

Підкреслюючи те, що посилення місцевої влади зміцнює всю націю, допомагає забезпечувати ефективну й демократичну суспільну політику; Вважаючи, що децентралізоване прийняття рішень зменшує перевантаження центру, а також поліпшує та прискорює урядові дії, надає життєвості новим інститутам і збільшує ймовірність того, що створені відповідні служби за сприятливих, умов підтримуватимуться та розвиватимуться;

Ми проголошуємо наведену нижче Декларацію місцевого самоврядування з тим, щоб вона стала для всіх націй стандартом, до якого слід пра-

гнути, намагаючись досягнути ефективнішого демократичного процесу, поліпшуючи таким чином добробут свого населення; та

Наказуємо Генеральному Секретареві ІСМВ довести цю Декларацію до відома тих органів Об'єднаних Націй, які розробляють політичний курс, з тим, щоб рішуче запроваджувати принцип та практику місцевого самоврядування у всьому світі.

Стаття 1. Конституційна основа для місцевого самоврядування

Принцип місцевого самоврядування має бути визнаним у конституції або в основному законі про урядові структури країни.

Стаття 2. Концепція місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування – це право та обов'язок місцевих органів влади регулювати та вести громадські справи під свою особисту відповідальність і в інтересах населення.

2. Це право має здійснюватися окремими особами та представницькими органами, яких вільно обирають і періодично переобирають шляхом рівноправних загальних виборів, а їх головних виконавців слід або обирати таким же чином, або призначати за участю обраних органів.

Стаття 3. Компетенція органів місцевого самоврядування

1. Громадські справи мають вирішуватися такими основними підрозділами місцевої влади, які найближчі до громадян, а також її територіальними ланками – середнього або регіонального рівня відповідно до чинного у кожній країні порядку.

2. Місцеві органи влади повинні мати право діяти за власною ініціативою, в окремо обумовлених межах і не торкаючись повноважень, що вилучені з компетенції місцевих органів самоврядування.

3. Коло основних обов'язків місцевих органів самоврядування, як і процедура зміни цих обов'язків, мають бути відображені у конституції або статуті.

4. Надана місцевим органам самоврядування влада, як правило, має бути повною та виключною. І навіть тоді, коли центральним або регіональним органам державної влади надано конституцією або статутом право втручатися у справи, відповідальність за які вони поділяють з місцевими органами самоврядування, останні мають залишати за собою право на вияв ініціативи та прийняття рішень.

5. У тих випадках, коли центральні або регіональні державні структури делегують певні повноваження місцевим органам самоврядування,

останні мають на власний розсуд пристосовувати виконання законів до місцевих умов.

6. Місцеві органи влади мають розумно та ефективно поділяти право на прийняття рішень із іншими рівнями управління, що діють на місцях.

Стаття 4. Захист діючих органів місцевої влади

1. У разі, коли конституція або державний закон дозволяє припинити діяльність місцевих рад чи місцевих виконавчих органів, або розпустити їх, це має бути зроблено у відповідності із процедурою закону. Їх функціонування має бути відновлене протягом нетривалого часу відповідно до чинного законодавства.

2. Зміни меж повноважень місцевих органів влади мають відбуватися у відповідності із законом і після консультацій з зацікавленою місцевою громадою або кількома громадами, а за необхідності – з допомогою референдуму, якщо таке передбачено статутом.

Стаття 5. Відповідні організаційні структури місцевого управління

1. Місцеві органи влади мають сформувати власні внутрішні адміністративні структури, щоб пристосувати їх до місцевих потреб та забезпечити ефективне управління.

2. Умови прийняття на роботу та можливості навчання службовців місцевих органів самоврядування мають демонструвати привабливість службової кар'єри. Центральні органи влади мають сприяти запровадженню системи відзнак і просування по службі в органах місцевого самоврядування.

Стаття 6. Умови праці обраних на місцях представників влади

1. Умови праці обраних на місцях представників влади повинні гарантувати вільне виконання їх функцій.

2. Ці умови повинні забезпечуватись, зокрема, відповідною матеріальною компенсацією і гарантуванням соціальної захищеності.

3. Усі функції та види діяльності, які вважаються несумісними із зайняттям місцевої виборної посади, мають бути визначені лише статутом,

Стаття 7. Нагляд за діяльністю місцевих органів влади

1. Процедура нагляду за діяльністю місцевих органів влади має визначатися лише конституцією або статутом.

2. Нагляд за місцевими органами влади має здійснюватися лише для забезпечення дотримання законності в діяльності цих органів.

Стаття 8. Кошти місцевих органів влади

1. Місцеві органи влади повинні мати право на відповідні фінансові ресурси, відокремлені від коштів інших рівнів управління, та вільно розпоряджатися грошовими надходженнями в межах своїх повноважень.

2. Розподіл коштів між місцевими органами влади має в розумних пропорціях узгоджуватись із тими завданнями, що виконуються ними. Ці кошти мають надходити регулярно та періодично, з тим, щоб вони забезпечували безперервну роботу служб та відповідне фінансове планування. В разі делегування будь-яких нових повноважень здійснюється перерозподіл фінансових коштів, необхідних для виконання цих повноважень.

3. Певна частка фінансових ресурсів місцевих органів влади повинна формуватися за рахунок місцевих податків, платежів і внесків, розміри яких встановлюють ці органи.

4. Податки, які місцеві органи влади повинні мати право збільшувати, або від яких вони отримують гарантовану частку, мають носити достатньо загальний та гнучкий характер, щоб забезпечувати для місцевої влади змогу йти врівень із її зобов'язаннями.

5. Автономія слабкіших у фінансовому відношенні місцевих органів управління потребує заходів фінансового вирівнювання.

6. Право місцевих органів влади брати належним чином участь у розробці правил, що регулюватимуть загальний пропорціональний розподіл перерозподілених коштів, має бути чітко визначене.

7. Надання одноразових субсидій, що призначені для фінансування спеціальних проектів або служб, має також бути визначене. Надання субсидій не може спричиняти невинуватого втручання в політику, що здійснюється місцевими органами самоврядування в межах їх компетенції.

Стаття 9. Спілки місцевих органів управління

1. Місцевим органам влади має бути надане право, при виконанні їх обов'язків, на створення спілок для захисту їх спільних інтересів та сприяння цим інтересам, а також для надання певних послуг членам спілок.

2. Органи управління інших рівнів мають радитись із спілками місцевих органів влади при прийнятті законодавчих актів, що стосуються місцевих органів самоврядування.

Стаття 10. Міжнародні зв'язки

1. Право місцевих органів влади на створення спілок має поєднувати й право входити до міжнародної спілки місцевих органів влади.

2. Місцевим органам влади має бути також надане право на підтримку зв'язків із колегами інших країн світу з метою взаємообміну і співробітництва та сприяння міжнаціональній згоді.

Стаття 11. Правовий захист місцевих органів влади та їх автономність

Місцевим органам влади має бути надане право вживати юридичних засобів захисту своєї автономії в межах законів, що визначають їх функції та захищають їх інтереси.

(Неофіційний переклад).

ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

(Хартію ратифіковано Законом № 452/97-ВР від 15.07.97 р.)

Преамбула

Держави – члени Ради Європи, що підписали цю Хартію,

враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів та принципів, які є їх спільним надбанням;

вважаючи, що одним із методів досягнення цієї мети є укладання угод в адміністративній галузі;

враховуючи, що місцеві власті є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму;

враховуючи, що право громадян на участь в управлінні державними справами є одним з демократичних принципів, які поділяються всіма державами-членами Ради Європи;

переконані в тому, що це право найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні, переконані в тому, що існування місцевих властей, наділених реальними функціями, може забезпечити ефективно і близько до громадянина управління;

усвідомлюючи, що охорона і посилення місцевого самоврядування в різних країнах Європи є важливим внеском у розбудову Європи, на принципах демократії і децентралізації влади;

стверджуючи, що з цього випливає необхідність існування місцевих властей, які мають створені на демократичній основі директивні органи і широку автономію щодо своїх функцій, шляхи і засоби здійснення цих функцій, а також ресурси, необхідні для їх виконання;

погодилися про таке:

Стаття 1

Сторони зобов'язуються вважати для себе обов'язковими, у порядку та обсязі, передбачених у статті 12 цієї Хартії, нижченаведені статті.

Частина I

Стаття 2. Конституційна та правова основа місцевого самоврядування

Принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві країни і, у міру можливості, в конституції.

Стаття 3. Концепція місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування означає право і спроможність місцевих властей, в межах закону, здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою державних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення.

2. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі рівного, прямого і загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення ніяким чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів або будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом.

Стаття 4. Сфера компетенції місцевого самоврядування

1. Головні повноваження і функції місцевих властей визначаються конституцією або законом. Однак це положення не перешкоджає наділенню місцевих властей повноваженнями і функціями для спеціальних цілей відповідно до закону.

2. Місцеві власті в межах закону, мають повне право вільно вирішувати будь-яке питання, яке не вилучене із сфери їхньої компетенції і вирішення якого не доручене ніякому іншому органу.

3. Муніципальні функції, як правило, здійснюються, переважно, тими властями, які мають найтісніший контакт з громадянином. Наділяючи тією чи іншою функцією інший орган, необхідно враховувати обсяг і характер завдання, а також вимоги досягнення ефективності та економії.

4. Повноваження, якими наділяються місцеві власті, як правило, мають бути повними і виключними. Вони не можуть скасовуватися чи обмежуватися іншим, центральним або регіональним органом, якщо це не передбачено законом.

5. Якщо повноваження делегуються місцевим властям центральним чи регіональним органом, місцеві власті, у міру можливості мають право пристосовувати свою діяльність до місцевих умов.

6. У процесі планування і прийняття рішень щодо всіх питань, які безпосередньо стосуються місцевих властей, з останніми мають проводитися консультації, у міру можливості своєчасно і належним чином.

Стаття 5. Охорона територіальних кордонів місцевих властей

Зміни територіальних кордонів місцевих властей не можуть здійснюватися без попереднього з'ясування думки відповідних місцевих общин, можливо шляхом проведення референдуму, якщо це дозволяється законом.

Стаття 6. Відповідні адміністративні структури і ресурси для виконання місцевими властями їхніх завдань

1. Без шкоди для більш загальних законодавчих положень, місцеві власті мають можливість визначати свої власні внутрішні адміністративні структури з урахуванням місцевих потреб і необхідності забезпечення ефективного управління.

2. Умови служби місцевих державних службовців повинні дозволяти добір висококваліфікованого персоналу, з урахуванням особистих якостей та компетентності; для цього забезпечуються належні можливості професійної підготовки, винагороди та просування по службі.

Стаття 7. Умови здійснення функцій на місцевому рівні

1. Мандат місцевих обраних представників передбачає вільне здійснення ними своїх функцій.

2. Він передбачає відповідне фінансове відшкодування витрат, здійснених під час виконання цього мандату, а також, у разі необхідності, відшкодування втрачених доходів або винагороди за виконану роботу і відповідний захист соціального забезпечення.

3. Будь-які функції та діяльність, несумісні з мандатом місцевого обраного представника, визначаються законом або основоположними правовими принципами.

Стаття 8. Адміністративний нагляд за діяльністю місцевих властей

1. Будь-який адміністративний нагляд за місцевими властями може здійснюватися тільки згідно з процедурами та у випадках, передбачених конституцією або законом.

2. Будь-який адміністративний нагляд за діяльністю місцевих властей, як правило, має на меті тільки забезпечення дотримання закону та конституційних принципів. Однак, вищі інстанції можуть здійснювати адміністративний нагляд за своєчасністю виконання завдань, доручених місцевим властям.

3. Адміністративний нагляд за місцевими властями здійснюється таким чином, щоб забезпечити домірність заходів контролюючого органу важливості інтересів, які він має наміряти охороняти.

Стаття 9. Фінансові ресурси місцевих властей

1. Місцеві власті мають право, в рамках національної економічної політики, на свої власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.

2. Обсяг фінансових ресурсів місцевих властей відповідає функціям, передбаченим конституцією або законом.

3. Принаймні частина фінансових ресурсів місцевих властей формується за рахунок місцевих зборів і податків, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

4. Фінансові системи, які складають підґрунтя ресурсів місцевих властей, мають достатньо диверсифікований і підвищувальний характер і повинні забезпечувати можливість приводити наявні ресурси, наскільки це практично можливо, у відповідність до реального зростання вартості виконання завдань місцевих властей.

5. Захист більш слабких у фінансовому відношенні місцевих властей вимагає запровадження процедур усунення фінансових диспропорцій

або аналогічних заходів, з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягаря, який вони повинні нести. Такі процедури або заходи не завдають шкоди повноваженням, які місцеві власті можуть здійснювати в межах їхньої власної сфери компетенції.

6. Місцеві власті інформуються, відповідним чином, про порядок виділення їм перерозподілених ресурсів.

7. У міру можливості, дотації місцевим властям не призначаються для фінансування конкретних проектів. Надання дотацій не скасовує основоположну свободу місцевих властей проводити свою політику в межах їхньої власної компетенції.

8. Для цілей здійснення позик інвестиційного капіталу, місцеві власті мають доступ до національного ринку капіталу в межах закону.

Стаття 10. Право місцевих властей на свободу асоціації

1. Місцеві власті мають право, виконуючи свої повноваження, співробітничати та, в межах закону, створювати консорціуми з іншими місцевими властями для виконання завдань, що становлять спільний інтерес.

2. Право місцевих властей бути членом асоціації з метою захисту і заохочення їхніх спільних інтересів, а також бути членом міжнародної асоціації місцевих властей визнається кожною державою.

3. Місцеві власті мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з місцевими властями інших держав.

Стаття 11. Правовий захист місцевого самоврядування

Місцеві власті мають право використовувати засоби правового захисту для забезпечення вільного здійснення своїх повноважень і поважання принципів місцевого самоврядування, які утілені в конституції чи національному законодавстві.

Стаття 12. Зобов'язання

1. Кожна Сторона зобов'язується вважати для себе обов'язковими принаймні двадцять пунктів частини I цієї Хартії, з яких принаймні десять пунктів мають належати до пунктів, які наведені нижче:

- стаття 2
- пункти 1 і 2 статті 3,
- пункти 1, 2 і 4 статті 4,
- стаття 5
- пункт 1 статті 7,
- пункт 2 статті 8,
- пункти 1, 2 і 3 статті 9,
- пункт 1 статті 10
- стаття 11.

2. Кожна Договірна Держава, під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання чи затвердження, повідомляє Генеральному секретарю Ради Європи, які пункти вона визначила відповідно до положень пункту 1 цієї статті.

3. Будь-яка Сторона, в подальшому в будь-який час, може повідомити Генерального секретаря про те, що вона вважає для себе обов'язковими будь-які пункти цієї Хартії, які вона ще не прийняла згідно з положеннями пункту 1 цієї статті. Такі взяті в подальшому зобов'язання вважаються, складовою частиною ратифікації, прийняття або затвердження Стороною, яка надсилає таке повідомлення, і набирають такої ж чинності з першого дня місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 13. Власті, до яких застосовується Хартія

Принципи місцевого самоврядування, що містяться в цій Хартії, застосовуються до всіх категорій місцевих властей, існуючих в межах території відповідної Сторони. Однак кожна Сторона, під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про приєднання чи затвердження, може визначити категорії місцевих або регіональних властей, якими вона має намір обмежити сферу застосування цієї Хартії, або які вона має намір вилучити з неї. Вона може також включити в сферу застосування цієї Хартії інші категорії місцевих або регіональних властей шляхом перепроведення в подальшому відповідного повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 14. Надання інформації

Кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю Ради Європи всю відповідну інформацію, що стосується законодавчих положень або інших заходів, вжитих нею з метою дотримання положень цієї Хартії.

Частина III

Стаття 15. Підписання, ратифікація та набрання чинності

1. Цю Хартію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації, прийняттю чи затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Хартія набирає чинності в перший день місяця, що наступає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотири держави-члени Ради Європи висловили свою згоду про обов'язковість для них цієї Хартії відповідно до положень попереднього пункту.

3. Стосовно будь-якої держави, яка висловлюватиме свою згоду про обов'язковість для неї цієї Хартії після набрання нею чинності, Хартія набирає чинності в перший день місяця, що наступає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 16. Територіальне застосування

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття, затвердження чи приєднання, може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Хартія.

2. Будь-яка держава може в подальшому в будь-який час заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, поширити дію цієї Хартії на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Хартія набирає чинності в перший день місяця, що наступає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно до будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом перепроводження повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що наступає після за-

кінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 17. Денонсація

1. Будь-яка Сторона може денонсувати цю Хартію в будь-який час після закінчення п'ятирічного періоду від дати, на яку Хартія набрала для неї чинності. Відповідне повідомлення надсилається Генеральному секретарю Ради Європи за шість місяців до дати денонсації Хартії. Така денонсація не зашкоджує чинності Хартії для інших Сторін, якщо їх кількість на протя́зі всього часу становить не менше чотирьох Сторін.

2. Будь-яка Сторона може, відповідно до положень попереднього пункту денонсувати будь-який прийнятий нею пункт частини I Хартії, якщо ця Сторона продовжує вважати для себе обов'язковими ту кількість і категорію пунктів, які визначені в пункті 1 статті 12. Будь-яка Сторона, яка після денонсації того чи іншого пункту більше не задовольняє вимогам пункту 1 статті 12, вважається такою, що денонсувала також і Хартію.

Стаття 18. Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави – члени Ради Європи про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи затвердження;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Хартією відповідно до статті 15;
- d) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень пунктів 2 і 3 статті 12;
- e) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень статті 13;
- f) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Хартії.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Хартію.

Вчинено у Страсбурзі п'ятнадцятого дня жовтня місяця 1985 року французькою і англійською мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Хартії кожній державі – члену Ради Європи.

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України
28 червня 1996 року
(витяг)

Розділ XI

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 140. Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі визначаються окремими законами України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальною громадою в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи.

Органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради.

Питання організації управління районами в містах належить до компетенції міських рад.

Сільські, селищні, міські ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

Стаття 141. До складу сільської, селищної, міської ради входять депутати, які обираються жителями села, селища, міста на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки.

Територіальні громади на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування обирають строком на чотири роки відповідно сільського, селищного та міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на її засіданнях.

Статус голів, депутатів і виконавчих органів ради та їхні повноваження, порядок утворення, реорганізації, ліквідації визначаються законом.

Голова районної та голова обласної ради обираються відповідною радою і очолюють виконавчий апарат ради.

Стаття 142. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і служби.

Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.

Стаття 143. Територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції.

Обласні та районні ради затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку відповідних областей і районів та контролюють їх виконання; затверджують районні і обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проєктів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних і культурних програм, та контролюють їх виконання; вирішують інші питання, віднесені законом до їхньої компетенції.

Органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади. Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Органи місцевого самоврядування з питань здійснення ними повноважень органів виконавчої влади підконтрольні відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 144. Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території.

Рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції чи законам України зупиняються у встановленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Стаття 145. Права місцевого самоврядування захищаються в судовому порядку.

Стаття 146. Інші питання організації місцевого самоврядування, формування, діяльності та відповідальності органів місцевого самоврядування визначаються законом.

КОНСТИТУЦІЯ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ

Прийнята на другій сесії Верховної Ради
Автономної Республіки Крим
21 жовтня 1998 року
(витяг)

РОЗДІЛ IV

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ

ГЛАВА 9. Здійснення місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим

Стаття 42. Правові основи місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим

1. Місцеве самоврядування в Автономній Республіці Крим здійснюється згідно з Конституцією України (254к/96-ВР) і законами України.

2. Відповідно до Конституції України законами України Автономній Республіці Крим можуть делегуватися повноваження щодо забезпечення збалансованого соціально-економічного і культурного розвитку Автономної Республіки Крим, реалізації програм соціально-економічного, культурного та іншого розвитку автономної республіки.

Стаття 43. Забезпечення дотримання прав і свобод громадян в Автономній Республіці Крим

1. Згідно з Конституцією України Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень бере участь у забезпеченні прав і свобод громадян на території Автономної Республіки Крим.

2. У разі порушення органами місцевого самоврядування, сільськими, селищними, міськими головами, головами місцевих державних адміністрацій прав і свобод громадян, передбачених Конституцією України і законами України, і не приведення на вимогу Верховної Ради Автономної Республіки Крим своїх актів у відповідність з Конституцією України і законами України Верховна Рада Автономної Республіки Крим має право звернутися:

до Президента України – про звільнення з посад голів місцевих державних адміністрацій у порядку, передбаченому Конституцією України;
до Верховної Ради України – про призначення позачергових виборів місцевої ради, сільського, селищного, міського голови згідно з законодавством України.

Стаття 44. Делегування функцій і повноважень

1. Згідно з Конституцією України, законами України, Європейською Хартією про місцеве самоврядування, Конституцією Автономної Республіки Крим, нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим органам місцевого самоврядування може делегуватися виконання окремих повноважень з передачею фінансів і майна для забезпечення виконання зазначених повноважень.

На основі погоджених рішень або угод між Верховною Радою Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть визначатися порядок і умови виконання делегованих повноважень.

2. Згідно з Конституцією України Рада міністрів Автономної Республіки Крим контролює виконання органами місцевого самоврядування повноважень, делегованих їм законом України, а також повноважень, делегованих нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Дія актів органів місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим з питань виконання делегованих їм повноважень у випадку, якщо вони суперечать Конституції України і законам України, актам Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правовим актам Автономної Республіки Крим, може зупинитися відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим (акти представницьких органів), Радою міністрів Автономної Республіки Крим (акти виконавчих органів) з одночасним зверненням до суду.

Стаття 45. Взаємодія органів влади Автономної Республіки Крим з органами місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим

1. Відповідно до Конституції України з метою забезпечення збалансованого соціально-економічного, культурного та іншого розвитку регіону на основі погоджених рішень або угод між Верховною Радою Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим можуть визначатися порядок і умови реалізації спільних програм і проєктів, спільного вирішення інших питань, віднесених до компетенції Автономної Республіки Крим і місцевого самоврядування.

2. Спільні програми соціально-економічного, культурного та іншого розвитку, а також спільні проекти фінансуються за рахунок коштів, які залучаються з бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів.

Залучення коштів з бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, передача майна для реалізації названих вище спільних програм та проектів здійснюються на основі рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, а також відповідної місцевої ради або на основі угод між ними.

3. Спільні програми і проекти можуть фінансуватися також за рахунок коштів цільового фонду по забезпеченню збалансованого соціально-економічного та іншого розвитку Автономної Республіки Крим, який формується з коштів, переданих з Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, коштів місцевих бюджетів та інших коштів у порядку, який визначається законами України і нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим у межах її компетенції.

4. З метою збалансованого соціально-економічного і культурного розвитку регіону Верховна Рада Автономної Республіки Крим взаємодіє з асоціаціями органів місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим та іншими добровільними об'єднаннями органів місцевого самоврядування.

Асоціації органів місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим можуть вносити на розгляд Верховної Ради Автономної Республіки Крим рекомендації та пропозиції у встановленому законом порядку.

Порядок взаємодії Верховної Ради Автономної Республіки Крим з асоціаціями органів місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим та іншими добровільними об'єднаннями органів місцевого самоврядування визначається на взаємопогодженій основі.

Стаття 46. Питання взаємодії органів влади Автономної Республіки Крим з органами місцевого самоврядування в Автономній Республіці Крим

Відповідно до Конституції України з метою забезпечення збалансованого соціально-економічного, культурного та іншого розвитку регіону Верховна Рада Автономної Республіки Крим і органи місцевого самоврядування на взаємопогодженій основі та у порядку, який визначається Конституцією Автономної Республіки Крим та законодавством України, можуть об'єднувати фінансові та матеріальні кошти, майно, координувати діяльність органів та служб, установ і організацій для підготовки та реалізації спільних програм і проектів, спільного вирішення інших питань, віднесених до їх компетенції, в тому числі у сфері:

освіти, охорони здоров'я, землеустрою, архітектури і містобудування, охорони навколишнього природного середовища, організації і координації зовнішньоекономічної діяльності, використання природних копалин, транспорту, будівництва і ремонту доріг, водопостачання, зв'язку, забезпечення паливними та іншими енергоресурсами, будівництва і реконструкції промислових об'єктів, об'єктів комунального та соціально-культурного призначення, організації контролю за якістю і безпекою будівельних і ремонтних робіт, організації санітарно-епідемічного контролю, охорони і використання пам'яток історії та культури, природних заповідників, організації туристичної та курортно-рекреаційної діяльності, архівної справи, організації та забезпечення діяльності бібліотек, музеїв, театрів та інших питань; здійснення програм підготовки кадрів, підготовки і реалізації програм зайнятості населення і використання трудових ресурсів, програм допомоги і сприяння малозабезпеченим сім'ям і громадянам, пенсіонерам та інвалідам, багатодітним сім'ям, здійснення молодіжних програм, у тому числі з питань бездоглядності неповнолітніх, програм у сфері науки і культури, а також фізкультури і спорту, програм запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, а також підготовки і реалізації інших програм та проєктів.

Стаття 47. Порядок взаємодії органів влади, установ, організацій Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування

Порядок взаємодії органів влади, установ та організацій Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування визначається угодами або погодженими рішеннями Верховної Ради Автономної Республіки Крим і місцевих рад.

У сфері спільної діяльності може здійснюватися погоджена кадрова політика.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, № 24, ст. 170)

(Із змінами, внесеними згідно із Законом

№ 163-XIV (163-14) від 06.10.98, ВВР, 1998, № 48, ст. 292)

(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні

Конституційного Суду

№ 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 997-XIV (997-14) від 16.07.99, ВВР, 1999, № 41, ст. 372

№ 1366-XIV (1366-14) від 11.01.2000, ВВР, 2000, № 9, ст. 67

з Рішенням Конституційного Суду

№ 1-рп/2000 (v001p710-00) від 09.02.2000

Законами

№ 1841-III (1841-14) від 22.06.2000, ВВР, 2000, № 46, ст. 393

№ 2182-III (2182-14) від 21.12.2000, ВВР, 2001, № 9, ст. 39

№ 2419-III (2419-14) від 17.05.2001, ВВР, 2001, № 31, ст. 149

№ 2470-III (2470-14) від 29.05.2001, ВВР, 2001, № 32, ст. 172

№ 2493-III (2493-14) від 07.06.2001, ВВР, 2001, № 33, ст. 175

№ 2628-III (2628-14) від 11.07.2001, ВВР, 2001, № 49, ст. 259)

(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні

Конституційного Суду

№ 11-рп/2001 (v011p710-01) від 13.07.2001)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 254-IV (254-15) від 28.11.2002, ВВР, 2003, № 4, ст. 31

- набуває чинності з 01.01.2004 року

№ 594-IV (594-15) від 06.03.2003, ВВР, 2003, № 24, ст. 159

№ 662-IV (662-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 27, ст. 209

- набуває чинності 01.08.2003 року

№ 703-IV (703-15) від 03.04.2003, ВВР, 2003, № 28, ст. 216

- набуває чинності з 01.01.2004 року

№ 862-IV (862-15) від 22.05.2003, ВВР, 2003, № 37, ст. 301

№ 969-IV (969-15) від 19.06.2003, ВВР, 2003, № 45, ст. 360

- набуває чинності з 01.01.2004 року)

Цей Закон відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення:

територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр;

адміністративно-територіальна одиниця – область, район, місто, район у місті, селище, село; (Офіційне тлумачення абзацу третього статті 1 див. в Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 (v011p710-01) від 13.07.2001)

місцевий референдум – форма прийняття територіальною громадою рішень з питань, що належать до відання місцевого самоврядування, шляхом прямого голосування;

загальні збори – зібрання всіх чи частини жителів села (сіл), селища, міста для вирішення питань місцевого значення;

представницький орган місцевого самоврядування – виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення;

районні та обласні ради – органи місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст;

загальний склад ради – кількісний склад депутатів ради, визначений радою відповідно до закону;

склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку;

правомочний склад ради – кількість депутатів, обраних до відповідної ради, повноваження яких визнано і не припинено в установленому законом порядку, яка становить не менш як дві третини від загального складу ради;

виконавчі органи рад – органи, які відповідно до Конституції України та цього Закону створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах (у разі їх створення) радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування у межах, визначених цим та іншими законами;

органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста;

посадова особа місцевого самоврядування – особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету;

делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад;

право комунальної власності – право територіальної громади володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування;

бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування;

районний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

обласний бюджет – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання;

поточний бюджет – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків;

бюджет розвитку – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази;

мінімальний бюджет місцевого самоврядування – розрахунковий обсяг місцевого бюджету, необхідний для здійснення повноважень місцевого самоврядування на рівні мінімальних соціальних потреб, який гарантується державою;

мінімальний рівень соціальних потреб – гарантований державою мінімальний рівень соціальних послуг на душу населення в межах усієї території України;

самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Стаття 2. Поняття місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

2. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Стаття 3. Право громадян на участь у місцевому самоврядуванні

1. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

2. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Стаття 4. Основні принципи місцевого самоврядування

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах:

народовладдя;

законності;

гласності;

колегіальності;

поєднання місцевих і державних інтересів;

виборності;

правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;

підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;

державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування.

Стаття 5. Система місцевого самоврядування

1. Система місцевого самоврядування включає:

територіальну громаду;

сільську, селищну, міську раду;

сільського, селищного, міського голову;

виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;

районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;

органи самоорганізації населення.

2. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Стаття 6. Територіальні громади

1. Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста.

2. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову.

3. Добровільне об'єднання територіальних громад відбувається за рішенням місцевих референдумів відповідних територіальних громад сіл. Таке рішення є наданням згоди на створення спільних органів місцевого самоврядування, формування спільного бюджету, об'єднання комунального майна.

4. Вихід із складу сільської громади здійснюється за рішенням референдуму відповідної територіальної громади.

5. У містах з районним поділом територіальні громади районів у містах діють як суб'єкти права власності.

Стаття 7. Місцевий референдум

1. Місцевий референдум є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення.

2. Предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування.

3. На місцевий референдум не можуть бути винесені питання, віднесені законом до відання органів державної влади.

4. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території.

5. Порядок призначення та проведення місцевого референдуму, а також перелік питань, що вирішуються виключно референдумом, визначаються законом про референдуми.

Стаття 8. Загальні збори громадян

1. Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

2. Рішення загальних зборів громадян враховуються органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

3. Порядок проведення загальних зборів громадян за місцем проживання визначається законом та статутом територіальної громади.

Стаття 9. Місцеві ініціативи

1. Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

2. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

3. Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

4. Рішення ради, прийняте з питання, внесеного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади.

Стаття 10. Ради – представницькі органи місцевого самоврядування

1. Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють

від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, у межах повноважень, визначених Конституцією України, цим та іншими законами, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

3. Представницькі органи місцевого самоврядування, сільські, селищні, міські голови, виконавчі органи місцевого самоврядування діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених цим та іншими законами.

4. Порядок формування та організація діяльності рад визначаються Конституцією України, цим та іншими законами, а також статутами територіальних громад.

Стаття 11. Виконавчі органи рад

1. Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи.

2. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Стаття 12. Сільський, селищний, міський голова

1. Сільський, селищний, міський голова є головною посадовою особою територіальної громади відповідно села (добровільного об'єднання в одну територіальну громаду жителів кількох сіл), селища, міста.

2. Сільський, селищний, міський голова обирається відповідною територіальною громадою на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки в порядку, визначеному законом, і здійснює свої повноваження на постійній основі.

3. Сільський, селищний, міський голова очолює виконавчий комітет відповідної сільської, селищної, міської ради, головує на її засіданнях.

4. Сільський, селищний, міський голова не може бути депутатом будь-якої ради, суміщати свою службову діяльність з іншою посадою, в тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

5. На сільських, селищних, міських голів поширюються повноваження та гарантії депутатів рад, передбачені законом про статус депутатів рад, якщо інше не встановлено законом. (Офіційне тлумачення положень статті 12 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

Стаття 13. Громадські слухання

1. Територіальна громада має право проводити громадські слухання – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування.

2. Громадські слухання проводяться не рідше одного разу на рік.

3. Пропозиції, які вносяться за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

4. Порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади.

Стаття 14. Органи самоорганізації населення

1. Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції, фінансів, майна.

2. Правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення за місцем проживання визначаються законом.

Стаття 15. Форми добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування з метою більш ефективного здійснення своїх повноважень, захисту прав та інтересів територіальних громад можуть об'єднуватися в асоціації та інші форми добровільних об'єднань, які підлягають реєстрації відповідно до законодавства в органах Міністерства юстиції України.

2. Органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування.

3. Асоціаціям та іншим добровільним об'єднанням органів місцевого самоврядування не можуть передаватися повноваження органів місцевого самоврядування.

Стаття 16. Організаційно-правова, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону.

2. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, позабюджетні цільові (в тому числі валютні) та інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

4. Рішення про наділення міських рад правами щодо управління майном і фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, приймається на місцевих референдумах відповідних районних у містах громад. У разі якщо територіальна громада району в місті внаслідок референдуму не прийме рішення про передачу права управління майном та фінансами відповідній міській раді, а територіальна громада міста або міська рада не прийняла рішення про створення органів місцевого самоврядування районів у місті, міська рада здійснює управління майном та фінансовими ресурсами, які є у власності територіальних громад районів у містах, та несе відповідальність перед громадою відповідного району у місті.

5. Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради.

6. Місцеві бюджети є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим та інших місцевих бюджетів.

7. Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

8. Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

9. Сільські, селищні, міські, районні у містах, районні, обласні ради мають печатки із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, рахунки в установах банків України.

Стаття 17. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад

Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на засадах їх підпорядкованості, підзвітності та підконтрольності органам місцевого самоврядування.

Стаття 18. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад

1. Відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом.

2. З питань, віднесених до відання органів місцевого самоврядування, на їх вимогу підприємства, установи та організації, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, надають відповідну інформацію.

3. Органи місцевого самоврядування можуть виступати з ініціативою щодо перевірок, а також організувати проведення перевірок на підприємствах, в установах та організаціях, що не перебувають у комунальній власності, з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 19. Статут територіальної громади села, селища, міста

1. З метою врахування історичних, національно-культурних, соціально-економічних та інших особливостей здійснення місцевого самоврядування представницький орган місцевого самоврядування на основі Консти-

туції України та в межах цього Закону може прийняти статут територіальної громади села, селища, міста.

2. Статут територіальної громади підлягає державній реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

3. Підставою для відмови в державній реєстрації статуту територіальної громади може бути його невідповідність Конституції та законам України. Відмова в реєстрації статуту територіальної громади може бути оскаржена в судовому порядку.

Стаття 20. Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Стаття 21. Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Стаття 22. Символіка територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей

1. Територіальні громади сіл, селищ, міст можуть мати власну символіку (герб, прапор тощо), яка відображає їх історичні, культурні, соціально-економічні та інші місцеві особливості і традиції.

2. З урахуванням пропозицій органів місцевого самоврядування сіл, селищ, міст районними, обласними радами може бути затверджена символіка відповідно району, області.

3. Зміст, опис та порядок використання символіки територіальних громад сіл, селищ, міст, районів і областей визначаються відповідною радою згідно з законом.

Стаття 23. Підняття Державного Прапора України

На будинках, де працюють ради та їх виконавчі комітети, піднімається Державний Прапор України.

Стаття 24. Законодавство про місцеве самоврядування

1. Правовий статус місцевого самоврядування в Україні визначається Конституцією України (254к/96-ВР), цим та іншими законами, які не повинні суперечити положенням цього Закону.

2. Правовий статус місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі, а також в Автономній Республіці Крим визначається Конституцією України та цим Законом з особливостями, передбаченими законами про міста Київ і Севастополь.

3. Органи місцевого самоврядування та їх посадові особи діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їхньої компетенції.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Глава 1.

Повноваження сільських, селищних, міських рад

Стаття 25. Загальна компетенція сільських, селищних, міських рад

Сільські, селищні, міські ради правомочні розглядати і вирішувати питання, віднесені Конституцією України, цим та іншими законами до їх відання.

Стаття 26. Виключна компетенція сільських, селищних, міських рад

1. Виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської ради вирішуються такі питання:

1) затвердження регламенту ради;

2) утворення і ліквідація постійних та інших комісій ради, затвердження та зміна їх складу, обрання голів комісій;

3) утворення виконавчого комітету ради, визначення його чисельності, затвердження персонального складу; внесення змін до складу виконавчого комітету та його розпуск;

4) обрання за пропозицією сільського, селищного, міського голови на посаду та звільнення з посади секретаря ради;

5) затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання;

6) утворення за поданням сільського, селищного, міського голови інших виконавчих органів ради;

7) затвердження плану роботи ради та заслуховування звіту про його виконання;

8) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;

9) заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів ради;

10) прийняття рішення про недовіру сільському, селищному, міському голові;

11) заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;

12) заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;

13) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;

14) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законом;

15) скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;

16) прийняття рішення щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови у випадках, передбачених цим Законом;

17) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;

18) прийняття рішення про проведення місцевого референдуму;

19) прийняття відповідно до законодавства рішень щодо організації проведення референдумів та виборів органів державної влади, місцевого самоврядування та сільського, селищного, міського голови;

20) прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самовряду-

вання, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;

21) прийняття рішень про об'єднання в асоціації або вступ до асоціацій, інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та про вихід з них;

22) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;

23) затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;

24) встановлення місцевих податків і зборів та розмірів їх ставок у межах, визначених законом;

25) утворення позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, затвердження положень про ці кошти; затвердження звітів про використання зазначених коштів;

26) прийняття рішень щодо випуску місцевих позик;

27) прийняття рішень щодо отримання позик з інших місцевих бюджетів та джерел, а також щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

28) прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах;

29) встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

30) прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна; затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності; вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та перепрофілювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади; (Пункт 30 частини першої статті 26 із змінами, внесеними згідно із Законом № 997-XIV (997-14) від 16.07.99);

реорганізація або ліквідація діючих комунальних дошкільних навчальних закладів, а також дошкільних навчальних закладів, створених колишніми сільськогосподарськими колективними та державними господарствами, допускається лише за згодою територіальної громади (загальних зборів) села, селища, міста або на підставі результатів місцевого референдуму;

(Пункт 30 частини першої статті 26 доповнено абзацом згідно із Законом № 2628-III (2628-14) від 11.07.2001);

31) прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

32) створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

33) вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

34) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;

35) затвердження відповідно до закону ставок земельного податку, розмірів плати за користування природними ресурсами, що є у власності відповідних територіальних громад;

36) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, а також про скасування такого дозволу;

37) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

38) надання відповідно до законодавства згоди на розміщення на території села, селища, міста нових об'єктів, сфера екологічного впливу діяльності яких згідно з діючими нормативами включає відповідну територію;

39) створення відповідно до закону міліції, яка утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету; затвердження і звільнення керівників та дільничних інспекторів цієї міліції;

40) заслуховування повідомлень керівників органів внутрішніх справ про їх діяльність щодо охорони громадського порядку на відповідній території, порушення перед відповідними органами вищого рівня питання про звільнення з посади керівників цих органів у разі визнання їх діяльності незадовільною;

41) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами; (Офіційне тлумачення пункту 41 частини першої статті 26 див. в Рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 (v011p710-01) від 13.07.2001)

42) затвердження в установленому порядку місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови відповідних населених пунктів, іншої містобудівної документації;

43) затвердження договорів, укладених сільським, селищним, міським головою від імені ради, з питань, віднесених до її виключної компетенції;

44) встановлення відповідно до законодавства правил з питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти і порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

45) прийняття у межах, визначених законом, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, за порушення яких передбачено адміністративну відповідальність;

46) прийняття рішень, пов'язаних із створенням спеціальних вільних та інших зон, змінами в статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань; надання згоди на створення таких зон за ініціативою Президента України або Кабінету Міністрів України;

47) прийняття рішення про дострокове припинення повноважень органів територіальної самоорганізації населення у випадках, передбачених цим Законом;

48) затвердження статуту територіальної громади;

49) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки територіальної громади;

50) вирішення відповідно до закону питання про мову (мови), якою користуються у своїй роботі рада, її виконавчий орган та яка використовується в офіційних оголошеннях;

51) надання згоди на передачу об'єктів з державної у комунальну власність та прийняття рішень про передачу об'єктів з комунальної у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності; (Частина першу статті 26 доповнено пунктом 51 згідно із Законом № 163-XIV (163-14) від 06.10.98, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2182-III (2182-14) від 21.12.2000);

52) створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби. (Частина першу статті 26 доповнено пунктом 52 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001);

2. Виключно на пленарних засіданнях міських рад (міст з районним поділом), крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, вирішуються такі питання:

1) визначення обсягу і меж повноважень, які здійснюють районні у містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи в інтересах територіальних громад районів у містах;

2) встановлення нормативів централізації коштів від земельного податку на спеціальних бюджетних рахунках районів міста.

Глава 2

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

Стаття 27. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка програм соціально-економічного та культурного розвитку сіл, селищ, міст, цільових програм з інших питань самоврядування, подання їх на затвердження ради, організація їх виконання; подання раді звітів про хід і результати виконання цих програм;

2) забезпечення збалансованого економічного та соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

3) забезпечення складання балансів фінансових, трудових ресурсів, грошових доходів і видатків, необхідних для управління соціально-економічним і культурним розвитком відповідної території, а також визначення потреби у місцевих будівельних матеріалах, паливі;

4) розгляд проектів планів підприємств і організацій, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, внесення до них зауважень і пропозицій, здійснення контролю за їх виконанням;

5) попередній розгляд планів використання природних ресурсів місцевого значення на відповідній території, пропозицій щодо розміщення, спеціалізації та розвитку підприємств і організацій незалежно від форм власності, внесення у разі потреби до відповідних органів виконавчої влади пропозицій з цих питань;

6) подання до районних, обласних рад необхідних показників та внесення пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, а також до планів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, з питань, пов'язаних із соціально-економічним та культурним розвитком території, задоволенням потреб населення;

7) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в комплексному соціально-

економічному розвитку сіл, селищ, міст, координація цієї роботи на відповідній території;

8) розміщення на договірних засадах замовлень на виробництво продукції, виконання робіт (послуг), необхідних для територіальної громади, на підприємствах, в установах та організаціях;

б) делеговані повноваження:

1) розгляд і узгодження планів підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, здійснення яких може викликати негативні соціальні, демографічні, екологічні та інші наслідки, підготовка до них висновків і внесення пропозицій до відповідних органів;

2) статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

Стаття 28. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; шоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання відповідно до районних, обласних рад необхідних фінансових показників і пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

2) встановлення в порядку і межах, визначених законодавством, тарифів щодо оплати побутових, комунальних, транспортних та інших послуг, які надаються підприємствами та організаціями комунальної власності відповідної територіальної громади; погодження в установленому порядку цих питань з підприємствами, установами та організаціями, які не належать до комунальної власності;

3) встановлення за узгодженим рішенням відповідних рад порядку використання коштів та іншого майна, що перебувають у спільній власності територіальних громад;

4) здійснення в установленому порядку фінансування видатків з місцевого бюджету;

5) залучення на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих на відповідній території, та коштів населення, а також бюджетних коштів на будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і

виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища;

б) об'єднання на договірних засадах коштів відповідного місцевого бюджету та інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, установ та організацій, вирішення інших питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності;

2) здійснення відповідно до закону контролю за дотриманням цін і тарифів;

3) сприяння здійсненню інвестиційної діяльності на відповідній території.

Стаття 29. Повноваження щодо управління комунальною власністю

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління в межах, визначених радою, майном, що належить до комунальної власності відповідних територіальних громад;

2) встановлення порядку та здійснення контролю за використанням прибутків підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

3) заслуховування звітів про роботу керівників підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідних територіальних громад;

4) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо порядку та умов відчуження комунального майна, проектів місцевих програм приватизації та переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації; організація виконання цих програм; підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо визначення сфер господарської діяльності та переліку об'єктів, які можуть надаватися у концесію, подання раді письмових звітів про хід та результати відчуження комунального майна; (Підпункт 4 пункту "а" статті 29 із змінами, внесеними згідно із Законом № 997-XIV (997-14) від 16.07.99)

б) делеговане повноваження:

погодження в установленому порядку кандидатур для призначення на посаду керівників підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, які перебувають у державній власності.

Стаття 30. Повноваження в галузі житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління об'єктами житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, транспорту і зв'язку, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, забезпечення їх належного утримання та ефективної експлуатації, необхідного рівня та якості послуг населенню;

2) облік громадян, які відповідно до законодавства потребують поліпшення житлових умов; розподіл та надання відповідно до законодавства житла, що належить до комунальної власності; вирішення питань щодо використання нежилых приміщень, будинків і споруд, що належать до комунальної власності;

3) сприяння розширенню житлового будівництва, подання громадянам, які мають потребу в житлі, допомоги в будівництві житла, в отриманні кредитів, у тому числі пільгових, та субсидій для будівництва чи придбання житла; подання допомоги власникам квартир (будинків) в їх обслуговуванні та ремонті; сприяння створенню об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, реєстрація таких об'єднань;

4) реєстрація житлово-будівельних і гаражних кооперативів; прийняття рішень про організацію стоянок автомобільного транспорту, здійснення контролю за їх діяльністю відповідно до закону;

5) забезпечення соціально-культурних закладів, які належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, а також населення паливом, електроенергією, газом та іншими енергоносіями; вирішення питань водопостачання, відведення та очищення стічних вод; здійснення контролю за якістю питної води;

6) вирішення питань збирання, транспортування, утилізації та знешкодження побутових відходів, знешкодження та захоронення трупів тварин;

7) організація благоустрою населених пунктів, залучення на договірних засадах з цією метою коштів, трудових і матеріально-технічних ресурсів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення; здійснення контролю за станом благоустрою виробничих

територій, організації озеленення, охорони зелених насаджень і водойм, створення місць відпочинку громадян;

8) організація місцевих ринків, ярмарків, сприяння розвитку всіх форм торгівлі;

9) встановлення зручного для населення режиму роботи підприємств комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад;

10) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством;

11) забезпечення утримання в належному стані кладовищ, інших місць поховання та їх охорони;

12) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку;

13) надання дозволу в порядку, встановленому законодавством, на розміщення реклами;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення заходів щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, торгівлі, громадського харчування, побутового обслуговування, розвитку транспорту і зв'язку;

2) здійснення відповідно до законодавства контролю за належною експлуатацією та організацією обслуговування населення підприємствами житлово-комунального господарства, торгівлі та громадського харчування, побутового обслуговування, транспорту, зв'язку, за технічним станом, використанням та утриманням інших об'єктів нерухомого майна усіх форм власності, за належними, безпечними і здоровими умовами праці на цих підприємствах і об'єктах; прийняття рішень про скасування даного ними дозволу на експлуатацію об'єктів у разі порушення нормативно-правових актів з охорони праці, екологічних, санітарних правил, інших вимог законодавства; (Підпункт 2 пункту "б" статті 30 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

3) здійснення контролю за дотриманням законодавства щодо захисту прав споживачів;

4) встановлення за погодженням з власниками зручного для населення режиму роботи розташованих на відповідній території підприємств, установ та організацій сфери обслуговування незалежно від форм власності;

5) облік відповідно до закону житлового фонду, здійснення контролю за його використанням;

6) надання відповідно до закону громадянам, які потребують соціального захисту, безоплатного житла або за доступну для них плату;

7) здійснення контролю за станом квартирної обліку та додержанням житлового законодавства на підприємствах, в установах та організаціях, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

8) видача ордерів на заселення жилої площі в будинках державних та комунальних організацій;

9) облік нежилых приміщень на відповідній території незалежно від форм власності, внесення пропозицій їх власникам щодо використання таких приміщень для задоволення потреб територіальної громади;

10) облік та реєстрація відповідно до закону об'єктів нерухомого майна незалежно від форм власності.

Стаття 31. Повноваження у галузі будівництва

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, а також шляхів місцевого значення;

2) виконання або делегування на конкурсній основі генеральній будівельній організації (підрядній організації) функцій замовника на будівництво, реконструкцію і ремонт житла, інших об'єктів соціальної та виробничої інфраструктури комунальної власності;

3) розгляд і внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території;

4) залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності до участі в розвитку потужностей будівельної індустрії і промисловості будівельних матеріалів, у створенні, розвитку та реконструкції об'єктів інженерного забезпечення і транспортного обслуговування;

5) визначення у встановленому законодавством порядку відповідно до рішень ради території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

6) підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації;

7) встановлення на відповідній території режиму використання та забудови земель, на яких передбачена перспективна містобудівна діяльність;

8) координація на відповідній території діяльності суб'єктів містобудування щодо комплексної забудови населених пунктів;

9) надання відповідно до законодавства дозволу на спорудження об'єктів містобудування незалежно від форм власності;

б) делеговані повноваження:

1) прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів у порядку, встановленому законодавством;

2) організація роботи, пов'язаної зі створенням і веденням містобудівного кадастру населених пунктів;

3) здійснення в установленому порядку державного контролю за дотриманням законодавства, затвердженої містобудівної документації при плануванні та забудові відповідних територій; зупинення у випадках, передбачених законом, будівництва, яке проводиться з порушенням містобудівної документації і проєктів окремих об'єктів, а також може заподіяти шкоди навколишньому природному середовищу;

4) здійснення контролю за забезпеченням надійності та безпечності будинків і споруд незалежно від форм власності в районах, що зазнають впливу небезпечних природних і техногенних явищ та процесів;

5) організація охорони, реставрації та використання пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників;

б) вирішення відповідно до законодавства спорів з питань містобудування.

2. До відання виконавчих органів міських рад (за винятком міст районного значення), крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також видача забудовникам архітектурно-планувальних завдань та технічних умов на проектування, будівництво, реконструкцію будинків і споруд, благоустрій територій та надання дозволу на проведення цих робіт.

Стаття 32. Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) управління закладами освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам або передані їм, молодіжними підлітковими закладами за місцем

проживання, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;

2) забезпечення здобуття неповнолітніми повної загальної середньої освіти; створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів; сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів, дитячих, молодіжних та науково-просвітницьких організацій;

3) створення при загальноосвітніх навчальних закладах комунальної власності фонду загальнообов'язкового навчання за рахунок коштів місцевого бюджету, залучених з цією метою на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також коштів населення, інших джерел; контроль за використанням коштів цього фонду за призначенням;

4) забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів;

5) вирішення питань про надання професійним творчим працівникам на пільгових умовах у користування приміщень під майстерні, студії та лабораторії, необхідних для їх творчої діяльності;

6) організація медичного обслуговування та харчування у закладах освіти, культури, фізкультури і спорту, оздоровчих закладах, які належать територіальним громадам або передані їм;

7) створення умов для розвитку культури, сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел;

8) сприяння роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю;

9) створення умов для занять фізичною культурою і спортом за місцем проживання населення та в місцях масового відпочинку;

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення у межах наданих повноважень доступності і безоплатності освіти та медичного обслуговування на відповідній території, можливості навчання в школах державною та рідною мовою, вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національно-культурні товариства;

2) забезпечення відповідно до закону розвитку всіх видів освіти і медичного обслуговування, розвитку і вдосконалення мережі освітніх і лікувальних закладів усіх форм власності, фізичної культури і спорту, визначення потреби та формування замовлень на кадри для цих закладів, укладення

договорів на підготовку спеціалістів, організація роботи щодо удосконалення кваліфікації кадрів;

3) забезпечення відповідно до законодавства пільгових категорій населення лікарськими засобами та виробами медичного призначення;

4) організація обліку дітей дошкільного та шкільного віку;

5) подання допомоги випускникам шкіл у працевлаштуванні;

6) забезпечення школярів, які навчаються в державних і комунальних навчальних закладах, безоплатними підручниками, створення умов для самоосвіти;

7) організація роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх;

8) вирішення відповідно до законодавства питань про повне державне утримання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, у школах-інтернатах, дитячих будинках, у тому числі сімейного типу, професійно-технічних закладах освіти та утримання за рахунок держави осіб, які мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися в масових навчальних закладах, у спеціальних навчальних закладах, про надання громадянам пільг на утримання дітей у школах-інтернатах, інтернатах при школах, а також щодо оплати харчування дітей у школах (групах з подовженим днем);

9) вирішення питань про надання неповнолітнім, студентам, пенсіонерам та інвалідам права на безкоштовне і пільгове користування об'єктами культури, фізкультури і спорту, а також визначення порядку компенсації цим закладам вартості послуг, наданих безкоштовно або на пільгових умовах;

10) забезпечення охорони пам'яток історії та культури, збереження та використання культурного надбання;

11) реєстрація відповідно до законодавства статутів (положень) розташованих на відповідній території закладів охорони здоров'я, навчально-виховних, культурно-освітніх, фізкультурно-оздоровчих закладів незалежно від форм власності; внесення пропозицій до відповідних органів про ліцензування індивідуальної підприємницької діяльності у сфері охорони здоров'я.

Стаття 33. Повноваження у сфері регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо встановлення ставки земельного податку, розмірів плати за користування природ-

ними ресурсами, вилучення (викупу), а також надання під забудову та для інших потреб земель, що перебувають у власності територіальних громад; визначення в установленому порядку розмірів відшкодувань підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності за забруднення довкілля та інші екологічні збитки; встановлення платежів за користування комунальними та санітарними мережами відповідних населених пунктів;

2) підготовка і подання на затвердження ради проектів місцевих програм охорони довкілля, участь у підготовці загальнодержавних і регіональних програм охорони довкілля;

3) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками природи, історії або культури, які охороняються законом;

4) справляння плати за землю;

б) делеговані повноваження:

1) здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

2) реєстрація суб'єктів права власності на землю; реєстрація права користування землею і договорів на оренду землі; видача документів, що посвідчують право власності і право користування землею;

3) організація і ведення земельно-кадастрової документації;

4) погодження питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного значення;

5) вирішення земельних спорів у порядку, встановленому законом;

6) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення; (Підпункт 6 пункту "б" частини першої статті 33 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

7) визначення території для складування, зберігання або розміщення виробничих, побутових та інших відходів відповідно до законодавства;

8) підготовка висновків щодо надання або вилучення в установленому законом порядку земельних ділянок, що проводиться органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;

9) погодження проектів землеустрою;

10) здійснення контролю за виконанням проектів і схем землеустрою, проектів внутрішньогосподарського землеустрою;

11) створення та забезпечення функціонування місцевих екологічних автоматизованих інформаційно-аналітичних систем, які є складовою мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації. (Пункт "б" частини першої статті 33 доповнено пунктом 11 згідно із Законом № 254-IV (254-15) від 28.11.2002 – набирає чинності з 01.01.2004 року)

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить координація на відповідній території діяльності місцевих землепорядних органів, а також спеціально уповноважених державних органів управління з охорони природи.

Стаття 34. Повноваження у сфері соціального захисту населення

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) встановлення за рахунок власних коштів і благодійних надходжень додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення;

2) вирішення відповідно до законодавства питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних такими, що пропали безвісти) військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас (крім військовослужбовців строкової служби) або відставку, інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків, проведенні капітального ремонту житла, у придбанні будівельних матеріалів; відведення зазначеним особам у першочерговому порядку земельних ділянок для індивідуального будівництва, садівництва та городництва;

3) організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, а також безоплатного харчування;

4) вирішення питань про надання за рахунок коштів місцевих бюджетів ритуальних послуг у зв'язку з похованням самотніх громадян, ветеранів війни та праці, а також інших категорій малозабезпечених громадян; подання допомоги на поховання громадян в інших випадках, передбачених законодавством;

б) делеговані повноваження:

1) підготовка і подання на затвердження ради цільових місцевих програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні цільових регіональних програм поліпшення стану безпеки і умов праці та виробничого середовища, зайнятості населення, що затверджуються відповідно районними, обласними радами; (Підпункт 1 пункту "б" частини першої статті 34 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

2) забезпечення здійснення передбачених законодавством заходів щодо поліпшення житлових і матеріально-побутових умов інвалідів, ветеранів війни та праці, громадян, реабілітованих як жертви політичних репресій, військовослужбовців, а також військовослужбовців, звільнених у запас або відставку, сімей, які втратили годувальника, багатодітних сімей, громадян похилого віку, які потребують обслуговування вдома, до влаштування в будинки інвалідів і громадян похилого віку, які мають потребу в цьому, дітей, що залишилися без піклування батьків, на виховання в сім'ї громадян;

3) вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства;

4) вирішення у встановленому законодавством порядку питань опіки і піклування;

5) подання відповідно до законодавства одноразової допомоги громадянам, які постраждали від стихійного лиха;

6) вирішення відповідно до законодавства питань про надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, в інших випадках, передбачених законодавством;

7) організація проведення оплачуваних громадських робіт для осіб, зареєстрованих як безробітні, а також учнівської та студентської молоді у вільний від занять час на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до комунальної власності, а також за договорами – на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до інших форм власності;

8) здійснення контролю за охороною праці, забезпеченням соціального захисту працівників підприємств, установ та організацій усіх форм власності, у тому числі зайнятих на роботах із шкідливими та небезпечними умовами праці, за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативно-правовим актам про охорону праці, за наданням працівникам відповідно до законодавства пільг та компенсацій за роботу в шкідливих умовах; (Підпункт 8 пункту "б" частини першої статті 34 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

9) участь у веденні колективних переговорів та укладенні територіальних тарифних угод, вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів)

щодо підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території; реєстрація колективних договорів і угод, здійснення контролю за їх виконанням;

10) встановлення відповідно до законодавства розмірів і порядку виплати щомісячної допомоги особам, які здійснюють догляд за самотніми громадянами, які за висновком медичних закладів потребують постійного стороннього догляду;

11) здійснення контролю за поданням відповідно до закону підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності відомостей про наявність вільних робочих місць (посад); організація інформування населення про потребу підприємств, установ та організацій усіх форм власності у працівниках;

12) бронювання в порядку, встановленому законом, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності робочих місць, призначених для працевлаштування осіб, які відповідно до законодавства потребують соціального захисту і не спроможні конкурувати на ринку праці, визначення нормативів таких робочих місць; прийняття рішень про створення на підприємствах, в установах та організаціях спеціальних робочих місць для осіб з обмеженою працездатністю, організація професійної підготовки цих осіб; погодження проведення ліквідації таких робочих місць;

13) державна реєстрація місцевих благодійних організацій і фондів, інших неприбуткових організацій.

2. До відання виконавчих органів сільських, селищних рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить також вирішення питань щодо надання працівникам освіти, культури, охорони здоров'я, іншим категоріям громадян, які працюють у сільській місцевості, встановлених законодавством пільг.

Стаття 35. Повноваження в галузі зовнішньоекономічної діяльності

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) укладення і забезпечення виконання у встановленому законодавством порядку договорів з іноземними партнерами на придбання та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг;

2) сприяння зовнішньоекономічним зв'язкам підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, незалежно від форм власності;

3) сприяння у створенні на основі законодавства спільних з іноземними партнерами підприємств виробничої і соціальної інфраструктури та інших об'єктів; залучення іноземних інвестицій для створення робочих місць;

б) делеговані повноваження:

1) організація та контроль прикордонної і прибережної торгівлі;

2) створення умов для належного функціонування митних органів, сприяння їх діяльності;

3) забезпечення на відповідній території в межах наданих повноважень реалізації міжнародних зобов'язань України.

Стаття 36. Повноваження в галузі оборонної роботи

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі делеговані повноваження:

1) сприяння організації призову громадян на строкову військову та альтернативну (невійськову) службу, а також їх мобілізації, підготовці молоді до служби в Збройних Силах України, організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів; забезпечення доведення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також населення наказу військового комісара про оголошення мобілізації;

2) бронювання робочих місць для військовозобов'язаних на підприємствах, в установах та організаціях відповідно до законодавства;

3) організація та участь у здійсненні заходів, пов'язаних з мобілізаційною підготовкою та цивільною обороною, на відповідній території;

4) вирішення відповідно до законодавства питань, пов'язаних з наданням військовим частинам, установам, навчальним закладам Збройних Сил України службових приміщень і жилої площі, інших об'єктів, комунально-побутових послуг; здійснення контролю за їх використанням, наданням послуг;

5) сприяння організації виробництва і поставкам у війська підприємствами та організаціями, що належать до комунальної власності, замовленої продукції, послуг, енергоресурсів;

6) здійснення заходів щодо створення належних умов для функціонування пунктів пропуску через Державний кордон України;

7) сприяння Державній прикордонній службі України у підтриманні відповідного режиму на державному кордоні; (Пункт 7 статті 36 із змінами, внесеними згідно із Законом № 662-IV (662-15) від 03.04.2003 – набуває чинності з 01.08.2003 року)

8) здійснення заходів щодо військово-патріотичного виховання населення.

Стаття 37. Повноваження щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою

До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать такі власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради питань щодо найменування (перейменування) вулиць, провулків, проспектів, площ, парків, скверів, мостів та інших споруд, розташованих на території відповідного населеного пункту;

2) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо питань адміністративно-територіального устрою в порядку і межах повноважень, визначених законом.

Стаття 38. Повноваження щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян

1. До відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

а) власні (самоврядні) повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого самоврядування, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їх утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов;

2) сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, внутрішніх справ та адвокатури;

3) внесення подань до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб, якщо вони ігнорують законні вимоги та рішення рад і їх виконавчих органів, прийняті в межах їх повноважень;

4) звернення до суду про визнання незаконними актів органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальної громади, а також повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування;

5) підготовка і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до законодавства комунальної аварійно-рятувальної служби, що утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, вирішення питань про чисельність працівників такої служби, витрати на їх утримання, зокрема щодо матеріально-технічного забезпечення їх діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 5 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001)

6) створення в установленому порядку комунальних аварійно-рятувальних служб; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 6 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001)

7) створення резервного фонду для ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 7 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001)

8) розроблення та здійснення заходів щодо матеріально-технічного забезпечення діяльності комунальних аварійно-рятувальних служб; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 8 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001)

9) організація в установленому порядку навчання особового складу комунальних аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 9 згідно із Законом № 2470-III (2470-14) від 29.05.2001)

10) централізоване тимчасове зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на відповідній території, та інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду; (Пункт "а" частини першої статті 38 доповнено підпунктом 10 згідно із Законом № 594-IV (594-15) від 06.03.2003)

б) делеговані повноваження:

1) забезпечення вимог законодавства щодо розгляду звернень громадян, здійснення контролю за станом цієї роботи на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форм власності;

2) життя у разі надзвичайних ситуацій необхідних заходів відповідно до закону щодо забезпечення державного і громадського порядку, життєдіяльності підприємств, установ та організацій, врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей; (Підпункт 2 пункту "б" частини першої статті 38 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

3) вирішення відповідно до закону питань про проведення зборів, мітингів, маніфестацій і демонстрацій, спортивних, видовишних та інших масових заходів; здійснення контролю за забезпеченням при їх проведенні громадського порядку;

4) розгляд справ про адміністративні правопорушення, віднесені законом до їх відання; утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, спрямування їх діяльності;

5) вчинення нотаріальних дій з питань, віднесених законом до їх відання, реєстрація актів громадянського стану (за винятком виконавчих органів міських (крім міст обласного значення) рад); (Підпункт 5 пункту "б"

частини першої статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1366-ХІV (1366-14) від 11.01.2000)

6) здійснення в установленому порядку державної реєстрації підприємств та інших суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих на відповідній території, а також положень про організації орендарів;

7) реєстрація у встановленому порядку місцевих об'єднань громадян, органів територіальної самоорганізації населення, які створюються і діють відповідно до законодавства.

2. До відання виконавчих органів міських (за винятком міст районного значення) рад, крім повноважень, зазначених у пункті "б" частини першої цієї статті, належить:

1) утворення комісій у справах неповнолітніх та спостережної, спрямування їх діяльності;

2) сприяння органам внутрішніх справ у забезпеченні додержання правил паспортної системи;

3) вирішення спільно з відповідними органами Міністерства внутрішніх справ України питань щодо створення належних умов для служби та відпочинку особовому складу органів внутрішніх справ;

4) зберігання документів Національного архівного фонду, що мають місцеве значення, і управління архівною справою та діловодством на відповідній території. (Частина другу статті 38 доповнено пунктом 4 згідно із Законом № 594-IV (594-15) від 06.03.2003)

Стаття 39. Повноваження щодо відзначення державними нагородами України

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад розглядають клопотання підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і вносять у встановленому порядку до відповідних органів виконавчої влади подання про нагородження державними нагородами України. (Стаття 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2419-III (2419-14) від 17.05.2001)

Стаття 40. Інші повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад, крім повноважень, передбачених цим Законом, здійснюють й інші надані їм законом повноваження.

Стаття 41. Особливості повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів

1. Питання організації управління районами в містах належать до компетенції міських рад.

2. Районні у містах ради (у разі їх створення) та їх виконавчі органи відповідно до Конституції (254к/96-ВР) та законів України здійснюють управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад районів у містах, формують, затверджують, виконують відповідні бюджети та контролюють їх виконання, а також здійснюють інші повноваження, передбачені цим Законом, в обсягах і межах, що визначаються міськими радами.

3. Обсяг і межі повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів визначаються відповідними міськими радами за узгодженням з районними у містах радами з урахуванням загальноміських інтересів та колективних потреб територіальних громад районів у містах.

4. Визначений міськими радами обсяг повноважень районних у містах рад та їх виконавчих органів не може змінюватися міською радою без згоди відповідної районної у місті ради протягом даного скликання.

5. Порядок формування, структура, форми діяльності районних у містах рад та їх органів визначаються відповідно до цього та інших законів.

Глава 3

Сільський, селищний, міський голова

Стаття 42. Повноваження сільського, селищного, міського голови

1. Повноваження сільського, селищного, міського голови починаються з моменту оголошення відповідною сільською, селищною, міською виборчою комісією на пленарному засіданні ради рішення про його обрання і закінчуються в момент вступу на цю посаду іншої обраної відповідно до закону особи, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

2. Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених цим Законом.

3. Сільський, селищний, міський голова:

1) забезпечує здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, додержання Конституції та законів України, виконання актів Президента України та відповідних органів виконавчої влади;

2) організує в межах, визначених цим Законом, роботу відповідної ради та її виконавчого комітету;

3) підписує рішення ради та її виконавчого комітету;

4) вносить на розгляд ради пропозицію щодо кандидатури на посаду секретаря ради;

5) вносить на розгляд ради пропозиції про кількісний і персональний склад виконавчого комітету відповідної ради;

6) вносить на розгляд ради пропозиції щодо структури і штатів виконавчих органів ради, апарату ради та її виконавчого комітету;

7) здійснює керівництво апаратом ради та її виконавчого комітету;

8) скликає сесії ради, вносить пропозиції та формує порядок денний сесій ради і головує на пленарних засіданнях ради;

9) забезпечує підготовку на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань самоврядування, місцевого бюджету та звіту про його виконання, рішень ради з інших питань, що належать до її відання; оприлюднює затверджені радою програми, бюджет та звіти про їх виконання;

10) призначає на посади та звільняє з посад керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, крім керівників дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів; (Пункт десятий частини третьої статті 42 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1841-III (1841-14) від 22.06.2000)

11) скликає загальні збори громадян за місцем проживання;

12) забезпечує виконання рішень місцевого референдуму, відповідної ради, її виконавчого комітету;

13) є розпорядником бюджетних, позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів, використовує їх лише за призначенням, визначеним радою;

14) представляє територіальну громаду, раду та її виконавчий комітет у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності, громадянами, а також у міжнародних відносинах відповідно до законодавства;

15) звертається до суду щодо визнання незаконними актів інших органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, підпри-

ємств, установ та організацій, які обмежують права та інтереси територіальної громади, а також повноваження ради та її органів;

16) укладає від імені територіальної громади, ради та її виконавчого комітету договори відповідно до законодавства, а з питань, віднесених до виключної компетенції ради, подає їх на затвердження відповідної ради;

17) веде особистий прийом громадян;

18) забезпечує на відповідній території додержання законодавства щодо розгляду звернень громадян та їх об'єднань;

19) здійснює інші повноваження місцевого самоврядування, визначені цим та іншими законами, якщо вони не віднесені до виключних повноважень ради або не віднесені радою до відання її виконавчих органів;

20) видає розпорядження у межах своїх повноважень. (Офіційне тлумачення положень частини третьої статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

4. Сільський, селищний, міський голова несе персональну відповідальність за здійснення наданих йому законом повноважень. (Офіційне тлумачення положень частини четвертої статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

5. При здійсненні наданих повноважень сільський, селищний, міський голова є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою, відповідальним – перед відповідною радою, а з питань здійснення виконавчими органами ради повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади. (Офіційне тлумачення положень частини п'ятої статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

6. Сільський, селищний, міський голова не рідше одного разу на рік звітує про свою роботу перед територіальною громадою на відкритій зустрічі з громадянами. На вимогу не менше половини депутатів відповідної ради сільський, селищний, міський голова зобов'язаний прозвітувати перед радою про роботу виконавчих органів ради у будь-який визначений ними термін. (Офіційне тлумачення положень частини шостої статті 42 див. в Рішенні Конституційного Суду № 7-рп/99 (v007p710-99) від 06.07.99)

Повноваження районних і обласних рад

Стаття 43. Питання, які вирішуються районними і обласними радами виключно на їх пленарних засіданнях

1. Виключно на пленарних засіданнях районної, обласної ради вирішуються такі питання:

1) обрання голови ради, заступника голови ради, звільнення їх з посади;

2) утворення, обрання і ліквідація постійних та інших комісій ради, зміна їх складу, обрання голів комісій;

3) утворення президії (колегії) ради, затвердження положення про неї;

4) затвердження за пропозицією голови ради структури, чисельності виконавчого апарату ради, витрат на утримання ради та її виконавчого апарату;

5) затвердження регламенту ради;

6) затвердження плану роботи ради, заслуховування звіту про його виконання;

7) заснування засобів масової інформації відповідної ради, призначення і звільнення їх керівників;

8) заслуховування звітів постійних комісій, керівників органів, які рада утворює, обирає та призначає;

9) розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по них;

10) прийняття рішень щодо дострокового припинення повноважень депутата ради в порядку, встановленому законодавством;

11) визначення відповідно до закону кількісного складу ради;

12) прийняття за пропозицією територіальних громад рішення щодо проведення консультативного опитування з питань, які стосуються їх спільних інтересів;

13) здійснення відповідно до закону повноважень щодо організації проведення всеукраїнських референдумів та виборів органів державної влади і місцевого самоврядування;

14) затвердження відповідно до закону Положення про зміст, опис та порядок використання символіки району, області;

15) прийняття рішень щодо об'єднання в асоціації, вступ до асоціацій та інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад, а також про вихід із них;

- 16) затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;
- 17) затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання;
- 18) розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;
- 19) вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку; (Пункт 19 частини першої статті 43 із змінами, внесеними згідно із Законом № 997-XIV (997-14) від 16.07.99)
- 20) вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників;
- 21) вирішення відповідно до закону питань регулювання земельних відносин;
- 22) вирішення відповідно до закону питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів відповідно районного, обласного значення, а також про скасування такого дозволу;
- 23) встановлення правил користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборони використання підприємствами питної води у промислових цілях;
- 24) прийняття рішень про організацію територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів про оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;
- 25) прийняття за пропозицією відповідних сільських, селищних, міських рад рішень, пов'язаних зі створенням спеціальних вільних та інших зон, зміною у статусі цих зон, внесення до відповідних органів пропозицій з цих питань;
- 26) прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і в порядку, визначених законом;
- 27) прийняття рішень щодо делегування місцевим державним адміністраціям окремих повноважень районних, обласних рад;

28) заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, бюджету, рішень ради із зазначених питань, а також про здійснення місцевими державними адміністраціями делегованих їм радою повноважень;

29) прийняття рішення про недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації;

30) прийняття рішень про звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

31) внесення до Кабінету Міністрів України пропозицій щодо голови відповідної місцевої державної адміністрації;

32) надання згоди на передачу об'єктів з державної власності у спільну власність територіальних громад сіл, селищ, міст та прийняття рішень про передачу об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, що перебувають в управлінні районних, обласних рад, у державну власність, а також щодо придбання об'єктів державної власності. (Частина першу статті 43 доповнено пунктом 32 згідно із Законом № 163-XIV (163-14) від 06.10.98, із змінами, внесеними згідно із Законом № 2182-III (2182-14) від 21.12.2000)

2. Районні і обласні ради можуть розглядати і вирішувати на пленарних засіданнях й інші питання, віднесені до їх відання цим та іншими законами.

3. Крім питань, зазначених у частині першій цієї статті, виключно на пленарних засіданнях обласних рад вирішуються такі питання:

1) затвердження відповідно до законодавства правил забудови і благоустрою населених пунктів області;

2) прийняття у межах, що визначаються законами, рішень з питань боротьби зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями, які передбачають за їх порушення адміністративну відповідальність;

(Пункт 3 частини третьої статті 43 виключено на підставі Закону № 703-IV (703-15) від 03.04.2003 – набуває чинності з 01.01.2004 року)

4) прийняття рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом.

Стаття 44. Делегування повноважень районних і обласних рад відповідним місцевим державним адміністраціям

1. Районні, обласні ради делегують відповідним місцевим державним адміністраціям такі повноваження:

1) підготовка і внесення на розгляд ради проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно районів і областей, цільових програм з інших питань, а в місцях компактного проживання національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку, проектів рішень, інших матеріалів з питань, передбачених цією статтею; забезпечення виконання рішень ради;

2) підготовка пропозицій до програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно областей та загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку України;

3) забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, ефективного використання природних, трудових і фінансових ресурсів;

4) підготовка і подання до відповідних органів виконавчої влади фінансових показників і пропозицій до проекту Державного бюджету України;

5) сприяння інвестиційній діяльності на території району, області;

6) об'єднання на договірних засадах коштів підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, і населення, а також бюджетних коштів на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання на пайових засадах об'єктів соціальної і виробничої інфраструктури, шляхів місцевого значення та на заходи щодо охорони праці та охорони навколишнього природного середовища; (Пункт 6 частини першої статті 44 із змінами, внесеними згідно із Законом № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

7) залучення в порядку, встановленому законом, підприємств, установ та організацій, які не належать до комунальної власності, до участі в обслуговуванні населення відповідної території, координація цієї роботи;

8) затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту;

9) підготовка питань про визначення у встановленому законом порядку території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією;

10) організація охорони, реставрації, використання пам'яток історії та культури, архітектури і містобудування, палацово-паркових, паркових та садибних комплексів, природних заповідників місцевого значення;

11) підготовка висновків щодо проектів місцевих містобудівних програм відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що затверджуються сільськими, селищними, міськими радами;

12) видача відповідно до законодавства забудовникам архітектурно-планувальних завдань та технічних умов на проектування, будівництво, реконструкцію будинків і споруд, благоустрій територій та надання дозволу на проведення цих робіт;

13) забезпечення відповідно до законодавства розвитку науки, усіх видів освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, туризму; сприяння відродженню осередків традиційної народної творчості, національно-культурних традицій населення, художніх промислів і ремесел, роботі творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту, сім'ї та молоді;

14) підготовка і подання на затвердження ради пропозицій щодо організації територій і об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та інших територій, що підлягають особливій охороні; внесення пропозицій до відповідних державних органів щодо оголошення природних та інших об'єктів, що мають екологічну, історичну, культурну або наукову цінність, пам'ятками історії або культури, які охороняються законом;

15) вжиття необхідних заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону, інформування про них населення, залучення в установленому законом порядку до цих робіт підприємств, установ та організацій, а також населення; (Пункт 15 частини першої статті 44 в редакції Закону № 969-IV (969-15) від 19.06.2003)

16) координація на відповідній території діяльності місцевих землепорядних органів;

17) здійснення контролю за використанням коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, пов'язаних із вилученням (викупом) земельних ділянок.

2. Крім повноважень, зазначених у частині першій цієї статті, обласні ради делегують обласним державним адміністраціям такі повноваження:

1) визначення відповідно до закону розміру відрахувань підприємствами, установами та організаціями, що надходять на розвиток шляхів загального користування в області;

2) погодження у випадках, передбачених законом, з відповідними сільськими, селищними, міськими радами питань щодо розподілу коштів за використання природних ресурсів, які надходять до фондів охорони навколишнього природного середовища;

3) підготовка проектів рішень про віднесення лісів до категорії захисності, а також про поділ лісів за розрядами такс у випадках і порядку, передбачених законом;

4) прийняття у встановленому законом порядку рішень про заборону використання окремих природних ресурсів загального користування;

5) визначення відповідно до законодавства режиму використання територій рекреаційних зон;

6) затвердження для підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території, лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин у довкілля та лімітів розміщення відходів у випадках, передбачених законом.

Глава 5

Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування

Стаття 45. Порядок формування рад

1. Сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення), районні, обласні ради складаються з депутатів, які обираються населенням відповідної території на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Порядок організації і проведення виборів депутатів визначається законом.

3. Загальний склад ради визначається радою відповідно до закону про вибори.

4. Рада вважається правомочною за умови обрання не менш як двох третин депутатів від загального складу ради.

5. У разі якщо до ради обрано менше двох третин її складу, до обрання необхідної кількості депутатів продовжує здійснювати повноваження рада попереднього скликання.

6. У разі дострокового припинення повноважень деяких депутатів, внаслідок чого до складу ради входить менш як дві третини депутатів, до обрання необхідної кількості депутатів така рада вважається правомочною за наявності більше половини депутатів від загального складу ради.

7. Строк повноважень рад – чотири роки.

Стаття 46. Сесія ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення), районна, обласна рада проводить свою роботу сесійно. Сесія складається з пленарних засідань ради, а також засідань постійних комісій ради.

2. Перша сесія новообраної сільської, селищної, міської, районної у місті ради скликається відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як через місяць після обрання ради у правомочному складі. Її відкриває і веде голова цієї виборчої комісії. Він інформує раду про підсумки виборів депутатів та сільського, селищного, міського голови і визнання їх повноважень.

3. Першу сесію районної, обласної ради скликає і веде голова відповідної територіальної виборчої комісії.

4. Наступні сесії ради скликаються: сільської, селищної, міської – відповідно сільським, селищним, міським головою; районної у місті, районної, обласної – головою відповідної ради.

5. Сесія ради скликається в міру необхідності, але не менше одного разу на квартал.

6. У разі немотивованої відмови сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради або неможливості його скликати сесію ради сесія скликається: сільської, селищної, міської ради – секретарем сільської, селищної, міської ради; районної у місті, районної, обласної ради – заступником голови відповідної ради.

У цих випадках сесія скликається:

1) відповідно до доручення сільського, селищного, міського голови (голови районної у місті, районної, обласної ради);

2) якщо сільський, селищний, міський голова (голова районної у місті, районної, обласної ради) без поважних причин не скликав сесію у двотижневий строк після настання умов, передбачених частиною сьомою цієї статті;

3) якщо сесія не скликається сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті, районної, обласної ради) у строки, передбачені цим Законом.

7. Сесія сільської, селищної, міської, районної у місті ради повинна бути також скликана за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради, а сесія районної, обласної ради – також за пропозицією не менш як однієї третини депутатів від загального складу відповідної ради або голови відповідної місцевої державної адміністрації.

8. У разі якщо посадові особи, зазначені у частинах четвертій та шостій цієї статті, у двотижневий строк не скликають сесію на вимогу

суб'єктів, зазначених у частині сьомій цієї статті, сесія може бути скликана депутатами відповідної ради, які становлять не менш як одну третину складу ради, або постійною комісією ради.

9. Рішення про скликання сесії ради доводиться до відома депутатів і населення не пізніше як за 10 днів до сесії, а у виняткових випадках – не пізніше як за день до сесії із зазначенням часу скликання, місця проведення та питань, які передбачається внести на розгляд ради.

10. Сесію сільської, селищної, міської ради відкриває і веде відповідно сільський, селищний, міський голова, а у випадках, передбачених частиною шостою цієї статті, – секретар ради; сесію районної у місті, районної, обласної ради – голова ради або його заступник. У випадку, передбаченому частиною восьмою цієї статті, сесію відкриває за дорученням групи депутатів, з ініціативи якої скликана сесія, один з депутатів, що входить до її складу, а веде за рішенням ради – один з депутатів цієї ради.

11. Сесія ради є правомочною, якщо в її пленарному засіданні бере участь більше половини депутатів від загального складу ради.

12. Пропозиції щодо питань на розгляд ради можуть вноситися сільським, селищним, міським головою, постійними комісіями, депутатами, виконавчим комітетом ради, головою місцевої державної адміністрації, головою районної, обласної ради, загальними зборами громадян.

13. Не пізніше як на другій сесії затверджується регламент роботи відповідної ради, а також положення про постійні комісії ради.

14. Порядок скликання сесії ради, підготовки і розгляду нею питань, прийняття рішень ради про затвердження порядку денного сесії та з інших процедурних питань, а також порядок роботи сесії визначаються регламентом ради.

15. Протоколи сесій сільської, селищної, міської ради, прийняті нею рішення підписуються сільським, селищним, міським головою, районної у місті, районної, обласної ради – головою відповідної ради, у разі їх відсутності – відповідно секретарем сільської, селищної, міської ради, заступником голови районної в місті, районної, обласної ради, а у випадку, передбаченому частинами сьомою та дев'ятою цієї статті, – депутатом ради, який за дорученням депутатів головував на її засіданні.

16. Сесії ради проводяться гласно. У разі необхідності рада може прийняти рішення про проведення закритого пленарного засідання.

Стаття 47. Постійні комісії ради

1. Постійні комісії ради є органами ради, що обираються з числа її депутатів, для вивчення, попереднього розгляду і підготовки питань, які належать до її відання, здійснення контролю за виконанням рішень ради, її виконавчого комітету.

2. Постійні комісії обираються радою на строк її повноважень у складі голови і членів комісії. Всі інші питання структури комісії вирішуються відповідною комісією.

3. До складу постійних комісій не можуть бути обрані сільський, селищний, міський голова, секретар сільської, селищної, міської ради, голова районної у місті (у разі її створення), районної, обласної ради, їх заступники.

4. Постійні комісії за дорученням ради або за власною ініціативою попередньо розглядають проекти програм соціально-економічного і культурного розвитку, місцевого бюджету, звіти про виконання програм і бюджету, вивчають і готують питання про стан та розвиток відповідних галузей господарського і соціально-культурного будівництва, інші питання, які вносяться на розгляд ради, розробляють проекти рішень ради та готують висновки з цих питань, виступають на сесіях ради з доповідями і співдоповідями.

5. Постійні комісії попередньо розглядають кандидатури осіб, які пропонуються для обрання, затвердження, призначення або погодження відповідною радою, готують висновки з цих питань.

6. Постійні комісії за дорученням ради, голови, заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради або за власною ініціативою вивчають діяльність підзвітних і підконтрольних раді та виконавчому комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради органів, а також з питань, віднесених до відання ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ та організацій, їх філіалів і відділень незалежно від форм власності та їх посадових осіб, подають за результатами перевірки рекомендації на розгляд їх керівників, а в необхідних випадках – на розгляд ради або виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради; здійснюють контроль за виконанням рішень ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради.

7. Постійні комісії у питаннях, які належать до їх відання, та в порядку, визначеному законом, мають право отримувати від керівників органів, підприємств, установ, організацій та їх філіалів і відділень необхідні матеріали і документи.

8. Організація роботи постійної комісії ради покладається на голову комісії. Голова комісії скликає і веде засідання комісії, дає доручення членам комісії, представляє комісію у відносинах з іншими органами, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами, організує роботу по реалізації висновків і рекомендацій комісії. У разі відсутності голови комісії або неможливості ним виконувати свої повноваження з інших причин його функції здійснює заступник голови комісії або секретар комісії.

9. Засідання постійної комісії скликається в міру необхідності і є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як половина від загального складу комісії.

10. За результатами вивчення і розгляду питань постійні комісії готують висновки і рекомендації. Висновки і рекомендації постійної комісії приймаються більшістю голосів від загального складу комісії і підписуються головою комісії, а в разі його відсутності – заступником голови або секретарем комісії. Протоколи засідань комісії підписуються головою і секретарем комісії.

11. Рекомендації постійних комісій підлягають обов'язковому розгляду органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами, яким вони адресовані. Про результати розгляду і вжиті заходи повинно бути повідомлено комісіям у встановлений ними строк.

12. Постійна комісія для вивчення питань, розробки проектів рішень ради може створювати підготовчі комісії і робочі групи з залученням представників громадськості, вчених і спеціалістів. Питання, які належать до відання кількох постійних комісій, можуть за ініціативою комісії, а також за дорученням ради, її голови, заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, секретаря сільської, селищної, міської ради розглядатися постійними комісіями спільно. Висновки і рекомендації, прийняті постійними комісіями на їх спільних засіданнях, підписуються головами відповідних постійних комісій.

13. Депутати працюють у постійних комісіях на громадських засадах. За рішенням обласних рад голови постійних комісій з питань бюджету можуть працювати в раді на постійній основі.

14. Постійні комісії є підзвітними раді та відповідальними перед нею.

15. Перелік, функціональна спрямованість і порядок організації роботи постійних комісій визначаються регламентом відповідної ради та Положенням про постійні комісії, що затверджується радою.

Стаття 48. Тимчасові контрольні комісії ради

1. Тимчасові контрольні комісії ради є органами ради, які обираються з числа її депутатів для здійснення контролю з конкретно визначених радою питань, що належать до повноважень місцевого самоврядування. Контрольні комісії подають звіти і пропозиції на розгляд ради.

2. Рішення про створення тимчасової контрольної комісії ради, її назву та завдання, персональний склад комісії та її голову вважається прийнятими, якщо за це проголосувало не менше однієї третини депутатів від загального складу ради.

3. Засідання тимчасових контрольних комісій ради проводяться, як правило, закриті. Депутати, які входять до складу тимчасової контрольної комісії, та залучені комісією для участі в її роботі спеціалісти, експерти, інші особи не повинні розголошувати інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з її роботою.

4. Повноваження тимчасової контрольної комісії ради припиняються з моменту прийняття радою остаточного рішення щодо результатів роботи цієї комісії, а також у разі припинення повноважень ради, яка створила цю комісію.

Стаття 49. Депутат ради

1. Повноваження депутата ради починаються з моменту офіційного оголошення відповідною територіальною виборчою комісією на сесії ради рішення про підсумки виборів та визнання повноважень депутатів і закінчуються в день першої сесії ради нового скликання. Повноваження депутата можуть бути припинені достроково у випадках, передбачених законом.

2. Депутат представляє інтереси всієї територіальної громади, має всю повноту прав, що забезпечують його активну участь у діяльності ради та утворюваних нею органів, несе обов'язки перед виборцями, радою та її органами, виконує їх доручення. Депутат, крім секретаря ради, повинен входити до складу однієї з постійних комісій ради.

3. На час сесій, засідань постійних комісій рад, а також для здійснення депутатських повноважень в інших, передбачених законом випадках, депутат звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням йому середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з депутатською діяльністю, за рахунок відповідного місцевого бюджету.

4. Депутат зобов'язаний брати участь у роботі сесій ради, засідань постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

5. У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів відповідна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

6. Депутат має право ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано.

7. Депутат має право звернутися із запитом до керівників ради та її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території, а депутат міської (міста облас-

ного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації з питань, віднесених до відання ради.

8. Орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані дати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення.

9. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами на сесії ради, або передані в письмовій формі головному на сесії, розглядаються радою чи за її дорученням постійними комісіями ради або надсилаються на розгляд підзвітним і підконтрольним їй органам та посадовим особам, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і про вжиті заходи повідомити депутатів та раді.

10. Депутат має право знайомитися з будь-якими офіційними документами, які зберігаються у відповідних органах місцевого самоврядування, та робити виписки, копіювання цих документів.

11. Повноваження депутатів, порядок організації і гарантії депутатської діяльності визначаються Конституцією України (254к/96-ВР), цим Законом, законом про статус депутата (3949-12), іншими законами.

Стаття 50. Секретар сільської, селищної, міської ради

1. Секретар сільської, селищної, міської ради обирається за пропозицією сільського, селищного, міського голови відповідною радою з числа її депутатів на строк повноважень ради та працює в раді на постійній основі.

2. Секретар сільської, селищної, міської ради не може суміщати свою службу діяльність з іншою посадою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої роботи в позаурочний час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом.

3. Секретар сільської, селищної, міської ради:

1) скликає сесії ради у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону; повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради;

2) веде засідання ради та підписує її рішення у випадках, передбачених частиною шостою статті 46 цього Закону;

3) організує підготовку сесії ради, питань, що вносяться на розгляд ради;

4) забезпечує своєчасне доведення рішень ради до виконавців і населення, організує контроль за їх виконанням;

5) за дорученням сільського, селищного, міського голови координує діяльність постійних та інших комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

6) сприяє депутатам ради у здійсненні їх повноважень;

7) організує за дорученням ради відповідно до законодавства здійснення заходів, пов'язаних з підготовкою і проведенням референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

8) забезпечує зберігання у відповідних органах місцевого самоврядування офіційних документів, пов'язаних з місцевим самоврядуванням відповідної територіальної громади, забезпечує доступ до них осіб, яким це право надано у встановленому порядку;

9) вирішує за дорученням сільського, селищного, міського голови або відповідної ради інші питання, пов'язані з діяльністю ради та її органів.

4. Секретар сільської ради може за рішенням ради одночасно здійснювати повноваження секретаря виконавчого комітету відповідної ради.

5. Повноваження секретаря сільської, селищної, міської ради можуть бути достроково припинені за рішенням відповідної ради.

Стаття 51. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчим органом сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є виконавчий комітет ради, який утворюється відповідною радою на строк її повноважень. Після закінчення повноважень ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради її виконавчий комітет здійснює свої повноваження до сформування нового складу виконавчого комітету.

2. Кількісний склад виконавчого комітету визначається відповідною радою. Персональний склад виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради затверджується радою за пропозицією сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради – за пропозицією голови відповідної ради.

3. Виконавчий комітет ради утворюється у складі відповідно сільського, селищного, міського голови, районної у місті ради – голови відповідної ради, заступника (заступників) сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету, а також керівників відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, інших осіб. (Частина третя статті 51 в редакції Закону № 862-IV (862-15) від 22.05.2003)

4. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради входить також за посадою секретар відповідної ради.

5. Очолює виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради відповідно сільський, селищний, міський голова, районної у місті ради – голова відповідної ради. У виконавчому комітеті сільської ради функції секретаря виконавчого комітету за рішенням ради може здійснювати секретар відповідної ради.

6. Особи, які входять до складу виконавчого комітету, крім тих, хто працює у виконавчих органах ради на постійній основі, на час засідань виконавчого комітету, а також для здійснення повноважень в інших випадках звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків з відшкодуванням їм середнього заробітку за основним місцем роботи та інших витрат, пов'язаних з виконанням обов'язків члена виконавчого комітету, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

7. На осіб, які входять до складу виконавчого комітету ради і працюють у ньому на постійній основі, поширюються вимоги щодо обмеження сумісності їх діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для сільського, селищного, міського голови.

8. Виконавчий комітет ради є підзвітним і підконтрольним раді, що його утворила, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади – також підконтрольним відповідним органам виконавчої влади.

9. До складу виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради не можуть входити депутати відповідної ради, крім секретаря ради.

Стаття 52. Повноваження виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради може розглядати і вирішувати питання, віднесені цим Законом до відання виконавчих органів ради.

2. Виконавчий комітет ради:

1) попередньо розглядає проекти місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку, цільових програм з інших питань, місцевого бюджету, проекти рішень з інших питань, що вносяться на розгляд відповідної ради;

2) координує діяльність відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради, підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідної територіальної громади, заслуховує звіти про роботу їх керівників;

3) має право змінювати або скасовувати акти підпорядкованих йому відділів, управлінь, інших виконавчих органів ради, а також їх посадових осіб.

3. Сільська, селищна, міська рада може прийняти рішення про розмежування повноважень між її виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами ради та сільським, селищним, міським головою в межах повноважень, наданих цим Законом виконавчим органам сільських, селищних, міських рад.

Стаття 53. Організація роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради

Основною формою роботи виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради є його засідання. Засідання виконавчого комітету скликаються відповідно сільським, селищним, міським головою (головою районної у місті ради), а в разі його відсутності чи неможливості здійснення ним цієї функції – заступником сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради (районної у місті ради – заступником голови ради) в міру необхідності, але не рідше одного разу на місяць, і є правомочними, якщо в них бере участь більше половини від загального складу виконавчого комітету.

Стаття 54. Відділи, управління та інші виконавчі органи сільської, селищної, міської, районної у місті ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада у межах затверджених нею структури і штатів може створювати відділи, управління та інші виконавчі органи для здійснення повноважень, що належать до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

2. Відділи, управління та інші виконавчі органи ради є підзвітними і підконтрольними раді, яка їх утворила, підпорядкованими її виконавчому комітету, сільському, селищному, міському голові, голові районної у місті ради.

3. Керівники відділів, управлінь та інших виконавчих органів ради призначаються на посаду і звільняються з посади сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради одноособово, а у випадках, передбачених законом, – за погодженням з відповідними органами виконавчої влади.

4. Положення про відділи, управління та інші виконавчі органи ради затверджуються відповідною радою.

Стаття 55. Голова районної, обласної, районної у місті ради

1. Голова районної, обласної, районної у місті (у разі її створення) ради обирається відповідною радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

2. Голова ради виконує свої обов'язки до обрання голови ради нового скликання, крім випадків дострокового припинення повноважень голови ради відповідно до цього Закону.

3. Голова ради працює у раді на постійній основі, не може мати інший представницький мандат, суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток.

4. У своїй діяльності голова ради є підвітним раді і може бути звільнений з посади радою, якщо за його звільнення проголосувало не менш як дві третини депутатів від загального складу ради шляхом таємного голосування.

5. Питання про звільнення голови ради може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менше третини депутатів від загального складу ради.

6. Голова районної, обласної, районної у місті ради:

1) скликає сесії ради, повідомляє депутатам і доводить до відома населення інформацію про час і місце проведення сесії ради, питання, які передбачається внести на розгляд ради, веде засідання ради;

2) забезпечує підготовку сесій ради і питань, що вносяться на її розгляд, доведення рішень ради до виконавців, організує контроль за їх виконанням;

3) представляє раді кандидатури для обрання на посаду заступника голови ради; вносить на затвердження ради пропозиції щодо структури органів ради, її виконавчого апарату, витрат на їх утримання;

4) вносить раді пропозиції щодо утворення і обрання постійних комісій ради;

5) координує діяльність постійних комісій ради, дає їм доручення, сприяє організації виконання їх рекомендацій;

6) організує подання депутатам допомоги у здійсненні ними своїх повноважень;

7) організує відповідно до законодавства проведення референдумів та виборів до органів державної влади і місцевого самоврядування;

8) організує роботу президії (колегії) ради (у разі її створення);

9) призначає і звільняє керівників та інших працівників структурних підрозділів виконавчого апарату ради;

10) здійснює керівництво виконавчим апаратом ради;

11) є розпорядником коштів, передбачених на утримання ради та її виконавчого апарату;

12) підписує рішення ради, протоколи сесій ради;

13) забезпечує роботу по розгляду звернень громадян; веде особистий прийом громадян;

14) забезпечує гласність у роботі ради та її органів, обговорення громадянами проектів рішень ради, важливих питань місцевого значення, вивчення громадської думки, оприлюднює рішення ради;

15) представляє раду у відносинах з державними органами, іншими органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, трудовими колективами, адміністрацією підприємств, установ, організацій і громадянами, а також у зовнішніх відносинах відповідно до законодавства;

16) за рішенням ради звертається до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

17) звітує перед радою про свою діяльність не менше одного разу на рік, а на вимогу не менш як третини депутатів – у визначений радою термін;

18) вирішує інші питання, доручені йому радою.

7. Голова районної, обласної, районної у місті ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

Стаття 56. Заступник голови районної, обласної, районної у місті ради

1. Заступник голови районної, обласної, районної у місті (у разі її створення) ради обирається відповідною радою у межах строку її повноважень з числа депутатів цієї ради шляхом таємного голосування і здійснює свої повноваження до обрання заступника голови ради нового скликання, крім випадків дострокового припинення його повноважень.

2. Заступник голови ради може бути достроково звільнений з посади за рішенням ради, яке приймається шляхом таємного голосування. Питання про його звільнення може бути внесено на розгляд ради на вимогу не менш як третини депутатів від загального складу ради або голови ради.

3. Заступник голови ради в разі відсутності голови ради або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин здійснює повноваження голови відповідної ради.

4. Заступник голови ради працює у раді на постійній основі. На нього поширюються вимоги щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлені цим Законом для голови ради.

Стаття 57. Президія (колегія) районної, обласної ради

1. Районна, обласна рада може утворити президію (колегію) ради. Президія (колегія) ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, що передбачається внести на розгляд ради. Президія (колегія) ради може приймати рішення, які мають дорадчий характер.

2. До складу президії (колегії) ради входять голова ради, його заступник, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій.

3. Президія (колегія) ради діє на основі Положення про неї, що затверджується радою.

Стаття 58. Виконавчий апарат районної, обласної ради

1. Виконавчий апарат районної, обласної ради забезпечує здійснення радою повноважень, наданих їй Конституцією України, цим та іншими законами.

2. Виконавчий апарат ради здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів, сприяє здійсненню відповідною радою взаємодії і зв'язків з територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади, органами та посадовими особами місцевого самоврядування.

3. Виконавчий апарат ради утворюється відповідною радою. Його структура і чисельність, витрати на утримання встановлюються радою за поданням її голови.

4. Виконавчий апарат ради за посадою очолює голова відповідної ради.

Стаття 59. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень.

2. Рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. При встановленні результатів голосування до загального складу сільської, селищної, міської ради включається сільський, селищний, міський голова, якщо він бере участь у пленарному засіданні ради, і враховується його голос.

3. Рішення ради приймається відкритим (у тому числі поіменним) або таємним голосуванням. Таємне голосування обов'язково проводиться у випадках, передбачених пунктами 4 і 16 статті 26, пунктами 1, 29 і 31 статті 43 та статтями 55, 56 цього Закону.

4. Рішення сільської, селищної, міської ради у п'ятиденний строк з моменту його прийняття може бути зупинено сільським, селищним, міським головою і внесено на повторний розгляд відповідної ради із обґрунтуванням зауважень. Рада зобов'язана у двотижневий строк повторно розглянути рішення. Якщо рада відхилила зауваження сільського, селищного, міського голови і підтвердила попереднє рішення двома третинами депутатів від загального складу ради, воно набирає чинності.

5. Рішення ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень у дію.

6. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради в межах своїх повноважень приймає рішення. Рішення виконавчого комітету приймаються на його засіданні більшістю голосів від загального складу виконавчого комітету і підписуються сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті ради.

7. У разі незгоди сільського, селищного, міського голови (голови районної у місті ради) з рішенням виконавчого комітету ради він може зупинити дію цього рішення своїм розпорядженням та внести це питання на розгляд відповідної ради.

8. Сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної, обласної ради в межах своїх повноважень видає розпорядження.

9. Рішення виконавчого комітету ради з питань, віднесених до власної компетенції виконавчих органів ради, можуть бути скасовані відповідною радою.

10. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування з мотивів їхньої невідповідності Конституції або законам України визнаються незаконними в судовому порядку.

11. Акти органів та посадових осіб місцевого самоврядування доводяться до відома населення. На вимогу громадян їм може бути видана копія відповідних актів органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

**МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ**

Стаття 60. Право комунальної власності

1. Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження.

2. Підставою для набуття права комунальної власності є передача майна територіальним громадам безоплатно державою, іншими суб'єктами права власності, а також майнових прав, створення, придбання майна органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом.

3. Територіальні громади сіл, селищ, міст, районів у містах безпосередньо або через органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати на договірних засадах на праві спільної власності об'єкти права комунальної власності, а також кошти місцевих бюджетів для виконання спільних проєктів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій і створювати для цього відповідні органи і служби.

4. Районні та обласні ради від імені територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюють управління об'єктами їхньої спільної власності, що задовольняють спільні потреби територіальних громад.

5. Органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правомочності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності, в тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності у постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їхнього відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються у користування і оренду.

6. Доцільність, порядок та умови відчуження об'єктів права комунальної власності визначаються відповідною радою. Доходи від відчуження об'єктів права комунальної власності зараховуються до відповідних місце-

вих бюджетів і спрямовуються на фінансування заходів, передбачених бюджетами розвитку.

7. Майнові операції, які здійснюються органами місцевого самоврядування з об'єктами права комунальної власності, не повинні ослаблювати економічних основ місцевого самоврядування, зменшувати обсяг та погіршувати умови надання послуг населенню.

8. Право комунальної власності територіальної громади захищається законом на рівних умовах з правами власності інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальних громад і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади або відповідного рішення ради чи уповноваженого нею органу, за винятком випадків, передбачених законом.

9. Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради мають право:

1) вносити пропозиції про передачу або продаж у комунальну власність відповідних територіальних громад підприємств, установ та організацій, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної та інших форм власності, якщо вони мають важливе значення для забезпечення комунально-побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад;

2) на переважне придбання в комунальну власність приміщень, споруд, інших об'єктів, розташованих на відповідній території, якщо вони можуть бути використані для забезпечення комунально-побутових та соціально-культурних потреб територіальних громад;

3) мати об'єкти комунальної власності за межами відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Стаття 61. Місцеві бюджети

1. Органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах, районах у містах (у разі їх створення) самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

2. Районні та обласні ради затверджують районні та обласні бюджети, які формуються з коштів державного бюджету для їх відповідного розподілу між територіальними громадами або для виконання спільних проєктів та з коштів, залучених на договірних засадах з місцевих бюджетів для реалізації спільних соціально-економічних та культурних програм, контролюють їх виконання.

3. Складання і виконання районних і обласних бюджетів здійснюють відповідні державні адміністрації згідно з цим Законом та законом про бюджетну систему.

4. Самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до закону.

5. Втручання державних органів у процес складання, затвердження і виконання місцевих бюджетів не допускається, за винятком випадків, передбачених цим та іншими законами.

Стаття 62. Участь держави у формуванні доходів місцевих бюджетів

1. Держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому законом про державний бюджет.

2. Мінімальні розміри місцевих бюджетів визначаються на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя з урахуванням економічного, соціального, природного та екологічного стану відповідних територій виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб, встановленого законом.

Стаття 63. Доходи місцевих бюджетів

1. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів.

2. Доходи місцевих бюджетів районних у містах рад (у разі їх створення) формуються відповідно до обсягу повноважень, що визначаються відповідними міськими радами.

3. Порядок зарахування доходів до місцевих бюджетів визначається законом про бюджетну систему та іншими законами.

4. У доходній частині місцевого бюджету окремо виділяються доходи, необхідні для виконання власних повноважень, і доходи, необхідні для забезпечення виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

5. Місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок частини податкових надходжень, коштів, залучених від розміщення місцевих позик, а також інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

6. Кошти державного бюджету, що передаються у вигляді дотацій, субвенцій, розподіляються обласними радами між районними бюджетами і бюджетами міст обласного значення у розмірах, необхідних для формування доходних частин не нижче мінімальних розмірів місцевих бюджетів, визначених законом, а також використовуються для фінансування з обласного бюджету спільних проектів територіальних громад.

7. Кошти обласного бюджету, передані державою у вигляді дотацій, субвенцій, зараховуються до районних бюджетів і розподіляються районними радами між місцевими бюджетами у розмірах, необхідних для формування доходних частин не нижче мінімальних розмірів місцевих бюджетів, визначених законом, а також використовуються для фінансування з районного бюджету спільних проектів територіальних громад.

Стаття 64. Видатки місцевих бюджетів

1. Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються місцевими бюджетами цих громад; видатки, пов'язані із здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, – відповідними районними та обласними бюджетами.

2. Сільські, селищні, міські, районні в містах (у разі їх створення) ради та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрями їх використання.

3. Районні, обласні бюджети виконують місцеві державні адміністрації в цілях і обсягах, що затверджуються відповідними радами.

4. У видатковій частині місцевих бюджетів окремо передбачаються видатки поточного бюджету і видатки бюджету розвитку.

5. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування установ і закладів, що утримуються за рахунок бюджетних асигнувань, і не належать до бюджету розвитку.

6. Кошти бюджету розвитку спрямовуються на реалізацію програм соціально-економічного розвитку відповідної території, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності, а також на фінансування субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворенням.

7. Видатки місцевих бюджетів поділяються на дві частини: видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування, і

видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади.

Стаття 65. Використання вільних бюджетних коштів

Доходи, додатково одержані в процесі виконання місцевих бюджетів, суми перевищення доходів над видатками, що утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках, вилученню не підлягають, крім випадків, передбачених законом. Рішення про використання таких коштів приймається відповідною радою.

Стаття 66. Збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів

1. Місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб.

2. При забезпеченні збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів не враховуються вільні залишки бюджетних коштів, порядок використання яких передбачено статтею 65 цього Закону.

3. У разі коли вичерпано можливості збалансування доходів і видатків місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій, субвенцій, субсидій відповідно до закону.

Стаття 67. Фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів державної влади

1. Держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування наданих законом повноважень органів виконавчої влади. Кошти, необхідні для здійснення органами місцевого самоврядування цих повноважень, щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України.

2. Рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Вказані рішення виконуються органами місцевого самоврядування в межах переданих їм фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок

рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними фінансовими ресурсами, компенсуються державою.

Стаття 68. Позабюджетні кошти місцевого самоврядування

1. Органи місцевого самоврядування можуть мати позабюджетні цільові (у тому числі валютні) кошти.
2. Ці кошти перебувають на спеціальних рахунках в установах банків.
3. Порядок формування та використання позабюджетних цільових (у тому числі валютних) коштів місцевого самоврядування визначаються положеннями про ці кошти, що затверджуються відповідною радою.

Стаття 69. Місцеві податки і збори

1. Органи місцевого самоврядування відповідно до закону можуть встановлювати місцеві податки і збори. Місцеві податки і збори зараховуються до відповідних місцевих бюджетів.
2. За рішенням зборів громадян за місцем їх проживання можуть запроваджуватися місцеві збори на засадах добровільного самооподаткування.

Стаття 70. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах

1. Рада або за її рішенням інші органи місцевого самоврядування відповідно до законодавства можуть випускати місцеві позики, лотереї та цінні папери, отримувати позички з інших бюджетів на покриття тимчасових касових розривів з їх погашенням до кінця бюджетного року, а також отримувати кредити в банківських установах.
2. Органи місцевого самоврядування можуть у межах законодавства створювати комунальні банки та інші фінансово-кредитні установи, виступати гарантами кредитів підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміщувати належні їм кошти в банках інших суб'єктів права власності, отримувати відсотки від їх доходів відповідно до закону із зарахуванням їх до доходної частини відповідного місцевого бюджету.

**ГАРАНТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ
МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Стаття 71. Гарантії місцевого самоврядування, його органів та посадових осіб

1. Територіальні громади, органи та посадові особи місцевого самоврядування самостійно реалізують надані їм повноваження.

2. Органи виконавчої влади, їх посадові особи не мають права втручатися в законну діяльність органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також вирішувати питання, віднесені Конституцією України (254/96-ВР), цим та іншими законами до повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, крім випадків виконання делегованих їм радами повноважень, та в інших випадках, передбачених законом.

3. У разі розгляду місцевою державною адміністрацією питань, які зачіпають інтереси місцевого самоврядування, вона повинна повідомити про це відповідні органи та посадових осіб місцевого самоврядування.

4. Органи та посадові особи місцевого самоврядування мають право звертатися до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, інших органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад, повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

Стаття 72. Підзвітність і підконтрольність місцевих державних адміністрацій районним, обласним радам

1. Місцеві державні адміністрації є підзвітними відповідним районним, обласним радам у виконанні програм соціально-економічного і культурного розвитку, районних, обласних бюджетів, підзвітними і підконтрольними у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними, обласними радами, а також у виконанні рішень рад з цих питань.

2. Районна, обласна рада може шляхом таємного голосування висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Президент України приймає рішення і дає відповідній раді обгрунтовану відповідь.

3. Якщо недовіру голові районної, обласної державної адміністрації висловили не менш як дві третини депутатів від загального складу відповідної ради, Президент України приймає рішення про відставку голови місцевої державної адміністрації.

Стаття 73. Обов'язковість актів і законних вимог органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Акти ради, сільського, селищного, міського голови, голови районної в місті ради, виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, посадовими особами, а також громадянами, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території.

2. На вимогу відповідних органів та посадових осіб місцевого самоврядування керівники розташованих або зареєстрованих на відповідній території підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності зобов'язані прийти на засідання цих органів для подання інформації з питань, віднесених до відання ради та її органів, відповіді на запити депутатів.

3. Місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, а також громадяни несуть встановлену законом відповідальність перед органами місцевого самоврядування за заподіяну місцевому самоврядуванню шкоду їх діями або бездіяльністю, а також у результаті невиконання рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, прийнятих у межах наданих їм повноважень.

Стаття 74. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність за свою діяльність перед територіальною громадою, державою, юридичними і фізичними особами.

2. Підстави, види і порядок відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування визначаються Конституцією України, цим та іншими законами.

Стаття 75. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед територіальними громадами

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування є підзвітними, підконтрольними і відповідальними перед територіальними громадами. Вони періодично, але не менш як два рази на рік, інформують населення про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, місцевого бюджету, з інших питань місцевого значення, звітують перед територіальними громадами про свою діяльність.

2. Територіальна громада у будь-який час може достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

3. Порядок і випадки дострокового припинення повноважень органів та посадових осіб місцевого самоврядування територіальними громадами визначаються цим та іншими законами.

Стаття 76. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед державою

1. Органи та посадові особи місцевого самоврядування несуть відповідальність у разі порушення ними Конституції або законів України.

2. Органи та посадові особи місцевого самоврядування з питань здійснення ними делегованих повноважень органів виконавчої влади є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Стаття 77. Відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами

1. Шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом.

2. Спори про поновлення порушених прав юридичних і фізичних осіб, що виникають в результаті рішень, дій чи бездіяльності органів або посадових осіб місцевого самоврядування, вирішуються в судовому порядку.

Стаття 78. Дострокове припинення повноважень ради

1. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті, районної, обласної ради можуть бути достроково припинені у випадках:

1) якщо рада прийняла рішення з порушенням Конституції України, цього та інших законів, прав і свобод громадян, ігноруючи при цьому вимоги компетентних органів про приведення цих рішень у відповідність із законом;

2) якщо сесії ради не проводяться без поважних причин у строки, встановлені цим Законом, або рада не вирішує питань, віднесених до її відання.

2. Повноваження сільської, селищної, міської, районної в місті ради за наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень ради визначається законом про місцеві референдуми.

3. Питання про дострокове припинення повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті ради за рішенням місцевого референдуму може бути порушене сільським, селищним, міським головою, а також не менш як однією десятою частиною громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

4. За наявності підстав, передбачених частиною першою цієї статті, рішення суду про визнання актів ради незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради може порушуватись перед Верховною Радою України сільським, селищним, міським головою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

5. Порядок проведення позачергових виборів рад визначається законом про вибори.

6. Сільська, селищна, міська, районна в місті рада, повноваження якої достроково припинено за рішенням місцевого референдуму, а також рада, щодо якої Верховна Рада України прийняла рішення про проведення позачергових виборів, продовжує діяти до обрання нового складу відповідної ради.

Стаття 79. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради

1. Повноваження сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради вважаються достроково припиненими у разі:

- 1) його звернення з особистою заявою до відповідної ради про складення ним повноважень голови;
- 2) припинення його громадянства;
- 3) набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього;

4) порушення ним вимог щодо обмеження сумісності його діяльності з іншою роботою (діяльністю), встановлених цим Законом;

5) визнання його судом недієздатним, безвісно відсутнім або оголошення таким, що помер;

6) його смерті.

2. Повноваження сільського, селищного, міського голови можуть бути також достроково припинені, якщо він порушує Конституцію або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

3. (Положення частини третьої статті 79 втратило чинність, як таке, що є неконституційним, в частині щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови за рішенням відповідної ради "в інших випадках", тобто з підстав, не передбачених частиною другою цієї статті, на підставі Рішення Конституційного Суду № 1-рп/2000 (v001p710-00) від 09.02.2000) Повноваження сільського, селищного, міського голови за наявності підстав, передбачених частиною другою цієї статті, та в інших випадках можуть бути припинені достроково за рішенням місцевого референдуму або за рішенням відповідної ради, прийнятим шляхом таємного голосування не менш як двома третинами голосів депутатів від загального складу ради. Порядок проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови визначається законом про місцеві референдуми.

4. Рішення про проведення місцевого референдуму щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови приймається сільською, селищною, міською радою як за власною ініціативою, так і на вимогу не менш як однієї десятої частини громадян, що проживають на відповідній території і мають право голосу.

5. За наявності рішень суду про визнання розпоряджень чи дій сільського, селищного, міського голови незаконними, висновків відповідного комітету Верховної Ради Верховна Рада України може призначити позачергові вибори сільського, селищного, міського голови. Питання про призначення Верховною Радою України позачергових виборів сільського, селищного, міського голови може порушуватись перед Верховною Радою України відповідною сільською, селищною, міською радою, головою обласної, Київської, Севастопольської міської державної адміністрації.

6. Порядок проведення позачергових виборів сільського, селищного, міського голови визначається законом про вибори.

7. Повноваження сільського, селищного, міського голови припиняються з дня прийняття місцевим референдумом або відповідною радою рішення про це, а в разі призначення Верховною Радою України позачергових

виборів сільського, селищного, міського голови – в день обрання головою іншої особи.

8. Повноваження голови районної в місті, районної, обласної ради також припиняються достроково в порядку, передбаченому статтею 55 цього Закону.

Стаття 80. Дострокове припинення повноважень органів самоорганізації населення

1. Повноваження органу самоорганізації населення припиняються достроково у разі:

1) невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, її виконавчого комітету, загальних зборів громадян або невиконання своїх повноважень;

2) його саморозпуску.

2. Рішення про дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення приймається загальними зборами громадян, що утворили даний орган, або відповідною радою.

Розділ V

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Положення цього Закону є основою для розробки та прийняття інших законодавчих актів про місцеве самоврядування в Україні, а також законів про міста Київ і Севастополь.

2. Сільські, селищні, міські, районні в містах, районні, обласні ради після набрання чинності цим Законом здійснюють повноваження, передбачені Конституцією України і цим Законом.

Районні у містах ради після набрання чинності цим Законом здійснюють свої повноваження відповідно до закону. Обрання нового складу цих рад проводиться в порядку, що передбачається цим та іншими законами.

Рішення про проведення референдумів територіальних громад міст з районним поділом щодо утворення (неутворення) районних у містах рад відповідно до статті 5 цього Закону приймаються на вимогу не менш як однієї десятої членів цих громад або половини від загального складу депутатів відповідних міських рад. Рішення міських рад з цього питання приймаються з урахуванням думки районних у містах рад та членів територіальних громад цих міст. Рішення територіальних громад міст з районним поділом або міських рад із зазначеного питання повинні бути прийняті не пізніше як за шість місяців до дня проведення чергових виборів.

3. З набранням чинності цим Законом голови сільських, селищних, міських рад набувають статусу сільських, селищних, міських голів.

4. До прийняття закону про вибори сільських, селищних, міських голів вибори сільських, селищних, міських голів проводяться в порядку, передбаченому Законом України “Про вибори депутатів і голів сільських, селищних, районних, міських, районних у містах, обласних Рад” (3996-12).

(Пункт 5 розділу V втратив чинність на підставі Закону № 2493-III (2493-14) від 07.06.2001)

6. До прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України у територіальних громадах, що складаються з жителів кількох населених пунктів, вибори депутатів сільських, селищних, міських рад, а також сільських, селищних, міських голів проводяться за нині діючим адміністративно-територіальним устроєм.

7. До прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, шляхом місцевого референдуму можуть прийняти рішення про вихід з цієї громади лише за умови наявності фінансово-матеріальної бази, достатньої для забезпечення здійснення кожною з цих громад функцій і повноважень місцевого самоврядування відповідно до цього Закону.

8. Облік даних про кількість і склад територіальних громад та органів місцевого самоврядування, подання їм методичної допомоги здійснюються Верховною Радою України.

9. До прийняття законів, які визначатимуть порядок формування місцевих бюджетів відповідно до Конституції України і цього Закону, місцеві бюджети формуються в порядку, встановленому законами про бюджетну та податкову системи.

10. З набранням чинності цим Законом майно, яке до прийняття Конституції України у встановленому законодавством порядку передане державою до комунальної власності адміністративно-територіальних одиниць та набуте ними на інших законних підставах, крім майна, що відчужене у встановленому законом порядку, є комунальною власністю відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст.

Майно, передане до комунальної власності областей і районів, а також набуте на інших законних підставах, є спільною власністю територіальних громад сіл, селищ, міст, управління яким відповідно до Конституції України здійснюють районні та обласні ради або уповноважені ними органи. Відчуження зазначеного майна здійснюється лише за рішенням власника або уповноваженого ним органу.

За пропозицією сільських, селищних, міських рад районні, обласні ради повинні приймати рішення про передачу до комунальної власності відповідних територіальних громад окремих об'єктів спільної власності тери-

торіальних громад, які знаходяться на їх території і задовольняють колективні потреби виключно цих територіальних громад.

Правовий режим майна спільної власності територіальних громад визначається законом.

Кабінет Міністрів України разом з Фондом державного майна України у двомісячний строк з дня набрання чинності цим Законом подають на розгляд Верховної Ради України проект закону про комунальну власність.

11. Районні і обласні ради відповідно до вимог Конституції України та цього Закону у двомісячний термін після набрання чинності цим Законом обирають голів рад (де ці посади суміщають керівники місцевих державних адміністрацій) та утворюють виконавчий апарат рад, а також приймають рішення про делегування повноважень відповідним місцевим державним адміністраціям.

12. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

З дня набрання чинності цим Законом втрачають чинність:

Закон Української РСР “Про місцеві Ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування” (533-12) (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 2, ст. 5; Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 28, ст. 387., № 31, ст. 438, № 33, ст. 475, ст. 476; 1993 р., № 7, ст. 54, № 17, ст. 184, № 18, ст. 189, № 19, ст. 199, № 26, ст. 277; 1995 р., № 22, ст. 171; 1996 р., № 16, ст. 71);

Закон України “Про формування місцевих органів влади і самоврядування” (3917-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 22, ст. 144, № 26, ст. 217);

Закон України “Про Представника Президента України” (2167-12) (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 23, ст. 335, № 31, ст. 437; 1993 р., № 19, ст. 197);

Постанова Верховної Ради України “Про порядок введення в дію Закону України “Про Представника Президента України” (2168-12) (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 23, ст. 336, № 31, ст. 447, № 33, ст. 485).

м. Київ, 21 травня 1997 року
№ 280/97-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ПОРЯДОК ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, № 49, ст. 299)

(Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 133-XIV (133-14) від 30.09.98, ВВР, 1998, № 45, ст. 271

№ 207-IV (207-15) від 24.10.2002, ВВР, 2002, № 48, ст. 361)

Цей Закон відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) визначає порядок всебічного і об'єктивного висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації і захисту їх від монопольного впливу органів тієї чи іншої гілки державної влади або органів місцевого самоврядування, є складовою частиною законодавства України про інформацію.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

У цьому Законі вживаються терміни у такому значенні:

висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні – одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів;

державне замовлення на висвітлення діяльності органів державної влади – замовлення на висвітлення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, розміщення якого забезпечує Національна рада України на каналах Національної телекомпанії України, Націо-

нальної радіокомпанії України та інших телерадіоорганізацій України, яке оформляється відповідно постановами Верховної Ради України, розпорядженнями Президента України, Кабінету Міністрів України; *(Статтю 1 доповнено абзацом третім згідно із Законом № 133-XIV (133-14) від 30.09.98)*

засіб масової інформації органу державної влади чи органу місцевого самоврядування – засіб масової інформації, засновником (співзасновником) якого є орган державної влади або орган місцевого самоврядування і який повністю або частково утримується за рахунок державного чи місцевих бюджетів;

порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування – розклад, обсяг, форми і методи оприлюднення відомостей про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування в межах визначених цим Законом квот часу, газетних (журнальних) площ та виділених коштів;

офіційні друковані видання органів державної влади та органів місцевого самоврядування – видання, які спеціально видаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування (відомості, бюлетені, збірники, інформаційні листки тощо) для інформування про свою діяльність;

інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування – структурні підрозділи цих органів, що виконують інформаційно-аналітичні функції та забезпечують зв'язки із засобами масової інформації, громадськістю;

офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування (далі – офіційна інформація) – офіційна документована інформація, створена в процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому Конституцією України, Законом України “Про інформацію” (2657-12), цим Законом.

Стаття 2. Загальні засади висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації

Засоби масової інформації України відповідно до законодавства України мають право висвітлювати всі аспекти діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування зобов'язані надавати засобам масової інформації повну інформацію про свою діяльність через відповідні інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечувати журналістам вільний доступ до неї, крім випадків, передбачених Законом України “Про державну таємницю” (3855-12), не чинити на них будь-

якого тиску і не втручатися в їх виробничий процес. Засоби масової інформації можуть проводити власне дослідження і аналіз діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, давати їй оцінку, коментувати.

Розрив чи змішування змісту офіційної інформації, що оприлюднюється, коментарями засобу масової інформації або журналістом не допускається. Право висвітлення і коментування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, подій державного життя в Україні гарантується Конституцією, цим Законом, іншими законами України.

Стаття 3. Акредитація журналістів і технічних працівників засобів масової інформації при органах державної влади та органах місцевого самоврядування

Акредитація журналістів і технічних працівників засобів масової інформації при органах державної влади та органах місцевого самоврядування здійснюється в цих органах шляхом їх реєстрації на підставі офіційного подання засобу масової інформації до відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування або за заявою журналіста і технічного працівника з пред'явленням ними відповідних документів, що підтверджують їх професійний фах, або рекомендації професійного об'єднання журналістів.

Орган, при якому акредитовано журналіста і технічного працівника, заздалегідь інформує їх про важливі заходи, плани, організаційно сприяє виконанню ними професійних обов'язків.

Порядок допуску журналістів і технічних працівників до приміщення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, доступу до інформації та їх документів і технічних засобів визначається законодавством України і з урахуванням загального режиму (регламенту) роботи цього органу, умов і можливостей, які він має реально. Про цей порядок заздалегідь повідомляється акредитованим журналістам і технічним працівникам; їм видається посвідчення (перепустка) на право входу в приміщення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. У разі порушення цього порядку акредитованим журналістом або технічним працівником засобу масової інформації їх акредитація може бути припинена за рішенням органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, при якому вони акредитовані. Письмове повідомлення із зазначенням підстав припинення акредитації вручається журналісту чи технічному працівнику засобу масової інформації і таке ж повідомлення одночасно надсилається до засобу масової інформації, в якому вони працюють. Журналіст, технічний працівник, редакція засобу масової інформації, який вони представляють, можуть оскаржити це рішення органу державної влади чи органу місцевого самоврядування в судовому порядку.

Стаття 4. Мова поширення інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Мова поширення інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається відповідно до Конституції України та Закону України “Про мови в Україні” (8312-11). У разі поширення офіційної інформації іншими мовами органи державної влади та органи місцевого самоврядування забезпечують автентичний переклад з державної мови на іншу мову, на якій поширюється ця інформація. Засобам масової інформації забороняється самостійний переклад офіційної інформації з державної мови на іншу мову.

Стаття 5. Порядок фінансування засобів масової інформації по висвітленню діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Порядок фінансування засобів масової інформації по висвітленню діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, засновниками чи співзасновниками яких є ці органи, визначається в договорах між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і редакціями засобів масової інформації, а також у статутах редакцій цих засобів масової інформації.

Недержавні засоби масової інформації висвітлюють діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування на умовах, передбачених в укладеній між цими органами і редакціями засобів масової інформації угоді. Якщо така угода не укладена, то редакція недержавного засобу масової інформації має право самостійно, відповідно до законодавства України, висвітлювати діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, визначаючи у своєму статуті джерела фінансування витрат на це висвітлення.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах коштів, передбачених у державному або місцевих бюджетах на висвітлення їх діяльності, формують замовлення засобам масової інформації на:

створення спеціальних звітів і репортажів про важливі події, що відбуваються в державі, про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

проведення прямих теле- і радіотрансляцій про їх діяльність;

організацію систематичних (проблемних, тематичних) теле- і радіопередач та сторінок (рубрик) у друкованих засобах масової інформації;

створення та поширення інформації, авторських матеріалів про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування роз'яснювального характеру;

запис і зберігання відео- і аудіоматеріалів про висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Видатки на фінансування засобів масової інформації щодо висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування передбачаються у Державному бюджеті України та в місцевих бюджетах окремо.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування у своїх кошторисах зобов'язані передбачати витрати на висвітлення своєї діяльності засобами масової інформації.

Розділ II

ІНФОРМАЦІЙНІ СЛУЖБИ ТА ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття 6. Інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Інформація про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування може отримуватися засобами масової інформації від цих органів безпосередньо або через їх інформаційні служби чи бути зібрана працівниками засобів масової інформації.

Інформаційні служби (інформаційні управління, інформаційно-аналітичні підрозділи, прес-служби, прес-центри, управління і центри громадських зв'язків, прес-бюро, прес-секретарі та прес-аташе з відповідним апаратом) органів державної влади та органів місцевого самоврядування збирають, аналізують, обробляють та оперативно надають інформацію про діяльність цих органів у повному обсязі засобам масової інформації, крім випадків, передбачених Законом України "Про державну таємницю" (3855-12).

Для висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування їх інформаційні служби мають право використовувати такі форми підготовки та оприлюднення інформації:

випуск і поширення бюлетенів (спеціальних бюлетенів), прес-релізів, оглядів, інформаційних збірників, експрес-інформації тощо;

проведення прес-конференцій, брифінгів, організація інтерв'ю з керівниками органів державної влади та органів місцевого самоврядування для працівників вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації;

підготовка і проведення теле- і радіопередач;

забезпечення публікацій (виступів) у засобах масової інформації керівників або інших відповідальних працівників органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
створення архівів інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
інші форми поширення офіційної інформації, що не суперечать законодавству України.

Стаття 7. Засоби масової інформації органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування мають право засновувати або бути співзасновниками друкованих чи аудіовізуальних засобів масової інформації в порядку, встановленому законодавством України, і в межах коштів, що виділяються з державного чи місцевих бюджетів на висвітлення їх діяльності, або за рахунок перерозподілу коштів, що виділяються на забезпечення функціонування цих органів.

Стаття 8. Висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформаційними агентствами

Інформаційні агентства, створені в Україні відповідно до Закону України “Про інформаційні агентства” (74/95-ВР), мають право на поширення інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Інформаційні агентства України, незалежно від їх виду, відповідно до Конституції України і Закону України “Про інформаційні агентства” на договірних засадах збирають, обробляють, створюють, готують до поширення офіційну інформацію про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, випускають і розповсюджують інформаційну продукцію про діяльність цих органів. Державні інформаційні агентства систематично інформують громадськість про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, перебування вищих посадових осіб у робочих поїздках по Україні, а також про візити офіційних державних делегацій і вищих посадових осіб в інші країни, прийом зарубіжних офіційних делегацій і посадових осіб інших держав.

На вимогу Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України та Голови Конституційного Суду України державні інформаційні агентства зобов'язані передавати тексти їх екстрених виступів та заяв з важливих питань державного життя.

**ФОРМИ І ПОРЯДОК ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ АУДІОВІЗУАЛЬНИМИ
ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Стаття 9. Висвітлення діяльності Верховної Ради України

Порядок і форми обов'язкового висвітлення діяльності Верховної Ради України аудіовізуальними засобами масової інформації (виконання державного замовлення) визначаються окремою Постановою Верховної Ради України на кожну поточну сесію Верховної Ради України. *(Стаття 9 із змінами, внесеними згідно із Законами № 133-XIV (133-14) від 30.09.98, № 207-IV (207-15) від 24.10.2002)*

Стаття 10. Висвітлення діяльності Президента України

Національна телекомпанія України і Національна радіокомпанія України висвітлюють діяльність Президента України як безпосередньо, так і шляхом оприлюднення офіційної інформації, отриманої від Прес-служби Президента України.

Обов'язковому висвітленню в аудіовізуальних засобах масової інформації підлягають: звернення Президента України з посланнями до народу та щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє та зовнішнє становище України; участь Президента України в офіційних заходах, що проводяться в державі; ведення переговорів та укладання міжнародних договорів України при здійсненні керівництва зовнішньоекономічною діяльністю держави; репортажі про офіційні візити в інші країни та прийоми делегацій і посадових осіб з інших держав; участь у пленарних засіданнях Верховної Ради України, в засіданнях Кабінету Міністрів України, в робочих нарадах з представниками органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; видані Президентом України укази і розпорядження; робочі поїздки по країні та інше.

Стаття 11. Висвітлення діяльності Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади

У засобах масової інформації висвітлюються засідання Кабінету Міністрів України, на яких розглядаються питання, що належать до його конституційних повноважень; видані постанови і розпорядження, заяви Кабінету Міністрів України та Прем'єр-міністра України; наради з широкого кола соціаль-

но-економічних та регіональних питань; візити офіційних урядових делегацій України за кордон, їх участь у міжнародних форумах, а також перебування в Україні офіційних іноземних урядових делегацій; проведення загальнодержавних і міжнародних заходів, організація яких покладається на Кабінет Міністрів України.

Інформація про діяльність Кабінету Міністрів України, центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснюється у формі офіційних повідомлень, репортажів, коментарів та інтерв'ю членів Кабінету Міністрів України і керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, прес-конференцій, брифінгів, "круглих столів", щотижневих інформаційних аналітичних передач.

Рішення про повну теле- і радіотрансляцію або розширений теле- і радіозвіт про засідання Кабінету Міністрів України чи проведення інших важливих державних заходів, організація яких покладається на Кабінет Міністрів України, приймає Прем'єр-міністр України не пізніше як за добу до часу теле- і радіотрансляції, за винятком окремих непередбачених надзвичайних ситуацій, коли теле- і радіотрансляція здійснюється негайно.

Діяльність місцевих органів виконавчої влади висвітлюється регіональними телерадіоорганізаціями. Місцеві органи виконавчої влади укладають відповідні угоди на висвітлення їх діяльності з регіональними телерадіоорганізаціями за рахунок місцевих бюджетів.

Стаття 12. Висвітлення діяльності судів загальної юрисдикції України та Конституційного Суду України

Висвітлення діяльності судів загальної юрисдикції України та Конституційного Суду України здійснюється аудіовізуальними засобами масової інформації на засадах укладених між ними угод та з урахуванням специфіки роботи цих судів.

Стаття 13. Порядок висвітлення діяльності районних і обласних рад, Київської та Севастопольської міських рад

Висвітлення діяльності районних і обласних рад, Київської та Севастопольської міських рад здійснюється на засадах замовлень чи укладених угод з відповідними державними або недержавними телерадіоорганізаціями.

Стаття 14. Офіційні виступи і заяви вищих посадових осіб держави

На вимогу Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України, Голови Конституційного Суду України Національна телекомпанія України і Національна радіоко-

мпанія України зобов'язані надавати їм позачергово прямий ефір для екстрених офіційних виступів. Фінансування витрат на ці заходи поза квотою часу здійснюється з державного бюджету.

Стаття 15. Обов'язкові теле- і радіопередачі

Державні аудіовізуальні засоби масової інформації загальнодержавного рівня зобов'язані оперативно забезпечувати в межах державного замовлення поширення таких теле- і радіопередач:

відкриття першого засідання сесії Верховної Ради України нового скликання, а також висвітлення діяльності Верховної Ради України в порядку і формах, визначених окремою постановою Верховної Ради України на кожен поточну сесію Верховної Ради України; *(Абзац другий частини першої статті 15 із змінами, внесеними згідно із Законом № 133-ХІV (133-14) від 30.09.98)*

звернень Президента України до народу України та його щорічних і позачергових послань до Верховної Ради України, заяв Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України та Конституційного Суду України;

церемонії складення присяги народом новообраним Президентом України на урочистому засіданні Верховної Ради України;

відкриття першого засідання новосформованого Кабінету Міністрів України.

Державні телерадіоорганізації зобов'язані забезпечити розповсюдження цих передач у регіонах, на які вони здійснюють мовлення.

Стаття 16. Висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в інформаційних програмах

Національна телекомпанія України і Національна радіокомпанія України включають до інформаційних програм у день, коли відбувалася відповідна подія, повідомлення про:

особливо актуальні рішення Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України, Конституційного Суду України;

звернення і послання Президента України, заяви Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України та Конституційного Суду України;

міжнародні контакти та переговори в Україні і за кордоном Президента України, Голови Верховної Ради України, делегацій Кабінету Міністрів України, офіційні візити парламентських делегацій, глав іноземних держав та урядів до України;

прес-конференції, важливі зустрічі з громадянами та виступи Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Голови Верховного Суду України та Голови Конституційного Суду України; інші суспільно значимі факти діяльності органів державної влади України; важливі факти діяльності органів місцевого самоврядування.

Стаття 17. Створення інформаційних відео- і аудіозаписів про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування та їх зберігання в державних архівах

Інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування самостійно або за допомогою Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України здійснюють відео- та аудіозаписи засідань Верховної Ради України, офіційних заходів за участю Президента України, засідань Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України, Конституційного Суду України. Для таких записів встановлюється безстроковий режим зберігання у державних архівах. Записи заходів закритого типу здійснюються та зберігаються відповідно до вимог законодавства України.

Відео- та аудіозаписи про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що зберігаються в державних архівах, можуть використовуватися громадянами України і журналістами відповідно до Закону України "Про Національний архівний фонд і архівні установи" (3814-12) та Закону України "Про державну таємницю" (3855-12).

Норми цієї статті не обмежують права акредитованих журналістів і технічних працівників здійснювати власний відео- та аудіозапис на засіданнях, нарадах, інших офіційних заходах для власних архівів.

Стаття 18. Інші теле- і радіопередачі про діяльність органів державної влади України та органів місцевого самоврядування

Державні аудіовізуальні засоби масової інформації в процесі формування програмної політики повинні передбачати в інших програмах всебічне і об'єктивне інформування населення про принципи державного устрою, основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики України, роботу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, позиції депутатських груп і фракцій у Верховній Раді України, окремих народних депутатів України, про програму діяльності Кабінету Міністрів України, розгляд справ і розв'язання спорів судами.

Стаття 19. Регламент висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Для висвітлення діяльності органів кожної із гілок державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні в обсягах державного замовлення Національної телекомпанії України і Національної радіокомпанії України відводиться три відсотки від річного обсягу часу загальнонаціонального каналу, на якому здійснюється мовлення. У разі проведення спільних заходів цих органів квота часу для їх висвітлення розподіляється порівну.

Стаття 19-1. Розміщення державного замовлення на аудіо- і відеоінформаційну продукцію та контроль за дотриманням порядку, форм і стандартів мовлення

Розміщення державного замовлення на аудіо- і відеоінформаційну продукцію про діяльність Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України забезпечується Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення здійснює контроль за дотриманням порядку, форм і стандартів мовлення. *(Закон доповнено статтею 19-1 згідно із Законом № 133-XIV (133-14) від 30.09.98)*

Розділ IV

ПОРЯДОК ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ДРУКОВАНИМИ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Стаття 20. Висвітлення діяльності органів державної влади друкованими засобами масової інформації

Діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Верховного Суду України, Конституційного Суду України висвітлюється в друкованих засобах масової інформації загальнодержавної та зарубіжної сфери розповсюдження на умовах, визначених у договорах між органами державної влади і редакціями цих друкованих засобів масової інформації. У друкованих засобах масової інформації регіональної і місцевої (обласні, міські, районні) сфери розповсюдження оприлюднюються відомості про діяльність органів державної влади, що спеціально готує і надсилає їм дер-

жавне інформаційне агентство (ДІНАУ) за рахунок коштів, виділених у державному бюджеті на зазначені цілі.

Стаття 21. Висвітлення діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування в друкованих засобах масової інформації

Діяльність місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування висвітлюється в друкованих засобах масової інформації регіональної та місцевої сфери розповсюдження на умовах, визначених у договорах між цими органами і редакціями зазначених друкованих засобів масової інформації.

Стаття 22. Опублікування офіційних документів органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Закони України, постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, постанови Верховного Суду України та Конституційного Суду України, рішення органів місцевого самоврядування, інші нормативно-правові акти публікуються в офіційних виданнях (відомостях, бюлетенях, збірниках, інформаційних листках тощо) та друкованих засобах масової інформації відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Недержавні друковані засоби масової інформації мають право оприлюднювати офіційні документи органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до законодавства України і на засадах, передбачених укладеною угодою між цими органами та редакціями друкованих засобів масової інформації.

Стаття 23. Особливості висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, виступів народних депутатів України в друкованих засобах масової інформації

Для висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, виступів народних депутатів України, депутатів сільських, селищних, районних, міських і обласних рад у державних друкованих засобах масової інформації, що фінансуються відповідно за рахунок державного або місцевих бюджетів, відводиться не більше 20 відсотків газетної площі кожного номера. У недержавних друкованих засобах масової інформації відомості про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, виступи депутатів усіх рівнів можуть друкуватися на договірних засадах відповідно до законодавства України.

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПРО ПОРЯДОК ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ
ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Стаття 24. Відповідальність за порушення законодавства України про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування

Особи, винні в порушенні законодавства України про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність відповідно до законодавства України.

Стаття 25. Підстави відповідальності за порушення цього Закону

Порушеннями цього Закону вважаються всі допущені в процесі висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування засобами масової інформації відступи від його норм та положень, а також порушення, зазначені в статті 47 Закону України “Про інформацію” (2657-12), статті 34 Закону України “Про інформаційні агентства” (74/95-ВР), статті 41 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” (2782-12) та статті 46 Закону України “Про телебачення і радіомовлення” (3759-12).

Стаття 26. Розгляд спорів

Спори, які виникають у зв'язку з порушеннями порядку висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування засобами масової інформації, вирішуються судом, іншими державними органами у межах їх компетенції та відповідно до порядку, встановленого законодавством України.

Розділ VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.
2. Кабінету Міністрів України привести свої рішення у відповідність із цим Законом у тримісячний термін.

м. Київ, 23 вересня 1997 року
№ 539/97-ВР

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО СТОЛИЦЮ УКРАЇНИ – МІСТО-ГЕРОЙ КИЇВ

Цей Закон визначає спеціальний статус міста Києва як столиці України, особливості здійснення виконавчої влади та місцевого самоврядування у місті відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та законів України.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Місто Київ – столиця України

1. Місто Київ відповідно до Конституції України є столицею України.

2. Місто Київ як столиця України є:

- 1) політичним та адміністративним центром держави;
- 2) місцем розташування резиденції глави держави – Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, центральних органів державної влади;
- 3) духовним, культурним, історичним, науково-освітнім центром України;
- 4) місцем розташування дипломатичних представництв іноземних держав та міжнародних організацій в Україні.

3. Місто Київ є місцем розташування Київської обласної ради та Київської обласної державної адміністрації та їх органів.

4. Місто Київ є місцем розташування відповідних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування.

5. Столичний статус міста покладає на органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади додаткові обов'язки та гарантує цим органам надання з боку держави додаткових прав.

Стаття 2. Адміністративно-територіальний устрій міста Києва

1. Систему адміністративно-територіального устрою міста Києва складають райони в місті.

2. Межі міста Києва встановлюються Верховною Радою України за поданням Київської міської ради, погодженим з відповідними радами, з урахуванням історичних, соціально-економічних та інших особливостей території відповідно до чинного законодавства.

Стаття 3. Символіка міста Києва, районів у місті

1. Територіальна громада міста Києва має герб, прапор та іншу символіку. Райони в місті можуть мати власну символіку.
2. Зміст, опис, порядок використання символіки визначаються Положенням про символіку, яке затверджується відповідно Київською міською радою та районними в місті радами.

Стаття 4. Столичні функції міста Києва

1. Органи місцевого самоврядування і виконавчої влади у місті Києві забезпечують в межах своїх повноважень, визначених законами України, здійснення містом таких функцій:
 - 1) створення належних умов для діяльності у місті Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, центральних органів державної влади, офіційних представництв іноземних держав і міжнародних організацій, установ і закладів науки, освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, місцем розташування яких відповідно до законодавства визначено місто Київ;
 - 2) вирішення питань щодо розміщення центральних органів, які утворюються Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України, а також дипломатичних представництв, консульств іноземних держав та представництв міжнародних організацій в Україні;
 - 3) надання на договірних засадах комунальних, інженерних, соціально-культурних, транспортних, інформаційних та інших послуг державним органам, дипломатичним представництвам іноземних держав, представництвам міжнародних організацій, розміщеним у місті Києві;
 - 4) взаємодія з Президентом України, Верховною Радою України та Кабінетом Міністрів України при розробленні та здійсненні ними заходів, програм та проєктів, що зачіпають інтереси столиці;
 - 5) здійснення заходів щодо збереження та відновлення пам'яток історії, культури, релігії, архітектури та містобудування, заповідних та природних зон і ландшафтів, що мають національне значення;
 - 6) виконання інших функцій міста Києва, передбачених у законодавстві України, специфічних для функціонування Києва як столиці держави, в межах законодавства України.
2. Здійснення столичних функцій забезпечується органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у місті Києві та гарантується державою.

Стаття 5. Статут територіальної громади міста Києва

З метою врахування особливостей функціонування міста Києва як столиці України, на підставі цього Закону, Київська міська рада затверджує Статут

територіальної громади міста Києва, який підлягає реєстрації у Міністерстві юстиції України.

Розділ II

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА ЗДІЙСНЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В МІСТІ КИЄВІ

Стаття 6. Здійснення місцевого самоврядування та виконавчої влади в місті Києві

Місцеве самоврядування у місті Києві здійснюється територіальною громадою міста як безпосередньо, так і через Київську міську раду, районні в місті ради та їх виконавчі органи.

Місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні відповідним радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними радами.

Стаття 7. Система місцевого самоврядування у місті Києві

Система місцевого самоврядування у місті Києві включає:

територіальну громаду міста;

міського голову;

міську раду;

виконавчий орган міської ради;

районні ради;

виконавчі органи районних у місті рад;

органи самоорганізації населення.

Стаття 8. Основні форми здійснення місцевого самоврядування

1. Місцеве самоврядування у місті Києві здійснюється територіальною громадою міста як безпосередньо, так і через Київську міську раду, районні в місті ради та їх виконавчі органи.

2. Члени громади мають право в установленому порядку організовувати і брати участь у зборах громадян за місцем проживання, ініціювати розгляд у раді будь-якого питання місцевого самоврядування, створювати органи територіальної самоорганізації населення.

3. Рішення органів місцевого самоврядування з мотивів їх невідповідності Конституції або законам України зупиняються в установленому законом порядку з одночасним зверненням до суду.

Стаття 9. Представницькі органи місцевого самоврядування, порядок їх формування, повноваження

1. У місті Києві діють представницькі органи місцевого самоврядування – Київська міська рада, районні в місті ради, які є юридичними особами.

2. Порядок формування та повноваження міської, районних у місті рад визначаються Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР) з особливостями, передбаченими цим Законом.

Стаття 10. Виконавчі органи місцевого самоврядування у місті Києві

Київська міська та районні в місті ради мають власні виконавчі органи, які утворюються відповідно Київською міською радою, районними в місті радами, підзвітні та підконтрольні відповідним радам.

Стаття 11. Здійснення управління районами в місті Києві

1. Питання організації управління районами в місті Києві належать до компетенції Київської міської ради і вирішуються відповідно до Конституції (254к/96-ВР), цього та інших законів України, рішень міської ради про управління районами міста.

2. Київська міська рада може передавати районним у місті радам у власність або в управління об'єкти комунальної власності міста Києва в порядку, передбаченому законами України.

Стаття 12. Президія Київської міської ради

1. Президія Київської міської ради є дорадчим органом ради, який попередньо готує узгоджені пропозиції і рекомендації з питань, які передбачається внести на розгляд ради. Рішення Президії мають рекомендаційний характер.

2. До складу Президії ради входять міський голова, його заступник по роботі в раді, голови постійних комісій ради, уповноважені представники депутатських груп і фракцій. Президія діє на основі положення про неї, що затверджується Київською міською радою.

Розділ III

ПОСАДОВІ ОСОБИ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В МІСТІ КИЄВІ, ЇХ ФУНКЦІЇ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ

Стаття 13. Київський міський голова

Київський міський голова обирається шляхом прямих виборів відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР).

Повноваження Київського міського голови визначаються Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР) та цим Законом.

Стаття 14. Секретаріат Київської міської ради. Заступник міського голови – секретар Київської міської ради

1. Київська міська рада утворює секретаріат ради. Секретаріат здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне, матеріально-технічне забезпечення діяльності ради, її органів, депутатів, сприяє здійсненню Київською міською радою взаємодії з міською державною адміністрацією та районними радами в місті Києві.

2. Секретаріат Київської міської ради утворюється радою. Його структура, чисельність, витрати на утримання встановлюються радою за поданням міського голови. Секретаріат за посадою очолює заступник міського голови – секретар міської ради.

3. Заступник міського голови – секретар Київської міської ради обирається радою з числа її депутатів і здійснює функції та повноваження, передбачені статтями 50 та 56 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

4. За рішенням Київської міської ради на заступника міського голови – секретаря ради може покладатися здійснення й інших повноважень з питань, пов’язаних з діяльністю Київської міської ради та її органів.

Стаття 15. Голова, заступник голови районної у місті Києві ради

1. Голова, заступник голови районної у місті Києві ради обираються відповідною радою з числа її депутатів у межах строку повноважень ради таємним голосуванням.

2. Повноваження голови, заступника голови районної у місті Києві ради визначаються цим Законом, статтями 55 та 56 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, іншими законами України.

3. Голова районної у місті Києві ради регулярно інформує районну раду на пленарних засіданнях про рішення державних органів, які стосуються діяльності органів місцевого самоврядування у місті Києві, а також про видані ним розпорядження.

Стаття 16. Перший заступник, заступники голови Київської міської державної адміністрації

Перший заступник та заступники голови Київської міської державної адміністрації, повноваження яких стосуються сфери виконавчої влади, призначаються на посади та звільняються з посад Київським міським головою за погодженням відповідно з Президентом України та Кабінетом Міністрів України. Призначення та звільнення з посад заступників голови Київської міської державної адміністрації з питань здійснення самоврядних повноважень Київський міський голова погоджує з Київською міською радою.

Стаття 17. Додаткові повноваження Київського міського голови

1. Крім повноважень, зазначених у статті 13 цього Закону, у зв'язку з забезпеченням здійснення містом Києвом столичних функцій Київський міський голова має такі додаткові повноваження:

- 1) бере участь у підготовці проектів законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України, відповідних програм, що стосуються міста Києва;
- 2) бере участь у вирішенні питань щодо проведення у місті заходів загальнодержавного та міжнародного характеру;
- 3) бере участь у засіданнях Кабінету Міністрів України з правом дорадчого голосу при розгляді питань, що стосуються столиці України – міста Києва;
- 4) вносить на розгляд Президента України, Кабінету Міністрів України проекти відповідних нормативно-правових актів та інші пропозиції з питань, що стосуються міста Києва як столиці України;
- 5) бере участь у вирішенні питань щодо розміщення у місті Києві державних органів, представництв інших держав та міжнародних організацій, а також у протокольних заходах, що стосуються міста Києва;
- 6) вносить до відповідних органів виконавчої влади пропозиції щодо передачі до сфери управління Київської міської ради, передачі або продажу у комунальну власність територіальної громади міста Києва чи районів у місті Києві підприємств, організацій, установ, їх структурних підрозділів та інших об'єктів, що належать до державної або інших форм власності, а також часток (акцій, паїв), що належать державі в акціонерних товариствах, розташованих на території міста Києва, якщо вони мають важливе значення для забезпечення виконання містом Києвом столичних функцій;
- 7) дає згоду на призначення та звільнення керівників підприємств та міських органів виконавчої влади подвійного підпорядкування;
- 8) погоджує питання щодо створення, перепрофілювання або ліквідації підприємств та організацій загальнодержавного значення, розташованих на території міста Києва;
- 9) одержує інформацію щодо діяльності всіх підприємств, установ та організацій на території міста, незалежно від їх підпорядкування і форм власності, в частині, що стосується життєдіяльності міста Києва, та впливає на виконання містом Києвом столичних функцій.

МАТЕРІАЛЬНА І ФІНАНСОВА ОСНОВА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 18. Основні принципи формування матеріальної і фінансової бази місцевого самоврядування

1. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування у місті Києві є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності громади міста або знаходяться в її управлінні.
2. Порядок формування та використання матеріальної і фінансової бази місцевого самоврядування, повноваження відповідних органів у цій сфері в місті Києві визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України.

Стаття 19. Особливості бюджету міста Києва

1. Держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування міста Києва столичних функцій. Кошти, необхідні для здійснення цих функцій, щороку передбачаються в Законі про Державний бюджет України.
2. Рішення органів державної влади, які тягнуть за собою додаткові видатки органів місцевого самоврядування міста Києва, обов'язково супроводжуються передачею їм необхідних для цього матеріальних та фінансових ресурсів. Зазначені рішення виконуються органами місцевого самоврядування міста Києва в межах переданих матеріальних та фінансових ресурсів.
3. Доходи міського бюджету та бюджетів районів формуються за рахунок власних та закріплених доходів, 100-відсоткового відрахування податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, плати за землю, а також субвенцій та субсидій з Державного бюджету України на виконання столичних функцій, але не менш як 50 відсотків від суми податків, зборів і обов'язкових платежів, які справляються на території міста Києва.
4. При затвердженні Державного бюджету України на відповідний рік передача коштів з бюджету міста Києва до Державного бюджету України у вигляді перевищення доходів над видатками та інших внесків не допускається.
5. За рішенням Київської міської ради до бюджетів районів міста можуть передаватися кошти для фінансування заходів, пов'язаних зі здійсненням містом столичних функцій.
6. Місцеві державні адміністрації здійснюють повноваження виконавчих органів місцевого самоврядування за рахунок бюджету міста та районів.
7. Нормативи відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, розмір субвенцій, субсидій, дотацій, а також інші бюджетні показники взаємовід-

носин Державного бюджету України і бюджету міста Києва є стабільними і уточнюються лише при зміні податкового законодавства України або за поданням Київської міської ради.

8. Бюджетні показники взаємовідносин районного у місті Києві бюджету та бюджету міста Києва затверджуються Київською міською радою після затвердження показників бюджету міста Києва у Державному бюджеті України і уточнюються при зміні податкового законодавства України або за поданням районної у місті Києві ради.

9. До бюджету міста Києва зараховується 50 відсотків:

1) коштів, що отримуються у вигляді відрахувань до Фонду ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, які збираються на території міста Києва;

2) відрахувань на шляхові роботи на території міста Києва з метою їх цільового використання на утримання, будівництво та реконструкцію міських доріг та вулиць, що суміщаються з дорогами державного значення, та споруд на них;

3) відрахувань підприємств та організацій, розташованих на території міста Києва, до Державного інноваційного фонду.

10. В бюджеті міста Києва окремо передбачаються кошти на фінансування витрат бюджетних установ та організацій за послуги, які надаються підприємствами життєзабезпечення міста.

Розділ V

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДІЙСНЕННЯ МІСТОМ КИЄВОМ СТОЛИЧНИХ ФУНКЦІЙ. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА МІСЦЕВОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Стаття 20. Гарантії місцевого самоврядування, його органів і посадових осіб

Гарантії місцевого самоврядування, його органів і посадових осіб міста Києва визначаються Конституцією (254к/96-ВР) та Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР).

Стаття 21. Державні гарантії виконання містом Києвом столичних функцій

1. Держава забезпечує здійснення містом Києвом столичних функцій шляхом:

1) виділення окремим рядком у Державному бюджеті України фінансування витрат на здійснення містом Києвом столичних функцій. Нецільове викори-

- стання коштів, виділених на виконання містом столичних функцій, не допускається і контролюється Київською міською радою;
- 2) затвердження стабільних, не менш ніж на два роки, бюджетних показників взаємовідносин Державного бюджету України і бюджету міста Києва;
 - 3) надання субвенцій, виділення необхідних ресурсів для виконання програм, проектів та на інші витрати, пов'язані зі здійсненням містом столичних функцій;
 - 4) компенсації на підставі угод витрат, пов'язаних з використанням центральними органами державної влади, представництвами іноземних держав і міжнародних організацій та іншими органами, місцем розташування яких законодавством визначено столицю України, земельних ділянок, будівель, споруд, наданням комунальних послуг тощо;
 - 5) передачі в комунальну власність територіальної громади міста Києва майна підприємств, установ, організацій та інших об'єктів державної власності, а також часток (акцій, паїв), що належать державі в акціонерних господарських товариствах, які розташовані у місті Києві;
 - 6) надання державних гарантій на інвестиції, що залучаються на розвиток інфраструктури міста;
 - 7) надання органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування урядових телекомунікацій та каналів зв'язку, необхідних для здійснення столичних функцій;
 - 8) надання власного загальноміського ефірного телевізійного, а також загальноміського радіоканалу, каналу кабельного телебачення.
2. Територіальній громаді міста Києва в установленому законом порядку за поданням Київської міської ради компенсуються витрати, а також збитки, завдані їй під час проведення заходів загальнодержавного та міжнародного характеру, а так само шкода, заподіяна в разі виникнення надзвичайних ситуацій з вини суб'єктів, підпорядкованих органам державної влади.

Стаття 22. Додаткові права Київської міської ради, пов'язані зі здійсненням містом Києвом столичних функцій

У зв'язку зі здійсненням містом Києвом функцій столиці України Київська міська рада та Київська міська державна адміністрація, кожна в межах своєї компетенції, встановленої законами України, мають право:

- 1) придбавати у власність жилі і нежилі приміщення, адміністративні, виробничі та інші об'єкти, що належать до інших форм власності, якщо вони необхідні для здійснення містом столичних функцій;
- 2) встановлювати порядок утримання та експлуатації об'єктів, розташованих у місті, та прилеглої до них території, правила благоустрою, торговельного, побутового, транспортного, житлово-комунального та іншого соціально-культурного обслуговування, визначати особливості землекористування та використання інших природних ресурсів;

- 3) встановлювати умови і розміри компенсаційних виплат відповідних органів, організацій і громадян, що не входять до складу територіальної громади міста, на покриття витрат, пов'язаних з використанням міської інфраструктури;
- 4) здійснювати управління об'єктами державної власності, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, а також частками (акціями, паями) акціонерних товариств, розташованих у місті Києві, які передаються до сфери управління Київської міської державної адміністрації у встановленому порядку;
- 5) залучати кошти інвесторів (забудовників) в порядку пайової участі у створенні соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури міста за нормативами, затвердженими Київською міською радою, з метою поліпшення фінансового забезпечення комплексної забудови міста;
- 6) виступати гарантом вітчизняних та іноземних інвестицій і кредитів, що надаються підприємствам, майно яких перебуває в комунальній власності або передано до сфери управління Київської міської державної адміністрації;
- 7) здійснювати облік і контроль за використанням нежитлового фонду державними органами, підприємствами, установами та організаціями, які засновані на державній власності, розташованими у місті, брати участь у вирішенні питань оренди нежилых приміщень, що належать державним підприємствам, установам та організаціям, в порядку, визначеному Фондом державного майна України;
- 8) брати участь в укладанні міжнародних договорів, що стосуються міста;
- 9) здійснювати комплексну державну експертизу інвестиційних програм та проектів будівництва для розміщення на території міста Києва об'єктів, що будуватимуться, незалежно від підпорядкування і форм власності інвесторів і замовників, обсягів і джерел фінансування;
- 10) затверджувати проекти будівництва об'єктів розрахунковою кошторисною вартістю понад 5 млн гривень, реалізація яких на території міста Києва на замовлення міської адміністрації та районних виконавчих органів здійснюватиметься із залученням коштів державного та місцевих бюджетів;
- 11) припиняти право користування земельними ділянками та іншими природними ресурсами у випадках, передбачених чинним законодавством України;
- 12) приймати рішення про звільнення самовільно зайнятих земельних ділянок та знесення самовільно збудованих будівель та споруд без відшкодування витрат, здійснених за час незаконного користування;
- 13) встановлювати, за поданням відповідних центральних органів виконавчої влади, більш високі нормативи екологічної безпеки та плати за забруднення навколишнього природного середовища в місті, враховуючи підвищені вимоги до охорони довкілля столиці;

- 14) користуватися у встановленому порядку банками даних центральних органів, використовувати державні, в тому числі урядові, системи зв'язку і комунікації, якщо це необхідно для виконання столичних функцій;
- 15) визначати порядок організації та проведення недержавних масових громадських заходів політичного, релігійного, культурно-просвітницького, спортивного, видовищного та іншого характеру;
- 16) координувати діяльність підприємств всіх форм власності щодо енергопостачання споживачів з метою забезпечення надійного функціонування систем життєзабезпечення міста.

Стаття 23. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування та державних адміністрацій міста Києва та районів

1. Органи і посадові особи місцевого самоврядування та державних адміністрацій міста Києва та районів несуть відповідальність за наслідки своєї діяльності (бездіяльності) в порядку, встановленому Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" та іншими законами України.
2. За наявності підстав, передбачених статтею 78 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", Верховна Рада України може призначити позачергові вибори Київської міської ради.
3. Повноваження Київського міського голови за наявності підстав, передбачених цим Законом, статтею 79 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", можуть бути достроково припинені. Питання про дострокове припинення повноважень Київського міського голови вноситься на розгляд Київської міської ради за ініціативою не менш як половини депутатів від загального складу ради.

Розділ VI

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У МІСТІ КИЄВІ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ, ПІДПРИЄМСТВАМИ, ПРЕДСТАВНИЦТВАМИ

Стаття 24. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з іншими органами, підприємствами, організаціями

Взаємовідносини органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади міста Києва з центральними органами державної влади, представництвами іноземних держав і міжнародних організацій, підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян регулюються цим Законом, законами України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР), "Про місцеві державні адміністрації" та іншими законами України.

Стаття 25. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади міста Києва і Київської області

1. Органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади міста Києва і Київської області будують свої взаємовідносини на договірних, компенсаційних та інших, визначених чинним законодавством, засадах.

2. Органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади міста Києва в межах своєї компетенції, встановленої законодавством України, забезпечують:

1) виділення земельних ділянок, будинків, споруд і нежилых приміщень київським обласним органам виконавчої влади і місцевого самоврядування Київської області, місцем знаходження яких в установленому порядку визначено місто Київ, а також підприємствам, установам і службам, що забезпечують їх функціонування;

2) участь органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області в розробленні та реалізації спільних проектів, цільових програм розвитку, заходів з охорони довкілля, планів використання трудових ресурсів, будівництва автомобільних шляхів, систем зв'язку, об'єктів інженерно-комунального призначення тощо.

3. Органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади Київської області сприяють здійсненню містом Києвом функцій столиці України шляхом участі у:

1) розробленні і реалізації цільових програм розвитку міста Києва, дія яких поширюється на територію Київської області;

2) будівництві, реконструкції і утриманні на території Київської області об'єктів, необхідних для здійснення містом Києвом столичних функцій;

3) утриманні і розвитку систем зв'язку, державних автомобільних шляхів загального користування та інших транспортних систем на території Київської області, пов'язаних із здійсненням містом Києвом столичних функцій;

4) вирішенні питань щодо розширення меж міста Києва, якщо це необхідно для здійснення містом Києвом столичних функцій;

5) розвитку об'єктів соціально-культурного та комунального призначення на території Київської області, необхідних для потреб міста Києва і Київської області;

6) забезпеченні міста продовольством;

7) забезпеченні дотримання режиму приміської зони;

8) проведенні спільних природоохоронних заходів у місті Києві і Київській області;

9) вирішенні інших питань, передбачених законодавством.

4. Витрати бюджету Київської області, пов'язані із сприянням у здійсненні містом Києвом столичних функцій, компенсуються з Державного бюджету України.

5. Розрахунки з органами місцевої влади Київської області щодо витрат, пов'язаних з виконанням містом Києвом столичних функцій, проводяться за рахунок коштів, виділених з Державного бюджету України місту Києву на виконання цих функцій.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
2. Міська та районні в місті Києві ради протягом місяця після набрання чинності цим Законом вирішують питання щодо формування власних виконавчих органів на базі відповідних державних адміністрацій, які паралельно виконують функції державної виконавчої влади, що є особливістю здійснення виконавчої влади в місті Києві.
Голови місцевих державних адміністрацій в місті Києві призначаються на посади і звільняються з посад Президентом України в порядку, передбаченому Конституцією (254к/96-ВР) та законами України.
3. Положення цього Закону є підставою для розробки Статуту територіальної громади міста Києва.
4. Вибори Київського міського голови проводяться після набрання чинності цим Законом в порядку, передбаченому Законом України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР).

м. Київ, 15 січня 1999 року
№ 401-XIV

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 33, ст. 175)

*(Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 976-IV (976-15) від 19.06.2003, ВВР, 2003, № 46, ст. 367
№ 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

*(Офіційне тлумачення до Закону див. в Рішенні
Конституційного Суду
№ 21-рп/2003 (v021p710-03) від 25.12.2003)*

Цей Закон регулює правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування, визначає загальні засади діяльності посадових осіб місцевого самоврядування, їх правовий статус, порядок та правові гарантії перебування на службі в органах місцевого самоврядування.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Служба в органах місцевого самоврядування

Служба в органах місцевого самоврядування – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом.

Стаття 2. Посадова особа місцевого самоврядування

Посадовою особою місцевого самоврядування є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Дія цього Закону не поширюється на технічних працівників та обслуговуючий персонал органів місцевого самоврядування.

Стаття 3. Посади в органах місцевого самоврядування

Посадами в органах місцевого самоврядування є:

- виборні посади, на які особи обираються територіальною громадою;
- виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою;
- посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Стаття 4. Основні принципи служби в органах місцевого самоврядування

Служба в органах місцевого самоврядування здійснюється на таких основних принципах:

- служіння територіальній громаді;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- верховенства права, демократизму і законності;
- гуманізму і соціальної справедливості;
- гласності;
- пріоритету прав та свобод людини і громадянина;
- рівних можливостей доступу громадян до служби в органах місцевого самоврядування з урахуванням їх ділових якостей та професійної підготовки;
- професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі;
- підконтрольності, підзвітності, персональної відповідальності за порушення дисципліни і неналежне виконання службових обов'язків;

- дотримання прав місцевого самоврядування;
- правової і соціальної захищеності посадових осіб місцевого самоврядування;
- захисту інтересів відповідної територіальної громади;
- фінансового та матеріально-технічного забезпечення служби за рахунок коштів місцевого бюджету;
- самостійності кадрової політики в територіальній громаді.

Стаття 5. Право на службу в органах місцевого самоврядування

Право на службу в органах місцевого самоврядування мають громадяни України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території.

На посаду можуть бути призначені особи, які мають відповідну освіту і професійну підготовку, володіють державною мовою в обсягах, достатніх для виконання службових обов'язків.

Стаття 6. Державна політика щодо служби в органах місцевого самоврядування

Державна політика щодо служби в органах місцевого самоврядування здійснюється за такими напрямками:

- законодавче врегулювання служби в органах місцевого самоврядування та забезпечення її ефективності;
- захист прав місцевого самоврядування;
- організація підготовки та перепідготовки кадрів для служби в органах місцевого самоврядування;
- правовий та соціальний захист посадових осіб місцевого самоврядування;
- методичне та інформаційне забезпечення служби в органах місцевого самоврядування.

Консультативне та методичне забезпечення служби в органах місцевого самоврядування здійснюється центральним органом виконавчої влади з питань державної служби з урахуванням вимог чинного законодавства про місцеве самоврядування в Україні.

Методичну допомогу по організації і проходженню служби в органах місцевого самоврядування відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР) можуть надавати відповідні комітети Верховної Ради України.

Контроль за дотриманням законодавства щодо служби в органах місцевого самоврядування здійснюється відповідними органами державної влади в порядку, встановленому законом.

Розділ II

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 7. Правове регулювання статусу посадових осіб місцевого самоврядування

Правовий статус посадових осіб місцевого самоврядування визначається Конституцією України (254к/96-ВР), законами України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), “Про статус депутатів місцевих рад” (3949-12), “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” (14/98-ВР), цим та іншими законами України.

Посадові особи місцевого самоврядування діють лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією і законами України, та керуються у своїй діяльності Конституцією України і законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, актами органів місцевого самоврядування, а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим, прийнятими у межах їхньої компетенції.

На посадових осіб місцевого самоврядування поширюється дія законодавства України про працю з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом.

Стаття 8. Основні обов’язки посадових осіб місцевого самоврядування

Основними обов’язками посадових осіб місцевого самоврядування є:

- додержання Конституції і законів України, інших нормативно-правових актів, актів органів місцевого самоврядування; забезпечення відповідно до їх повноважень ефективної діяльності органів місцевого самоврядування;
- додержання прав та свобод людини і громадянина;
- збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома у зв’язку з виконанням службових обов’язків, а також іншої інформації, яка згідно із законом не підлягає розголошенню;

- постійне вдосконалення організації своєї роботи, підвищення професійної кваліфікації;
- сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків, ініціативність і творчість у роботі;
- шанобливе ставлення до громадян та їх звернень до органів місцевого самоврядування, турбота про високий рівень культури, спілкування і поведінки, авторитет органів та посадових осіб місцевого самоврядування;
- недопущення дій чи бездіяльності, які можуть зашкодити інтересам місцевого самоврядування та держави.

Стаття 9. Основні права посадових осіб місцевого самоврядування

Посадова особа місцевого самоврядування має право:

- на повагу особистої гідності, справедливе і шанобливе ставлення до себе з боку керівників, співробітників і громадян;
- на оплату праці залежно від посади, яку вона займає, рангу, який їй присвоєно, якості, досвіду та стажу роботи;
- на просування по службі відповідно до професійної освіти, результатів роботи та атестації;
- на безпечні та необхідні для високопродуктивної роботи умови праці;
- на соціальний і правовий захист;
- отримувати в порядку, встановленому законодавством, від відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від їх підпорядкування та форм власності, об'єднань громадян, окремих осіб матеріали та інформацію, необхідні для виконання своїх службових обов'язків;
- у порядку і в межах, встановлених законом, отримувати інформацію щодо матеріалів своєї особової справи та ознайомлюватися з іншими документами, що стосуються проходження нею служби в органах місцевого самоврядування, отримувати від керівників органу місцевого самоврядування відповідні пояснення та давати особисті пояснення;
- вимагати проведення службового розслідування з метою спростування безпідставних, на її думку, звинувачень або підозри щодо неї;
- захищати свої законні права та інтереси в органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування та в судовому порядку.

**ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ ТА СЛУЖБОВА КАР'ЄРА**

Стаття 10. Прийняття на службу в органи місцевого самоврядування

Прийняття на службу в органи місцевого самоврядування здійснюється:

- на посаду сільського, селищного, міського голови в порядку, встановленому Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР);
- на посаду голови та заступників голови районної, районної у місті, обласної ради, заступника міського голови – секретаря Київської міської ради, секретаря сільської, селищної, міської ради, голови постійної комісії з питань бюджету обласної, Київської та Севастопольської міських рад шляхом обрання відповідною радою;
- на посади заступників сільського, селищного, міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючого справами (секретаря) виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті ради шляхом затвердження відповідною радою;
- на посади керівника секретаріату (керуючого справами) районної, обласної ради, керуючого справами виконавчого апарату обласних і районних рад, керівників відділів, управлінь та інших працівників органів місцевого самоврядування шляхом призначення відповідно сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України.

Проведення конкурсу, випробування та стажування при прийнятті на службу в органи місцевого самоврядування здійснюється в порядку, визначеному законодавством України про державну службу.

У разі необхідності, за згодою сторін, посадова особа місцевого самоврядування може бути переведена на рівнозначну чи нижчу посаду або посаду радника чи консультанта без конкурсного відбору.

Голови районних, районних у містах, обласних рад, Київський та Севастопольський міський голова та міські голови (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) мають право самостійно (без конкурсу) добирати та приймати на службу своїх помічників, радників (патронатну службу).

На час відсутності (відпустки) посадових осіб органів місцевого самоврядування (крім виборних посад) для виконання їх повноважень можуть прийматися на службу особи за строковим трудовим договором (контрактом).

Стаття 11. Присяга посадових осіб місцевого самоврядування

Громадяни України, які вперше приймаються (обираються) на службу в органи місцевого самоврядування, складають Присягу такого змісту: “Усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю, що буду вірно служити громаді та народові України, неухильно дотримуватися Конституції України (254к/96-ВР) та законів України, сприяти втіленню їх у життя, охороняти права, свободи і законні інтереси громадян, сумлінно виконувати свої посадові обов’язки”.

Посадова особа місцевого самоврядування підписує текст Присяги, який зберігається за місцем її роботи. Про складання Присяги робиться запис у трудовій книжці.

Новообрані сільські, селищні, міські голови, голови рад складають Присягу на сесії відповідної ради.

Стаття 12. Обмеження, пов’язані з прийняттям на службу в органи місцевого самоврядування та проходженням служби

На службу в органи місцевого самоврядування не можуть бути прийняті особи:

- 1) визнані судом недієздатними;
- 2) які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку;
- 3) які відповідно до закону позбавлені права займати посади в органах державної влади та їх апараті або в органах місцевого самоврядування протягом установленого терміну;
- 4) які у разі прийняття на службу в органи місцевого самоврядування будуть безпосередньо підпорядковані або підлеглі особам, що є близькими родичами чи свояками.

Посадові особи місцевого самоврядування не можуть бути організаторами і безпосередніми учасниками страйків та інших дій, що перешкоджають виконанню органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування передбачених законом повноважень.

Інші обмеження, пов’язані із проходженням служби в органах місцевого самоврядування, встановлюються виключно законами України.

Стаття 13. Декларування доходів посадових осіб місцевого самоврядування

Особа, яка претендує на зайняття посади в органах місцевого самоврядування третьої – сьомої категорії, надає за місцем майбутньої служби відомості про доходи та зобов'язання фінансового характеру, у тому числі за кордоном, стосовно себе та членів своєї сім'ї. Особа, яка претендує на зайняття посади в органах місцевого самоврядування першої – другої категорії, повинна надати також відомості про належне їй та її родині нерухоме та цінне рухоме майно, вклади у банках та цінні папери.

Зазначені відомості надаються посадовою особою органів місцевого самоврядування щорічно в порядку, встановленому законом.

Стаття 14. Класифікація посад в органах місцевого самоврядування

В органах місцевого самоврядування встановлюються такі категорії посад: перша категорія – посади Київського міського голови, голів обласних рад та Севастопольського міського голови;

друга категорія – посади Сімферопольського міського голови, міських (міст – обласних центрів) голів; заступників голів обласних рад та Севастопольського міського голови, заступника міського голови – секретаря Київської міської ради;

третья категорія – посади перших заступників та заступників міських голів (міст – обласних центрів) з питань діяльності виконавчих органів ради; секретарів міських (міст – обласних центрів та міста Сімферополя) рад, міських голів (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення, крім міст – обласних центрів), голів районних, районних у містах рад; керуючих справами виконавчих апаратів обласних та Севастопольської міської рад;

четверта категорія – посади голів постійних комісій з питань бюджету обласних, Київської та Севастопольської міських рад (у разі коли вони працюють у раді на постійній основі), керівників управлінь і відділів виконавчого апарату обласних, Севастопольської міської та секретаріату Київської міської рад, секретарів міських (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) рад, заступників міських (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) голів з питань діяльності виконавчих органів ради, керуючих справами (секретарів) виконавчих комітетів міських (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) рад;

п'ята категорія – посади міських (міст районного значення) голів, селищних і сільських голів, заступників голів районних рад, керуючих справами виконавчих апаратів районних рад, керуючих справами (секретарів) виконавчих

комітетів районних у містах рад, помічників голів, радників (консультантів), спеціалістів, головних бухгалтерів управлінь і відділів виконавчого апарату обласних, секретаріатів Київської та Севастопольської міських рад, керівників управлінь, відділів та інших виконавчих органів міських (міст обласного і республіканського в Автономній Республіці Крим значення) рад та їх заступників, керівників відділів (підвідділів) у складі самостійних управлінь, відділів виконавчих органів міських (міст обласного значення) рад;

шоста категорія – посади заступників міських (міст районного значення), сільських, селищних голів з питань діяльності виконавчих органів ради, секретарів міських (міст районного значення), сільських, селищних рад, керуючих справами (секретарів) виконавчих комітетів міських (міст районного значення), сільських, селищних рад, керівників структурних підрозділів виконавчого апарату районних та секретаріатів районних у містах Києві та Севастополі рад та їх заступників, керівників управлінь, відділів та інших структурних підрозділів виконавчих органів міських (міст районного значення), районних у містах рад та їх заступників, помічників голів, радників, консультантів, начальників секторів, головних бухгалтерів, спеціалістів управлінь, відділів, інших структурних підрозділів виконавчих органів міських (міст обласного значення та міста Сімферополя) рад;

сьома категорія – посади радників, консультантів секретаріатів районних у містах рад, спеціалістів виконавчих органів районних у містах, міських (міст районного значення) рад, спеціалістів виконавчих органів сільських, селищних рад.

Віднесення інших посад органів місцевого самоврядування, не зазначених у цій статті, до відповідної категорії посад в органах місцевого самоврядування здійснюється Кабінетом Міністрів України за поданням керівників відповідних органів місцевого самоврядування.

Стаття 15. Ранги посадових осіб місцевого самоврядування

При прийнятті на службу в органи місцевого самоврядування присвоюються ранги у межах відповідної категорії посад.

Встановлюються такі ранги посадових осіб місцевого самоврядування: особам, які займають посади, віднесені до першої категорії, може бути присвоєно 3, 2 і 1 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до другої категорії, може бути присвоєно 5, 4 і 3 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до третьої категорії, може бути присвоєно 7, 6 і 5 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до четвертої категорії, може бути присвоєно 9, 8 і 7 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до п'ятої категорії, може бути присвоєно 11, 10 і 9 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до шостої категорії, може бути присвоєно 13, 12 і 11 ранг;

особам, які займають посади, віднесені до сьомої категорії, може бути присвоєно 15, 14 і 13 ранг.

Ранги, які відповідають посадам першої та другої категорій, а також ранги сільським, селищним, міським головам, головам районних, районних у містах рад присвоюються рішенням відповідної ради в межах відповідної категорії посад.

Ранги, які відповідають посадам третьої–сьомої категорії, присвоюються відповідно сільським, селищним, міським головою, головою обласної, районної, районної у місті ради.

Ранги присвоюються відповідно до займаної посади, рівня професійної кваліфікації, результатів роботи.

Ранги присвоюються одночасно з обранням (прийняттям) на службу в органи місцевого самоврядування або обранням (призначенням) на вищу посаду. Особам, які призначаються на посади з випробувальним строком, ранги присвоюються після його закінчення, за результатами роботи. Особам, які призначені на посади і мають ранги посадових осіб місцевого самоврядування або ранги державного службовця, присвоєні за попереднім місцем роботи, надбавка за ранг у період випробувального строку виплачується відповідно до цих рангів.

Черговий ранг присвоюється за умови, якщо посадова особа успішно відпрацювала на займаній посаді не менш як 2 роки.

За виконання особливо відповідальних завдань посадовій особі місцевого самоврядування може бути присвоєно черговий ранг достроково у межах відповідної категорії посад.

За сумлінну працю при виході на пенсію посадовій особі місцевого самоврядування може бути присвоєно черговий ранг поза межами відповідної категорії посад.

Посадова особа місцевого самоврядування може бути позбавлена присвоєного відповідно до цього Закону рангу лише за вироком суду.

Якщо посадова особа місцевого самоврядування обрана чи призначена на посаду нижчої категорії або залишила службу в органі місцевого самоврядування, за нею зберігається присвоєний ранг.

У трудовій книжці посадової особи місцевого самоврядування робиться запис про присвоєння, зміну чи позбавлення її відповідного рангу.

Стаття 16. Кадровий резерв служби в органах місцевого самоврядування

За рішенням органу місцевого самоврядування створюється кадровий резерв для зайняття посад і просування по службі, який затверджується сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради.

До кадрового резерву зараховуються особи, які виявили бажання зайняти посаду в органах місцевого самоврядування і мають відповідну кваліфікацію та освіту або здобувають її.

Кадровий резерв формується з:

- посадових осіб місцевого самоврядування, які підвищили кваліфікацію або пройшли стажування і рекомендовані атестаційною комісією на вищі посади;
- державних службовців, які бажають перейти на службу в органи місцевого самоврядування;
- спеціалістів виробничої, соціально-культурної, наукової та інших сфер, а також випускників навчальних закладів відповідного профілю.

Порядок формування та ведення кадрового резерву посадових осіб визначається відповідною радою.

Примірний порядок формування кадрового резерву розробляється і затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 17. Атестація посадових осіб місцевого самоврядування

З метою оцінки ділових та професійних якостей, а також кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, крім осіб, зазначених у частині другій цієї статті, посадові особи місцевого самоврядування один раз на 4 роки підлягають атестації.

Атестації не підлягають сільські, селищні, міські голови, голови районних у містах, районних і обласних рад, секретарі сільських, селищних, міських рад, працівники патронатної служби, особи, які перебувають на посаді менше одного року, молоді спеціалісти, вагітні жінки чи жінки, які працюють менше одного року після виходу на роботу з відпустки по вагітності і пологах чи догляду за дитиною, особи, прийняті на посаду на визначений строк.

Атестаційна комісія створюється за рішенням сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті, районної, обласної ради. Головою атестаційної комісії призначається секретар сільської, селищної, міської ради, заступник голови районної у місті, районної, обласної ради. У сільських,

селищних радах з нечисленними виконавчими органами (до 5 осіб) атестацію може проводити сільський, селищний голова.

Атестаційна комісія працює гласно. Посадова особа має право попередньо ознайомитися з матеріалами її атестації, брати участь у засіданні комісії, на якому розглядається питання про її атестування, оскаржувати, у разі незгоди, рішення атестаційної комісії сільському, селищному, міському голові, голові районної у місті, районної, обласної ради протягом 10 днів з дня винесення її рішення або до суду.

За результатами атестації атестаційна комісія робить один з таких висновків: про відповідність займаній посаді; про відповідність займаній посаді за певних умов (здобуття освіти, проходження стажування, набуття відповідних навичок, підвищення кваліфікації тощо); про невідповідність займаній посаді.

Результати атестації мають рекомендаційний характер.

Відповідно до висновку атестаційна комісія пропонує сільському, селищному, міському голові, голові районної у місті, районної, обласної ради:

- 1) визнати посадову особу атестованою;
- 2) призначити протягом року повторне атестування (за згодою посадової особи);
- 3) зарахувати посадову особу до кадрового резерву або призначити її на вищу посаду;
- 4) перевести посадову особу на іншу посаду, що відповідає її кваліфікації, або звільнити її з займаної посади.

Спори, що виникають у зв'язку з проведенням атестації, вирішуються відповідно до законодавства про порядок вирішення індивідуальних трудових спорів.

Інші питання атестації посадових осіб регулюються положенням про проведення атестації, яке затверджується сільським, селищним, міським головою, головою районної у місті, районної, обласної ради.

Типове положення про проведення атестації посадових осіб місцевого самоврядування затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 18. Граничний вік перебування на службі в органах місцевого самоврядування

Граничний вік перебування на службі в органах місцевого самоврядування становить 60 років для чоловіків і 55 років для жінок. Ці обмеження не поширюються на посадових осіб місцевого самоврядування, які обираються на відповідні посади.

Термін перебування на службі в органах місцевого самоврядування може бути продовжено, але не більш як на 5 років за рішенням сільського, селищного, міського голови, голови районної, районної у місті, обласної ради. Після закінчення цього терміну посадові особи місцевого самоврядування за рішенням відповідного голови можуть бути залишені на посадах радників чи консультантів (патронатна служба), якщо такі посади передбачені штатним розписом, на умовах строкового трудового договору. *(Офіційне тлумачення до статті 18 див. в Рішенні Конституційного Суду № 21-рп/2003 (v021p710-03) від 25.12.2003)*

Стаття 19. Інші питання проходження служби в органах місцевого самоврядування

Організація навчання і підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування, просування їх по службі, визначення тривалості робочого часу, порядку здійснення ними службових відряджень та відшкодування витрат на ці відрядження, а також особливості їх дисциплінарної відповідальності, вирішення інших питань, пов'язаних із службою в органах місцевого самоврядування, забезпечуються у порядку, передбаченому законом.

Розділ IV

ПРИПИНЕННЯ СЛУЖБИ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 20. Підстави припинення служби в органах місцевого самоврядування

Крім загальних підстав, передбачених Кодексом законів про працю України (322-08), служба в органах місцевого самоврядування припиняється на підставі і в порядку, визначених Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР), цим та іншими законами України, а також у разі:

- відмови посадової особи місцевого самоврядування від складання Присяги (стаття 11 цього Закону);
- порушення умов реалізації права на службу в органах місцевого самоврядування (стаття 5 цього Закону);
- неподання відомостей або подання посадовою особою місцевого самоврядування неправдивих відомостей щодо її доходів у встановлений термін (стаття 13 цього Закону);
- виявлення або виникнення обставин, що перешкоджають перебуванню на службі, чи недотримання вимог, пов'язаних із проходжен-

ням служби в органах місцевого самоврядування (стаття 12 цього Закону);

- досягнення посадовою особою місцевого самоврядування граничного віку перебування на службі в органах місцевого самоврядування (стаття 18 цього Закону).

Рішення про припинення служби в органах місцевого самоврядування може бути оскаржено посадовою особою місцевого самоврядування у порядку, визначеному законом.

Перевибори сільських, селищних, міських голів, зміна керівників органів місцевого самоврядування не є підставою для припинення служби посадовими особами виконавчих органів рад, їх секретаріатів, крім працівників патронатної служби.

Розділ V

МАТЕРІАЛЬНЕ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 21. Оплата праці, відпустки та пенсійне забезпечення

Посадові особи одержують заробітну плату, розмір якої має забезпечувати достатній життєвий рівень.

Заробітна плата складається з окладу, премій, доплати за ранг, надбавки за вислугу років та інших надбавок, передбачених цим Законом.

Умови оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування визначаються органом місцевого самоврядування, виходячи з умов оплати праці, встановлених для державних службовців відповідних категорій і посад.

Джерелом формування фонду оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування є місцевий бюджет.

Посадовим особам місцевого самоврядування надається щорічна відпустка тривалістю 30 календарних днів, якщо законами України не передбачено тривалішої відпустки, з виплатою допомоги на оздоровлення у розмірі посадового окладу.

Посадовим особам, які мають стаж служби в органах місцевого самоврядування понад 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів. Порядок і умови надання додаткових оплачуваних відпусток встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Пенсійне забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування, які мають стаж служби в органах місцевого самоврядування та/або державної служби не менше 10 років, здійснюється у порядку, визначеному законодавством України про державну службу. Пенсія в частині, що не перевищує розміру трудової пенсії за віком, на яку має право особа відповідно до Закону Украї-

ни “Про пенсійне забезпечення” (1788-12), виплачується за рахунок коштів Пенсійного фонду України. Частина пенсії, що перевищує цей розмір, виплачується за рахунок коштів Державного бюджету України. *(Частина сьома статті 21 в редакції Закону № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

Групи за оплатою праці працівників виконавчих апаратів обласних рад, виконавчих органів міських рад встановлюються Кабінетом Міністрів України.

(Частина дев'яту статті 21 виключено на підставі Закону № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)

Посадовим особам місцевого самоврядування, які працювали на виборних посадах в органах місцевого самоврядування 8 років і більше, або протягом повних двох і більше скликань, починаючи зі скликання 1990 року, за винятком припинення повноважень з причин, визначених статтею 78, пунктами 2, 3, 4 частини першої, частиною другою статті 79 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), пунктами 1, 2, 6 частини першої і пунктом 1 частини другої статті 5 Закону України “Про статус депутатів місцевих рад” (93-15), за наявності загального трудового стажу для чоловіків – не менше 25 років, для жінок – не менше 20 років, призначається пенсія відповідно до цього Закону незалежно від того, де вони працювали перед призначенням пенсії. У цих випадках пенсія обчислюється у порядку, передбаченому для державних службовців, із сум заробітної плати, на які нараховується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування, за останньою займаною виборною посадою на день призначення пенсії. *(Частина десята статті 21 в редакції Закону № 976-IV (976-15) від 19.06.2003, із змінами, внесеними згідно із Законом № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

У разі звільнення з роботи в органах місцевого самоврядування у зв'язку з виходом на пенсію посадовим особам місцевого самоврядування виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 10 місячних посадових окладів за наявності не менше 10 років стажу на посадах в органах місцевого самоврядування чи на посадах, віднесених до відповідних категорій посад державних службовців. *(Частина одинадцята статті 21 в редакції Закону № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

Посадовим особам органів місцевого самоврядування, які в період перебування на службі в цих органах визнані інвалідами I та II груп, незалежно від причини інвалідності пенсії по інвалідності призначаються в розмірах, передбачених законодавством України про державну службу, після припинення ними служби в органах місцевого самоврядування, за наявності стажу служби в органах місцевого самоврядування чи державної служби не менше 10 років та загального трудового стажу, встановленого для призначення пенсії по інвалідності відповідно до Закону України “Про пенсійне забезпечення” (1788-12). У разі повернення зазначених осіб на службу в органи місцевого самоврядування чи на державну службу виплата пенсії відповідно

до цього Закону зупиняється до звільнення з роботи або досягнення ними граничного віку перебування на службі в органах місцевого самоврядування чи на державній службі. У цей час вони мають право на одержання пенсії, призначеної на загальних підставах. *(Частина дванадцята статті 21 в редакції Закону № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

У разі смерті особи в період перебування на службі в органах місцевого самоврядування або в період одержання пенсії у порядку, передбаченому цим Законом, непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні (при цьому дітям пенсія призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника), призначається пенсія у разі втрати годувальника в розмірі 70 відсотків заробітку годувальника на одного непрацездатного члена сім'ї та 90 відсотків – на двох і більше членів сім'ї за наявності у годувальника стажу служби в органах місцевого самоврядування чи державної служби не менше 10 років. До непрацездатних членів сім'ї належать особи, зазначені у статті 37 Закону України "Про пенсійне забезпечення" (1788-12). *(Статтю 21 доповнено частиною тринадцятою згідно із Законом № 1215-IV (1215-15) від 02.10.2003)*

Стаття 22. Обчислення стажу служби в органах місцевого самоврядування

До стажу служби в органах місцевого самоврядування зараховується період роботи на посадах, на які поширюється дія цього Закону, а також на посадах і в органах, час роботи в яких зараховується до стажу державної служби.

Розділ VI

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Стаття 23. Відповідальність за порушення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування

Особи, винні у порушенні законодавства про службу в органах місцевого самоврядування, притягуються до цивільної, адміністративної або кримінальної відповідальності згідно із законом.

Стаття 24. Відповідальність посадової особи місцевого самоврядування

Матеріальна шкода, завдана територіальній громаді незаконними рішеннями сільських, селищних, міських голів, голів районних у місті, районних та об-

ласних рад, їх заступників, керівників управлінь, відділів, інших структурних підрозділів виконавчих органів місцевого самоврядування, діями чи бездіяльністю посадових осіб місцевого самоврядування при здійсненні ними своїх повноважень, відшкодовується за рахунок місцевого бюджету в порядку, встановленому законом.

Сільські, селищні, міські, районні у місті, районні та обласні ради, сільський, селищний, міський голова, голова районної у місті, районної та обласної ради мають право зворотної вимоги (регресу) до посадової особи місцевого самоврядування, яка заподіяла шкоду територіальній громаді, у розмірах і порядку, визначених законами України та статутами територіальних громад, прийнятими відповідно до законів України.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.
2. Дія Закону України “Про державну службу” (3723-12) поширюється на органи і посадових осіб місцевого самоврядування в частині, що не суперечить Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), цьому Закону та іншим законам України, що регулюють діяльність місцевого самоврядування.

За посадовими особами місцевого самоврядування, посади яких на момент набрання чинності цим Законом було віднесено до відповідних категорій та яким присвоєно ранг згідно з пунктом 5 розділу V “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”, зберігається така сама категорія та присвоюється такий самий ранг з додержанням вимог цього Закону.

3. З набранням чинності цим Законом посадовим особам органів місцевого самоврядування присвоюються ранги на рівні тих, які вони мали відповідно до Закону України “Про державну службу”.

4. У разі переходу посадової особи органу місцевого самоврядування на державну службу рівнозначної чи нижчої категорії посад їй присвоюється ранг державного службовця на рівні рангу, який вона мала відповідно до цього Закону.

5. Визнати такими, що втратили чинність:
пункт 5 розділу V “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1997 р., № 24, ст. 170);

пункт 2 Постанови Верховної Ради України від 16 грудня 1993 року “Про введення в дію Закону України “Про державну службу” (3724-12) в частині

щодо поширення дії цього Закону на працівників органів місцевого та регіонального самоврядування (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 52, ст. 491);

друге речення частини першої статті 23 Закону України “Про державну службу” (3723-12) (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 52, ст. 490; 1999 р., № 24, ст. 208).

6. Кабінету Міністрів України протягом двох місяців з дня набрання чинності цим Законом:

привести свої нормативно-правові акти у відповідність з цим Законом;

відповідно до своєї компетенції забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;

забезпечити приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність з цим Законом.

м. Київ, 7 червня 2001 року

№ 2493-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Мета Закону

Цей Закон визначає правовий статус, порядок організації та діяльності органів самоорганізації населення.

Стаття 2. Основні терміни, використані в цьому Законі

Основні терміни, використані в цьому Законі, мають таке значення: органи самоорганізації населення – представницькі органи, що створюються жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища, міста або їх частин, для вирішення завдань, передбачених цим Законом;

власні повноваження органу самоорганізації населення – повноваження, надані відповідно до Конституції (254к/96-ВР) та законів України сільською, селищною, міською або районною у місті (у разі її створення) радою органу самоорганізації населення під час його утворення;

делеговані повноваження органу самоорганізації населення – повноваження сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, якими вона додатково наділяє орган самоорганізації населення.

Стаття 3. Поняття органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення є однією з форм участі членів територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах у вирішенні окремих питань місцевого значення.

2. Органами самоорганізації населення є будинкові, вуличні, квартальні комітети, комітети мікрорайонів, комітети районів у містах, сільські, селищні комітети.

3. Основними завданнями органів самоорганізації населення є:

1) створення умов для участі жителів у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України;

2) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг;

3) участь у реалізації соціально-економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

Стаття 4. Законодавство про органи самоорганізації населення

1. Органи самоорганізації населення діють на підставі Конституції України, цього та інших законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади (а в Автономній Республіці Крим – також нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішень Ради міністрів Автономної Республіки Крим), рішень відповідних органів місцевого самоврядування, рішень місцевого референдуму, статутів територіальних громад, розпоряджень сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі її створення) ради, виданих у межах своїх повноважень, положень про органи самоорганізації населення, рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання, які їх обрали.

2. Орган самоорганізації населення, утворений за дозволом районної у місті ради, керується у своїй діяльності також рішеннями міської ради та її виконавчого органу.

Стаття 5. Принципи організації та діяльності органу самоорганізації населення

Організація та діяльність органу самоорганізації населення ґрунтуються на принципах:

- 1) законності;
- 2) гласності;
- 3) добровільності щодо взяття окремих повноважень сільської, селищної, міської, районної в місті (у разі її створення) ради;
- 4) територіальності;
- 5) виборності;
- 6) підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед відповідними радами;
- 7) підзвітності, підконтрольності та відповідальності перед жителями, які обрали орган самоорганізації населення;
- 8) фінансової та організаційної самостійності.

Стаття 6. Право жителів обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення

1. Обирати та бути обраними до органу самоорганізації населення в порядку, визначеному цим Законом, можуть жителі, які на законних підставах проживають на відповідній території.

2. Забороняються будь-які обмеження права жителів, які проживають на відповідній території, на участь у відповідному органі самоорганіза-

ції населення залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, мовних або інших ознак.

Стаття 7. Територія, в межах якої діє орган самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення створюється за територіальною ознакою.

2. Територією, у межах якої діє орган самоорганізації населення, може бути частина території села, селища, міста, району в місті, у межах якої проживають жителі, які обрали цей орган.

3. Територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення, визначається рішенням ради, що дала дозвіл на створення:

а) сільського, селищного комітету – в межах території села, селища, якщо його межі не співпадають з межами діяльності сільської, селищної ради;

б) вуличного, квартального комітету – в межах території кварталу, кількох, однієї або частини вулиці з прилеглими провулками в місцях індивідуальної забудови;

в) комітету мікрорайону – в межах території окремого мікрорайону, житлово-експлуатаційної організації в містах;

г) будинкового комітету – в межах будинку (кількох будинків) в державному і громадському житловому фонді та фонді житлово-будівельних кооперативів;

г) комітету району в місті – в межах одного або кількох районів у місті, якщо його межі не співпадають з межами діяльності районної у місті ради.

Розділ II

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 8. Порядок ініціювання створення органу самоорганізації населення

1. З ініціативою про створення органу самоорганізації населення до сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради можуть звернутися збори (конференція) жителів за місцем проживання за умови, якщо в них брало участь (було представлено) не менше половини жителів відповідної території, які мають право голосу.

На зборах (конференції) жителів за місцем проживання обирається також ініціативна група, члени якої будуть представляти інтереси жителів – учасників зборів (конференції) у відповідній місцевій раді.

2. Рішення зборів (конференції) приймається більшістю голосів їх учасників.

3. Ініціативна група подає до сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради заяву про створення органу самоорганізації населення, протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про ініціювання створення органу самоорганізації населення із зазначенням основних напрямів діяльності створюваного органу самоорганізації населення, а також список учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, серії і номера паспорта та домашньої адреси кожного учасника зборів (конференції) жителів.

Стаття 9. Порядок надання дозволу на створення органу самоорганізації населення

1. Дозвіл на створення органу самоорганізації населення надається сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою.

2. Питання про створення органу самоорганізації населення, внесені на розгляд сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, розглядається на найближчому засіданні відповідної ради за участю членів ініціативної групи зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

У рішенні ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення мають бути обов'язково визначені його назва, основні напрями діяльності, повноваження та умови їх здійснення, територія, в межах якої має діяти орган самоорганізації населення.

3. Рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення доводиться до відома жителів у встановленому порядку.

4. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада може відмовити у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення, якщо ініціювання створення органу самоорганізації населення було здійснено з порушенням вимог, встановлених законом.

5. Рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про відмову у наданні дозволу на створення органу самоорганізації населення може бути оскаржено до суду в установленому законом порядку.

Стаття 10. Порядок обрання органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення обирається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання на основі загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування жителів, які на законних підставах проживають на відповідній території. Право голосу на виборах мають жителі, які досягли на день їх проведення вісімнадцяти років. Не мають права голосу жителі, яких визнано судом недієздатними. Загальний склад органу самоорганізації населення визначається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання.

2. Організація проведення зборів (конференції) жителів за місцем проживання, як правило, покладається на виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради.

3. Орган самоорганізації населення обирається у складі керівника, заступника (заступників) керівника, секретаря, інших членів. Обраними до складу органу самоорганізації населення вважаються особи, які одержали більше половини голосів учасників зборів (конференції) жителів за місцем проживання.

4. Члени органу самоорганізації населення можуть бути достроково відкликані за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання, що утворили даний орган.

5. Переобрання органу самоорганізації населення, відкликання, обрання окремих його членів замість вибулих чи зміна кількісного складу органу самоорганізації населення здійснюється зборами (конференцією) жителів за місцем проживання в порядку, встановленому цією статтею.

Стаття 11. Термін повноважень органу самоорганізації населення

Орган самоорганізації населення обирається терміном на строк повноважень відповідної ради, якщо інше не передбачено рішенням ради чи положенням про орган самоорганізації населення.

Стаття 12. Положення про орган самоорганізації населення

1. Збори (конференція) жителів на підставі рішення сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради про створення органів самоорганізації населення відповідно до Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, актів та рішень відповідних органів місцевого самоврядування затверджують Положення про орган самоорганізації населення (далі – Положення).

2. У Положенні зазначаються:

1) назва та юридична адреса органу самоорганізації населення;

2) основні завдання та напрями діяльності органу самоорганізації населення;

- 3) права і обов'язки членів органу самоорганізації населення;
- 4) територія, у межах якої діє орган самоорганізації населення;
- 5) строк повноважень органу самоорганізації населення та порядок їх дострокового припинення;
- 6) порядок використання коштів та іншого майна, порядок звітності;
- 7) порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення;
- 8) інші питання, пов'язані з діяльністю органу самоорганізації населення.

3. Контроль за додержанням органом самоорганізації населення Положення про нього покладається на раду та її виконавчий орган, який здійснює реєстрацію органу самоорганізації населення.

Стаття 13. Легалізація органу самоорганізації населення

1. Легалізація органу самоорганізації населення є обов'язковою і здійснюється шляхом його реєстрації або повідомлення про заснування.

У разі реєстрації орган самоорганізації населення набуває статусу юридичної особи.

2. Реєстрація органу самоорганізації населення здійснюється виконавчим комітетом відповідної ради (далі – реєструючий орган).

3. Для реєстрації органу самоорганізації населення уповноважені зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представники подають до реєструючого органу заяву.

До заяви про реєстрацію органу самоорганізації населення додаються:

1) копія рішення відповідної ради про надання дозволу на створення органу самоорганізації населення;

2) протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання з рішеннями про обрання членів органу самоорганізації населення та його персональний склад, про затвердження Положення, про обрання уповноважених представників для проведення реєстрації органу самоорганізації населення;

3) Положення, затверджене зборами (конференцією) жителів за місцем проживання, – у двох примірниках;

4) персональний склад членів органу самоорганізації населення із зазначенням прізвищ, імені та по батькові, року народження, місця проживання.

4. Заява про реєстрацію органу самоорганізації населення розглядається реєструючим органом у місячний термін з дня подання всіх необхідних документів відповідно до вимог цього Закону.

5. Реєструючий орган може проводити перевірку відомостей, що містяться в поданих на реєстрацію документах.

6. За результатами розгляду заяви приймається рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації.

7. Підставою для відмови у реєстрації є обрання органу самоорганізації населення з порушенням вимог Конституції України (254к/96-ВР), цього Закону, Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР) та інших нормативно-правових актів.

8. Про результати розгляду заяви реєструючий орган у 10-денний термін з дня прийняття рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації повідомляє уповноважених зборами (конференцією) жителів за місцем проживання їх представників.

9. Рішення про відмову у реєстрації органу самоорганізації населення може бути оскаржено у встановленому законом порядку до суду.

10. У разі внесення змін до Положення до реєструючого органу подаються:

заява, підписана керівником органу самоорганізації населення;

протокол зборів (конференції) жителів за місцем проживання про затвердження змін до Положення, текст змін.

11. Органи самоорганізації населення можуть легалізувати своє існування шляхом письмового повідомлення відповідного виконавчого комітету сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради.

12. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради затверджує методичні рекомендації порядку здійснення легалізації органів самоорганізації населення, а також надає необхідну організаційну та правову допомогу органам самоорганізації населення у проведенні їх легалізації.

Розділ III

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 14. Власні повноваження органу самоорганізації населення

1. Органу самоорганізації населення у межах території його діяльності під час його утворення можуть надаватися такі повноваження:

1) представляти разом з депутатами інтереси жителів будинку, вулиці, мікрорайону, села, селища, міста у відповідній місцевій раді та її органах, місцевих органах виконавчої влади;

2) сприяти додержанню Конституції та законів України, реалізації актів Президента України та органів виконавчої влади, рішень місцевих рад та їх виконавчих органів, розпоряджень сільського, селищного, міського

голови, голови районної у місті (у разі її створення) ради, рішень, прийнятих місцевими референдумами;

3) вносити у встановленому порядку пропозиції до проектів місцевих програм соціально-економічного і культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць та проектів місцевих бюджетів;

4) організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, проведення робіт з благоустрою, озеленення та утримання в належному стані садиб, дворів, вулиць, площ, парків, кладовищ, братських могил, обладнанні дитячих і спортивних майданчиків, кімнат дитячої творчості, клубів за інтересами тощо; з цією метою можуть створюватися тимчасові або постійні бригади, використовуватися інші форми залучення населення;

5) організовувати на добровільних засадах участь населення у здійсненні заходів щодо охорони пам'яток історії та культури, ліквідації наслідків стихійного лиха, будівництві і ремонті шляхів, тротуарів, комунальних мереж, об'єктів загального користування із дотриманням встановленого законодавством порядку проведення таких робіт;

6) здійснювати контроль за якістю надаваних громадянам, які проживають у жилих будинках на території діяльності органу самоорганізації населення, житлово-комунальних послуг та за якістю проведених у зазначених жилих будинках ремонтних робіт;

7) надавати допомогу навчальним закладам, закладам та організаціям культури, фізичної культури і спорту у проведенні культурно-освітньої, спортивно-оздоровчої та виховної роботи серед населення, розвитку художньої творчості, фізичної культури і спорту; сприяти збереженню культурної спадщини, традицій народної культури, охороні пам'яток історії та культури, впровадженню в побут нових обрядів;

8) організовувати допомогу громадянам похилого віку, інвалідам, сім'ям загиблих воїнів, партизанів та військовослужбовців, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям, а також самотнім громадянам, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, вносити пропозиції з цих питань до органів місцевого самоврядування;

9) надавати необхідну допомогу органам пожежного нагляду в здійсненні протипожежних заходів, організовувати вивчення населенням правил пожежної безпеки, брати участь у здійсненні громадського контролю за додержанням вимог пожежної безпеки;

10) сприяти відповідно до законодавства правоохоронним органам у забезпеченні ними охорони громадського порядку;

11) розглядати звернення громадян, вести прийом громадян;

12) вести облік громадян за віком, місцем роботи чи навчання, які мешкають у межах території діяльності органу самоорганізації населення;

13) сприяти депутатам відповідних місцевих рад в організації їх зустрічей з виборцями, прийому громадян і проведенні іншої роботи у виборчих округах;

14) інформувати громадян про діяльність органу самоорганізації населення, організувати обговорення проектів його рішень з найважливіших питань.

2. Орган самоорганізації населення набуває власних повноважень з дня його легалізації в порядку, встановленому статтею 13 цього Закону.

3. Орган самоорганізації населення, як правило, не може бути позбавлений власних повноважень до припинення його діяльності в установленому законом порядку, крім випадків, передбачених статтею 26 цього Закону.

4. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада передає органу самоорганізації населення відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для реалізації зазначених повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Стаття 15. Делеговані повноваження сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради

1. Сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада може додатково наділяти частиною своїх повноважень орган самоорганізації населення з одночасною передачею йому додаткових коштів, а також матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

2. Сільська, селищна, міська або районна у місті (у разі її створення) рада не може делегувати органу самоорганізації населення повноваження, віднесені законами України до виключної компетенції місцевої ради.

3. За рішенням сільської, селищної, міської або районної у місті (у разі її створення) ради орган самоорганізації населення може бути достроково позбавлений повноважень, делегованих йому цією радою.

4. Якщо рішення ради про наділення органу самоорганізації населення повноваженням відповідної ради не забезпечене фінансами і майном, збори (конференція) жителів за місцем проживання, на яких обирався цей орган, можуть на цій підставі звернутися до відповідної ради про виключення такого повноваження з числа делегованих органу самоорганізації населення.

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ОСНОВА ОРГАНУ
САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ**

Стаття 16. Фінансова основа органу самоорганізації населення

1. Фінансовою основою діяльності органу самоорганізації населення є:

кошти відповідного місцевого бюджету, які надаються йому сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою для здійснення наданих органу самоорганізації населення повноважень; добровільні внески фізичних і юридичних осіб; інші надходження, не заборонені законодавством.

2. Орган самоорганізації населення самостійно використовує фінансові ресурси, отримані з місцевого бюджету, на цілі та в межах, визначених відповідною радою.

Стаття 17. Матеріальна основа діяльності органу самоорганізації населення

Матеріальною основою діяльності органу самоорганізації населення є майно, передане йому радою в оперативне управління.

Орган самоорганізації населення для виконання своїх повноважень користується майном згідно з його призначенням.

Розділ V

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ САМООРГАНІЗАЦІЇ
НАСЕЛЕННЯ**

Стаття 18. Гласність роботи і підзвітність органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення інформує населення про своє місцезнаходження, час роботи і прийом громадян.

2. Орган самоорганізації населення не рідше одного разу на рік звітує про свою діяльність на зборах (конференції) жителів за місцем проживання.

3. Громадяни, які проживають на території дії органу самоорганізації населення, мають право знайомитися з його рішеннями, а також отримувати засвідчені секретарем цього органу копії рішень, прийнятих органом самоорганізації населення.

Стаття 19. Організація роботи органу самоорганізації населення

1. Формою роботи органу самоорганізації населення є засідання.
2. Засідання органу самоорганізації населення скликаються його керівником або заступником керівника в міру необхідності, але не рідше одного разу на квартал.
3. Порядок позачергового скликання засідання органу самоорганізації населення визначається Положенням про цей орган.
4. Засідання органу самоорганізації населення є правомочним, якщо в ньому бере участь більше половини його загального складу.
5. Для забезпечення роботи орган самоорганізації населення може утворювати комісії, робочі групи, інші свої органи в порядку, визначеному Положенням про цей орган.

Стаття 20. Рішення органу самоорганізації населення

1. Орган самоорганізації населення з питань, віднесених до його повноважень, може приймати рішення організаційно-розпорядчого характеру.
2. Рішення органу самоорганізації населення вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало більше половини загального складу цього органу.
3. Рішення органу самоорганізації населення, що не відповідають чинному законодавству або прийняті з питань, не віднесених до його повноважень, зупиняються відповідною сільською, селищною, міською, районною у місті (у разі її створення) радою з одночасним зверненням до суду про скасування такого рішення.

Стаття 21. Правовий статус членів органу самоорганізації населення

1. Члени органу самоорганізації населення виконують свої обов'язки на громадських засадах.
2. За рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання керівник і секретар цього органу можуть працювати в ньому на постійній основі з оплатою їх праці за рахунок коштів, переданих органу самоорганізації населення.

Стаття 22. Повноваження керівника органу самоорганізації населення

1. Керівник органу самоорганізації населення – особа, яка обирається зборами (конференцією) жителів за місцем проживання та очолює орган самоорганізації населення і наділена відповідними повноваженнями у здійсненні організаційно-розпорядчих функцій в порядку, передбаченому Положенням про цей орган.

2. Керівник органу самоорганізації населення:

1) організовує роботу цього органу;

2) скликає і проводить його засідання;

3) організовує виконання рішень органу самоорганізації населення;

4) є розпорядником коштів, підписує рішення та інші документи органу самоорганізації населення;

5) представляє цей орган у відносинах з фізичними і юридичними особами;

6) виконує доручення органу самоорганізації населення;

7) здійснює інші повноваження, визначені цим та іншими законами України, а також прийнятим відповідно до них Положенням.

3. У разі відсутності керівника органу самоорганізації населення або неможливості виконання ним своїх обов'язків з інших причин його повноваження виконує заступник керівника або секретар в порядку і межах, передбачених Положенням.

Стаття 23. Повноваження секретаря органу самоорганізації населення

1. Секретар органу самоорганізації населення:

1) організовує підготовку засідання органу самоорганізації населення та питань, що виносяться на його розгляд;

2) забезпечує ведення діловодства;

3) забезпечує своєчасне доведення до відповідних підприємств, установ та організацій і фізичних осіб рішень органу самоорганізації населення;

4) контролює виконання рішень органу самоорганізації населення;

5) виконує інші передбачені Положенням обов'язки.

2. У разі відсутності керівника органу самоорганізації населення та його заступника або неможливості виконання ними своїх обов'язків з інших причин повноваження керівника цього органу в порядку і межах, передбачених Положенням, виконує секретар.

Розділ VI

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ТА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ОРГАНІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Стаття 24. Контроль за фінансовою діяльністю органу самоорганізації населення

Контроль за фінансовою діяльністю органу самоорганізації населення в межах своїх повноважень здійснюють:

- 1) сільська, селищна, міська, районна у місті (у разі її створення) рада та її виконавчі органи;
- 2) виконавчий комітет, який здійснив реєстрацію органу самоорганізації населення;
- 3) збори (конференція) жителів за місцем проживання;
- 4) органи державної влади.

Стаття 25. Дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення

1. Повноваження органу самоорганізації населення можуть бути достроково припинені у разі:

- 1) невиконання рішень сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, її виконавчого комітету – за рішенням відповідної сільської, селищної, міської, районної у місті (у разі її створення) ради, яка дала дозвіл на його створення;
- 2) невиконання рішень зборів (конференції) жителів за місцем проживання або невиконання своїх повноважень, а також саморозпуску – за рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання;
- 3) порушення Конституції (254к/96-ВР) і законів України, інших актів законодавства – за рішенням суду.

2. Орган самоорганізації населення припиняє свої повноваження також у разі перебудови або реорганізації будинків, вулиць, кварталів, мікрорайонів, районів у містах, сіл, селищ, у межах яких вони діють, якщо така перебудова, реорганізація пов'язана з відселенням (переселенням) жителів, які брали участь у зборах (конференції), що заснували цей орган.

3. Дострокове припинення повноважень органу самоорганізації населення тягне за собою припинення діяльності цього органу.

Стаття 26. Порядок припинення діяльності органу самоорганізації населення

1. Діяльність органу самоорганізації населення припиняється відповідно до цього Закону та його Положення.

2. У разі припинення діяльності органу самоорганізації населення фінансові ресурси та майно повертаються відповідній сільській, селищній, міській, районній у місті (у разі її створення) раді, що дала згоду на утворення зазначеного органу самоорганізації населення.

**ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОРГАНИ
САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ**

Стаття 27. Гарантії діяльності органу самоорганізації населення

1. Органи місцевого самоврядування сприяють здійсненню органами самоорганізації населення їхніх повноважень і координують їх діяльність.

2. Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність органу самоорганізації населення, крім випадків, передбачених законом.

3. Члени органу самоорганізації населення мають право брати участь у засіданнях відповідних місцевих рад та їх виконавчих органів, що стосуються їх діяльності, а також при розгляді питань, ініційованих органом самоорганізації населення, з правом дорадчого голосу.

Стаття 28. Відповідальність органу самоорганізації населення та його посадових осіб за порушення законодавства

1. Рішення, дії та бездіяльність органів самоорганізації населення та їх членів можуть бути оскаржені до відповідної ради або до суду.

2. Прийняття органом самоорганізації населення рішень, що суперечать Конституції і законам України, актам законодавства, Положенню про цей орган та іншим рішенням ради, її виконавчого органу, розпорядженням сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті (у разі її створення) ради, а також рішенням зборів (конференції) жителів за місцем проживання, місцевого референдуму, може бути підставою для припинення діяльності органу самоорганізації населення або позбавлення його повноважень.

Стаття 29. Відповідальність за порушення законодавства про органи самоорганізації населення

Особи, винні в порушенні законодавства про органи самоорганізації населення, несуть відповідальність згідно з законом.

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

2. Сільським, селищним, міським, районним у місті (у разі їх створення) радам протягом шести місяців з дня набрання чинності цим Законом забезпечити перереєстрацію існуючих органів самоорганізації населення в порядку, встановленому цим Законом.

3. Кабінету Міністрів України у чотиримісячний термін з дня набрання чинності цим Законом:

1) підготувати пропозиції щодо внесення змін до законів України, що впливають з цього Закону;

2) привести акти Кабінету Міністрів України у відповідність з цим Законом.

4. Визнати такими, що втрачають чинність з дня набрання чинності цим Законом:

Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 17 жовтня 1975 року “Про затвердження Положення про громадські селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, домові комітети в Українській РСР” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1975 р., № 44, ст. 479);

Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 7 січня 1981 року “Про внесення змін і доповнень до Положення про громадські селищні, сільські, вуличні, квартальні, дільничні, домові комітети в Українській РСР” (Відомості Верховної Ради УРСР, 1981 р., № 3, ст. 36).

м. Київ, 11 липня 2001 року
№ 2625-III

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО СТАТУС ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2002, № 40, ст. 290)

*(Із змінами, внесеними згідно із Законами
№ 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003
№ 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

Цей Закон відповідно до Конституції України (254к/96-ВР), Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), інших законів України визначає правовий статус депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі – місцева рада) як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради, встановлює гарантії депутатської діяльності та порядок відкликання депутата місцевої ради.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Законодавство про статус депутатів місцевих рад

Статус депутата місцевої ради визначається Конституцією України (254к/96-ВР), цим Законом та іншими законами України.

Стаття 2. Депутат місцевої ради – представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу

1. Депутат сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради (далі – депутат місцевої ради) є представником інтересів територіальної громади села, селища, міста чи їх громад, який відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) і Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” (14/98-ВР) обирається на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на чотири роки.

2. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу зобов'язаний виражати і захищати інтереси відповідної територіальної громади та її частини – виборців свого виборчого округу, виконувати їх доручення в межах своїх повноважень, наданих законом, брати активну участь у здійсненні місцевого самоврядування.

Стаття 3. Депутат місцевої ради – повноважний і рівноправний член відповідної ради

1. Депутат місцевої ради є повноважним і рівноправним членом відповідної ради – представницького органу місцевого самоврядування.

2. Депутат місцевої ради відповідно до цього Закону наділяється всією повнотою прав, необхідних для забезпечення його реальної участі у діяльності ради та її органів.

Стаття 4. Виникнення і строк повноважень депутата місцевої ради

1. Депутат місцевої ради набуває свої повноваження в результаті обрання його до ради відповідно до Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” (14/98-ВР).

2. Повноваження депутата місцевої ради починаються з дня відкриття першої сесії відповідної ради з моменту офіційного оголошення підсумків виборів відповідною територіальною виборчою комісією і закінчуються в день відкриття першої сесії цієї ради нового скликання, крім передбачених законом випадків дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради або ради, до складу якої його обрано.

3. Повноваження депутата місцевої ради, обраного замість того депутата, який вибув, або на повторних виборах, починаються з дня заслуховування на черговому після виборів депутата місцевої ради пленарному засіданні відповідної місцевої ради повідомлення територіальної виборчої комісії про підсумки виборів.

4. Інформація про підсумки виборів доводиться територіальною виборчою комісією до відома відповідної місцевої ради. Спори щодо набуття повноважень депутатів місцевої ради вирішуються судом.

Стаття 5. Дострокове припинення повноважень депутата місцевої ради

1. Повноваження депутата місцевої ради припиняються достроково за наявності перелічених підстав, засвідчених офіційними документами, без прийняття рішення відповідної ради у разі:

- 1) його відкликання виборцями у встановленому цим Законом порядку;
- 2) припинення його громадянства України або виїзду на постійне проживання за межі України;
- 3) обрання або призначення його на посаду, зайняття якої згідно з Конституцією України (254к/96-ВР) і законом не сумісне з виконанням депутатських повноважень;
- 4) обрання його депутатом іншої місцевої ради;
- 5) визнання його судом недієздатним або безвісно відсутнім;
- 6) набрання законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до позбавлення волі;
- 7) його смерті.

2. Повноваження депутата місцевої ради можуть припинятися достроково також за рішенням відповідної ради у зв'язку:

- 1) з набранням законної сили обвинувальним вироком суду, за яким його засуджено до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- 2) з особистою заявою депутата місцевої ради про складення ним депутатських повноважень.

3. Спори щодо дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вирішуються судом.

4. У разі дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради вибори депутата замість депутата, який вибув, проводяться відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР).

Стаття 6. Поєднання депутатської діяльності з виконанням виробничих або службових обов'язків

1. Депутат місцевої ради здійснює свої повноваження, не пориваючи з виробничою або службовою діяльністю.

2. Депутат місцевої ради, обраний секретарем сільської, селищної, міської ради, головою, заступником голови районної, обласної, районної у місті ради, працює у відповідній раді на постійній основі і не може суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, у тому числі на громадських засадах (за винятком викладацької, наукової та творчої у позаробочий час), займатися підприємницькою діяльністю, одержувати від цього прибуток, якщо інше не передбачено законом.

3. За рішенням обласної, Київської та Севастопольської міських рад депутат, обраний головою постійної комісії з питань бюджету, може працювати в раді на постійній основі.

Стаття 7. Несумісність статусу депутата місцевої ради з деякими посадами та видами діяльності

1. Депутат місцевої ради, який перебуває на посаді керівника місцевого органу виконавчої влади чи на іншій посаді, на яку поширюються вимоги Конституції (254к/96-ВР) та законів України щодо обмеження сумісництва, не може поєднувати свою службову діяльність на цій посаді з посадою сільського, селищного, міського голови, секретаря сільської, селищної, міської ради, голови та заступника голови районної у місті, районної, обласної ради, а також з іншою роботою на постійній основі в радах, їх виконавчих органах та апараті.

2. Депутат місцевої ради не може використовувати свій депутатський мандат в цілях, не пов'язаних з депутатською діяльністю.

3. Депутат місцевої ради не може мати іншого представницького мандата.

Стаття 8. Депутатська етика

1. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та член ради, здійснюючи депутатські повноваження, повинен дотримуватися таких правил депутатської етики:

- 1) керуватися загальнодержавними інтересами та інтересами територіальної громади чи виборців свого виборчого округу, від яких його обрано;
- 2) не використовувати депутатський мандат в особистих інтересах чи в корисливих цілях;
- 3) керуватися у своїй діяльності та поведінці загально визнаними принципами порядності, честі і гідності; *(Пункт 3 частини першої статті 8 в редакції Закону № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*
- 4) не розголошувати відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, яка охороняється законом, інших відомостей з питань, що розглядалися на закритих засіданнях ради чи її органів і не підлягають за їх рішенням розголошенню, та відомостей, які стосуються таємниці особистого життя депутата місцевої ради або виборця, що охороняється законом, чи стали йому відомі у зв'язку з його участю в депутатських перевітках;
- 5) не допускати образливих висловлювань, не використовувати у публічних виступах недостовірні або неперевірені відомості стосовно органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ і організацій, їх керівників та інших посадових чи службових осіб, депутатських груп, фракцій, окремих депутатів місцевих рад;
- 6) не приймати будь-яких гонорарів, подарунків, не отримувати винагород безпосередньо чи опосередковано за дії, пов'язані зі здійсненням ним депутатських повноважень.

2. Регламентом ради чи статутом відповідної територіальної громади можуть бути встановлені також інші правила депутатської етики та заходи впливу щодо тих депутатів місцевих рад, які порушують ці правила.

Стаття 9. Депутатське посвідчення та нагрудний знак депутата місцевої ради

1. Після набуття депутатом місцевої ради повноважень йому видаються посвідчення і нагрудний знак.
2. Зразки посвідчень і нагрудних знаків депутата місцевої ради, а також Положення про них затверджуються Верховною Радою України.

ДЕПУТАТ МІСЦЕВОЇ РАДИ – ПРЕДСТАВНИК ІНТЕРЕСІВ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ, ВИБОРЦІВ СВОГО ВИБОРЧОГО
ОКРУГУ

Глава 1

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ У ВИБОРЧОМУ ОКРУЗІ

Стаття 10. Обов'язки депутата місцевої ради у виборчому окрузі

1. У виборчому окрузі депутат місцевої ради зобов'язаний:

1) підтримувати зв'язок з виборцями, відповідною територіальною громадою, трудовими колективами і громадськими організаціями, які висунули його кандидатом у депутати місцевої ради, а також колективами інших підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади, розташованими на відповідній території;

2) не рідше одного разу на півріччя інформувати виборців про роботу місцевої ради та її органів, про виконання планів і програм економічного і соціального розвитку, інших місцевих програм, місцевого бюджету, рішень ради і доручень виборців;

3) брати участь у громадських слуханнях з питань, що стосуються його виборчого округу, в організації виконання рішень ради та її органів, доручень виборців, у масових заходах, що проводяться органами місцевого самоврядування на території громади або виборчого округу; *(Пункт 3 частини першої статті 10 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

4) вивчати громадську думку; вивчати потреби територіальної громади, інформувати про них раду та її органи, брати безпосередню участь у їх вирішенні;

5) визначити і оприлюднити дні, години та місце прийому виборців, інших громадян; вести регулярний, не рідше одного разу на місяць, прийом виборців, розглядати пропозиції, звернення, заяви і скарги членів територіальної громади, вживати заходів щодо забезпечення їх оперативного вирішення.

2. Депутат місцевої ради, який не виправдав довір'я виборців, може бути в будь-який час відкликаний ними у встановленому цим Законом порядку.

Стаття 11. Права депутата місцевої ради у виборчому окрузі

1. У виборчому окрузі депутат місцевої ради має право:

1) офіційно представляти виборців свого виборчого округу та інтереси територіальної громади в місцевих органах виконавчої влади, відповідних органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах і організаціях незалежно від форми власності з питань, що належать до відання органів місцевого самоврядування відповідного рівня;

2) брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях інших місцевих рад та їх органів, загальних зборах громадян за місцем проживання, засіданнях органів самоорганізації населення, що проводяться в межах території його виборчого округу;

3) порушувати перед органами і організаціями, передбаченими пунктом 1 частини першої цієї статті, та їх посадовими особами, а також керівниками правоохоронних та контролюючих органів питання, що зачіпають інтереси виборців, та вимагати їх вирішення;

4) доступу до засобів масової інформації комунальної форми власності з метою оприлюднення результатів власної депутатської діяльності та інформування про роботу ради в порядку, встановленому відповідною радою; *(Частина першу статті 11 доповнено пунктом 4 згідно із Законом № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

5) вносити на розгляд органів і організацій, передбачених пунктом 1 частини першої цієї статті, та їх посадових осіб пропозиції з питань, пов'язаних з його депутатськими повноваженнями у виборчому окрузі відповідно до закону, брати участь у їх розгляді.

2. При здійсненні депутатських повноважень депутат місцевої ради має також право:

1) на депутатське звернення, депутатський запит, депутатське запитання;

2) на невідкладний прийом;

3) вимагати усунення порушень законності і встановлення правового порядку.

3. Депутат місцевої ради є відповідальним перед виборцями свого виборчого округу і їм підзвітним. У своїй роботі у виборчому окрузі взаємодіє з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами самоорганізації населення, трудовими колективами, об'єднаннями громадян.

Глава 2

ІНДИВІДУАЛЬНІ ТА КОЛЕКТИВНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕПУТАТОМ МІСЦЕВОЇ РАДИ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ У ВИБОРЧОМУ ОКРУЗИ

Стаття 12. Розгляд депутатом місцевої ради пропозицій, заяв і скарг громадян

1. Депутат місцевої ради розглядає пропозиції, заяви і скарги громадян, які надійшли до нього, вживає заходів до їх своєчасного, обґрунтованого вирішення; вивчає причини, які породжують скарги громадян, і вносить свої пропозиції щодо їх усунення до органів місцевого самоврядування, до місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян; систематично веде прийом громадян.

2. Депутат місцевої ради може направляти одержані ним пропозиції, заяви і скарги до відповідних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, об'єднань громадян, якщо вирішення питань належить до їх повноважень, які зобов'язані розглянути їх відповідно до закону і про результати повідомити заявника, а також депутата місцевої ради.

3. Депутат місцевої ради в межах своїх повноважень здійснює контроль за розглядом відповідними органами підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, органами об'єднань громадян надісланих ним пропозицій, заяв, скарг виборців.

4. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації державної і комунальної форм власності, їх посадові особи зобов'язані сприяти депутатіві місцевої ради в організації прийому громадян, розгляді їх пропозицій, заяв, скарг, у створенні інших необхідних для його депутатської діяльності умов.

Стаття 13. Депутатське звернення

1. Депутатське звернення – викладена в письмовій формі вимога депутата місцевої ради з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю, до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також керівників правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, здійснити певні дії, вжити заходів чи дати офіційне роз'яснення з питань, віднесених до їх компетенції.

2. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, а також керівники правоохоронних та контролюючих органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, до яких звернувся депутат місцевої ради, зобов'язані у десятиденний строк розглянути порушене ним питання та надати йому відповідь, а в разі необхідності додаткового вивчення чи перевірки дати йому відповідь не пізніш як у місячний строк.

3. Якщо депутатське звернення з об'єктивних причин не може бути розглянуто у встановлений строк, депутату місцевої ради зобов'язані письмово повідомити про це з обґрунтуванням мотивів необхідності продовження строку розгляду.

4. Депутат місцевої ради може взяти участь у розгляді свого звернення, про що місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, повинні йому повідомити завчасно, але не пізніш як за п'ять календарних днів.

5. Якщо депутат місцевої ради не задоволений результатами розгляду свого звернення або якщо місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, ухиляються від вирішення порушеного у зверненні питання у встановлений строк, він має право внести депутатський запит відповідно до статті 22 цього Закону.

Стаття 14. Право депутата місцевої ради на невідкладний прийом та на одержання необхідної інформації

1. Депутат місцевої ради на території відповідної ради має право на невідкладний прийом посадовими особами місцевих органів виконавчої влади,

органів місцевого самоврядування, керівниками підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, з питань депутатської діяльності.

2. Посадові особи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, розташованих на території відповідної ради, на звернення депутата місцевої ради надають йому довідкові матеріали та іншу інформацію, необхідні для здійснення депутатських повноважень.

3. Порядок відвідування депутатом місцевої ради підприємств, установ і організацій, діяльність яких пов'язана з державною або іншою таємницею, що охороняється законом, встановлюється відповідними нормативно-правовими актами.

Стаття 15. Право депутата місцевої ради вимагати усунення порушення законності

1. Депутат місцевої ради як представник інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу у разі виявлення порушення прав та законних інтересів громадян або інших порушень законності має право вимагати припинення порушень, а в необхідних випадках звернутися до відповідних місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також до правоохоронних і контролюючих органів та їх керівників з вимогою вжити заходів щодо припинення порушень законності.

2. У разі виявлення порушення законності депутат місцевої ради має право на депутатське звернення до керівників відповідних правоохоронних чи контролюючих органів.

3. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян, керівники підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, до яких звернувся депутат місцевої ради, зобов'язані негайно вжити заходів до усунення порушення, а в разі необхідності – до притягнення винних до відповідальності з наступним інформуванням про це депутата місцевої ради.

4. У разі невжиття відповідних заходів посадові особи місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та керівники правоохоронних і контролюючих органів, до яких звернувся депутат місцевої ради, несуть адміністративну або кримінальну відповідальність, встановлену законом.

Стаття 16. Звіти депутата місцевої ради перед виборцями та зустрічі з ними

1. Депутат місцевої ради періодично, але не рідше одного разу на рік, зобов'язаний звітувати про свою роботу перед виборцями відповідного виборчого округу, об'єднаннями громадян. Рада визначає орієнтовні строки проведення звітів депутатів місцевої ради перед виборцями.
2. Звіт депутата місцевої ради повинен містити відомості про його діяльність у раді та в її органах, до яких його обрано, а також про його роботу у виборчому окрузі, про прийняті радою та її органами рішення, про хід їх виконання, про особисту участь в обговоренні, прийнятті та в організації виконання рішень ради, її органів, а також доручень виборців свого виборчого округу.
3. Звіт депутата місцевої ради може бути проведено в будь-який час на вимогу зборів виборців за місцем проживання, трудової діяльності або навчання, а також органів самоорганізації населення.
4. Депутат місцевої ради не пізніше як за сім днів повідомляє виборців про час і місце проведення звіту через місцеві засоби масової інформації або в інший спосіб.
5. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій державної і комунальної форм власності зобов'язані сприяти депутатам місцевих рад в організації їх звітів (зустрічей) перед (з) виборцями шляхом надання приміщень, інформаційних та інших довідкових матеріалів, необхідних депутату місцевої ради, на прохання депутата здійснювати інші заходи, пов'язані з проведенням його звіту (зустрічі) перед (з) виборцями, у тому числі сприяти оповіщенню виборців про час і місце його (її) проведення. Рішення з питань організації звітів (зустрічей) депутата з виборцями приймається на засіданні місцевої ради. *(Частина п'ята статті 16 в редакції Закону № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*
6. Депутат місцевої ради інформує раду та її виконавчі органи про результати обговорення його звіту, зауважень і пропозицій, висловлених виборцями на адресу ради та її органів, а також про доручення, дані депутатові у зв'язку з його депутатською діяльністю.

7. Витрати, пов'язані з проведенням звітів депутатів місцевої ради перед виборцями та їх зустрічей з ними, здійснюються за рахунок відповідних місцевих бюджетів у межах затверджених на ці цілі видатків.

8. Звіти і зустрічі депутатів місцевої ради з виборцями висвітлюються засобами масової інформації.

Стаття 17. Доручення виборців

1. Виборці можуть давати своєму депутатові місцевої ради доручення на зборах під час його звітів чи зустрічей з питань, що впливають з потреб відповідного виборчого округу чи територіальної громади в цілому.

2. Доручення виборців не повинні суперечити законодавству України, а їх виконання має належати до відання місцевих рад та їх органів.

3. Доручення виборців депутатові місцевої ради має бути підтримане більшістю учасників зборів.

4. Доручення виборців, виконання яких потребує прийняття відповідною радою або її виконавчим органом рішення, фінансових або інших матеріальних витрат, доводяться депутатом місцевої ради до відома відповідної ради або її органів.

5. Рада та її органи аналізують доручення виборців, дані депутатам місцевої ради, та з урахуванням матеріальних, в тому числі і фінансових, можливостей приймають відповідні рішення щодо їх реалізації. Рішення з цих питань доводяться до відома депутатів місцевої ради та територіальної громади.

6. Доручення виборців враховуються при розробці планів і програм економічного та соціального розвитку відповідної території, місцевих економічних програм, складанні бюджету, а також при підготовці рішень з інших питань. *(Статтю 17 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

7. Депутат місцевої ради бере участь в організації виконання доручень виборців як одноособово, так і в складі постійних і тимчасових комісій ради або в складі утвореної з цією метою депутатської групи, може залучати до їх виконання органи самоорганізації населення, а також виборців відповідного виборчого округу.

8. Контроль за виконанням доручень виборців здійснюється відповідними радами, їх органами та депутатами місцевих рад. Органи, які в межах своїх повноважень забезпечують реалізацію доручень виборців, один раз на рік інформують раду про хід їх виконання.

9. Депутат місцевої ради періодично інформує своїх виборців про результати розгляду радою та її виконавчими органами доручень виборців та особисту участь в організації їх виконання.

Розділ III

ДЕПУТАТ МІСЦЕВОЇ РАДИ – ПОВНОВАЖНИЙ ЧЛЕН РАДИ

Глава 1

ПОВНОВАЖЕННЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ У РАДІ

Стаття 18. Обов'язки депутата місцевої ради у раді та її органах

Депутат місцевої ради зобов'язаний:

- 1) додержуватися Конституції (254к/96-ВР) та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, регламенту ради та інших нормативно-правових актів, що визначають порядок діяльності ради та її органів;
- 2) брати участь у роботі ради, постійних комісій та інших її органів, до складу яких він входить, всебічно сприяти виконанню їх рішень;
- 3) виконувати доручення ради, її органів, сільського, селищного, міського голови чи голови ради; інформувати їх про виконання доручень.

Стаття 19. Права депутата місцевої ради у раді та її органах

1. Депутат місцевої ради користується правом ухвального голосу з усіх питань, що розглядаються на засіданнях ради та її органів, до складу яких він входить. Депутат місцевої ради набуває права ухвального голосу з моменту визнання його повноважень.

Кожний депутат місцевої ради у раді та її органах, до складу яких він входить, має один голос. Депутат місцевої ради, який не входить до складу від-

повідного органу ради, може брати участь у його роботі з правом дорадчого голосу.

2. Депутат місцевої ради має право:

- 1) обирати і бути обраним до органів відповідної ради;
- 2) офіційно представляти виборців у відповідній раді та її органах;
- 3) пропонувати питання для розгляду їх радою та її органами;
- 4) вносити пропозиції і зауваження до порядку денного засідань ради та її органів, порядку розгляду обговорюваних питань та їх суті;
- 5) вносити на розгляд ради та її органів пропозиції з питань, пов'язаних з його депутатською діяльністю;
- 6) вносити на розгляд ради та її органів проекти рішень з питань, що належать до їх відання, поправки до них;
- 7) висловлюватися щодо персонального складу утворюваних радою органів і кандидатур посадових осіб, які обираються, призначаються або затверджуються радою;
- 8) порушувати питання про недовіру сільському, селищному, міському голові, розпуск органів, утворених радою, та звільнення посадових осіб місцевого самоврядування;
- 9) брати участь у дебатах, звертатися із запитам, ставити запитання доповідачам, співдоповідачам, головуючому на засіданні;
- 10) вносити пропозиції про заслуховування на пленарному засіданні ради звіту чи інформації будь-якого органу або посадової особи, підзвітних чи підконтрольних раді, а також з питань, що віднесені до компетенції ради, інших органів і посадових осіб, які діють на її території;
- 11) порушувати в раді та її органах питання про необхідність перевірки роботи підзвітних та підконтрольних раді органів, підприємств, установ, організацій;
- 12) виступати з обґрунтуванням своїх пропозицій та з мотивів голосування, давати довідки;

13) ознайомлюватися з текстами виступів у стенограмах чи протоколах засідань ради та її органів до їх опублікування;

14) оголошувати на засіданнях ради та її органів тексти звернень, заяв, пропозицій громадян або їх об'єднань, якщо вони мають суспільне значення;

15) об'єднуватися з іншими депутатами місцевої ради в депутатські групи, фракції, які діють відповідно до регламенту ради.

3. Депутат місцевої ради може передати головуючому тексти свого невіголошеного виступу, пропозицій і зауважень з обговорюваного питання для включення до протоколу засідання ради або її органу, в якому він бере участь.

4. Порядок реалізації зазначених прав депутатів місцевих рад визначається цим Законом, іншими законами України, які регулюють діяльність місцевих рад та їх органів, а також регламентом відповідної ради.

Глава 2

СЕСІЙНІ ТА ПОЗАСЕСІЙНІ ФОРМИ РОБОТИ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ У РАДІ ТА ЇЇ ОРГАНАХ

Стаття 20. Участь депутата в сесіях місцевої ради та засіданнях її органів

1. На сесіях місцевої ради депутати місцевої ради на основі колективного і вільного обговорення розглядають і вирішують питання, віднесені до відання відповідної ради.

2. Депутат місцевої ради, крім секретаря ради, голови районної у місті, районної, обласної ради та їх заступників, повинен входити до складу однієї з постійних комісій, що утворюються радою.

Депутат місцевої ради за дорученням відповідної ради або постійної комісії, до складу якої його обрано, бере безпосередню участь у підготовці питань для розгляду на сесіях ради та засіданнях постійної комісії.

3. Депутат місцевої ради зобов'язаний бути присутнім на пленарних засіданнях ради, засіданнях постійної комісії та інших органів ради, до складу

яких він входить. У разі неможливості бути присутнім на засіданні депутат місцевої ради повідомляє про це особу, яка очолює відповідний орган.

4. Рада, до якої обрано депутата, має право заслуховувати його звіти про виконання рішень ради, на пленарних засіданнях періодично інформує депутатів місцевої ради про хід виконання рішень, прийнятих радою, реалізацію пропозицій і зауважень, внесених ними, а також з інших важливих питань діяльності ради та її органів.

5. У разі пропуску депутатом протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, членом якої він є, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів відповідна рада може звернутися до виборців з пропозицією про відкликання такого депутата у встановленому законом порядку.

Стаття 21. Депутатський запит і депутатське запитання

1. Депутатський запит – це підтримана радою вимога депутата місцевої ради до посадових осіб ради і її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, які розташовані або зареєстровані на відповідній території, а депутата міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації, його заступників, керівників відділів і управлінь з питань, які віднесені до відання ради.

2. Депутатське запитання – це засіб одержання депутатом місцевої ради інформації або роз'яснення з тієї чи іншої проблеми. Відповідь на запитання може бути оголошено на сесії ради або дано депутату місцевої ради в індивідуальному порядку. Запитання не включається до порядку денного сесії, не обговорюється і рішення по ньому не приймається.

Стаття 22. Порядок розгляду депутатського запиту

1. Депутатський запит може бути внесений депутатом місцевої ради або групою депутатів попередньо або на пленарному засіданні ради у письмовій чи усній формі. Запит підлягає включенню до порядку денного пленарного засідання ради.

2. Депутатський запит обговорюється у разі необхідності на пленарному засіданні місцевої ради.

3. Рада може зобов'язати відповідний орган подати у встановлений нею строк звіт про виконання рішення по запиту депутата місцевої ради.

4. Орган або посадова особа, до яких звернуто депутатський запит, зобов'язані у встановлений радою строк дати офіційну письмову відповідь на нього відповідній раді і депутату місцевої ради. Якщо запит з об'єктивних причин не може бути розглянуто у встановлений радою строк, то орган або посадова особа зобов'язані письмово повідомити раді та депутатові місцевої ради, який вніс запит, і запропонувати інший строк, який не повинен перевищувати один місяць з дня одержання запиту. Відповідь на запит у разі необхідності розглядається на пленарному засіданні ради.

5. Депутат місцевої ради має право дати оцінку відповіді на свій депутатський запит. За результатами відповіді на депутатський запит може бути проведено обговорення, якщо на цьому наполягає не менше 1/4 присутніх на засіданні депутатів місцевої ради. Посадових осіб, до яких звернуто запит, своєчасно інформують про дату та час обговорення відповіді на запит радою. Вони або уповноважені ними особи мають право бути присутні на цьому засіданні ради.

За результатами розгляду відповіді на депутатський запит рада приймає відповідне рішення.

Стаття 23. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами місцевої ради на сесіях ради

1. Пропозиції і зауваження, висловлені депутатами місцевої ради на сесіях ради або передані в письмовій формі головуючому на її пленарних засіданнях, розглядаються радою або за її дорученням постійними комісіями ради чи надсилаються на розгляд підзвітним і підконтрольним органам та посадовим особам місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, керівникам відповідних підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і зауваження у строки, встановлені радою, і про результати розгляду повідомити безпосередньо депутатів місцевої ради, які внесли пропозиції чи висловили зауваження, а також відповідну раду.

2. Рада та її виконавчі органи забезпечують виконання пропозицій і зауважень депутатів місцевої ради, схвалених радою, інформують депутатів про реалізацію пропозицій і зауважень, внесених ними на сесіях рад.

Стаття 24. Право депутата місцевої ради порушувати питання про перевірку діяльності виконавчих органів ради, місцевих державних адміністрацій, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, брати участь у здійсненні контролю за виконанням рішень ради

1. Депутат місцевої ради має право порушувати в раді та її органах питання про необхідність проведення перевірок з питань, віднесених до компетенції відповідної ради, діяльності розташованих на її території підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, виконавчих органів ради, а депутати обласних, районних рад – відповідних місцевих державних адміністрацій в частині повноважень, делегованих їм обласними, районними радами, а також за дорученням ради або її органів брати участь у перевірках виконання рішень ради.

2. Депутат місцевої ради має право вносити пропозиції щодо усунення недоліків і порушень керівникам підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, і органів, діяльність яких перевірялася відповідно до частини першої цієї статті, а також органам, яким вони підпорядковані, порушувати питання про притягнення до відповідальності осіб, з вини яких сталося порушення.

У разі виявлення порушень законодавства України депутат місцевої ради звертається з цього приводу до відповідних органів державної влади.

3. Про результати перевірки та пропозицій щодо них депутат місцевої ради доповідає раді або її органу, за дорученням яких здійснювалася перевірка.

4. Депутат місцевої ради за дорученням ради бере участь у депутатських перевірках з питань, які належать до відання ради, здійсненні контролю за виконанням рішень ради.

Стаття 25. Депутатські групи

1. Для спільної роботи по здійсненню депутатських повноважень у виборчих округах депутати місцевих рад можуть на основі їх взаємної згоди об'єднуватися в депутатські групи.

2. Депутати місцевої ради об'єднуються в депутатські групи за єдністю території їх виборчих округів, спільністю проблем, які вони вирішують, або іншими ознаками.

3. Повноваження депутатських груп є похідними від повноважень депутата місцевої ради, передбачених цим Законом.

4. Членство депутата місцевої ради в депутатській групі не звільняє його від персональної відповідальності за здійснення своїх депутатських повноважень у виборчому окрузі.

Стаття 26. Порядок утворення депутатських груп

1. Депутатська група може бути утворена в будь-який час протягом строку повноважень ради даного скликання за рішенням зборів депутатів місцевої ради, які виявили бажання увійти до її складу. Депутатська група складається не менш як з трьох депутатів місцевої ради. Депутатська група в районній, міській, районній у місті, обласній, Київській та Севастопольській міських радах складається не менш як із п'яти депутатів.

2. Депутати місцевої ради, які входять до складу депутатської групи, обирають особу, яка очолює депутатську групу.

3. Депутатська група реєструється відповідною місцевою радою за поданням особи, яка очолює депутатську групу, до якого додається підписане депутатами цієї групи письмове повідомлення про сформування депутатської групи із зазначенням її назви, персонального складу та партійної належності членів групи та депутатів, які уповноважені представляти групу.

4. Депутатські групи можуть утворюватися на визначений ними період, але не більше ніж на строк повноважень відповідних рад.

5. Організація діяльності депутатських груп визначається відповідною місцевою радою.

6. Діяльність депутатської групи припиняється:

1) у разі вибуття окремих депутатів місцевої ради, внаслідок чого її чисельність стає меншою, ніж встановлено частиною першою цієї статті;

2) у разі прийняття депутатами місцевої ради, які входять до її складу, рішення про розпуск депутатської групи;

3) після закінчення строку, на який депутати місцевої ради об'єдналися в депутатську групу, або строку повноважень відповідних рад.

7. Рада сприяє діяльності зареєстрованих нею депутатських груп, координує їх роботу і може заслуховувати повідомлення про їх діяльність.

8. Інші питання діяльності депутатських груп визначаються регламентом ради.

Стаття 27. Депутатські фракції

1. Депутати місцевої ради на основі єдності поглядів або партійного членства можуть об'єднуватися у депутатські фракції з чисельністю не менше трьох депутатів у сільській, селищній та п'яти у районній, міській, районній у місті, обласній, Київській та Севастопольській міських рада. До складу депутатських фракцій можуть входити також позапартійні депутати місцевої ради, які підтримують політичну спрямованість фракцій.

2. Порядок вступу до фракції та виходу з неї визначається самою фракцією. Депутат місцевої ради може входити до складу лише однієї фракції. Рішення про об'єднання депутатів у фракцію доводиться до відома депутатів місцевої ради головуючим на пленарному засіданні ради.

3. Організація діяльності депутатських фракцій покладається на відповідного сільського, селищного, міського голову, голову відповідної місцевої ради.

4. Інші питання створення та діяльності депутатських фракцій визначаються регламентом місцевої ради.

Стаття 28. Права депутатських груп, фракцій

Депутатські групи, фракції мають право:

1) на пропорційне представництво в постійних та тимчасових комісіях ради;

2) попередньо обговорювати кандидатури посадових осіб, яких обирає, призначає чи затверджує рада;

3) на гарантований виступ свого представника на пленарному засіданні ради з кожного питання порядку денного сесії ради;

4) об'єднувати зусилля з іншими групами, фракціями для створення більшості в раді чи опозиції;

5) здійснювати інші права, передбачені законами України.

Стаття 29. Участь депутата місцевої ради в роботі інших органів місцевого самоврядування

Депутат місцевої ради має право брати участь з правом дорадчого голосу в роботі інших органів місцевого самоврядування при розгляді ними питань та прийнятті рішень, що зачіпають інтереси виборців його виборчого округу чи територіальної громади, від яких його обрано.

Розділ IV

ОСНОВНІ ГАРАНТІЇ ДЕПУТАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 30. Непорушність повноважень депутата місцевої ради. Забезпечення умов для їх здійснення

1. Депутат місцевої ради наділений усією повнотою повноважень, передбачених цим та іншими законами України. Ніхто не може обмежити повноваження депутата місцевої ради інакше як у випадках, передбачених Конституцією (254к/96-ВР) та законами України.
2. Місцеві ради та їх органи забезпечують необхідні умови для ефективного здійснення депутатами місцевих рад їх повноважень.
3. Рада та її органи сприяють депутатам місцевих рад в їх діяльності шляхом створення відповідних умов, забезпечення депутатів документами, довідково-інформаційними та іншими матеріалами, необхідними для ефективного здійснення депутатських повноважень, організують вивчення депутатами місцевих рад законодавства, досвіду роботи рад.
4. Депутат місцевої ради не несе відповідальності за виступи на засіданнях ради та її органів, за винятком відповідальності за образу чи наклеп.
5. На час виконання депутатських повноважень депутату місцевої ради надається відстрочка від призову на строкову військову чи альтернативну (невійськову) службу. У зв'язку з депутатською діяльністю депутат місцевої ради також звільняється від проходження навчальних зборів.
6. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, керівники підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, зобов'язані сприяти депутатам місцевої ради у здійсненні їх депутатських повноважень.

Стаття 31. Порядок вирішення питання про притягнення депутата місцевої ради до кримінальної відповідальності

1. Кримінальна справа стосовно депутата місцевої ради може бути порушена судом або прокурором.
2. Запобіжний захід щодо депутата місцевої ради у вигляді підписки про невиїзд або взяття під варту може застосовуватися виключно судом.
3. Про порушення кримінальної справи і застосування запобіжного заходу у вигляді підписки про невиїзд або взяття під варту стосовно депутата місцевої ради повідомляється відповідна місцева рада.

Стаття 32. Звільнення депутата місцевої ради від виробничих або службових обов'язків для виконання депутатських повноважень

1. На час сесії чи засідання постійної комісії місцевої ради, а також для здійснення депутатських повноважень в інших передбачених законом випадках депутат місцевої ради звільняється від виконання виробничих або службових обов'язків.
2. У разі здійснення депутатських повноважень у робочий час депутату місцевої ради за основним місцем роботи відшкодовуються середній заробіток та інші витрати, пов'язані з депутатською діяльністю, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Стаття 33. Охорона трудових та інших прав депутата місцевої ради

1. У разі обрання депутата місцевої ради на виборну посаду у раді, на якій він працює на постійній основі, трудовий договір з ним за попереднім місцем роботи припиняється відповідно до законодавства. Обраний на виборну посаду у відповідній раді, на якій він працює на постійній основі, депутат місцевої ради, який перебуває на службі у військових формуваннях чи правоохоронних органах держави, прикомандирується до місцевої ради із залишенням на цій службі.
2. Депутату місцевої ради, який працював у раді на постійній основі, після закінчення таких повноважень надається попередня робота (посада), а за її відсутності – інша рівноцінна робота (посада) на тому самому або, за згодою депутата, на іншому підприємстві, в установі, організації.

У разі неможливості надання відповідної роботи (посади) на період працевлаштування за колишнім депутатом місцевої ради зберігається, але не більше шести місяців, середня заробітна плата, яку він одержував на виборній посаді у раді, що виплачується з відповідного місцевого бюджету.

3. Депутат місцевої ради може бути звільнений з роботи з ініціативи власника або уповноваженого ним органу від займаної посади, виключений з навчального закладу за умови його попередження в порядку, встановленому законом. Про таке попередження відповідний власник або уповноважений ним орган письмово повідомляє не менш ніж за 15 днів відповідну місцеву раду. *(Частина третя статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

4. Час роботи депутата у місцевій раді на постійній основі зараховується до загального і безперервного стажу роботи (служби) депутата, а також стажу роботи (служби) за тією спеціальністю, за якою він працював до обрання на виборну посаду у раді.

Стаття 33-1. Підвищення професійного рівня депутатів місцевих рад

1. Депутат місцевої ради має право на підвищення своєї кваліфікації.

2. Порядок організації підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад визначає відповідна рада. *(Закон доповнено статтею 33-1 згідно із Законом № 1522-IV (1522-15) від 19.02.2004)*

Стаття 34. Право депутата місцевої ради на безплатний проїзд

Депутат місцевої ради користується на території відповідної ради правом безплатного проїзду на залізничному, автомобільному і водному транспорті незалежно від форми власності, а також на всіх видах міського пасажирського транспорту (за винятком таксі). У разі якщо вся територія відповідної ради знаходиться в межах населеного пункту, то право безплатного проїзду депутата місцевої ради поширюється на всю територію населеного пункту. Порядок та умови безплатного проїзду депутатів місцевих рад визначаються Кабінетом Міністрів України. *(Стаття 34 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

Стаття 35. Надання депутату місцевої ради інформаційної та юридичної допомоги

Відповідна рада та її виконавчі органи забезпечують депутатів місцевих рад офіційними виданнями та інформаційними матеріалами ради, організують допомогу їм з правових питань депутатської діяльності, надають можливість депутатам ознайомитися з рішеннями ради та її органів, розпорядженнями відповідної місцевої державної адміністрації, актами підприємств, установ та організацій, розташованих на відповідній території.

Стаття 36. Відповідальність за невиконання вимог закону щодо забезпечення гарантій депутатської діяльності

1. Невиконання посадовими особами вимог закону щодо забезпечення гарантій депутатської діяльності тягне за собою відповідальність згідно із законом.

2. Публічна образа депутата місцевої ради, опублікування або поширення іншим способом завідомо неправдивих відомостей про нього, а також намагання в будь-якій формі вплинути на депутата місцевої ради, членів його сім'ї з метою перешкодити депутату виконувати свої повноваження, змусити його до вчинення неправомірних дій тягне за собою відповідальність згідно з законом.

Розділ V

ВІДКЛИКАННЯ ДЕПУТАТА МІСЦЕВОЇ РАДИ

Стаття 37. Підстави для відкликання депутата місцевої ради

1. Підставами для відкликання виборцями обраного ними депутата місцевої ради можуть бути:

1) порушення депутатом місцевої ради положень Конституції (254к/96-ВР) і законів України, що встановлено судом; *(Пункт 1 частини першої статті 37 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

2) пропуск депутатом місцевої ради протягом року більше половини пленарних засідань ради або засідань постійної комісії, невиконання ним без поважних причин рішень і доручень ради та її органів;

3) невідповідність практичної діяльності депутата місцевої ради основним принципам і положенням його передвиборної програми.

(Пункт 4 частини першої статті 37 виключено на підставі Закону № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)

(Пункт 5 частини першої статті 37 виключено на підставі Закону № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)

(Частина другу статті 37 виключено на підставі Закону № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)

Стаття 38. Пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

1. Право вносити пропозиції про відкликання депутата місцевої ради до територіальної виборчої комісії належить відповідній місцевій раді, а також зборам виборців та зборам (конференціям) об'єднань громадян, їхніх місцевих осередків, які відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР) мають право висувати кандидатів у депутати і знаходяться на території відповідного виборчого округу. *(Частина перша статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

2. Рішення про внесення пропозицій щодо відкликання депутата місцевої ради приймається відповідно на:

1) пленарному засіданні місцевої ради;

2) зборах виборців, що проводяться з урахуванням вимог частин другої і третьої статті 27 Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР); *(Пункт 2 частини другої статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

3) зборах (конференціях) об'єднань громадян чи їхніх місцевих осередків у порядку, встановленому їхніми статутами, та з урахуванням вимог статті 29 Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР). *(Пункт 3 частини другої статті 38 в редакції Закону № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

3. У разі прийняття рішення щодо внесення пропозиції про відкликання депутата місцевої ради на зборах виборців, зборах (конференціях) об'єднань

громадян. Їхніх місцевих осередків створюється ініціативна група для збирання підписів виборців відповідного виборчого округу на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, затверджується її склад. *(Частина третя статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

4. Протокол зборів виборців з пропозицією про відкликання депутата місцевої ради підписується головою і секретарем цих зборів, а протокол зборів (конференції) об'єднань громадян, їхніх місцевих осередків – керівником відповідного об'єднання громадян. *(Частина четверта статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

5. Рішення ради, протокол зборів виборців, зборів (конференцій) об'єднань громадян, їхніх місцевих осередків направляються до територіальної виборчої комісії у триденний строк після їх проведення. *(Частина п'ята статті 38 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

Стаття 39. Розгляд питання про відкликання депутата місцевої ради територіальною виборчою комісією

1. Відповідна територіальна виборча комісія у п'ятиденний строк з моменту одержання протоколу зборів виборців, зборів (конференцій) об'єднань громадян, їхніх місцевих осередків з пропозицією про відкликання депутата місцевої ради розглядає це питання на своєму засіданні і приймає відповідне рішення. Про надходження пропозиції, а також про місце і час засідання, на якому вона розглядатиметься, комісія не пізніше як за три дні до засідання повідомляє відповідного депутата місцевої ради, раду, до якої його обрано, а також суб'єктів, які внесли пропозицію про відкликання депутата. *(Частина перша статті 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

2. У разі порушення порядку внесення пропозиції про відкликання депутата місцевої ради територіальна комісія може відмовити в прийомі протоколу зборів виборців, зборів (конференцій) об'єднань громадян, їхніх місцевих осередків. Копії відповідного рішення у дводенний строк після його прийняття направляються комісією депутату місцевої ради, щодо якого порушено питання про відкликання, раді, до складу якої його обрано, а також суб'єктам, що внесли пропозицію про відкликання. *(Частина друга статті 39 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

Стаття 40. Збирання підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

1. Після прийняття протоколу на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради територіальна виборча комісія видає необхідну кількість підписних листів керівнику ініціативної групи по збиранню підписів.

2. З моменту отримання ініціативною групою підписних листів збір підписів проводиться у строки:

у разі відкликання депутата сільської, селищної, міської (міста районного підпорядкування) ради – п'ять днів;

районної, міської (міста обласного підпорядкування), районної в місті ради – десять днів;

обласної, Київської, Севастопольської міської ради – місячний термін.

3. Зразок підписного листа для збирання підписів виборців на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради встановлюється відповідною територіальною виборчою комісією і повинен містити назву ради, до складу якої обрано депутата, його прізвище, ім'я, по батькові, рік обрання до ради, а також відомості про особу, яка збирає підписи (прізвище, ім'я, по батькові, місце роботи і адреса). Підписний лист має містити дані про виборців, які підтримали пропозицію про відкликання депутата місцевої ради: прізвище, ім'я, по батькові; число, місяць і рік народження; місце проживання; серію і номер паспорта або іншого документа, що посвідчує особу виборця, а також особистий підпис виборця.

4. Підписний лист заповнюється особою, яка збирає підписи, на основі даних, зазначених у паспорті або іншому документі, що посвідчує особу виборця. Правильність даних про виборця, внесених до підписного листа, і факт підтримки ним пропозиції про відкликання депутата місцевої ради засвідчується особистим підписом виборця. Кожний виборець може бути внесений лише до одного підписного листа і має право поставити лише один підпис. Збирання підписів здійснюється на суто добровільній основі.

5. У кожному підписному листі вказується загальна кількість виборців, які підтримали пропозицію про відкликання депутата місцевої ради, внесених до нього. Лист підписується особою, яка збирала підписи.

6. Заповнені підписні листи здаються у відповідну територіальну комісію ініціативною групою в порядку, встановленому комісією. Комісія перевіряє і реєструє одержані підписні листи. У разі виявлення у підписному листі порушень вимог цього Закону щодо збирання підписів комісія може визнати його недійсним. Якщо у підписних листах виявлено два або більше підписів одного громадянина, його підписи не враховуються. Не враховуються також підписи, які не є власноручними.

7. На основі одержаних підписних листів комісія не пізніше як у п'ятиденний строк після закінчення збирання підписів складає протокол про результати збирання підписів на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, який підписується головою, заступником голови, секретарем і членами територіальної комісії. Якщо на підтримку пропозиції про відкликання депутата місцевої ради зібрано підписи менше п'яти відсотків виборців відповідного виборчого округу, вона вважається відхиленою, і депутат зберігає свої повноваження.

Стаття 40-1. Агітація “за” або “проти” відкликання депутата місцевої ради та обмеження в її проведенні

1. Агітація “за” або “проти” відкликання депутата місцевої ради може проводитися на зборах, мітингах, у пресі, по радіо і телебаченню, у будь-який інший спосіб і будь-якими засобами, що не суперечать Конституції (254к/96-ВР) або законам України.

2. Участь органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також осіб, які входять до складу виборчих комісій, у проведенні агітації не дозволяється.

3. Забороняється проводити агітацію особам, які не є громадянами України.

4. У день проведення голосування щодо відкликання депутата місцевої ради будь-яка агітація забороняється.

5. При ініціюванні питання про відкликання депутата місцевої ради та проведенні агітації забороняється використовувати кошти з бюджетів усіх рівнів, позабюджетні кошти органів місцевого самоврядування, кошти державних та комунальних підприємств, організацій і установ, юридичних осіб з участю іноземного капіталу, іноземних державних, міжнародних організацій і об'єднань, а також анонімних осіб або осіб під псевдонімом. *(Закон доповнено статтею 40-1 згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

Стаття 41. Призначення голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

1. Відповідна територіальна комісія у десятиденний термін після одержання відповідного рішення ради чи складення протоколу про результати збирання підписів приймає рішення про призначення у відповідному виборчому окрузі голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, визначає день голосування. При цьому строк між днем прийняття комісією рішення про призначення голосування і днем голосування не може бути менше сорока шести і більше п'ятдесяти п'яти днів. *(Частина перша статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1314-IV (1314-15) від 20.11.2003)*

2. У разі виявлення територіальною комісією порушень цього та інших законів під час внесення пропозицій про відкликання депутата місцевої ради, збирання підписів на їх підтримку, якщо ці порушення не дали можливості виявити об'єктивну думку виборців щодо даного депутата, комісія може прийняти вмотивоване рішення про відхилення пропозиції щодо відкликання депутата.

3. Рішення територіальної комісії про призначення голосування доводиться до відома виборців відповідного виборчого округу не пізніше як на третій день після його прийняття через місцеві засоби масової інформації або в інший спосіб.

Стаття 42. Організація підготовки і проведення голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

1. Підготовка і проведення голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради здійснюється дільничними комісіями відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР) з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом. При цьому окружні комісії не утворюються, а їх функції виконує відповідна територіальна виборча комісія. Дільниці для голосування і дільничні комісії утворюються відповідно на третій і на п'ятий день після прийняття територіальною комісією рішення про призначення голосування.

2. При відкликанні депутата місцевої ради дільниці для голосування і дільничні комісії утворюються відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР).

3. Списки виборців для голосування про відкликання депутата місцевої ради, складені відповідно до Закону України "Про вибори депутатів місцевих

рад та сільських, селищних, міських голів” (14/98-ВР), подаються для загального ознайомлення за десять днів до голосування.

Стаття 43. Бюлетень для голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

1. Форма і текст бюлетеня для голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради затверджуються відповідною територіальною виборчою комісією. Комісія забезпечує виготовлення бюлетенів і постачання їх дільничним комісіям не пізніше як за десять днів до голосування.

2. В бюлетені для голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради вказуються прізвище, ім'я, по батькові депутата, рік обрання його до відповідної ради, посада (заняття), місце роботи.

Стаття 44. Форми протоколів про результати голосування та списку виборців

1. Форми протоколів дільничної та територіальної комісії про результати голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради встановлюються відповідною територіальною виборчою комісією і містять: назву ради, до складу якої обрано депутата; число, місяць і рік проведення голосування; прізвище, ім'я, по батькові депутата, про відкликання якого проводиться голосування; дані відповідно по виборчій дільниці чи виборчому округу в цілому про загальну кількість виборців; кількість виборців, які одержали виборчі бюлетені; кількість виборців, які взяли участь у голосуванні; кількість голосів, поданих “за”, і кількість голосів, поданих “проти” відкликання депутата; кількість бюлетенів, визнаних недійсними.

2. Виготовлення бланків, іншої документації, необхідної для проведення голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, і постачання їх дільничним комісіям забезпечується територіальною виборчою комісією разом з виконавчим комітетом або виконавчим апаратом цієї ради.

Стаття 45. Особливості проведення голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради і встановлення його результатів

1. Під час голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради виборець залишає в бюлетені прізвище депутата, якщо він голосує за збереження його депутатських повноважень, або викреслює його прізвище, якщо голосує за відкликання депутата.

2. Депутат місцевої ради вважається відкликаним, якщо за його відкликання проголосувало більше половини виборців, які взяли участь у голосуванні.
3. У разі рівності голосів, поданих за і проти відкликання депутата місцевої ради, його повноваження зберігаються.
4. Недійсними визнаються бюлетені для голосування невстановленого зразка, а також бюлетені, на яких відсутні підписи голови та секретаря виборчої комісії.
5. Результати голосування по виборчій дільниці розглядаються на засіданні дільничної комісії і заносяться до протоколу. Протокол підписується головою, заступником голови, секретарем і членами комісії та направляється до відповідної територіальної виборчої комісії. Порядок і строки направлення цього протоколу встановлюються територіальною виборчою комісією.
6. Територіальна виборча комісія на підставі протоколів дільничних комісій (протоколу дільничної комісії) визначає результати голосування про відкликання депутата місцевої ради і заносить їх до протоколу про результати голосування. Протокол підписується головою, заступником голови, секретарем і членами територіальної виборчої комісії. Про результати голосування територіальна виборча комісія повідомляє місцеву раду, відповідного депутата і виборців округу.

Стаття 46. Оскарження рішень виборчої комісії

Рішення, дії або бездіяльність виборчої комісії, окремих осіб, які входять до її складу, можуть бути оскаржені в порядку, встановленому статтею 22 Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” (14/98-ВР).

Стаття 47. Повторне порушення питання про відкликання депутата місцевої ради

Питання про відкликання депутата місцевої ради може бути порушено повторно у порядку, встановленому цим Законом, у будь-який час.

Стаття 48. Гарантії прав депутата місцевої ради при розгляді питання про його відкликання

1. Депутат місцевої ради має право брати участь у зборах виборців, зборах (конференціях) об'єднань громадян, засіданнях відповідної територіальної

виборчої комісії та дільничних комісій, а також у засіданнях ради та її органів при розгляді ними питань, що стосуються його відкликання.

2. Депутат місцевої ради має право давати пояснення щодо суті питань стосовно його діяльності, робити відповідні заяви на засіданнях ради та її органів, зборах виборців, зборах (конференціях) об'єднань громадян. У встановленому законодавством порядку депутат місцевої ради може використовувати для роз'яснення своєї позиції засоби масової інформації.

3. Депутат має право звернутися до місцевої ради з усною або письмовою заявою з приводу обставин, що стали підставою для порушення питання про його відкликання.

Стаття 49. Витрати, пов'язані з підготовкою і проведенням голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради

Витрати, пов'язані з підготовкою і проведенням голосування пропозиції про відкликання депутата місцевої ради, які здійснюються відповідно до цього Закону, провадяться за рахунок відповідного місцевого бюджету.

Розділ VI

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 50. Зміна статусу або припинення повноважень депутата місцевої ради у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрої

1. Статус депутата місцевої ради змінюється відповідно до зміни статусу ради, до якої його обрано, у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрої відповідної території.

2. У разі віднесення населених пунктів до категорії міст обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення на їх території припиняються повноваження депутатів місцевої ради, які були обрані від цього населеного пункту до відповідної районної, обласної чи міської ради.

3. У разі віднесення села, селища, міста до складу іншого району депутати місцевих рад, обрані від цих населених пунктів, втрачають статус депутата попередньої районної чи міської ради і набувають статусу депутата тієї районної чи міської ради, під юрисдикцію якої передано відповідні адміністративно-територіальні одиниці.

4. У разі проведення виборів до новоутворених місцевих рад на базі існуючих рад повноваження депутатів цих рад припиняються.

Розділ VII

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
2. Дія статті 31 цього Закону не поширюється на кримінальні справи та відповідні запобіжні заходи, що були відповідно порушені чи застосовані стосовно депутатів місцевих рад до набрання чинності цим Законом.
3. З дня набрання чинності цим Законом втрачає чинність Закон України “Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів” (3949-12) (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 24, ст. 180; 1995 р., № 1, ст. 4; 1997 р., № 6, ст. 49; 1998 р., № 20, ст. 102; 1999 р., № 4, ст. 35).

м. Київ, 11 липня 2002 року
№ 93-IV

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ПЕНСІЇ ЗА ОСОБЛИВІ ЗАСЛУГИ ПЕРЕД УКРАЇНОЮ”

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, № 7, ст. 71)

Верховна Рада України постановляє:

1. Внести до Закону України “Про пенсії за особливі заслуги перед Україною” (1767-14) (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 35, ст. 289; 2002 р., № 41, ст. 293) такі зміни:

1. У статті 1:

пункт 2 доповнити словами “партизанам Великої Вітчизняної війни, нагородженим медаллю “За відвагу”;

пункт 7 викласти в такій редакції:

7) “депутатам – всього чотирьох і більше скликань Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських рад, районних, районних у містах, міських рад міст обласного значення в Україні та в колишній Українській РСР”.

2. Статтю 2 викласти в такій редакції:

“Стаття 2. Для призначення пенсій за особливі заслуги особам, зазначеним у пунктах 1, 3-5 статті 1 цього Закону, створюється Комісія з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною при Кабінеті Міністрів України, Положення про яку та її склад затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Особам, зазначеним у пунктах 2, 6-8 статті 1 цього Закону, пенсії за особливі заслуги встановлюються комісіями з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, положення про які та їх склад затверджуються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Органи, що здійснюють підготовку документів для встановлення пенсій за особливі заслуги, оформлення відповідних рішень комісій з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, визначаються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Комісія з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною при Кабінеті Міністрів України розглядає скарги щодо відмови у встановленні пенсій за особливі заслуги комісіями при Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, приймає стосовно них рішення, а також встановлює порядок подання і підготовки зазначеними комісіями звітності по призначених і виплачених пенсіях”.

3. У статті 5:

у частинах другій та четвертій слово “Комісією” замінити словами “відповідними комісіями, зазначеними у статті 2 цього Закону”;

частину третю викласти в такій редакції:

“Пенсія за особливі заслуги призначається з дня звернення за встановленням пенсії, але не раніше дати набрання чинності положеннями Закону, що встановлює право на таку пенсію. Днем звернення за встановленням пенсії за особливі заслуги вважається день прийому заяви про порушення клопотання про встановлення пенсії за особливі заслуги з усіма необхідними документами. Якщо заява про встановлення пенсії за особливі заслуги надсилається поштою і при цьому подаються всі необхідні документи, то днем звернення за встановленням пенсії за особливі заслуги вважається дата, вказана на поштовому штампелі місця відправлення заяви. У разі, коли до заяви додані не всі необхідні документи, орган, що здійснює підготовку документів для встановлення пенсії за особливі заслуги, повідомляє заявнику, які документи повинні бути подані додатково. Якщо вони будуть подані не пізніше 3 місяців з дня повідомлення про необхідність подання додаткових документів, то днем звернення за встановленням пенсії за особливі заслуги вважається день прийому або відправлення заяви про встановлення такої пенсії. Пенсія виплачується, якщо пенсіонер не працює, крім випадків, коли за місцем його роботи середньомісячний дохід за минулий календарний рік не перевищував прожиткового мінімуму, визначеного для осіб, які втратили працездатність”;

у частині четвертій останнє речення викласти в такій редакції: “Перерахунок здійснюється з дати, з якої встановлений новий розмір прожиткового мінімуму”.

4. Статтю 8 доповнити частиною другою такого змісту:

“Клопотання про призначення пенсій за особливі заслуги особам, зазначеним у пунктах 2, 6-8 статті 1 цього Закону, порушуються особами, зазначеними у частині першій цієї статті, або головами районних, районних у містах державних адміністрацій та міськими головами міст обласного значення”.

5. У статті 9:

у частині першій слова “в Комісію, яка розглядає” замінити словами “у відповідні комісії, зазначені у статті 2 цього Закону, які розглядають”;

частину другу викласти в такій редакції:

“Рішення про встановлення пенсії за особливі заслуги або про відмову в її встановленні, прийняте відповідними комісіями, зазначеними у статті 2 цього Закону, повідомляється не пізніше 10 днів після його прийняття громадянам, які звернулися за встановленням пенсії за особливі заслуги, і посадовим особам, які порушили клопотання”.

6. У статті 10 слово “Комісією” замінити словами “відповідними комісіями, зазначеними у статті 2 цього Закону”.

7. У статті 11 слово “Комісії” замінити словами “відповідних комісій, зазначених у статті 2 цього Закону”.

8. У статті 17:

у пункті 3 слово “Комісією” замінити словами “відповідними комісіями, зазначеними у статті 2 цього Закону”;

абзац другий пункту 4 доповнити словами “з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною при Кабінеті Міністрів України”.

II. Цей Закон набирає чинності з 1 січня 2003 року.

м. Київ, 26 грудня 2002 року
№ 421-IV

ДЕРЖАВНА КОМІСІЯ З ПРОВЕДЕННЯ В УКРАЇНІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

КОНЦЕПЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

(Витяг)

І. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

Важливим чинником виходу із трансформаційної кризи українського суспільства є створення сучасної, ефективної системи державного управління. Необхідність формування нової системи державного управління як інструменту подолання кризи в Україні до останнього часу недооцінювалась.

Нова система державного управління в Україні має бути створена шляхом проведення адміністративної реформи.

Існуюча в Україні система державного управління залишається в цілому неефективною, вона еkleктично поєднує як інститути, що дісталися у спадок від радянської доби, так і нові інститути, що сформувалися у період незалежності України. Ця система є внутрішньо суперечливою, незавершеною, громіздкою і відірваною від людей, внаслідок чого існуюче державне управління стало гальмом у проведенні соціально-економічних і політичних реформ.

Тому зміст адміністративної реформи полягає, з одного боку, у комплексній перебудові існуючої в Україні системи державного управління всіма сферами суспільного життя. З іншого – у розбудові деяких інститутів державного управління, яких Україна ще не створила як суверенна держава.

Метою адміністративної реформи є поетапне створення такої системи державного управління, що забезпечить становлення України як високо розвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі. Її метою є також формування системи державного управління, яка стане близькою до потреб і запитів людей, а голо-

вним пріоритетом її діяльності буде служіння народів, національним інтересам. Ця система державного управління буде підконтрольною народів, прозорою, побудованою на наукових принципах і ефективною. Витрати на утримання управлінського персоналу будуть адекватними фінансово-економічному стану держави.

Для досягнення мети адміністративної реформи в ході її проведення має бути розв'язано ряд завдань:

формування ефективної організації виконавчої влади як на центральному, так і на місцевому рівнях управління;

формування сучасної системи місцевого самоврядування;

запровадження нової ідеології функціонування виконавчої влади і місцевого самоврядування як діяльності щодо забезпечення реалізації прав і свобод громадян, надання державних та громадських послуг;

організація на нових засадах державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;

створення сучасної системи підготовки та перепідготовки управлінських кадрів;

запровадження раціонального адміністративно-територіального устрою.

Адміністративна реформа має здійснюватись у кількох напрямках. Перший – це створення нової правової бази, що регламентуватиме державне управління в Україні. Другий – це формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів здійснення державного управління. Третій – це кадрове забезпечення нової системи державного управління. Четвертий – це зміцнення та формування нових фінансово-економічних основ функціонування державного управління. П'ятий – це наукове та інформаційне забезпечення системи державного управління, формування механізмів наукового та інформаційного моніторингу її функціонування.

Реформування організаційних структур виконавчої влади є найбільш складною проблемою адміністративної реформи в Україні. Після проголошення державної незалежності в Україні обсяги управлінської діяльності зросли у деяких сферах у 20-30 разів, а окремі з них (оборона, зовнішня політика) були утворені заново. Тому характерний для радянських часів метод реформування апарату управління шляхом його скорочення сьогодні не можна

розглядати як ефективний. Тут потрібен системний підхід, який дозволяє визначати оптимальні для потреб України кількість та структуру органів виконавчої влади.

Як відомо, у ході системних перетворень Україна зіткнулася з проблемами організації виконавчої влади нового типу. Існуюча структура уряду України є однією із перепон на шляху до економічного зростання. Міністерства не змогли виробити і реалізувати ефективну політику, щоб зменшити масштаби тіньової економіки, запобігти погіршенню стандартів у сфері охорони здоров'я та освіти, збільшенню нерівності у розвитку регіонів і зубожінню значної частини населення. Державна служба є неефективною, бо вона ще не повністю трансформована в інституцію, що забезпечує реалізацію державної політики.

Визначені у Концепції заходи реформування ґрунтуються на вироблених світовою практикою принципів засадах функціонування виконавчої влади у демократичній, соціальній, правовій державі, серед яких ключове значення мають такі:

пріоритетність законодавчої регламентації функцій, повноважень та порядку діяльності органів виконавчої влади;

незалежність здійснення функцій та повноважень виконавчої влади від органів законодавчої і судової влади у межах, визначених Конституцією і законами України;

здійснення внутрішнього та судового контролю за діяльністю органів виконавчої влади та їх посадових осіб, насамперед, з позиції забезпечення поваги до особи та справедливості, а також постійного підвищення ефективності державного управління;

відповідальність органів виконавчої влади, їх посадових осіб за свої рішення, дії чи бездіяльність перед громадянами, права яких були порушені;

запровадження механізму контролю за функціонуванням виконавчої влади з боку суспільства через інститути парламентської і прямої демократії, передбачаючи, що вищі посади в ключових органах виконавчої влади є політичними посадами;

принципи ефективності, відкритості та добросовісності в роботі уряду та інших органів виконавчої влади.

Реформування державної служби в Україні покликано забезпечити підбір і розстановку високопрофесійних, чесних і патріотично налаштованих кадрів апарату управління. У ході адміністративної реформи необхідно законодавчо унормувати інститут служби в органах місцевого самоврядування (муніципальної служби).

Виконавча влада, реалізуючи призначення демократичної, соціальної правової держави, створює умови для реалізації прав і свобод громадян, а також надання їм широкого кола державних, в тому числі управлінських, послуг. Держава цілеспрямовано мінімізує своє втручання в життєзабезпечення громадян і бере на себе лише ті послуги, які в даний період розвитку суспільства в змозі гарантувати і неможливо знайти на ринку послуг. Вона постійно прагне дерегулювання, тобто передачі своїх функцій механізмам ринкової саморегуляції і недержавним інституціям. Цей процес має ґрунтуватися на тому, що:

1) надання послуг з боку виконавчої влади повинно бути спрямовано на задоволення потреб особи і суспільства. Тому потрібно визначити перелік відповідних послуг, які потрібні громадянам, а також критерії оцінки якості та ефективності їх надання;

2) соціальні процеси повинні регулюватися з боку держави лише у разі, якщо це обумовлено інтересами всього суспільства. Відносини між споживачами та постачальниками товарів і послуг регулюються ринком, окрім тих випадків, коли він не може адекватно задовольнити потреби суспільства;

3) управлінські послуги повинні бути платними тільки у випадку, коли громадянин має вибір – чи користуватися цією послугою, чи ні;

4) управлінські послуги повинні надаватися, насамперед, на низових рівнях структури виконавчої влади, що забезпечить їх наближення до споживачів. У деяких випадках надання послуг на більш високому структурному рівні може бути обумовлено потребами економіки чи вимогами до якості надання послуги.

Адміністративна реформа розрахована на відносно тривалий період її реалізації і включає три етапи.

У ході підготовчого етапу реформи мають бути розроблені та офіційно схвалені Концепція адміністративної реформи та Програма здійснення адміністративної реформи. На цьому етапі розв'язуються першочергові питання,

пов'язані з поточним удосконаленням елементів існуючої системи державного управління.

На другому етапі запроваджуються організаційно-правові засади реформування ключових елементів системи державного управління.

На третьому етапі поглиблюються трансформаційні процеси, формуються нові інститути, організаційні структури та інструменти державного управління.

На всіх етапах реформи вживаються заходи щодо її законодавчого, кадрового, наукового та інформаційного забезпечення, зміцнення та оновлення нових фінансово-економічних основ державного управління.

II. СИСТЕМА ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

(...)

3. Місцеві органи виконавчої влади

Виконавчу владу на місцевому територіальному рівні, тобто в областях, районах, містах Києві та Севастополі здійснюють обласні, районні, Київська та Севастопольська міські та районні в містах Києві і Севастополі державні адміністрації. Місцеві (територіальні) органи (підрозділи) міністерств та інших ЦОВВ також здійснюють визначені законодавством функції виконавчої влади.

Правовою основою організації та діяльності місцевих органів виконавчої влади є положення статей 118 і 119 Конституції України (254/96-ВР), згідно з якими виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації, а також відповідні положення майбутніх законів “Про місцеві державні адміністрації”, “Про Кабінет Міністрів України” та “Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади”.

Метою реформування місцевих органів виконавчої влади є:

підвищення ефективності здійснення державної політики уряду на територіальному рівні;

спрямування їх діяльності на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, розширення видів державних (управлінських) послуг та підвищення їх якості;

гармонійне поєднання загальнодержавних та місцевих інтересів з урахуванням особливостей територіального розвитку;

сприяння становленню та розвитку місцевого самоврядування на основі його чіткого функціонального розмежування з повноваженнями виконавчої влади.

* * *

Місцеві державні адміністрації є єдиноначальними органами виконавчої влади загальної компетенції, що уособлюються головами місцевих державних адміністрацій. Згідно з пунктом 10 статті 106 Конституції України голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняються з посади Президентом України. При здійсненні своїх повноважень вони відповідальні перед главою держави і Кабінетом Міністрів України. Районні державні адміністрації також підзвітні та підконтрольні органам виконавчої влади вищого рівня.

Голови місцевих державних адміністрацій формують їх склад та приймають рішення, які повинні відповідати Конституції України, іншим актам законодавства.

Основними напрямками діяльності місцевих державних адміністрацій законодавчо мають бути визначені такі:

виконання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади вищого рівня;

забезпечення законності і правопорядку, додержання прав і свобод громадян;

загальний нагляд за дотриманням Конституції та інших актів законодавства України;

реалізація державних і регіональних програм соціально-економічного і культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання корінних народів і національних меншин – також програм їх національно-культурного розвитку;

розроблення проектів відповідних бюджетів, забезпечення їх виконання та звітування про виконання бюджетів і програм;

взаємодія з органами місцевого самоврядування;

реалізація інших наданих державою, а також делегованих відповідними радами повноважень.

У діяльності обласних державних адміністрацій має бути підвищена ефективність контрольно-наглядових функцій за додержанням Конституції і законів, а також щодо здійснення державного управління і місцевого самоврядування з одночасним посиленням у діяльності районних державних адміністрацій значення розпорядчо-виконавчих функцій.

До сфери контрольно-наглядової діяльності державних адміністрацій доцільно, зокрема, віднести:

збереження і раціональне використання державного майна;

додержання фінансової дисципліни, порядку ведення обліку та звітності, виконання державних контрактів і зобов'язань перед бюджетом, належне і своєчасне відшкодування збитків, заподіяних державі;

використання та охорона земель, лісів, надр, води, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та інших природних ресурсів;

охорону пам'яток історії та культури, збереження житлового фонду;

додержання виробниками продукції стандартів, технічних умов та інших вимог, пов'язаних з її якістю та сертифікацією;

додержання санітарних та ветеринарних правил, правил збирання, утилізації і захоронення промислових, побутових та інших відходів, додержання правил благоустрою населених пунктів;

додержання архітектурно-будівельних норм, правил і стандартів;

виконання правил торгівлі, побутового, транспортного і комунального обслуговування, законодавства про захист прав споживачів;

додержання законодавства з питань науки, мови, реклами, освіти, культури, охорони здоров'я, материнства і дитинства, сім'ї, молоді та неповнолітніх, соціального захисту населення, фізичної культури і спорту;

додержання громадського порядку, правил технічної експлуатації транспорту та дорожнього руху;

додержання законодавства про державну таємницю та інформацію.

Місцевим державним адміністраціям відповідно до законів України можуть передаватися (делегуватися) для здійснення окремі повноваження органів виконавчої влади вищого рівня. Надання таких повноважень повинно супроводжуватися передачею місцевим державним адміністраціям відповідних фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для здійснення цих повноважень.

* * *

Реформування організації та діяльності місцевих державних адміністрацій необхідно проводити поступово з урахуванням загальних тенденцій перетворення структурних та функціональних засад всієї системи органів виконавчої влади та інституту державної служби.

Особливу увагу слід приділити поетапності здійснення змін на рівні обласних державних адміністрацій, які є ключовою ланкою у реалізації державної політики уряду на територіальному рівні.

У міру накопичення досвіду функціонування місцевих державних адміністрацій обов'язково відпрацьовуються шляхи і засоби запровадження нової моделі організації державних адміністрацій обласного рівня, яка передбачає, що на заключному етапі реформування (орієнтовно з 2000 року) вони мають бути побудовані за наступною схемою:

а) голова обласної державної адміністрації повинен мати статус політичного провідника єдиної державної політики в регіоні. Голова обласної держадміністрації призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України;

б) перший заступник, заступники голови обласної державної адміністрації повинні мати (за аналогією із заступниками міністрів) статус державних службовців з деякими особливостями, які мають бути визначені Законом України "Про державну службу" (3723-12). Вони призначаються головою облдержадміністрації за погодженням, відповідно, з Першим віце-прем'єр-міністром України або з віце-прем'єр-міністром України з конкретного напрямку його функціональних повноважень з урахуванням кандидатур, запропонованих керівним органом управління державною службою;

в) сфери відання та відповідальності заступників голови обласних державних адміністрацій, як правило, повинні відповідати розподілу функціональних повноважень між віце-прем'єр-міністрами України. Це є підставою для обмеження кількості заступників голови обласної державної адміністрації;

г) запроваджується посада Секретаря обласної державної адміністрації, який повинен здійснювати адміністративно-оперативне керівництво апаратом цієї адміністрації. Призначення на цю посаду здійснюється головою облдержадміністрації з врахуванням кандидатур, поданих керівним органом управління державною службою, за погодженням із Державним секретарем, а звільнення з посади у порядку, визначеному у законодавстві про державну службу;

д) між посадовими особами обласної державної адміністрації повноваження повинні бути розмежовані таким чином, щоб голова адміністрації був максимально звільнений від вирішення поточних, оперативних питань та зосереджував увагу на проблемах розроблення і здійснення державної політики з урахуванням специфіки відповідного регіону (регіональної політики).

Районні державні адміністрації організовуються з урахуванням того, що функції голів цих адміністрацій за своїм змістом не мають ознак політичної діяльності. Відповідно до цього голови районних державних адміністрацій повинні мати статус державних службовців. Згідно з частиною 10 статті 106 і частиною IV статті 118 Конституції України вони призначаються на посади і звільняються з посад Президентом України за поданням Прем'єр-міністра України.

У подальшому, з огляду на перспективи розвитку інституту державної служби, кандидатури на зазначені посади повинні пропонуватися керівним органом управління державною службою. Перебування їх на посаді не повинно обмежуватися строком повноважень Президента України, що забезпечить стабільність становища цих посадових осіб, їх певну незалежність від політичних змін.

Важливим питанням реформування місцевих органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (далі – місцеві органи) є забезпечення чітких субординаційних зв'язків між цими органами та органами виконавчої влади вищого рівня.

При цьому треба зазначити, що важливою особливістю правового статусу місцевих державних адміністрацій є те, що в ньому певним чином поєднуються повноваження загальної та спеціальної компетенції. Зокрема, повно-

важення спеціальної компетенції здійснюють структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, до відання яких віднесені питання галузевого чи функціонального управління на відповідній території (наприклад, управління охорони здоров'я, фінансове управління тощо). З огляду на це серед місцевих органів виділяються органи двох типів:

перший тип – органи, що підпорядковані міністерствам та іншим ЦОВВ, хоч і мають певні зв'язки з місцевими державними адміністраціями;

другий тип – органи, що підпорядковані голові відповідної державної адміністрації і водночас мають враховувати вимоги реалізації завдань відповідного міністерства чи іншого ЦОВВ.

Згідно із зазначеними типами місцевих органів визначається різний характер їх відносин з іншими органами виконавчої влади, а також порядок призначення керівників.

(...).

IV. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ ТА СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Існуюча організація територіального устрою та системи місцевого самоврядування має такі недоліки, що істотно впливають на ефективність управлінської діяльності:

регіональний і місцевий рівень управління склався відповідно до системи адміністративно-територіального устрою України, яка була запроваджена на початку 30-х років в інтересах централізованого партійно-бюрократичного управління. У зв'язку з цим значна частина самоврядних територіальних одиниць (зокрема, сіл, селищ, міст районного значення) сьогодні позбавлена необхідних фінансових та економічних ресурсів;

із конституційним визначенням суб'єкта місцевого самоврядування – територіальної громади – не узгоджена система адміністративно-територіальних одиниць: у межах адміністративних кордонів одних населених пунктів перебувають інші населені пункти, територіальні громади яких виступають згідно з Конституцією України самостійним суб'єктом місцевого самоврядування. У зв'язку з цим виникає проблема розмежування самоврядних прав різних територіальних громад, що співіснують у межах однієї адміністративно-територіальної одиниці;

на обласному і районному рівні управління, де функціонують одночасно органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (тобто два

центри публічної влади), через відсутність належної правової бази щодо розмежування повноважень цих органів виникає небезпека конкуренції їх компетенції;

не сформована належна фінансово-економічна база органів місцевого самоврядування, яка б дала їм змогу надавати повноцінні громадські послуги.

1. Політико-правові передумови перетворень

Конституція України заклала необхідний правовий фундамент для розбудови на регіональному і місцевому рівні демократичної, гнучкої та ефективної організації управління, яка повинна базуватися на таких концептуальних засадах:

дотримання встановлених Конституцією України вимог щодо територіальної організації влади на місцях, які передбачають поєднання прямого державного управління на регіональному рівні з місцевим самоврядуванням;

вирішення питань адміністративної реформи щодо організації управління на регіональному і місцевому рівні у поєднанні із формуванням ефективного механізму надання населенню повноцінних державних та громадських послуг, а також у зв'язку з іншими політичними, правовими та соціально-економічними перетвореннями – судово-правовою та муніципальною реформами;

утвердження територіальних громад як первинних суб'єктів місцевого самоврядування;

належне політико-правове, фінансово-економічне та організаційне забезпечення здійснення функцій та повноважень – делегованих і самоврядних – у системі місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією (254к/96-ВР) та законами України;

законодавче розмежування сфер компетенції органів виконавчої влади та місцевого самоврядування і основних (які не можуть бути перерозподілені на договірних засадах) самоврядних повноважень між органами місцевого самоврядування різного територіального рівня;

законодавче закріплення інституту служби в органах місцевого самоврядування та встановлення гарантій діяльності службовця;

запровадження механізмів державної підтримки розвитку місцевого самоврядування та проведення муніципальної реформи;

визначення механізму судового захисту прав територіальних громад, конституційних засад самостійності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.

2. Основні етапи трансформації територіального устрою та системи місцевого самоврядування

У процесі трансформації територіального устрою та системи місцевого самоврядування слід спиратися на національний досвід, а також на світову, насамперед європейську, практику. При цьому процес перетворень доцільно здійснювати у три етапи з урахуванням:

конституційних і законодавчих засад організації та функціонування держави;

унітарної форми державного устрою, яка забезпечує збереження соборності України;

сучасних тенденцій інтеграційних процесів з огляду на необхідність проведення політики об'єднання невеликих територіальних громад, укрупнення самоврядних адміністративно-територіальних одиниць, утворення агломерацій населених пунктів, економічного районування;

подолання негативних тенденцій дезінтеграції територіальних громад;

одночасного функціонування органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування на регіональному рівні управління;

об'єктивної потреби у децентралізації державного управління, деконцентрації, делегуванні та передачі функцій і повноважень щодо надання державних та громадських послуг.

З метою визначення основних напрямів політики реформування організації управління на регіональному та місцевому рівні, організаційного, правового і фінансово-економічного механізмів забезпечення цього процесу, запровадження режиму оптимального самодостатнього функціонування суб'єктів державного управління та управління в системі місцевого самоврядування, здійснення ефективного адміністративного контролю щодо становлення і розвитку місцевого самоврядування започатковується перший етап реформи.

Перший етап повинен включати законодавче, ресурсне (фінансово-економічне) і експериментальне забезпечення трансформації існуючої організації територіального устрою та системи місцевого самоврядування, становлення інституту служби в органах місцевого самоврядування.

З урахуванням перспективи на цьому етапі напрацьовується пакет законодавчих актів щодо реформування організації управління на регіональному і місцевому рівні, приводяться у відповідність із Конституцією України чинні законодавчі акти, які визначають бюджетно-фінансову систему, економічні засади організації управління та територіального розвитку, пов'язані з проведенням політики економічного районування. Поряд з цим розробляються проекти та програми відповідних державно-правових експериментів, які впроваджуються на різних територіальних рівнях управління.

Перший етап може тривати протягом наступного строку повноважень Верховної Ради України та Президента України, тобто орієнтовно до 2004 року.

За результатами першого етапу перетворень, державно-правових експериментів, пов'язаних із формуванням територіальних громад і вдосконаленням територіальної структури управління, розпочинається другий етап реформи.

Другий етап охоплює трансформацію низової ланки системи адміністративно-територіального устрою України (село, селище та місто), формування комунальних об'єднань територіальних громад, розмежування сфери відповідальності щодо надання державних та громадських послуг місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на різних територіальних рівнях управління.

Другий етап охоплює черговий строк повноважень Верховної Ради України та Президента України і передбачає внесення певних змін до Конституції України щодо конкретизації та уточнення окремих положень про територіальний устрій та місцеве самоврядування.

З урахуванням процесу формування комунальних об'єднань територіальних громад, розв'язання проблем фінансового вирівнювання територіального розвитку та економічного районування починається третій етап реформи.

Третій етап повинен передбачати трансформацію територіального устрою України з метою оптимізації структури управління на регіональному рівні, наближення прийняття управлінських рішень до населення, запровадження нових фінансово-бюджетних механізмів, раціоналізації функцій місцевих державних адміністрацій.

3. Адміністративно-територіальний, організаційний, функціональний, фінансово-економічний і правовий аспекти реформування організації територіального устрою та системи місцевого самоврядування

Адміністративно-територіальний аспект пов'язаний з визначенням територіальної основи побудови системи місцевих органів виконавчої влади та організації місцевого самоврядування.

У ході адміністративних перетворень система адміністративно-територіального устрою має бути реформована з урахуванням потреб нової організації управління на регіональному і місцевому рівні.

На першому та другому етапах пріоритетним заходом є трансформація низової ланки системи адміністративно-територіального устрою шляхом добровільного об'єднання на основі діючих положень Конституції України адміністративно-територіальних одиниць для забезпечення формування реального суб'єкта місцевого самоврядування – такої територіальної громади (комунального об'єднання територіальних громад), яка мала б необхідні фінансові та матеріальні можливості для надання населенню повноцінних державних та громадських послуг.

Процес становлення нових низових адміністративно-територіальних утворень здійснюється на першому та другому етапах шляхом проведення державно-правових експериментів у різних регіонах України.

На третьому етапі трансформуються також адміністративно-територіальні одиниці середньої (район) та вищої (область) ланки адміністративно-територіального устрою на основі збереження його конституційної триланкової структури.

Паралельно з цим вивчається питання можливості переходу до дво- або чотириланкової системи адміністративно-територіального устрою з метою пошуку шляхів досягнення оптимального поєднання централізації та децентралізації управління, деконцентрації, делегування і передачі максимально можливого обсягу функцій управління на якомога нижчий рівень управління, що забезпечить реальне наближення управління до населення.

Організаційний аспект включає:

1) визначення організаційних зв'язків між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування у процесі здійснення відповідних функцій та делегованих повноважень;

2) формування комунальних об'єднань територіальних громад – нових суб'єктів місцевого самоврядування. Це передбачає :

утвердження територіальної громади як первинного суб'єкта та головного елемента системи місцевого самоврядування;

встановлення організаційних зв'язків між структурними елементами комунального об'єднання територіальних громад та територіальними громадами населених пунктів, які входять до такого об'єднання, на основі законодавчого розмежування їх функцій та повноважень шляхом передачі основних повноважень органів місцевого самоврядування сіл, селищ та міст до компетенції комунального об'єднання;

розвиток ініціативи та самодіяльності населення, створення органів самоорганізації населення як за територіальною, так і за функціональною ознакою, встановлення їх організаційних зв'язків із органами і посадовими особами місцевого самоврядування;

впровадження на основі статутів територіальних громад нових форм участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування, які б стимулювали розвиток місцевої демократії;

практичне впровадження механізмів дійового контролю територіальної громади за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення;

4) апробація та запровадження у міській агломерації таких організаційних моделей управління, які б передбачали добровільне формування спільних органів управління та їх взаємозв'язки з органами місцевого самоврядування територіальних громад, що входять до агломерації на договірних умовах. При цьому міська агломерація не є новою адміністративно-територіальною одиницею, а являє собою організаційне утворення, яке складається з кількох територіальних громад, що мають на меті спільну реалізацію функцій місцевого самоврядування;

5) організаційне забезпечення реалізації програми державної підтримки і розвитку місцевого самоврядування шляхом створення відповідного дорадчо-консультативного органу;

б) становлення інституту служби в органах місцевого самоврядування (муніципальної служби). Запровадження цього інституту має базуватися на таких концептуальних положеннях:

служба в органах місцевого самоврядування є автономною (поряд з державною службою) формою публічної служби і являє собою професійну, на постійній основі діяльність осіб, що займають посади в органах місцевого самоврядування та їх об'єднаннях, спрямовану на здійснення завдань та функцій місцевого самоврядування, реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування, і отримують заробітну плату за рахунок коштів місцевого бюджету;

служба в органах місцевого самоврядування базується на загальних принципах публічної служби в Україні (законності, пріоритету прав і свобод людини, професіоналізмі та компетентності службовців, рівного доступу громадян до служби з урахуванням їх ділових якостей та професійної підготовки, підконтрольності і підзвітності службовців та їх відповідальності за невиконання своїх службових обов'язків, заборони сумісництва та зайняття підприємницькою діяльністю, гласності публічної служби, правової та соціальної захищеності службовців, позапартійності публічної служби) і здійснюється на основі єдиної державної політики. Крім того, в її основу мають бути покладені специфічні принципи, притаманні лише цій формі публічної служби: самостійності органів та посадових осіб місцевого самоврядування в межах їх повноважень; відповідальності службовця перед територіальною громадою; поєднання загальних вимог до служби в органах місцевого самоврядування, встановлених законодавством, національних, історичних та місцевих традицій служби, визначених статутами територіальних громад;

повинна бути передбачена можливість переходу з державної до служби в органах місцевого самоврядування і навпаки;

утворення на базі Асоціації міст України Всеукраїнського громадського об'єднання органів місцевого самоврядування.

* * *

Функціональний аспект передбачає перехід до нового розуміння функцій публічної влади, які за своїм змістом спрямовуються на надання державних та громадських послуг, перерозподіл функцій і повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі: встановлення переліку державних та громадських послуг, їх класифікації; визначення переліку послуг, що надаються за рахунок бюджетних коштів і на платній основі;

розмежування сфери відповідальності щодо надання державних та громадських послуг місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування на регіональному і місцевому рівні.

На першому та другому етапах реформування:

1) здійснюються заходи щодо розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з надання послуг, що передбачає віднесення:

а) до сфери компетенції органів місцевого самоврядування питань: місцевих фінансів;

економічного розвитку населених пунктів;

управління об'єктами комунальної власності;

комунального землекористування і використання місцевих природних ресурсів;

планування і забудови населених пунктів;

догляду за дорогами місцевого значення та їх будівництва;

каналізації, електро-, газо- й водопостачання, освітлення населених пунктів;

житлового будівництва;

роботи місцевого громадського транспорту;

благоустрою парків та садів;

утримання кладовищ та надання ритуальних послуг;

роботи дошкільних установ, закладів початкової і середньої освіти;

надання медичної допомоги комунальними закладами охорони здоров'я;

роботи комунальних закладів культури, фізкультури і спорту та туризму;

працевлаштування і організації громадських робіт;

окремі питання охорони довкілля, громадського порядку, пожежної безпеки та прав споживачів;

б) до сфери компетенції місцевих органів виконавчої влади належать питання, не віднесені Конституцією і законодавством України до компетенції органів місцевого самоврядування, передусім:

загального нагляду за дотриманням Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та місцевих державних адміністрацій;

відповідних функцій управління об'єктами державної власності;

координації діяльності територіальних підрозділів (органів) міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;

видачі ліцензій та дозволів, передбачених законодавством;

контролю у встановлених законом межах за фінансовою діяльністю органів місцевого самоврядування;

2) розмежовуються функції та повноваження місцевого самоврядування, які здійснюються на різних територіальних рівнях.

На третьому етапі реформування на основі перерозподілу функцій та повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, що проведений на першому і другому етапах реформи, необхідно остаточно визначитись із статусом місцевих органів виконавчої влади і місцевого самоврядування на регіональному рівні управління.

Фінансово-економічний аспект реформи включає:

формування фінансово-економічних засад комунальних об'єднань територіальних громад на основі, по-перше, встановлення оптимальних параметрів цих об'єднань з метою створення їх достатньої фінансово-економічної та ресурсної бази, по-друге, реалізації заходів щодо формування комунальної власності;

здійснення заходів, спрямованих на формування фінансів територіальних громад, які повинні базуватися на таких місцевих фінансових інститутах, як місцеві бюджети, позабюджетні, валютні та цільові фонди, місцеві податки і збори, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств;

забезпечення реального відокремлення бюджетів об'єднань територіальних громад від Державного бюджету України, що є необхідною передумовою їх самостійності. Основою самостійності бюджетів територіальних громад та їх об'єднань мають стати власні та закріплені доходи. Власні доходи формуються за рахунок місцевих податків і зборів, зокрема податку на землю, податку на нерухоме майно фізичних та юридичних осіб, прибуткового податку з громадян, місцевих акцизів та інших;

забезпечення можливостей надання всіма територіальними громадами та їх об'єднаннями громадських послуг на рівні державних мінімальних соціальних стандартів, подолання з цією метою вертикальних та горизонтальних фіскальних дисбалансів в державі шляхом вжиття заходів фінансового вирівнювання. Система фінансового вирівнювання базуватиметься на об'єктивних критеріях та відповідній правовій базі. Основними складовими

такої системи мають стати державні мінімальні соціальні стандарти, метою впровадження яких є поступове вирівнювання обсягу і якості надання державних та громадських послуг у межах всієї території держави, податкоспроможність територіальних громад, середня податкоспроможність територіальної громади, власні та закріплені доходи, фонди фінансового вирівнювання, трансферти;

розробка механізму фінансування делегованих законом повноважень виконавчої влади місцевому самоврядуванню шляхом виділення у Державному бюджеті України окремого розділу видатків “Фінансування делегованих повноважень виконавчої влади”. Ці кошти надаватимуться територіальним громадам та їх комунальним об’єднанням у формі субсидій;

створення механізму державної фінансової підтримки місцевого самоврядування, зокрема в сфері інвестиційної діяльності, шляхом запровадження інвестиційних субвенцій територіальним громадам та їх об’єднанням за рахунок коштів Державного бюджету України і спеціальних державних позабюджетних фондів;

подолання існуючої практики дублювання функцій органів, які здійснюють управління на різних територіальних рівнях, щодо фінансування бюджетних установ та організацій.

Правову основу реформи становлять:

Конституція України, до окремих положень якої на другому і третьому етапах реформування слід внести певні доповнення, не змінюючи при цьому загальних засад конституційного ладу України;

закони України, які визначають статус вищих, центральних і місцевих органів виконавчої влади, систему адміністративно-територіального устрою та організацію місцевого самоврядування.

Крім того, для проведення реформи необхідно прискорити розроблення та прийняття:

концепцій і програм щодо державної підтримки і розвитку місцевого самоврядування в Україні; муніципальної реформи; реформи бюджетної системи України в частині розширення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, формування фінансів місцевого самоврядування; проведення державно-правових експериментів, пов’язаних з територіальним розвитком і місцевим самоврядуванням;

законів України: “Про територіальні громади та їх об’єднання”, “Про статус столиці України – місто Київ”, “Про статус міста Севастополя”, “Про територіальний устрій України”, “Про планування територій”, “Про міську агломерацію”, “Про комунальну власність”, “Про фінанси місцевого самоврядування”, “Про місцеві податки і збори”, “Про фінансове вирівнювання територій”, “Про комунальний кредит та комунальні цінні папери”, “Про державно-правові експерименти”, “Про місцеві референдуми, ініціативи, слухання та інші форми волевиявлення населення”, “Про статус депутатів місцевих рад та сільських, селищних і міських голів”, “Про службу в органах місцевого самоврядування”, “Про муніципальну міліцію”;

модельного статуту територіальної громади.

V. ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ

1. Організаційне забезпечення

Слід передбачити комплексний механізм організаційного забезпечення адміністративної реформи. Він має охоплювати головні складові адміністративних перетворень, зокрема: трансформацію системи органів виконавчої влади, державної служби, адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, окремих сфер державного управління.

Загальне концептуальне супроводження проведення адміністративної реформи здійснює Державна комісія з проведення в Україні адміністративної реформи.

Для поточного керівництва запровадженням заходів по всіх напрямках реформування, що потребуватиме прийняття відповідних рішень і займатиме значний період, має бути призначена посадова особа з відповідним статусом (віце-прем’єр-міністр або міністр), наділена необхідними повноваженнями та забезпечена достатніми матеріальними, фінансовими та кадровими ресурсами. Доцільно, щоб у прямому підпорядкуванні цієї особи знаходилась постійно діюча робоча група, в яку мають бути залучені висококваліфіковані, досвідчені фахівці, у тому числі іноземні радники й експерти, які б працювали на постійній основі. На зазначену робочу групу слід покласти також координацію наукових досліджень щодо реформи державного управління і відповідного законодавства.

Щодо реформування державної служби окремі координуючі функції покладаються на Головержслужбу при Кабінеті Міністрів України, а науково-методичні – на Українську академію державного управління при Президенті України.

Організаційне забезпечення трансформації адміністративно-територіального устрою доцільно покласти на структуру (відповідну раду, комісію), яка мала б утворюватися спільно Верховною Радою та Президентом України.

Перетворення у системі місцевого самоврядування повинні забезпечуватись Координаційною радою з питань місцевого самоврядування при Президенті України та Фондом сприяння місцевому самоврядуванню України.

Державний патронат за проведенням адміністративної реформи має здійснювати Президент України.

2. Правове забезпечення

Ключове місце у правовому забезпеченні адміністративної реформи посідає адміністративне право. Ця фундаментальна галузь українського публічного права органічно пов'язана з виконавчою владою, являючи собою, з одного боку, її правові засади, а з іншого – важливий засіб, інструмент її здійснення.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства метою адміністративно-правового регулювання є встановлення і регламентація таких взаємовідносин громадян, у яких кожній людині має бути гарантовано реальне додержання і охорона у сфері виконавчої влади належних їй прав і свобод, а також ефективний захист цих прав і свобод у випадках їх порушення.

Під цим кутом зору правове забезпечення адміністративної реформи має бути спрямоване на вирішення ряду, крім викладених вище, пріоритетних завдань.

1. Треба чітко законодавчо унормувати порядок надання органами виконавчої влади державних (управлінських) послуг. Відповідні питання мають знайти своє закріплення у спеціальному кодифікованому Законі України “Про управлінські послуги громадянам”. В ньому треба визначити повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо надання управлінських послуг громадянам у сфері публічної влади, обов'язки посадових осіб щодо етичного і професійного спілкування із громадянами.

2. Необхідно суттєво покращити законодавче регулювання механізму поза-судового захисту прав і свобод громадян, які порушуються органами виконавчої влади та їх посадовими особами. Право на такий захист реалізується шляхом подання адміністративної скарги до вищого у порядку підлеглості органу виконавчої влади (посадової особи).

Процедура такого розгляду повинна бути упорядкована в окремому Адміністративно-процедурному (процедуральному) кодексі України.

Оскільки найбільша кількість скарг громадян відноситься до сфер охорони здоров'я, соціального захисту, управління державним майном, охорони навколишнього середовища, податкової та митної служби тощо, доцільно в порядку державно-правового експерименту створити у системах органів виконавчої влади цих сфер спеціальні підрозділи щодо розгляду скарг громадян, які мають розглядати та вирішувати справи щодо скарг у порядку, наближеному до судового провадження (тобто так званої адміністративної "квазіюстиції").

3. Нагальне значення має створення правової бази для повноцінного запровадження в Україні такої форми судового захисту прав і свобод громадян у сфері виконавчої влади, як адміністративна юстиція.

Має бути передбачено поетапне формування Вищого адміністративного суду України, а також апеляційних та місцевих адміністративних судів.

Процедури розгляду справ в цих судах мають бути врегульовані окремим Адміністративно-процесуальним кодексом України.

4. Ефективне правове супроводження адміністративної реформи передбачає подальшу систематизацію адміністративного законодавства, насамперед шляхом його кодифікації.

Оскільки здійснити кодифікацію норм адміністративного законодавства одночасно і в одному акті об'єктивно неможливо, доцільно здійснити поетапну кодифікацію за окремими сферами та інститутами адміністративно-правового регулювання.

Кожний етап цього процесу має завершуватися підготовкою окремих частин майбутнього узагальнюючого Адміністративного кодексу України у вигляді відповідних томів (або "книг"), що повинні мати кодифікований характер і можуть називатися відповідними "Кодексами".

Орієнтовна структура (з урахуванням черговості прийняття) Адміністративного кодексу повинна включати:

- 1) Кодекс про адміністративні проступки;
- 2) Адміністративно-процесуальний кодекс;
- 3) Адміністративно-процедурний (процедуральний) кодекс;
- 4) Кодекс загальних правил поведінки державних службовців, а також деякі інші кодифіковані акти.

Більш детальне обґрунтування структури Адміністративного кодексу, етапності його розробки й прийняття потребує підготовки окремої науково-практичної концепції з цих питань.

3. Кадрове забезпечення

Ефективне здійснення адміністративної реформи вимагає відповідного її кадрового забезпечення.

Реформування адміністративної системи потребуватиме підготовлених і компетентних кадрів. Для цього має бути організований відбір працівників з подальшою їх підготовкою до впровадження адміністративної реформи та роботи в нових умовах. Поряд з необхідним теоретичним навчанням вони мають пройти ґрунтовне цілеспрямоване практичне стажування в управлінських структурах розвинутих країн.

Для супроводження адміністративної реформи, здійснення її моніторингу, розробки проектів запровадження окремих складових цієї реформи, підготовки законодавчих і нормативно-правових актів та узагальнення міжнародного досвіду мають бути залучені на договірній основі провідні фахівці державного та приватного секторів економіки, наукові і науково-педагогічні кадри. Слід забезпечити підвищення кваліфікації цієї категорії фахівців з актуальних проблем державного управління та адміністративної реформи.

В системі підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації державних службовців слід забезпечити глибоке вивчення найбільш актуальних питань реформування системи державного управління в Україні.

4. Фінансово-економічне забезпечення

З метою реалізації реформи у Державному бюджеті України щорічно окремим рядком виділяються кошти на реалізацію програми адміністративної реформи.

Здійснюються заходи по оптимізації видатків на державне управління за рахунок Державного бюджету України, державних цільових позабюджетних фондів та місцевих бюджетів із урахуванням існуючого зарубіжного та вітчизняного досвіду.

Докорінно змінюється політика в галузі оплати праці, система та умови оплати праці державних службовців та службовців в органах місцевого самоврядування з метою підвищення рівня їх матеріального забезпечення та створення умов для залучення в органи державної влади і місцевого самоврядування найбільш кваліфікованих фахівців.

Припиняється практика фінансування органів виконавчої влади за рахунок так званих додатково мобілізованих та госпрозрахункових коштів.

Розробляється та реалізується окрема програма матеріально-технічного та інформаційного забезпечення системи державного управління.

5. Інформаційне забезпечення

Проведення адміністративної реформи має супроводжуватися цілеспрямованим застосуванням нових інформаційних технологій у сфері державного управління.

Підвищення ефективності державного управління залежить від якісно нового рівня інформаційного забезпечення органів виконавчої влади. У зв'язку з цим основними завданнями інформатизації державного управління мають бути:

- створення інформаційної системи державного управління;
- визначення потреб органів влади у нових інформаційних технологіях та базах даних;
- розробка типових проектів та стандартів інформатизації державного управління;
- здійснення державного керівництва впровадженням нових інформаційних технологій в сфері державного управління;
- організація міжнародного співробітництва у галузі обміну інформацією щодо державного управління;
- здійснення безпаперового документообігу;

- удосконалення статистичної звітності стосовно функціонування органів виконавчої влади;
- розробка нормативно-правових актів з питань інформатизації адміністративної системи, у тому числі її захисту.

Зокрема, інформатизація державного управління має передбачати побудову на єдиній методологічній і програмній основі державної інформаційно-аналітичної системи "Адміністративна система України", основним завданням якої має стати моніторинг результативності та ефективності управлінської діяльності органів виконавчої влади, створення та підтримка банку даних про ці органи, доступ до міжнародних інформаційних мереж, насамперед Internet тощо.

Утворення такої системи потребує сучасного технічного, технологічного, програмного та фінансового забезпечення, а також нових комунікаційних ліній. Це також потребує відповідної підготовки персоналу державного управління до роботи в умовах глобальної інформатизації.

6. Науково-просвітницьке забезпечення

Наукове забезпечення адміністративної реформи передбачає проведення науково-теоретичних і прикладних досліджень з проблематики державного управління, адміністративного і муніципального права; видання фундаментальних, науково-довідкових, навчально-методичних, учбових та інших праць та матеріалів.

Треба вжити термінових заходів щодо подолання існуючої нестачі в Україні наукових кадрів у галузі державного управління та адміністративно-правової науки.

Найближчим часом доцільно провести за участю провідних наукових установ, юридичних вузів та факультетів Всеукраїнську науково-координаційну нараду юристів-управлінців та адміністративістів, на якій, зокрема, обговорити стан, шляхи збереження і розвитку наукового та управлінського кадрового потенціалу у вищезазначеній галузі.

Варто провести міжнародну науково-практичну конференцію на тему "Проблеми здійснення адміністративної реформи: український та зарубіжний досвід" за участю зарубіжних вчених, політиків та управлінців.

Важливе значення має і культурно-освітнє забезпечення адміністративної реформи, яке полягає в залученні закладів культури та освіти, засобів масової інформації, видавництв до роботи по роз'ясненню положень Концепції адміністративної реформи, виданні популярних посібників для населення тощо.

VI. ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

В результаті здійснення адміністративної реформи в Україні відповідно до запропонованої Концепції передбачається поступове формування раціонального механізму державного управління, який дозволить значно зміцнити та підвищити ефективність реалізації виконавчої влади, поглибити її взаємодію з місцевим самоврядуванням.

Якісно удосконалена система виконавчої влади має позитивно впливати на хід та наслідки проведення інших радикальних перетворень у нашому суспільстві, насамперед, економічної реформи, особливо з тих питань, де велике значення мають методи та форми державного регулювання і контролю.

Подальше здійснення політики реформування державного управління прямо залежить від політико-правового становища у суспільстві, а також фінансово-економічних можливостей держави. Причому дані фактори здатні внести суттєві корективи в процес реформи, у темпи проведення реформаторських заходів – особливо це стосується наявності коштів і матеріально-технічних засобів.

Початковий етап адміністративної реформи пов'язаний з невідкладною розробкою Державною комісією з проведення в Україні адміністративної реформи Програми заходів по кожному напрямку реформування.

У напрямку законодавчого та підзаконного нормативно-правового забезпечення адміністративної реформи:

передбачити удосконалення законодавства, що регулює завдання, функції, організацію, діяльність органів виконавчої влади на різних рівнях та у різних сферах і галузях державного управління;

врахувати необхідність якісного оновлення правової бази, що регламентує державну службу, механізми її функціонування та кадрового забезпечення;

звернути увагу на нормативно-правове забезпечення контрольної діяльності у сфері державного управління, упорядкування системи контрольних органів;

запровадити механізми юридичних гарантій прав і свобод громадян та інших суб'єктів адміністративного права;

розробити правові засади інформаційного забезпечення системи органів виконавчої влади;

визначити шляхи та засоби систематизації адміністративного законодавства;

У напрямку реформування центральних органів виконавчої влади:

проаналізувати функції та повноваження центральних органів виконавчої влади і на цій основі визначити їх оптимальну структуру;

передбачити надання центральним органам функцій стратегічного планування і розроблення політики у відповідних сферах діяльності, програм дій щодо задоволення суспільно важливих потреб;

визначити організаційні та матеріально-фінансові шляхи і засоби забезпечення прогнозування, планування, регулювання, моніторингу, аналізу і контролю в нових суспільних умовах, зокрема за умов формування ринкової економіки;

розробити механізми і засоби підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на вищому, територіальному та місцевих рівнях.

У напрямку реформування державної служби:

обґрунтувати доцільність і механізми чіткого розмежування статусу і функцій політичних діячів (політиків) та державних службовців;

переглянути нормативно-правову базу щодо удосконалення матеріального та соціально-побутового забезпечення державних службовців (зокрема, оплати праці, пенсій, пільг);

розробити заходи щодо упередження корупційних дій та їх профілактики у сфері державної служби;

у процесі розвитку і вдосконалення державної служби зосередити увагу на підготовці та підвищенні кваліфікації управлінських кадрів, вивченні та

адаптації світового досвіду у сферах державного управління, місцевого самоврядування та підготовки кадрів державної служби;

передбачити проведення роботи із залучення на державну службу здібних, перспективних фахівців та створення умов для їх утримання, професійного зростання та просування по службі.

У напрямку територіальної організації державного управління і місцевого самоврядування:

визначити засади здійснення адміністративно-територіальної і муніципальної реформ;

запропонувати механізм становлення фінансово-економічних основ місцевого самоврядування, реформування бюджетної системи України у напрямку розширення фінансової автономії територіальних громад і органів місцевого самоврядування;

передбачити модель розподілу управлінських функцій між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, розвитку служби в органах місцевого самоврядування;

накреслити заходи щодо здійснення політики інтеграції територіальних громад.

У напрямку дерегуляції і поліпшення державних послуг:

визначити необхідну нормативно-правову базу для здійснення програми дерегуляції; підвищити рівень стандартів на державні послуги населенню, розширити форми участі громадськості в публічній оцінці і контролі за їх запровадженням.

VII. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Адміністративна реформа – це вид політико-правової реформи, яка здійснюється у сфері виконавчої влади і стосується як її організаційної структури, функцій, кадрового забезпечення, так і взаємовідносин з місцевим самоврядуванням.

Принципи адміністративної реформи – це головні засади її проведення, які засновані на відповідній ідеології і політиці адміністративної реформи. У принципах розкривається головне призначення і сутність даної реформи.

Правова основа адміністративної реформи – це нормативно-правові акти, які є відправною точкою і механізмом забезпечення даної реформи. Серед цих актів головна роль належить Конституції і законам України. У міру поглиблення адміністративної реформи її правова основа вдосконалюється і оновлюється.

Ідеологія адміністративної реформи – це сукупність філософських, етичних, правових, політичних та інших ідей і поглядів на адміністративну реформу. Тип ідеології адміністративної реформи визначається соціальними та іншими інтересами суспільства, політичних партій і громадських організацій та відбивається в актах органів державної влади, документах партій, матеріалах засобів масової інформації тощо. Він може бути ліберально-демократичний, соціал-реформістський чи національно-демократичний.

Виконавча влада – це одна з трьох гілок державної влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади покликана розробляти і втілювати державну політику щодо забезпечення виконання законів, управління сферами суспільного життя, насамперед державним сектором економіки. У відносинах із законодавчою і судовою владою вона користується певною самостійністю.

Державне управління – вид діяльності держави, що полягає у здійсненні нею управлінського, тобто організуючого впливу на ті сфери і галузі суспільного життя, які вимагають певного втручання держави шляхом використання повноважень виконавчої влади. В той же час державне управління здійснюється і за межами функціонування виконавчої влади, наприклад, на рівні державних підприємств, установ і організацій. Завдяки цьому поняття “державне управління” за змістом є ширшим, ніж поняття “виконавча влада”. Для визначення змістовно поєднаних сфер або галузей суспільного життя, що потребують державного управління, використовується термін “сектор державного управління”.

Система державного управління – складне поняття, зміст якого охоплює такі складові елементи:

- а) суб'єкти управління, тобто органи виконавчої влади;
- б) об'єкти управління, тобто сфери та галузі суспільного життя, що перебувають під організуючим впливом держави;

в) управлінська діяльність (процес), тобто певного роду суспільні відносини, через які реалізуються численні прямі та зворотні зв'язки між суб'єктами і об'єктами управління.

Досить поширений термін “адміністративна система” найчастіше характеризує поєднання двох згаданих елементів – суб'єктів управління та управлінської діяльності. Зміст останньої розкривається, зокрема, через поняття “цілі і завдання”, “функції”, “методи”, “стадії”, “процедури”, “повноваження”, “ефективність”, “культура”, “етика” тощо.

Органи виконавчої влади – самостійний вид органів державної влади, які згідно з конституційним принципом поділу державної влади мають своїм головним призначенням здійснення однієї гілки державної влади – виконавчої.

За характером компетенції (повноважень) розрізняються органи загальної компетенції (Кабінет Міністрів, місцеві державні адміністрації), а також органи спеціальної – галузевої, міжгалузевої і функціональної компетенції (решта органів виконавчої влади).

За порядком прийняття рішень органи поділяються на:

- колегіальні, в яких право прийняття рішень від імені органу мають певні колективи (Кабінет Міністрів, різні державні комісії тощо), які очолюються керівником органу;

- єдиноначальні, в яких право прийняття рішень від імені органу має одна особа (міністр, голова державного комітету, голова місцевої державної адміністрації). Вона юридично і є “органом”, а тому називати цю особу “керівником органу” не є, з наукової точки зору, цілком логічним. В цих випадках структура, яка традиційно називається “органом” (наприклад, міністерство, державний комітет тощо), фактично є робочим “апаратом” відповідного органу.

За характером джерел фінансування органи виконавчої влади поділяються на ті, що фінансуються з держбюджету, і ті, що мають змішане фінансування – з держбюджету і за рахунок доходів від власної діяльності. Інша загальноновизнана назва органів виконавчої влади – органи державного управління.

Апарат органів виконавчої влади – це організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, які призначені для здійснення консультативних чи обслуговуючих функцій щодо виконання відповідними органами закріплених за ними повноважень (компетенцій). До особового (персональ-

ного) складу апарату органів виконавчої влади відносяться державні службовці та інші працівники апарату.

Повноваження органу виконавчої влади – це закріплені за органом виконавчої влади права і обов'язки (в тому числі обов'язки нести відповідальність за наслідки виконання повноважень – так звані “юрисдикційні” обов'язки). Для визначення певного обсягу повноважень, закріпленого за кожним органом виконавчої влади відповідно до покладених на нього завдань і функцій, застосовується поняття “компетенція”.

Центральне місце і переважну частину серед повноважень органу виконавчої влади складають державно-владні повноваження, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень і забезпечення їх здійснення тими, кому вони адресовані.

Делеговані функції, повноваження – функції, повноваження (права і обов'язки), що їх набуває певний суб'єкт (орган чи посадова особа) шляхом передачі йому для виконання від іншого суб'єкта за власним рішенням останнього або на підставі норми закону. “Делегування” означає, як правило, передачу функцій, повноважень на певний час із збереженням у делегуючого суб'єкта права повернути їх до власного виконання. Водночас делегуючий суб'єкт набуває право контролю за станом і наслідками виконання делегованих функцій, повноважень; він може також фінансувати із власних коштів їх здійснення, передавати у користування необхідні для цього майнові об'єкти.

Підвідомчість органів виконавчої влади – найбільш загальний термін, яким охоплюються будь-які стани (режими) організаційних відносин між органами виконавчої влади, як правило, різних – вищого і нижчого рівнів.

Більш конкретними щодо даного терміну виступають поняття “підконтрольність”, “підзвітність”, “підпорядкованість”, “відповідальність”.

Відповідальність (крім політичної) органів виконавчої влади – певний стан (режим) організаційних відносин між органами виконавчої влади, за яким певний орган (посадова особа) вправі застосовувати заходи дисциплінарної (службової) відповідальності до інших органів (посадових осіб).

Підконтрольність і підзвітність органів виконавчої влади – певний стан (режим) організаційних відносин між органами виконавчої влади, за яким один орган має право перевіряти діяльність іншого, включаючи право скасовувати чи зупиняти дію його актів, а той зобов'язаний надавати необхідні можливості для таких перевірок і звітувати про свою діяльність. За змістом “підконтрольність” дещо ширша, ніж “підзвітність”, оскільки завжди перед-

бачає одержання інформацій та звітів. В свою чергу, підзвітність може застосовуватись окремо від здійснення в повному обсязі функцій контролю.

Підпорядкованість органів виконавчої влади – це поняття характеризує, як правило, найвищу організаційну залежність органу нижчого рівня від органу вищого рівня. В той же час підпорядкованість може мати різні ступені повноти.

Повна підпорядкованість (підлеглість) передбачає наявність у вищого органу всіх або переважної більшості важелів керуючого впливу, включаючи вирішення щодо підлеглого органу:

- установчих питань;
- визначення правового статусу;
- кадрових питань;
- здійснення контролюючих функцій;
- отримання звітності тощо;
- застосування заходів відповідальності.

Підпорядкованість може бути частковою – коли в організаційних відносинах наявні лише деякі із зазначених важелів.

Відповідальність (політична) Кабінету Міністрів України – конституційно встановлений обов'язок Кабінету Міністрів скласти свої повноваження за таких умов:

- 1) у разі прийняття ВР України більшістю від її конституційного складу резолюції недовіри Кабінетові Міністрів – це відповідальність КМ перед Парламентом України (частина 1 статті 87 Конституції України (254к/96-ВР));
- 2) у разі прийняття Президентом України рішення про припинення повноважень Прем'єр-міністра – це відповідальність КМ перед Президентом (п. 9 частини 1 статті 106 Конституції України).

Територіальна громада – спільнота мешканців, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, в межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Комунальне об'єднання територіальних громад означає соціально-політичне, територіальне утворення, що одночасно виступає територіальною спільністю людей – суб'єктів місцевого самоврядування і низовою одиницею у системі адміністративно-територіального поділу.

Служба в органах місцевого самоврядування (муніципальна служба) – являє собою професійну, на постійній основі діяльність осіб, що займають посади в органах місцевого самоврядування та їх об'єднаннях, спрямовану на здій-

снення завдань та функцій місцевого самоврядування, реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування, і отримують заробітну плату за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Громадські послуги – послуги (муніципальні), що надаються територіальній громаді, громадянам з метою задоволення їх потреб органами місцевого самоврядування.

Мінімальні державні соціальні стандарти – гарантований державою рівень послуг на душу населення в межах всієї території країни, які надаються органами влади і фінансуються за рахунок бюджетів. Показник, який використовується для розрахунку мінімального місцевого бюджету. Використовується в практиці бюджетного планування зарубіжних країн. Розробка мінімальних державних соціальних стандартів здійснюється в Україні.

Фінансове вирівнювання – процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не мають достатньої власної доходної бази. Цей процес забезпечується центральними органами державної влади. Синонім поняття “бюджетне регулювання”. Фінансове вирівнювання є не абсолютним вирівнюванням доходів територіальних одиниць, а лише в цілому.

Трансферти – кошти, що передаються з Державного бюджету до місцевих бюджетів або з місцевих бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та в інших формах.

Податкоспроможність територіального колективу – обсяг доходів, який потенційно може бути об'єктом оподаткування комунальними податками на душу населення в межах конкретного територіального колективу. Показник, який використовується у практиці фінансового вирівнювання зарубіжних країн.

Середня податкоспроможність територіального колективу – обсяг доходів в масштабах країни, який може бути оподаткований комунальними податками на душу населення. Розраховується шляхом поділу доходів, що підлягають оподаткуванню, на чисельність населення країни.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Концепція сталого розвитку населених пунктів (далі – Концепція) визначає основні напрями державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів, правові та економічні шляхи їх реалізації. Концепцію розроблено на засадах Конституції України стосовно адміністративно-територіального устрою України, повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, прав громадян з урахуванням Концепції державної житлової політики, Концепції державної промислової політики, Концепції соціального забезпечення населення України, а також відповідно до законодавства і з урахуванням умов соціально-економічного розвитку, історичних, санітарно-гігієнічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей регіонів України.

Мета Концепції – забезпечення виходу з кризи і створення умов для сталого розвитку населених пунктів у період, на який розрахована Концепція.

Сталий розвиток населених пунктів – це соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних тощо), технологічного переоснащення і реструктуризації підприємств, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, комунікаційно-інформаційної, інженерної, екологічної інфраструктури, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини.

Концепція є основою для розроблення відповідних нормативно-правових актів і програм соціально-економічного розвитку населених пунктів, забезпечення скоординованої діяльності органів державної влади та ор-

ганів місцевого самоврядування з розв'язання практичних завдань на державному, регіональному і місцевому рівні.

Положення Концепції відповідають принципам, проголошеним в Порядку денному на XXI століття, у заключних документах Конференції Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (ХАБІТАТ-II), яка відбулася в 1996 році у м. Стамбулі (Туреччина), та рекомендаціям Європейської економічної комісії ООН.

Концепція розрахована на довгостроковий період (15-20 років).

Розділ II

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

На сьогодні розвиток населених пунктів України характеризується значними відмінами в рівнях їх соціально-економічного розвитку, неузгодженістю ряду законодавчих та нормативно-правових актів з містобудівним законодавством, недостатньо чітко визначеною загальнодержавною стратегією. Спостерігається надмірна концентрація населення і виробництва у великих містах, неефективний, уповільнений розвиток більшості середніх і малих міст, селищ і сіл. Це є наслідком надмірного втручання держави до регіональної політики протягом довготривалого періоду, що призвело до значних територіальних диспропорцій економічного розвитку країни, суттєвих недоліків в територіальній організації суспільства, в системі поселень. Це призвело до погіршення демографічної ситуації в країні, стану зайнятості, зниження якості життя населення, певною мірою зумовило занепад сільської місцевості. В усіх областях України посилюються процеси депопуляції населення, чисельність якого починаючи з 1991 року постійно скорочується.

Погіршуються стан житлово-комунального господарства, санітарно-гігієнічна та епідеміологічна ситуація, особливо у великих містах.

Зменшуються обсяги капітальних вкладень в розвиток населених пунктів і житлове будівництво, введення в експлуатацію нових та відремонтованих жилих будинків. Показник середньої забезпеченості житлом в Україні у 2-2,5 рази менший, ніж у західноєвропейських країнах.

Водночас спостерігається тенденція збільшення загальної площі територій населених пунктів. При цьому землі використовуються нераціонально. Значні площі зайняті під складування відходів виробництва (відвальними породами, шламонакопичувачами), під сміттєзвалища тощо. Здебільшого неефективно використовуються землі, відведені під об'єкти промисловості, транспорту, енергетики, а також землі рекреаційного призначення. Через недостатність коштів державного та місцевих бюджетів майже припинено розроблення і коригування генеральних планів населених пунктів, ін-

шої містобудівної документації, яка є основою для вирішення питань щодо забезпечення раціонального використання територій.

Через погіршення стану всіх компонентів природних ландшафтів, порушення основних соціально-економічних функцій цих ландшафтів, активізацію несприятливих природно-техногенних процесів та вичерпання екологічної ємності природних ландшафтів в цілому під загрозою опиняється екологічна безпека функціонування багатьох населених пунктів.

Так, нерациональне господарське освоєння територій, лісовикористання, штучне обводнення ґрунтів призвели до активізації повеней, процесів зсуву і осідання, підтоплення і засолення значних територій і, одночасно, до зникнення майже 1000 малих річок України.

Майже четверта частина інженерних мереж і комунікацій перебуває в незадовільному стані. Ситуація ускладнюється ще й тому, що всі види планово-запобіжного ремонту через відсутність коштів виконуються не своєчасно і в недостатньому обсязі.

Недосконалість промислових технологій, систем землекористування, невідповідність потребам виробництва екологічної інфраструктури, систем вилучення, переробки і знешкодження відходів, відсутність зворотного водоспоживання на промислових підприємствах, зношення інженерної інфраструктури призводить до значного забруднення атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, погіршення загального санітарно-гігієнічного стану та екологічної ситуації не тільки суходолу, але й Чорного і Азовського морів.

Основними причинами, що перешкоджають забезпеченню збалансованому сталого розвитку населених пунктів, є нестабільність соціально-економічних умов у державі на перехідному етапі, відсутність науково обґрунтованої, чітко визначеної стратегії її сталого розвитку, ефективного реформування економіки та її державного регулювання, недосконалість законодавчого і нормативного забезпечення формування адекватного умовам ринку фінансового, правового, інформаційно-комунікаційного простору, недосконалість правових, організаційних, економічних засад діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб щодо формування повноцінного життєвого середовища.

Розділ III

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Основними напрямками державної політики щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів є:

узгодженість соціального, економічного, містобудівного і екологічного аспектів розвитку населених пунктів та оточуючих територій;

раціональне використання земельних, водних, рекреаційних та інших природних ресурсів, створення умов для їх відновлення;

удосконалення соціальної інфраструктури населених пунктів з метою створення умов для розвитку дошкільного виховання, освіти, культури, охорони здоров'я, фізичної культури і відпочинку, поліпшення демографічної ситуації;

підвищення рівня забезпеченості житлом виходячи з потреб і можливостей різних верств населення, гарантованого забезпечення житлом соціально незахищених громадян;

збереження і раціональна експлуатація наявного житлового фонду, інших будинків і споруд, реконструкція та модернізація застарілої забудови з дотриманням соціальних стандартів і санітарно-гігієнічних умов;

удосконалення виробничої інфраструктури із забезпеченням її економічної ефективності і соціальним спрямуванням, створенням належних умов для розвитку підприємств усіх форм власності для продуктивної зайнятості населення, відновлення кадрового та наукового потенціалу, достатньої кількості робочих місць;

удосконалення транспортної інфраструктури, зокрема розвиток усіх видів пасажирського транспорту загального користування, забезпечення міського та міжміського сполучення, сільських поселень з міськими та між собою;

розвиток інженерної інфраструктури (впровадження нових технологій, мереж і споруд енергопостачання, теплотзабезпечення, водопостачання, каналізації), впровадження енергозберігаючих систем інженерно-технічного забезпечення населених пунктів;

забезпечення державного регулювання процесу планування і забудови населених пунктів шляхом розроблення генеральних планів, іншої містобудівної документації та місцевих правил забудови, здійснення контролю за їх реалізацією (з урахуванням державних, суспільних і приватних інтересів);

сприяння розвитку національних особливостей містобудування та архітектури; охорона та раціональне використання пам'яток культурної спадщини;

формування повноцінного життєвого середовища, збалансування соціально-економічного розвитку поселень і прилеглих до них територій;

підтримка села з метою запобігання створення критичної урбанізації та запобігання створенню критичної диспропорції між кількістю населення в містах і селах;

поліпшення санітарно-гігієнічного та екологічного стану населених пунктів, створення безпечних для життя і здоров'я людини умов, впрова-

дження сучасних систем збирання, вилучення, переробки та знешкодження відходів;

забезпечення захисту від несприятливих природних явищ, запобігання виникненню техногенних аварій та ліквідації їх наслідків;

проведення наукових досліджень, які б сприяли вирішенню соціально-економічних, екологічних та інших питань забезпечення сталого розвитку населених пунктів;

створення інформаційних систем по використанню наукових досліджень, статистичних та інших даних про населені пункти, передового досвіду щодо забезпечення їх сталого розвитку;

здійснення міжнародного співробітництва щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів;

удосконалення чинного законодавства та розроблення нових нормативно-правових актів з питань регулювання планування і забудови населених пунктів, реформування соціальної, житлової, інвестиційної політики, землекористування, охорони довкілля, діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадян і юридичних осіб у сфері забезпечення сталого розвитку населених пунктів.

Розділ IV

ОСНОВНІ ЗАХОДИ З РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

1. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів

Для забезпечення раціонального використання природних ресурсів:

розробляються загальнодержавні, регіональні та місцеві програми, які визначають цілі, завдання, джерела і обсяги фінансування, терміни та виконавців комплексу відповідних заходів;

збудова міст, селищ і сіл здійснюється відповідно до затверджених генеральних планів, іншої містобудівної документації та місцевих правил забудови.

Перегляд генеральних планів і формування комплексних програм забудови міст та інших населених пунктів здійснюється з урахуванням нових видів і методів спорудження житла, в тому числі малоповерхового, індивідуального (садибного).

Для забезпечення раціонального використання земель населених пунктів і прилеглих до них територій відповідно до законодавства:

впроваджуються та удосконалюються системи землекористування, комплексних землемеліорацій, спрямованих на підвищення якості земель та збереження родючості;

вживаються заходи для прискорення земельної реформи (з урахуванням обмежень стосовно земель, які не підлягають приватизації);

приватизація земель здійснюється на основі затвердженої містобудівної документації, планів земельно-господарського устрою та з урахуванням державних, суспільних і приватних інтересів;

вибір, вилучення (викуп), надання у власність або користування (в оренду) призначених для забудови, та іншого використання земельних ділянок проводиться з визначенням планувальних та інших обмежень стосовно їх використання відповідно до генеральних планів населених пунктів, іншої містобудівної документації, планів земельно-господарського устрою, місцевих правил забудови з урахуванням наявної кадастрової інформації;

визначаються перспективні зони обов'язкового резервування земель в приміських зонах для житлового будівництва;

створюється система захисту майнових прав громадян і юридичних осіб на нерухоме майно та на відповідні земельні ділянки;

забезпечується державний контроль за забудовою та іншим використанням територій згідно з затвердженою містобудівельною документацією, дотриманням містобудівного, земельного та природоохоронного законодавства, використанням і охороною земель, природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення, відтворенням лісів;

проводяться заходи економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель з метою підвищення заінтересованості власників і землекористувачів у збереженні і відтворенні родючості ґрунтів, на захист земель від негативних наслідків виробничої діяльності.

Для раціонального використання мінеральних ресурсів, особливо тих, джерела яких в прилеглих до міста територіях виступають як база для розвитку містоформуючих виробництв, експортних виробництв тощо, забезпечується:

комплексне використання родовищ мінеральної сировини, включаючи так звані породи викриті;

розвиток на цій базі максимально повного і ефективного за структурою виробничого комплексу у складі не тільки видобувних, збагачувальних, супутніх, але й виробництв кінцевої продукції;

максимально повне використання відходів промислового виробництва, вторинної сировини.

Для забезпечення раціонального використання рекреаційних ресурсів:

проводиться інвентаризація рекреаційного фонду України з визначенням його частини, яка може підлягати сертифікації за міжнародними ви-

могами і використовуватися для вітчизняного та іноземного туризму (у тому числі сільського);

визначаються території земель історико-культурного призначення, цінних джерел мінеральних вод, ропи озер та покладів лікувальних грязей, цінних ландшафтів, рекреаційні ресурси в межах населених пунктів і на прилеглих до них територіях, інші цінні природні території та об'єкти; встановлюється та забезпечується відповідний режим їх використання;

створюються округи санітарної охорони в межах курортів для забезпечення збереження курортологічних ресурсів, їх охорони від забруднення, пошкодження та передчасного виснаження;

розширюється система приміських природоохоронних територій з подвійною функцією: як легенів міст та зон короткочасового відпочинку;

враховуються вимоги та умови щодо розвитку і охорони рекреаційних ресурсів під час планування і забудови населених пунктів.

2. Поліпшення соціальних умов життя населення

Для поліпшення соціальних умов життя населення:

удосконалюються соціальні стандарти щодо рівня та якості життя, забезпечується рівний доступ до соціальних послуг усіх верств населення;

розробляються та реалізуються загальнодержавні, регіональні та місцеві програми поступового реформування системи соціального обслуговування;

забезпечується розвиток мережі закладів та установ дошкільного виховання, освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і відпочинку з дотриманням нормативних показників соціальних стандартів та з урахуванням місцевих соціально-економічних і демографічних умов;

підтримується відкриття та утримання державних установ і навчальних закладів для соціально незахищених верств населення (інвалідів, дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, мають вади у фізичному чи розумовому розвитку і не можуть навчатися у загальноосвітніх навчальних закладах);

створюються умови для розвитку об'єктів торговельно-побутового обслуговування населення різних форм власності;

здійснюються заходи відповідно до Концепції соціального забезпечення населення України.

3. Забезпечення населення житлом

Для забезпечення населення житлом, поліпшення умов його проживання та сталого функціонування житлово-комунального господарства:

створюються правові, організаційні та економічні умови для збільшення обсягів житлового будівництва, реконструкції, ремонту та модернізації житлового фонду старої забудови;

впроваджуються ринкові засади та ефективні форми організації житлового будівництва, реконструкції, ремонту та модернізації житлового фонду, його утримання і обслуговування;

удосконалюється система інвестування житлового будівництва;

створюються умови для задоволення житлових потреб різних верств населення з урахуванням їх можливостей, гарантованого забезпечення житлом соціально незахищених громадян, зокрема розробляються та реалізуються державна, регіональні та місцеві програми забезпечення громадян житлом;

розробляється і впроваджується ефективний механізм фінансування (кредитування) житлового будівництва, визначається необхідна фінансово-кредитна та іпотечна інфраструктура;

впроваджуються прогресивні архітектурно-планувальні, конструктивні та інженерні рішення у проектуванні жилих будинків з метою підвищення їх експлуатаційних якостей, зменшення вартості будівництва;

змінюється стратегія містобудування в напрямі розширення обсягів спорудження більш комфортного житла, малоповерхових будинків садибного типу, розвитку малих і середніх населених пунктів;

здійснюється структурна перебудова та переорієнтація виробничої будівельної бази на спорудження житла з використанням енерго- і ресурсозберігаючих технологій, застосуванням місцевих будівельних матеріалів та ефективних конструкцій;

проводиться вдосконалення житлово-комунального господарства та поліпшується система надання і оплати житлово-комунальних послуг;

удосконалюється система обліку житлового фонду, здійснюється контроль за його використанням відповідно до законодавства, що регулює ці питання;

вживаються заходи щодо розширення та вдосконалення мережі підприємств житлово-комунального господарства, контролю за належною експлуатацією та організацією ними обслуговування населення;

запроваджується державна підтримка молоді щодо забезпечення житлом;

здійснюються інші заходи відповідно до Концепції державної житлової політики.

4. Удосконалення виробничої інфраструктури

Для удосконалення виробничої інфраструктури:

здійснюється структурно-технологічна перебудова промисловості населених пунктів та її технічне переоснащення;

проводиться деконцентрація виробництва у великих містах за рахунок винесення філій, цехів, дочірніх фірм у прилеглі до них малі міста, селища міського типу;

забезпечується активний соціально-економічний розвиток середніх, малих міст і селищ шляхом ефективного використання їх інтегрального потенціалу, оновлення економічної бази їх розвитку в разі вибуття (банкрутства) містопрофільюючих підприємств;

підтримується розвиток на основі середніх і малих міст нових форм територіальної організації виробництва: прикордонних, гірських, морегосподарських виробничих комплексів тощо;

розробляються заходи щодо фінансового забезпечення сталого розвитку населених пунктів за рахунок довгострокових кредитів комерційних банків, активізації діяльності інвестиційних фондів, переходу від сертифікованої до грошової приватизації;

залучаються інвестиції у виробничу ланку населених пунктів за рахунок їх включення до інвестиційних проектів державного і регіонального значення;

нарошується виробництво експортної та імпортозамінюючої конкурентоспроможної продукції;

провадиться розміщення і будівництво нових промислових об'єктів, а також реконструкція діючих підприємств, їх технологічне переоснащення, реструктуризація і диверсифікація виходячи з державних і суспільних потреб щодо раціонального використання природних, матеріальних та трудових ресурсів населеного пункту; створюються нові робочі місця;

забезпечується виведення з експлуатації шкідливих виробництв, морально і фізично застарілих технологій, основних фондів та обладнання з урахуванням вимог державних будівельних, санітарно-гігієнічних, екологічних та інших норм, правил і стандартів;

здійснюється ущільнення та зменшення площі територій промислових, комунальних та складських об'єктів шляхом впровадження раціональних планувальних рішень під час їх нового будівництва або реконструкції; вживаються заходи з рекультивациі, упорядження та ефективного використання вивільнених земельних ділянок;

здійснюються інші заходи відповідно до Концепції державної промислової політики.

5. Розвиток транспортної інфраструктури

Для розвитку транспортної інфраструктури:

удосконалюється вулично-дорожня мережа, оптимізується її щільність з метою підвищення пропускної спроможності, зменшення витрати часу на перевезення пасажирів і вантажів з урахуванням розташування систем розселення та основних місць застосування праці, інших місцевих умов;

забезпечується розвиток пасажирського транспорту загального користування (насамперед енергозберігаючих, безпечних, екологічно чистих видів, зокрема електротранспорту), а в містах з населенням понад 1 млн чоловік – метрополітену, швидкісного трамвая тощо;

здійснюється поступове винесення за межі населених пунктів автомобільних (позаміських) доріг загального користування, транзитних залізничних мереж, аеропортів;

передбачається створення при проектуванні, будівництві та реконструкції вулично-дорожньої мережі смуг для велосипедного та пішохідного руху, а також умов для пересування маломобільного населення;

здійснюються заходи щодо влаштування місць паркування легкового автомобільного транспорту з інтенсивним використанням для цього підземного простору, вбудовано-прибудованих та багатопверхових гаражів;

здійснюється державна підтримка та сприяння розвитку сучасної вулично-дорожньої мережі в сільській місцевості;

проводяться комплексні роботи щодо поліпшення якості доріг у населених пунктах.

б: Розвиток інженерної інфраструктури

Для розвитку інженерної інфраструктури:

удосконалюється структура паливно-енергетичного балансу населених пунктів з урахуванням регіональних ресурсів енергозабезпечення, в тому числі альтернативних видів рідкого та газового палива, з використанням нетрадиційних та відновних джерел енергії (геліопаливних, вітрових, геотермальних тощо);

впроваджуються енергозберігаючі технології для зменшення питомих витрат палива та електроенергії на вироблення одиниці продукції;

скорочуються енерговитрати за рахунок проведення компактної забудови населених пунктів;

використовуються теплоефективні будівельні матеріали та конструкції;

поряд із централізованими впроваджуються надійні та економічні автономні джерела і системи тепло-, газо-, електро- і водопостачання;

опрацьовується ефективний економічний механізм ощадливого витрачання енергоносіїв, впроваджуються новітні технології їх постачання, засоби обліку і регулювання споживання тепла, газу, електроенергії та води;

ліквідується дефіцит теплових потужностей шляхом будівництва, реконструкції та модернізації існуючих систем тепlopостачання із застосуванням ефективних технологій;

населення забезпечується достатньою кількістю питної води, яка відповідає санітарним нормам, збільшуються обсяги використання розвіданих запасів підземних вод;

забезпечується стабільна подача тепла, газу та електроенергії до споживачів з урахуванням специфіки весняно-літнього та осінньо-зимового періодів;

підвищується рівень забезпеченості населених пунктів (особливо малих міст, селищ і сіл) централізованими системами газопостачання, водо-

постачання і каналізації, особлива увага приділяється реалізації заходів першочергового забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, які користуються привізною водою;

поступово вирівнюються потужності систем водопостачання та відведення і очищення стічних вод;

підвищується надійність експлуатації водопровідних мереж та ефективність водопідготовки і очищення господарсько-побутових і зливових стічних вод із застосуванням ефективних технічних рішень, технологій і матеріалів;

здійснюються заходи щодо впровадження в населених пунктах систем окремого водопостачання для питних та господарських потреб, замкнених циклів водопостачання промислових об'єктів.

7. Формування повноцінного життєвого середовища у населених пунктах

Для формування повноцінного життєвого середовища у населених пунктах:

проводиться їх планування і забудова відповідно до законодавства, державних норм, правил і стандартів, затверджених генеральних планів, іншої містобудівної документації та місцевих правил забудови;

удосконалюються архітектурно-просторові рішення забудови, у разі потреби здійснюється її ущільнення, а також послідовна регенерація, реконструкція і пристосування старої забудови до сучасних функцій і потреб з дотриманням державних будівельних, санітарно-гігієнічних, екологічних та інших норм, правил і стандартів;

здійснюються заходи щодо охорони і реставрації пам'яток історії та культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садових комплексів, природних заповідників, з пристосуванням пам'яток у необхідних випадках до сучасних функцій і потреб;

здійснюються заходи щодо поліпшення екологічного стану територій населених пунктів, захисту їх земель від ерозії, селів, зсувів, підтоплення, заболочування, вторинного засолення, забруднення відходами виробництва, хімічними, радіоактивними речовинами;

раціонально використовуються природно-ландшафтні комплекси міст та приміських територій, провадяться роботи щодо їх збереження та відтворення, здійснюється упорядження та озеленення вулиць, майданів, територій громадського призначення, житлової забудови;

удосконалюються планування вулично-дорожньої мережі та організація руху транспорту згідно із санітарно-гігієнічними вимогами щодо захисту населення від несприятливого акустичного впливу та хімічного забруднення від транспортних засобів;

використовується підземний простір населених пунктів для будівництва пішохідних переходів, гаражів, транспортних мереж, об'єктів культурно-побутового обслуговування, комунально-складських об'єктів тощо; забезпечується своєчасний ремонт будівель і споруд, інженерних і транспортних комунікацій.

8. Поліпшення санітарно-гігієнічних умов

Для поліпшення санітарно-гігієнічних умов у населених пунктах:

здійснюються заходи щодо очищення атмосферного повітря, насамперед у містах із значною концентрацією промислових підприємств та транспортних засобів (особливо у великих містах), з дотриманням нормативів забезпечення якості повітря;

забезпечується захист сельбищних територій населених пунктів і курортно рекреаційних зон від несприятливого акустичного впливу і неіонізуючого випромінювання шляхом впровадження новітніх технологій, будівництва шумозахисних споруд;

забезпечується належний санітарно-гігієнічний стан водних об'єктів у населених пунктах, у тому числі в прибережній зоні морів;

здійснюються заходи щодо зменшення впливу населених пунктів, насамперед промислових та інших виробничих об'єктів, на підземні стоки та попередження забруднення підземних вод;

впроваджуються ефективні системи санітарного очищення та сучасні високоефективні засоби утилізації, переробки і знешкодження твердих побутових відходів;

здійснюються заходи щодо зменшення дії факторів, які впливають на здоров'я людей, санітарний стан населеного пункту, епізоотичне благополуччя;

забезпечуються належні умови утримання, обліку домашніх тварин, поводження з ними, регулювання кількості безпритульних тварин;

переоснащується виробництво на основі впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій, маловідходних та екологічно безпечних технологічних процесів, високоефективних систем очищення пилогазових викидів і стічних вод, утилізації і знешкодження всіх видів відходів;

проводиться реструктуризація та реконструкція промислових комплексів на регіональному і місцевому рівнях з урахуванням екологічної ємності локальних територій;

впроваджуються заходи захисту населення від впливу радіаційного забруднення з метою забезпечення нормальної господарської діяльності у зонах гарантованого добровільного відселення та посиленого радіологічного контролю, які визначаються згідно із Законом України "Про правовий режим території, що зазнала радіаційного забруднення в результаті Чорнобильської катастрофи" (791а-12), іншими нормативно-правовими актами.

9. Захист від несприятливих природних явищ, запобігання виникненню техногенних аварій

Для захисту від несприятливих природних явищ, запобігання виникненню техногенних аварій та ліквідації їх наслідків:

створюються системи завчасного виявлення передумов аварій і катастроф, здійснюються заходи щодо запобігання та захисту від несприятливих природних явищ і техногенних процесів;

здійснюється контроль за забезпеченням надійності та безпеки будинків і споруд незалежно від форм власності, особливо в районах, що знають впливу небезпечних природних і техногенних явищ і процесів;

під час розроблення генеральних планів населених пунктів, іншої містобудівної та проектної документації з урахуванням природних і техногенних умов забудови передбачаються містобудівні та інженерно-технічні рішення, спрямовані на забезпечення експлуатаційної надійності будинків і споруд, захист населених пунктів від впливу несприятливих природних явищ і техногенних процесів;

визначаються порядок та умови взаємодії відповідних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для запобігання несприятливим природним явищам і техногенним аваріям та ліквідації їх наслідків;

забезпечуються створення ефективних і підтримання у належному стані діючих протипаводкових, протиселевих, протизсувних систем у тих регіонах, де це необхідно.

Розділ V

ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Для забезпечення сталого розвитку населених пунктів розробляються правові засади реалізації державної політики у цій сфері на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях.

1. На загальнодержавному рівні здійснюються заходи щодо вдосконалення законодавства, державних стандартів і норм стосовно:

уточнення функцій і повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також координації їх діяльності у розв'язанні проблем сталого розвитку населених пунктів;

раціонального використання природних ресурсів, удосконалення соціальної, виробничої, транспортної, інженерної інфраструктури, будівництва та експлуатації житла, об'єктів комунального господарства, поліпшення умов проживання, відпочинку та оздоровлення населення, охорони довкілля, збереження та збагачення культурної спадщини;

реалізації бюджетно-фінансової і податкової політики, наповнення і раціонального використання коштів місцевих бюджетів, економічного стимулювання інвестиційної та підприємницької діяльності, спрямованої на вирішення питань сталого розвитку населених пунктів, зокрема врегулювання відносин між інвесторами, замовниками, виконавцями проектних та будівельних робіт;

державного регулювання і здійснення контролю за дотриманням законодавства, державних стандартів і норм, за врахуванням державних, суспільних і приватних інтересів під час планування і забудови населених пунктів;

удосконалюється законодавство з метою запобігання виникненню спорів з питань містобудування.

2. На регіональному рівні:

розробляються регіональні правила забудови, якими в межах законодавства і з урахуванням регіональних природнокліматичних, соціально-демографічних та інших особливостей встановлюється загальний для територій і населених пунктів (крім міст Києва та Севастополя, міст обласного підпорядкування) Автономної Республіки Крим, області порядок вирішення питань розміщення, погодження будівництва об'єктів містобудування, видачі вихідних даних (архітектурно-планувальних завдань, технічних та інших умов) на їх проектування, погодження та затвердження проектної документації, а також надання дозволів на виконання будівельних робіт, прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, здійснення контролю за містобудівною діяльністю;

забезпечується координація сталого розвитку населених пунктів регіону з урахуванням державних і суспільних інтересів, а також здійснюється державний контроль за дотриманням законодавства, державних стандартів і норм.

3. На місцевому рівні:

розробляються місцеві правила забудови, якими в межах законодавства і з урахуванням місцевих природнокліматичних, соціально-демографічних та інших особливостей встановлюється на основі затвердженої містобудівної документації містобудівний регламент забудови та іншого використання земельних ділянок у межах населеного пункту;

приймаються нормативно-правові акти щодо регулювання соціально-економічного розвитку населених пунктів, планування, забудови та з інших питань забезпечення їх сталого розвитку.

4. Основними джерелами інвестування сталого розвитку населених пунктів на найближчі роки залишаються кошти підприємств та організацій усіх форм власності, капітальні вкладення державного та місцевих бюджетів.

У подальшому створюватиметься стабільна система кредитування з різних джерел (довгострокові банківські кредити, кредити страхових, інвестиційних та інших комерційних фондів, кредитних спілок, кошти населення). Активізації інвестиційної діяльності має сприяти створення у населених пунктах централізованих фондів довгострокових кредитів та фінансування пріоритетних об'єктів будівництва.

5. Для сприяння залученню коштів незалежних інвесторів (у тому числі іноземних) здійснюються заходи щодо створення сприятливого інвестиційного клімату, зокрема:

надання пільг з оподаткування коштів підприємств, які спрямовуються на розвиток власного виробництва (із створенням нових робочих місць), а також соціальної, інженерної, транспортної інфраструктури населених пунктів;

надання довгострокових пільгових кредитів громадянам для житлового будівництва на доповнення до їх власних заощаджень;

надання субсидій за рахунок державного та місцевих бюджетів для інвестування проектів у пріоритетних галузях економіки.

Заходи щодо забезпечення сталого розвитку населених пунктів з урахуванням положень цієї Концепції визначаються у державних і регіональних програмах соціально-економічного розвитку, планах соціально-економічного розвитку населених пунктів, інших інвестиційних програмах, державних і місцевих бюджетах, відповідній містобудівній і проєктній документації.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 3 грудня 1997 р. № 1349

Київ

Про фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування

(Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ
№ 758 (758-99-п) від 03.05.99
№ 2040 (2040-2003-п) від 26.12.2003)

Кабінет Міністрів України п о с т а н о в л я є:

1. Рекомендувати головам обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах рад (у разі їх створення), міським, селищним і сільським головам під час підготовки пропозицій щодо структури виконавчого апарату обласних, районних, районних у містах рад, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, районних у містах рад (крім міст Києва та Севастополя), загальної чисельності апарату рад та їх виконавчих комітетів дотримуватися типових штатів згідно з додатками № 1-5.

Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським державним адміністраціям під час розроблення проєктів відповідних бюджетів застосувати зазначені типові штати для проведення розрахунків асигнувань на утримання апарату рад.

2. Міністерству фінансів давати роз'яснення щодо застосування даної постанови.

3. Контроль за виконанням цієї постанови покласти на Міністерство фінансів.

Прем'єр-міністр України

В.ПУСТОВОЙТЕНКО

ТИПОВІ ШТАТИ
апарату обласних та Севастопольської міської рад

Найменування посади	Кількість штатних одиниць
Голова ради	1
Заступник голови ради	1
Керуючий справами	0-1
Голова постійної комісії з питань бюджету	1
Завідуючий відділом (організаційним, загальним)	1-2
Помічник голови (заступника голови) ради	1-2
Радники (консультанти) голови ради з питань: юридичного забезпечення	1
соціально-економічного, культурного розвитку територій та здійснення економічних реформ, приватизації та власності	1
Головний бухгалтер	1
Спеціалісти	8-12
Секретар приймальні, друкарка	2
Водій	2
Усього	20-27

Примітки: 1. Штатна чисельність встановлена виходячи з мінімальної чисельності населення і може уточнюватися пропорційно зростанню чисельності населення, але не більше максимуму.

2. До штату апарату обласних та Севастопольської міських рад крім посад, передбачених у цьому додатку, можуть додатково вводитися посади прибиральниць службових приміщень залежно від розмірів площі, що прибирається: до 400 кв. метрів – 0,5 посади; на кожні 400 кв. метрів – 1 посада.

Міністр Кабінету Міністрів України

А.ТОЛСТОУХОВ

(Додаток № 1 в редакції Постанови КМ № 758 (758-99-п) від 03.05.99)

ТИПОВІ ШТАТИ
апарату районних, районних у місті Севастополі рад

Найменування посади	Кількість штатних одиниць
Голова ради	1
Заступник голови ради	1
Керуючий справами	0 – 1
Завідуючий відділом (організаційним)	1
Радники (консультанти) голови ради з питань: юридичного забезпечення	1
соціально-економічного, культурного розвитку територій та здійснення економічних реформ, приватизації та власності	1
Головний бухгалтер	1
Спеціалісти	3 – 4
Секретар-друкарка	1
Водій	1
Усього	11 – 13

Примітки: 1. Штатна чисельність установлена виходячи з мінімальної чисельності населення і може уточнюватися пропорційно зростанню чисельності населення, але не більше максимуму.

2. До штату апарату районних, районних у місті Севастополі рад крім посад, передбачених у цьому додатку, можуть додатково вводитися посади прибиральниць службових приміщень залежно від розмірів площі, що прибирається: до 400 кв. метрів – 0,5 посади; на кожні 400 кв. метрів – 1 посада.

Міністр Кабінету Міністрів України

А.ТОЛСТОУХОВ

(Додаток № 2 в редакції Постанови КМ № 758 (758-99-п) від 03.05.99)

ТИПОВІ ШТАТИ

апарату міських (крім міста Севастополя) рад, їх виконавчих комітетів

Найменування посади	Кількість штатних одиниць						
	у містах з чисельністю населення понад 1 млн чол.	групи міст за оплатою праці				у містах з чисельністю населення	
		Поза групою	I	II	III	понад 15 тис. чол.	до 15 тис. чол.
Міський голова	1	1	1	1	1	1	1
Секретар ради	1	1	1	1	1	1	1
Перший заступник, заступник міського голови з питань діяльності виконавчих органів	4	4	3-4	3-4	2-3	1-2	1
Керуючий справами (секретар) виконавчого комітету	1	1	1	1	1	-	-
Радник, консультант голови ради	3	3	2	2	1	-	-
Помічник голови	1	1	1	-	-	-	-
Завідуючий відділом	6	5	4	3	2	0-1	0-1
Головний бухгалтер	1	1	1	1	1	-	-
Спеціалісти	24-26	15-24	11-17	7-11	6-7	6-7	1-5
Секретар керівника, секретар-друкарка, стенографістка, завідуючий господарством	5	4	3	2	2	1	1
Водій	3	3	2	2	1-2	1	-
Усього	50-52	39-48	30-37	23-28	18-21	11-14	5-10

Примітки: 1. Штатна чисельність встановлена виходячи з мінімальної чисельності населення і може уточнюватися пропорційно зростанню чисельності населення, але не більше максимуму.

2. Групи за оплатою праці працівників апарату міських рад, їх виконавчих комітетів, управлінь і самостійних відділів устанавлюються відповідно до показників, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 10 червня 1992 р. № 320 “Про віднесення областей та міст до груп за оплатою праці” (із доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1993 р. № 655).

3. До штату виконавчих комітетів міських рад крім посад, передбачених у додатку, можуть додатково вводитися посади: прибиральниць службових приміщень залежно від розмірів площі, що прибирається: до 400 кв. метрів – 0,5 посади; на кожні 400 кв. метрів – 1 посада; сторожа; працівників військового обліку (в населених пунктах, де немає військових комісаріатів) за наявності на обліку: від 500 до 1000 військовозобов’язаних і призовників – 1 посада; від 1000 до 2000 військовозобов’язаних і призовників – 2 посади; на кожних наступних 1000 військовозобов’язаних і призовників – додатково по одній посаді.

Міністр
Кабінету Міністрів України

А.ТОЛСТОУХОВ

(Додаток № 3 в редакції Постанови КМ № 758 (758-99-п) від 03.05.99)

ТИПОВІ ШТАТИ

апарату районних у містах (крім міста Севастополя) рад, їх виконавчих комітетів

Найменування посади	Кількість штатних одиниць
Голова ради	1
Заступник голови ради з питань діяльності виконавчого органу	2-3
Керуючий справами (секретар) виконкому	1
Завідуючий відділом	2-3
Головний бухгалтер	1
Спеціалісти	6-8
Секретар-друкарка, друкарка	2
Водій	1
Усього	16-20

Примітки: 1. Штатна чисельність установлена виходячи з мінімальної чисельності населення і може уточнюватися пропорційно зростанню чисельності населення, але не більше максимуму.

2. До штату виконавчих комітетів районних у містах (крім міста Севастополя) рад крім посад, передбачених у цьому додатку, можуть додатково вводитися посади: прибиральниць службових приміщень залежно від розмірів площі, що прибирається: до 400 кв. метрів – 0,5 посади; на кожні 400 кв. метрів – 1 посада; сторожа; працівників військового обліку (в населених пунктах, де немає військових комісаріатів) за наявності на обліку: від 500 до 1000 військовозобов'язаних і призовників – 1 посада; від 1000 до 2000 військовозобов'язаних і призовників – 2 посади; на кожних наступних 1000 військовозобов'язаних і призовників – додатково по одній посаді.

Міністр Кабінету Міністрів України

А.ТОЛСТОУХОВ

(Додаток № 4 в редакції Постанови КМ № 758 (758-99-п) від 03.05.99)

ТИПОВІ ШТАТИ

апарату сільських, селищних рад та їх виконавчих комітетів

Найменування посади	Кількість штатних одиниць при чисельності населення (тис. чоловік)						
	понад 15	від 10 до 15	від 7,5 до 10	від 5 до 7,5	від 3 до 5	від 2 до 3	до 2
Сільський, селищний голова	1	1	1	1	1	1	1
Заступник сільського, селищного голови з питань діяльності виконавчого органу	1-2	1	1	-	-	-	-
Секретар ради, керуючий справами, (секретар) виконавчого комітету	1	1	1	1	1	1	1
Спеціалісти	6-8	2-6	2-3	2-3	0,5-1,5	0,5-1,5	1
Касир	1	1	1	1	1	0,5	0,5
Секретар-друкарка, діловод	1	1	1	0,5-1	0,5	-	-
Водій	1	-	-	-	-	-	-
Усього	11-14	6-10	6-7	4,5-6	3,5-4,5	2,5-3,5	3

Примітки: 1. Штатна чисельність установлена виходячи з мінімальної чисельності населення і може уточнюватися пропорційно зростанню чисельності населення, але не більше максимуму.

2. До штату виконавчого комітету сільських і селищних рад крім посад, передбачених у цьому додатку, можуть додатково вводитися посади: прибиральниць службових приміщень залежно від розмірів площі, що прибирається: до 400 кв. метрів – 0,5 посади; на кожні 400 кв. метрів – 1 посада;

у разі потреби – опалювачів у сільських і селищних радах на опалювальний сезон – залежно від кількості печей та опалюваної площі, але не більше однієї посади;

сторожа;

працівників військового обліку (в населених пунктах, де немає військових комісаріатів) за наявності на обліку: від 500 до 1000 військовозобов'язаних і призовників – 1 посада; від 1000 до 2000 військовозобов'язаних і призовників – 2 посади; на кожних наступних 1000 військовозобов'язаних і призовників – додатково по одній посаді;

спеціалістів-землевпорядників залежно від кількості землевласників, землекористувачів: до 1500 осіб – 0,5 посади; на кожних наступних 1500 осіб – 0,5 посади. У разі коли площа земель перевищує 5000 гектарів, для розрахунку кількості посад спеціалістів-землевпорядників вводиться коефіцієнт 0,2 на кожні 1000 гектарів понад 5000 гектарів.

Міністр Кабінету Міністрів України

А.ТОЛСТОУХОВ

(Додаток № 5 в редакції Постанови КМ № 758 (758-99-п) від 03.05.99, із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 2040 (2040-2003-п) від 26.12.2003)

ПОЛОЖЕННЯ про реєстрацію асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування

Це Положення визначає відповідно до статті 15 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97- ВР) порядок реєстрації асоціацій та інших форм добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування в органах Мін'юсту.

1. Реєстрація асоціацій та інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування (далі – добровільне об'єднання) здійснюється Головним управлінням юстиції Мін'юсту в Автономній Республіці Крим, обласними, Київським і Севастопольським міськими управліннями юстиції за місцезнаходженням керівного органу об'єднання.

2. Для реєстрації добровільного об'єднання до органу, що її здійснює, подаються такі документи:

1) заява про реєстрацію, підписана уповноваженим представником засновників добровільного об'єднання за формою згідно з додатком № 1 до цього Положення;

2) протокол установчого з'їзду (конференції) або загальних зборів засновників добровільного об'єднання, на яких прийнято рішення про створення добровільного об'єднання, а також затверджено його статут (положення) та призначено уповноваженого представника засновників для реєстрації добровільного об'єднання;

3) статут (положення) добровільного об'єднання у двох примірниках;

4) рішення усіх органів місцевого самоврядування про виступ засновниками добровільного об'єднання;

5) підтвердження юридичної адреси добровільного об'єднання;

6) відомості про склад керівного органу добровільного об'єднання (із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, місця проживання, займаної в добровільному об'єднанні посади, місця основної роботи);

7) документ, що підтверджує сплату реєстраційного збору.

Орган, що здійснює реєстрацію, не має права вимагати від заявника подання інших документів, не передбачених цим Положенням.

Документи, що подаються для реєстрації, мають бути оформлені відповідно до вимог, визначених цим Положенням.

3. Розмір плати за реєстрацію добровільного об'єднання та порядок сплати реєстраційного збору визначаються Кабінетом Міністрів України.

4. Заява про реєстрацію добровільного об'єднання за наявності усіх необхідних документів розглядається у двомісячний термін.

5. Орган, що здійснює реєстрацію добровільного об'єднання, у разі потреби проводить перевірку відомостей, що містяться у поданих документах.

6. За результатами розгляду заяви приймається одне з таких рішень:

1) про реєстрацію добровільного об'єднання;

2) про відмову в реєстрації добровільного об'єднання;

3) про залишення заяви без розгляду.

7. У разі реєстрації добровільного об'єднання засновникові видається свідоцтво про реєстрацію встановленого зразка (додаток № 2).

Зареєстрованому добровільному об'єднанню присвоюється відповідний номер і дані про нього вносяться до реєстру, який ведеться органом, що здійснив реєстрацію.

У реєстрі зазначається дата надходження документів, місцезнаходження статутних органів добровільного об'єднання, дата затвердження статуту (положення), мета створення об'єднання, відомості про склад його керівних органів, дата реєстрації, відомості про зміни в статутних документах, сума внесеного реєстраційного збору.

8. Підставою для відмови в реєстрації добровільного об'єднання може бути невідповідність статутних документів, поданих для реєстрації, Конституції України та законам України.

За наявності зазначених підстав орган, що здійснює реєстрацію, приймає рішення про відмову в реєстрації добровільного об'єднання.

Рішення про відмову в реєстрації добровільного об'єднання в 10-денний термін після його прийняття надсилається заявникові.

Рішення про відмову в реєстрації може бути оскаржене в судовому порядку.

9. Рішення про залишення заяви без розгляду приймається органом, що здійснює реєстрацію, у разі неподання документів, необхідних для реєстрації згідно з цим Положенням. Про прийняте рішення орган, що здійснює реєстрацію, у 10-денний термін повідомляє заявника.

У разі усунення недоліків, на підставі яких було прийняте рішення про залишення заяви без розгляду, повторно заява про реєстрацію добровільного об'єднання розглядається у порядку і в терміни, встановлені цим Положенням.

10. Про зміни та доповнення, що вносяться до статутних документів, добровільне об'єднання, у 5-денний термін повідомляє орган, що здійснює реєстрацію.

11. Скасування реєстрації добровільного об'єднання здійснюється органом, що здійснює реєстрацію, у разі:

1) подання заяви уповноваженого представника добровільного об'єднання за наявності рішення повноважного органу;

2) визнання органом, що здійснює реєстрацію, документів, на підставі яких було здійснено реєстрацію, недійсними або такими, що суперечать законодавству;

3) набрання законної сили рішенням суду про скасування реєстрації добровільного об'єднання.

12. У разі втрати свідоцтва про реєстрацію добровільного об'єднання до органу, що здійснив реєстрацію, подаються такі документи:

1) заява з проханням видати дублікат втраченого документа;

2) підтвердження про публікацію в засобах масової інформації оголошення про втрату документа;

3) документ, що засвідчує сплату збору за видачу дубліката.

ЗАЯВА

Я, що нижче підписався (лася), _____
(прізвище, ім'я, по батькові уповноваженого представника

_____ засновників, рік народження, місце проживання, номер телефону)

подаю установчі документи на реєстрацію

_____ (форма добровільного об'єднання)
статут (положення), прийнятий _____
(рік, місяць число)

_____ (назва органу, який прийняв статут (положення))
Основна мета діяльності _____

Назва та юридична адреса керівного органу добровільного об'єднання

Прізвище представника засновників

Підпис

“ ” 200 р.

Примітка. Підпис повинен бути засвідчений в установленому законодавством порядку.

Додаток № 2
до Положення про реєстрацію
асоціацій та інших добровільних
об'єднань органів місцевого
самоврядування

(назва органу, що здійснює реєстрацію)

СВІДОЦТВО
про реєстрацію
добровільного об'єднання органів місцевого самоврядування

_____ 199 р.

№ _____

Форма об'єднання _____

Органи місцевого самоврядування, які виступили засновниками
добровільного об'єднання _____

Керівний орган добровільного об'єднання _____

(повна назва, адреса)

Основна мета діяльності _____

Керівник

Підпис

ПОРЯДОК

контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади

1. Контроль за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади (далі – контроль) покладається на відповідні місцеві держадміністрації та Раду міністрів Автономної Республіки Крим, а у випадках, передбачених законодавством, – на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи (далі – органи, що здійснюють контроль).
2. Контроль здійснюється шляхом аналізу актів органів місцевого самоврядування, надання органами місцевого самоврядування інформації про виконання делегованих повноважень органів виконавчої влади, проведення перевірок діяльності виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.
3. Рада міністрів Автономної Республіки Крим та відповідні місцеві держадміністрації розробляють та затверджують щоквартальні плани здійснення контролю.
4. Райдержадміністрації контролюють здійснення виконавчими органами сільських, селищних і міських рад (міст районного значення), розташованих на території району, делегованих повноважень органів виконавчої влади. Облдержадміністрації, Рада міністрів Автономної Республіки Крим контролюють здійснення виконавчими органами міських (міст обласного значення, міст республіканського значення Автономної Республіки Крим) рад делегованих повноважень органів виконавчої влади. Облдержадміністрації, Рада міністрів Автономної Республіки Крим мають право безпосередньо контролювати здійснення виконавчими органами сільських, селищних і міських рад (міст районного значення), розташованих на відповідній території, делегованих повноважень органів виконавчої влади. У разі коли сільський, селищний, міський голова порушує Конституцію (254к/96-ВР) або закони України, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади, перешкоджає здійсненню контролю за їх виконанням та в інших випадках, орган, що здійснює контроль, порушує у встановленому порядку питання про його відповідальність згідно із законодавством.
5. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, їх територіальні органи здійснюють контроль відповідно до повноважень та у порядку, визначеному законодавством.

6. Копії актів органів місцевого самоврядування, прийнятих з питань здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади, у триденний термін з дня їх прийняття надсилаються до органу, що здійснює контроль.
7. Виконавчі органи сільських, селищних, міських рад до 10 числа наступного за кварталом місяця надсилають інформацію про виконання делегованих повноважень органів виконавчої влади до органів, що здійснюють контроль. Форму такої інформації затверджує керівник органу, що здійснює контроль. На вимогу органу, що здійснює контроль, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад мають надавати інформацію про виконання окремих делегованих повноважень.
8. Порядок, періодичність і терміни проведення перевірок здійснення виконавчими органами сільських, селищних, міських рад делегованих повноважень органів виконавчої влади визначаються керівником органу, що здійснює контроль.
9. У разі потреби за рішенням керівника органу, що здійснює контроль, можуть проводитися позапланові перевірки.
10. За рішенням Кабінету Міністрів України можуть проводитися комплексні перевірки здійснення виконавчими органами сільських, селищних, міських рад делегованих повноважень органів виконавчої влади та заслуховуватися інформація посадових осіб місцевого самоврядування про стан виконання повноважень органів виконавчої влади.
11. Термін проведення перевірки не повинен перевищувати 10 робочих днів. Продовження цього терміну допускається з дозволу керівника органу, що призначив перевірку.
12. За результатами перевірки оформляється акт за підписом осіб, які проводили перевірку. Акт передається керівникові органу, який призначив перевірку, а копія акта передається органу місцевого самоврядування, в якому проводилася перевірка.
13. Результати перевірки у разі потреби виносяться на розгляд сесії відповідної ради та доводяться до відома населення шляхом опублікування у місцевих засобах масової інформації.
14. Про прийняте рішення або вжиті заходи за результатами перевірки сільський, селищний, міський голова зобов'язаний у тижневий термін повідомити орган, що здійснював перевірку.
15. Керівник органу, що призначив перевірку, зобов'язаний у тижневий термін розглянути результати перевірки і вжити заходів для усунення порушень чи зловживань. У разі потреби матеріали передаються відповідним правоохоронним органам та вищестоящим органам виконавчої влади.

ТИМЧАСОВИЙ ПОРЯДОК

розмежування земель права державної і комунальної власності

1. Цим Порядком встановлюється механізм розмежування земель права державної і комунальної власності в Україні.

2. Розмежування земель права державної і комунальної власності полягає у здійсненні організаційних і правових заходів щодо визначення і передачі земельних ділянок із державної власності у комунальну.

3. Із земель права державної власності у власність територіальних громад сіл, селищ, міст передаються:

а) землі загального користування населених пунктів (майдани, вулиці, проїзди, шляхи, набережні, пляжі, міські сади, парки, лісо-, гідропарки, сквери, бульвари, місця знешкодження та утилізації відходів тощо);

б) землі житлової забудови, земельні ділянки під готелями, гуртожитками, а також земельні ділянки, призначені для житлової забудови згідно з містобудівною документацією;

в) землі під об'єктами соціально-культурного призначення:

під закладами освіти – дошкільними навчальними закладами, середніми закладами освіти, закладами освіти для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, позашкільними закладами освіти, професійно-технічними закладами освіти, комунальними і приватними вищими закладами освіти, закладами післядипломної освіти;

під установами охорони здоров'я, соціального забезпечення – санітарно-профілактичними, лікувально-профілактичними, фізкультурно-оздоровчими, закладами охорони здоров'я (фельдшерсько-акушерськими або фельдшерськими пунктами, поліклініками, диспансерами, амбулаторіями, лікарнями, станціями швидкої медичної допомоги, аптеками, будинками-інтернатами тощо);

під установами відпочинку – туристичними базами, дитячими та молодіжними, туристично-оздоровчими таборами, туристичними притулками, пансіонатами, базами відпочинку, мотелями, кемпінгами, яхт-клубами, стаціонарними і наметовими туристично-оздоровчими таборами, будинками рибалок і мисливців, дитячими туристичними станціями;

під фізкультурно-спортивними спорудами – спортивними залами, басейнами, стадіонами;

під культурно-освітніми, мистецькими установами – клубами, палацами, кінотеатрами, відеозалами, театрами, музеями, концертними залами, цирками, універсальними спортивно-видовищними залами, бібліотеками, а також культовими спорудами;

під підприємствами торгівлі, громадського харчування та побутового і комунального обслуговування – магазинами, пунктами прийому вторинної сировини, торговельними центрами, ринками; їдальнями, кулінаріями, кафе-теріями, ресторанами, хімчистками, пральними, лазнями, саунами; пожежними депо, бюро “охоронного обслуговування і траурних обрядів, крематоріями і кладовищами;

під банківськими установами, юридичними консультаціями, нотаріальними конторами, комунальними і приватними проектними та конструкторськими установами;

г) землі під об’єктами інженерного обладнання в межах населених пунктів (водопостачання і каналізації, центрального гарячого водопостачання тощо), а також об’єктами електро- і теплопостачання;

г) землі під під’їзними залізничними шляхами, спорудами і пристроями різних видів міжселищного і приміського транспорту для обслуговування пасажирських і вантажних перевезень, включаючи землі під станціями технічного обслуговування, автозаправними станціями, автостоянками, мийними пунктами тощо;

д) землі таксомоторних, автобусних і тролейбусних парків, трамвайних депо і депо метрополітену;

е) земельні ділянки промислових підприємств комунальної та приватної форми власності;

є) землі під об’єктами культурної спадщини:

під археологічними об’єктами – під городищами, курганами, залишками стародавніх поселень, стоянок, укріплень, військових таборів, виробництв, іригаційних споруд, шляхів, могильників, культовими місцями і спорудами, мегалітами, наскельними зображеннями, ділянками історичного культурного шару, полями давніх битв, рештками життєдіяльності людини, що містяться під водою, за винятком тих, що мають національне та загальнодержавне значення;

під історичними об’єктами – під будинками, спорудами, їх комплексами (ансамблями), окремими похованнями та некрополями, визначними місцями, пов’язаними з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів, за винятком тих, що мають національне та загальнодержавне значення;

під об’єктами монументального мистецтва – під об’єктами, на яких розташовані твори образотворчого мистецтва, як самостійні (окремі), так і ті,

що пов'язані з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками або з утворюваними ними комплексами (ансамблями), за винятком тих, що мають національне та загальнодержавне значення;

під об'єктами архітектури та містобудування – під історичними центрами, вулицями, кварталами, площами, архітектурними ансамблями, залишками давнього планування та забудови, окремі архітектурні споруди, а також пов'язані з ними твори монументального, декоративного та образотворчого мистецтва, за винятком тих, що мають національне та загальнодержавне значення;

ж) землі під об'єктами природно-заповідного фонду (під заказниками, пам'ятками природи, ботанічними садами, зоологічними парками, дендрологічними парками та парками – пам'ятками садово-паркового мистецтва, ландшафтними парками), які не мають загальнодержавного значення;

з) землі лісового фонду в межах населених пунктів;

и) землі під водними об'єктами місцевого значення (поверхневими водами, які знаходяться і використовуються в межах однієї області і які не віднесені до водних об'єктів загальнодержавного значення; природними водоймами (озерами), болотами, водотоками (річками, струмками);

і) земельні ділянки, які використовуються для забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування;

ї) земельні ділянки із земель сільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності і використовуються для ведення особистих селянських господарств, сінокосіння та випасання худоби, садівництва, городництва.

4. У процесі розмежування у державній власності залишаються землі:

а) атомної енергетики та космічної системи;

б) оборони, крім земельних ділянок під об'єктами соціально-культурного, виробничого та житлового призначення;

в) під об'єктами природно-заповідного фонду та історико-культурними об'єктами, що мають загальнодержавне значення;

г) під водними об'єктами загальнодержавного значення;

Г) які використовуються для забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, інших органів державної влади, Національної академії наук України, державних галузевих академій наук;

д) зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;

е) під береговими смугами водних шляхів, віднесених до водних об'єктів загальнодержавного значення;

є) сільськогосподарського призначення, які використовуються для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, державних сільськогосподарських та лісогосподарських науково-дослідних установ, навчальних

закладів та дослідних господарств, учбових господарств навчальних закладів, державних сортопробувальних станцій і сортодільниць, елітно-насіницьких і насінницьких господарств, державних племінних заводів і господарств, конезаводів, а також землі лісового фонду поза межами населених пунктів;

ж) із затвердженими запасами корисних копалин;

з) під державними підприємствами, установами, організаціями – вищими закладами освіти, закладами післядипломної освіти; науково-медициніми закладами охорони здоров'я, госпіталами, санаторно-курортними, оздоровчими установами; проектними і конструкторськими установами; об'єктами зв'язку, радіомовлення, телебачення; промисловими підприємствами та іншими державними об'єктами нерухомого майна, що не підлягають приватизації; пасажирськими залізничними станціями, автовокзалами і автостанціями, міськими аеровокзалами, річковими і морськими вокзалами, вантажними станціями і дворами, перевалочними пунктами; станціями, що обслуговують наливні та інші бази тощо.

Землі права державної власності, зазначені у підпунктах "е"–"з", можуть бути передані у комунальну власність виключно за рішенням Кабінету Міністрів України.

5. Право на землю територіальних громад сіл, селищ, міст (крім міст Києва і Севастополя, міст республіканського та обласного значення) виникає після затвердження меж земельних ділянок комунальної власності Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними державними адміністраціями за погодженням з відповідними органами місцевого самоврядування.

Право на землю територіальних громад міст Києва і Севастополя, міст республіканського та обласного значення виникає після затвердження меж земельних ділянок комунальної власності Кабінетом Міністрів України за погодженням з відповідними органами місцевого самоврядування.

6. Межі земельних ділянок права державної власності із земель, визначених пунктом 4, крім земельних ділянок під об'єктами нерухомого майна, яке перебуває у сфері управління районних державних адміністрацій, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Межі земельних ділянок права державної власності, на яких розміщені об'єкти нерухомого майна, що перебувають у сфері управління районних державних адміністрацій, визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською і Севастопольською міськими державними адміністраціями.

Межі земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності за межами населених пунктів, визначаються відповідними районними державними адміністраціями, а в межах міст Києва і Севастополя – відповідно Київською та Севастопольською міськими дер-

жавними адміністраціями в межах міст республіканського та обласного значення – відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим і обласними державними адміністраціями.

7. Підставою для організації робіт з розмежування земель права державної і комунальної власності в межах населених пунктів є рішення про розмежування цих земель, що приймаються відповідними сільськими, селищними, міськими радами за погодженням з органами виконавчої влади.

Підставою для організації робіт з розмежування земель права державної і комунальної власності за межами населених пунктів є рішення про розмежування цих земель, що приймаються органами виконавчої влади за погодженням з відповідними органами місцевого самоврядування.

8. Розмежування земель права державної і комунальної власності здійснюється в межах адміністративно-територіальних утворень.

9. Проведення робіт, пов'язаних із передачею земель права державної власності у комунальну власність, покладається на відповідні державні органи земельних ресурсів.

10. Державні органи земельних ресурсів разом з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування відповідно до пунктів 3 і 4 формують земельні ділянки, які можуть передаватись у комунальну власність, а також ті, що залишаються у державній власності.

Під час формування земельних ділянок визначаються їх межі. Інструкція щодо формування земельних ділянок під час розмежування земель права державної і комунальної власності затверджується Держкомземом.

11. Видатки, пов'язані з виконанням робіт щодо передачі земель права державної власності у комунальну власність, здійснюються за рахунок коштів відповідних бюджетів.

КОНЦЕПЦІЯ

Програми законодавчого забезпечення розвитку місцевого самоврядування

1. Ця Концепція розроблена з метою визначення основних засад Програми законодавчого забезпечення розвитку місцевого самоврядування (далі – Програма).

Осмислення перших уроків історії становлення місцевого самоврядування в Україні свідчить, що його дальший розвиток повинен базуватися на наукових засадах, відповідати певним принципам. Відсутність концептуального бачення розбудови місцевого самоврядування призводить до дезінтеграції у ході законотворчого процесу, безсистемного напрацювання законодавчих актів, неузгодженості щодо їх розроблення і прийняття, розпорошеності підходів до визначення статусу, компетенції, відповідальності суб'єктів місцевого самоврядування,

Одним з основних питань у ході реалізації Концепції адміністративної реформи в Україні є забезпечення на регіональному та місцевому рівні демократичної, гнучкої та ефективної організації управління, запровадження механізму оптимального самодостатнього функціонування суб'єктів державного управління та управління в системі місцевого самоврядування, здійснення ефективного адміністративного контролю у сфері становлення і розвитку місцевого самоврядування.

Відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні проведення реформи місцевого самоврядування повинне узгоджуватися у часі з трансформацією низової ланки системи адміністративно-територіального устрою країни, вдосконаленням системи державного управління та базуватися на положеннях Конституції України (254к/96-ВР).

Конституція України (254к/96-ВР) заклала необхідний правовий фундамент організації влади на місцях, що передбачає поєднання державного управління на регіональному рівні із місцевим самоврядуванням.

Проте Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” (280/97-ВР), інші законодавчі акти, які визначають повноваження органів місцевого самоврядування, не повною мірою врегульовують питання організації діяльності територіальних громад, формування і діяльності органів місцевого самоврядування. Зокрема це стосується питань управління комунальною власністю, міжбюджетних відносин, різних форм безпосередньої участі

громадян у виконанні завдань та функцій місцевого самоврядування, взаємовідносин органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб з відповідними органами державної влади та їх посадовими особами, а також форм взаємодії територіальних громад, співробітництва у реалізації спільних проєктів.

В основу Програми мають бути покладені положення Указу Президента України від 30 серпня 2001 р. № 749 (749/2001) “Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні”, розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 р. № 123 (123-2002-р) “Про заходи щодо виконання Програми державної підтримки розвитку місцевого самоврядування в Україні” та від 13 вересня 2001 р. № 437 (437-2001-р) “Про заходи щодо реалізації Концепції державної регіональної політики”.

Програма повинна містити вичерпний перелік проблемних питань місцевого самоврядування із викладенням пропозицій щодо їх законодавчого врегулювання, а також організаційні, науково-технічні та фінансові засади його дальшого розвитку.

Крім того, необхідно визначити територіальні основи місцевого самоврядування (територіальні межі здійснення місцевого самоврядування), що безпосередньо пов’язане з необхідністю реформування системи адміністративно-територіальних одиниць, оскільки існуюча організація територіального устрою, коли у межах адміністративних кордонів одних населених пунктів перебувають інші населені пункти, територіальні громади яких згідно з Конституцією України (254к/96-ВР) виступають самостійними суб’єктами місцевого самоврядування, не дає змоги сформувати дієздатні територіальні громади.

Доцільно врегулювати деякі питання на локальному рівні у рамках рішень, що приймаються органами місцевого самоврядування, з урахуванням повноважень, визначених Конституцією (254к/96-ВР) та законами України. Особливу увагу слід приділити питанням, що передбачається унормувати у статутах територіальних громад.

Предметом локальної нормотворчості можуть бути, наприклад, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування, процедура проведення зборів громадян за місцем проживання, місцевих референдумів.

2. Законодавче забезпечення розвитку місцевого самоврядування базується на засадах:

комплексного підходу до розвитку законодавства в цілому і розроблення окремих нормативно-правових актів;

органічного поєднання статусного (установчого), функціонального і галузевого методів нормативно-правового врегулювання;

здійснення підготовки проєктів нормативно-правових актів з урахуванням адміністративної, судово-правової, адміністративно-територіальної реформ;

фінансового обґрунтування проектів нормативно-правових актів;
наукового супроводження та експертизи відповідних проектів нормативно-правових актів;
проведення на законодавчій основі експериментів із запровадження нових форм організації місцевого самоврядування, інновацій у ході реформи місцевого самоврядування;
додаткове делегування органам місцевого самоврядування повноважень місцевих органів виконавчої влади щодо прийняття рішень нормативного характеру.

Законодавче забезпечення розвитку місцевого самоврядування повинне відповідати конституційним основам його організації та діяльності, а також принципам Європейської хартії місцевого самоврядування (994_036) щодо організаційної, правової і фінансово-економічної самостійності територіальних громад.

Комплексність і послідовність законодавчого врегулювання полягає у відмові від практики внесення незначних змін до базового Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР) і передбачає розроблення його нової редакції.

У Програмі необхідно висвітлити такі проблемні питання:

визначення статусу територіальних громад, порядку їх внутрішньої організації та реорганізації, а також унормування порядку та підстав створення об'єднаних територіальних громад;

зміцнення матеріальної та фінансової основ місцевого самоврядування, зокрема визначення організаційно-правових механізмів державної підтримки місцевого самоврядування;

розмежування повноважень територіальних громад, органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади;

визначення статусу добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування та порядку їх утворення;

удосконалення порядку управління комунальною власністю, зокрема об'єктами спільної власності територіальних громад;

зміцнення гарантій місцевого самоврядування, зокрема вдосконалення порядку судового захисту прав та інтересів місцевого самоврядування.

Важливим напрямом законодавчого забезпечення розвитку місцевого самоврядування повинне стати врегулювання відносин у сферах землекористування, містобудування, комунального господарства, охорони та використання природних ресурсів, довкілля, соціальних гарантій.

3. Програма повинна бути спрямована на:

впорядкування системи адміністративно-територіального устрою, визначення правового статусу і видів адміністративно-територіальних одиниць, пов-

новажень, зокрема органів місцевого самоврядування, щодо вирішення питань адміністративно-територіального устрою;
визначення спеціального статусу м. Севастополя, врегулювання особливостей здійснення місцевого самоврядування та виконавчої влади у місті;
удосконалення механізму контролю з боку територіальних громад за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
створення організаційних і правових засад розроблення та впровадження проектів з проведення експериментів розвитку місцевого самоврядування;
удосконалення механізмів стратегічного державного планування регіонального розвитку, системи загальнодержавного і регіонального прогнозування та планування соціально-економічного розвитку;
чітке розмежування функцій і повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
обґрунтування засад державного стимулювання регіонального розвитку, зокрема депресивних територій;
розвиток ринкової інфраструктури: регіональних і міжрегіональних товарних бірж, оптових ринків, агроторгових домів, аукціонів, ярмарків, заготівельних кооперативів, підприємств фірмової торгівлі тощо;
удосконалення системи державної реєстрації земель, запровадження єдиної системи державної реєстрації права власності на нерухоме майно, створення відповідних загальнодержавної та регіональних інформаційних систем, баз даних;
розширення джерел доходів місцевих бюджетів, зокрема переліку податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що зараховуються до місцевих бюджетів, а також удосконалення порядку їх справляння;
врегулювання міжбюджетних відносин на рівні села, селища, міста районного значення та району;
розроблення Генеральної схеми економічного районування України та Національної програми охорони земель;
удосконалення економічного механізму охорони довкілля, використання природних ресурсів, поліпшення взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в цій сфері, розв'язання проблемних питань щодо розміщення та експлуатації небезпечних виробництв;
удосконалення механізму управління об'єктами комунальної власності, об'єктами спільної власності територіальних громад, що перебувають в управлінні районних та обласних рад, порядку передачі державного майна (насамперед об'єктів соціальної сфери) до комунальної власності;
розвиток транскордонного та міжрегіонального економічного співробітництва;
формування та реалізацію державної політики у сфері регулювання внутрішньорегіональної та міжрегіональної трудової міграції;

створення економічних умов та формування нормативно-правової бази для участі України у відповідних заходах з реалізації регіональної політики у рамках Європейського Союзу;

визначення правового статусу депутата сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради як представника інтересів територіальної громади, виборців свого виборчого округу та рівноправного члена місцевої ради, встановлення гарантій депутатської діяльності та порядку відкликання депутата місцевої ради;

удосконалення основних засад, порядку організації і проведення виборів депутатів сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних, Київської та Севастопольської міських рад та сільських, селищних, міських голів;

удосконалення порядку проведення місцевих референдумів, зокрема референдумів в Автономній Республіці Крим, інших форм безпосереднього волевиявлення територіальної громади (консультативного опитування, загальних зборів громадян, місцевих ініціатив, громадських слухань), спрямованих на забезпечення безпосереднього здійснення територіальною громадою своїх повноважень в межах Конституції України (254к/96-ВР) і законів України;

визначення правових засад організації та діяльності місцевої міліції, врегулювання правового, соціального захисту працівників та їх відповідальності. Програма повинна бути спрямована на прискорення процесу проведення адміністративної реформи, забезпечення реалізації державної регіональної політики.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ
ВЕРХОВНОЙ РАДЫ
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ**

**О Положении об особенностях города Симферополя как
столицы Автономной Республики Крым**

В соответствии с пунктом 6 статьи 4, пунктом 2 статьи 8, подпунктом 1 пункта 2 статьи 26 Конституции Автономной Республики Крым (гб239к002-98)

Верховная Рада Автономной Республики Крым постановляет:

1. Утвердить Положение об особенностях города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым (прилагается).
2. Контроль за выполнением настоящего Постановления возложить на Постоянную комиссию Верховной Рады Автономной Республики Крым по местному самоуправлению и административно-территориальным вопросам.

Председатель Верховной Рады
Автономной Республики Крым

Б.ДЕЙЧ

г. Симферополь, 19 марта 2003 г.
№ 479-3/03

ПОЛОЖЕНИЕ об особенностях города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым

І. Общие положения

1. Город Симферополь в соответствии со статьей 8 Конституции Автономной Республики Крым (rb239k002-98) является столицей Автономной Республики Крым.

Настоящее Положение определяет особенности города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым на основе законов Украины, Конституции Автономной Республики Крым (rb239k002-98), нормативно-правовых актов Автономной Республики Крым.

2. Местное самоуправление в городе Симферополе осуществляется в соответствии с Конституцией Украины (254к/96-ВР), Законом Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР) и другими законами Украины.

Конституция Автономной Республики Крым (rb239k002-98), нормативно-правовые акты Верховной Рады и Совета министров Автономной Республики Крым по вопросам, отнесенным к их компетенции, обязательны для исполнения органами местного самоуправления города Симферополя.

Органы местного самоуправления города Симферополя действуют на основании, в пределах полномочий и способом, предусмотренными Конституцией (254к/96-ВР) и законами Украины, и руководствуются в своей деятельности Конституцией Украины и законами Украины, актами Президента Украины, Кабинета Министров Украины, Конституцией Автономной Республики Крым (rb239k002-98), нормативно-правовыми актами Верховной Рады Автономной Республики Крым, актами Совета министров Автономной Республики Крым, принятыми в пределах их компетенции, настоящим Положением.

3. Особенности города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым обуславливают необходимость нормативно-правового регулирования вопросов взаимодействия органов власти Автономной Республики Крым с органами местного самоуправления города Симферополя в целях реализации городом Симферополем функций столицы, предоставления органам местного самоуправления соответствующих финансовых средств и материальных ресурсов для обеспечения выполнения этих функций.

С этой целью Верховная Рада Автономной Республики Крым по предложению Симферопольского городского совета или по согласованию с ним и в порядке, предусмотренном статьями 44-47 Конституции Автономной Республики Крым (гб239к002-98), может принимать программы (комплексные планы) социально-экономического, культурного и иного развития столицы Автономной Республики Крым.

Принятию данных программ предшествует заключение до 1 августа соответствующего бюджетного года соглашения между Верховной Радой Автономной Республики Крым и Симферопольским городским советом о программе (комплексном плане) социально-экономического развития столицы Автономной Республики Крым на следующий бюджетный год.

Осуществление функций столицы обеспечивается органами местного самоуправления города Симферополя и гарантируется настоящим Положением и другими нормативно-правовыми актами Верховной Рады и Совета министров Автономной Республики Крым, принятыми в пределах их компетенции.

4. Город Симферополь как столица Автономной Республики Крым является:
административным центром Автономной Республики Крым;

местом расположения Верховной Рады Автономной Республики Крым, Совета министров Автономной Республики Крым, министерств и республиканских комитетов Автономной Республики Крым, Представительства Президента Украины в Автономной Республике Крым, Прокуратуры Автономной Республики Крым, Апелляционного суда Автономной Республики Крым, Хозяйственного суда Автономной Республики Крым, других республиканских органов и органов государственной исполнительной власти в Автономной Республике Крым, различных представительств, а также предприятий, учреждений и организаций, расположенных в городе Симферополе и удовлетворяющих общие нужды территориальных громад поселков и городов Автономной Республики Крым;

местом нахождения органов местного самоуправления города Симферополя и Симферопольского районного совета;

духовным, экономическим, культурным, историческим, научно-просветительским центром автономии;

промышленным и транспортным центром.

5. Согласно действующему административно-территориальному устройству в городе Симферополе действуют городской, районные в городе и ГРЭСовский поселковый советы.

6. Территория города Симферополя определяется границами города Симферополя, установленными в соответствии с Земельным кодексом Украины (2768-14).

Изменение границ города Симферополя производится в соответствии с Конституцией Украины (254к/96-ВР), Конституцией Автономной Республики Крым (rb239k002-98) и действующим законодательством.

7. Система местного самоуправления города Симферополя определяется в соответствии с Законом Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР).

8. С целью учета особенностей функционирования города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым, на основании Закона Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР), настоящего Положения, Симферопольский городской совет может в Уставе территориальной громады города Симферополя учитывать особенности города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым.

9. Территориальная громада города Симферополя в соответствии с Законом Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР) имеет герб, флаг и другую символику.

На зданиях, в которых работают Симферопольский городской, районные в городе, поселковый советы и их исполнительные комитеты рядом с Государственным Флагом Украины вывешивается Флаг Автономной Республики Крым, а рядом с Государственным Гербом Украины располагается Герб Автономной Республики Крым.

Территориальные громады районов в городе и поселка могут иметь свою символику.

Содержание, описание, порядок использования символики определяются положениями о символике, которые утверждаются соответственно Симферопольским городским, ГРЭСовским поселковым и районными в городе советами.

10. Симферопольский городской совет заботится о сохранении и преумножении духовного наследия и творческого потенциала жителей города, обеспечивает благоприятные условия для деятельности учреждений культуры и искусства, способствует созданию условий для развития культурных и духовных традиций всех национальностей, проживающих в Автономной Республике Крым.

Лицам, имеющим особые заслуги перед городом, присваивается звание “Почетный гражданин города Симферополя”.

Положение о звании “Почетный гражданин города Симферополя” утверждается городским советом.

Присвоение звания “Почетный гражданин города Симферополя” производится решением городского совета.

II. Организационно-правовые основы отношений между органами власти Автономной Республики Крым и органами местного самоуправления города Симферополя

11. Местное самоуправление в городе Симферополе осуществляется территориальными громадами как непосредственно, так и через органы местного самоуправления города Симферополя в соответствии с законодательством Украины.

12. Отношения между органами власти Автономной Республики Крым и органами местного самоуправления города Симферополя определяются Конституцией Украины (254к/96-ВР) и законами Украины, Конституцией Автономной Республики Крым (гб239к002-98), нормативно-правовыми актами Верховной Рады Автономной Республики Крым, принятыми в пределах ее компетенции, и настоящим Положением.

13. Органы местного самоуправления города Симферополя, кроме функций и полномочий, определенных Законом Украины “О местном самоуправле-

нии в Украине” (280/97-ВР) и другими законами Украины, осуществляют другие функции и полномочия, делегированные в установленном порядке Верховной Радой Автономной Республики Крым или определенные настоящим Положением, а также на основе конкретных соглашений или согласованных решений Верховной Рады Автономной Республики Крым и Симферопольского городского совета, имеющих материальную и финансовую основу для их заключения, в том числе:

взаимодействие с Верховной Радой Автономной Республики Крым и Советом министров Автономной Республики Крым при разработке и осуществлении ими мероприятий, программ и проектов, затрагивающих интересы столицы;

участие в обеспечении республиканских и государственных мероприятий, проводимых в городе Симферополе;

осуществление мероприятий по сохранению и восстановлению памятников истории, культуры, религии, архитектуры и градостроительства, заповедных зон и ландшафтов, которые имеют национальное значение;

создание надлежащих условий для деятельности, а также оказание на договорных и иных предусмотренных законом началах коммунальных, инженерных, социально-культурных, транспортных, информационных и других услуг субъектам, местом нахождения которых в соответствии с пунктом 4 настоящего Положения является город Симферополь;

создание благоприятных условий для приема и отправки граждан, посещающих Крым;

другие полномочия.

III. Материальная и финансовая основа осуществления городом Симферополем функций столицы Автономной Республики Крым

14. Материальная и финансовая основа местного самоуправления города Симферополя определяется Конституцией Украины (254к/96-ВР), Законом Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР), Бюджетным кодексом Украины (2542-14) и другими законами.

15. Верховная Рада Автономной Республики Крым может передавать в управление городского совета отдельные объекты имущества, принадлежащего Автономной Республике Крым.

16. Органы власти Автономной Республики Крым, местом размещения которых является город Симферополь, компенсируют городскому бюджету расходы, связанные с использованием земельных участков, зданий, сооружений, других объектов коммунальной собственности, а также предоставлением коммунальных услуг.

Акты органов власти Автономной Республики Крым, которые влекут за собой дополнительные расходы органов местного самоуправления города Симферополя, обязательно сопровождаются передачей им необходимых для этого материальных и финансовых ресурсов. Указанные решения выполняются органами местного самоуправления города Симферополя в пределах переданных им материальных и финансовых ресурсов.

Территориальной громаде города Симферополя в установленном законом порядке по представлению Симферопольского городского совета компенсируется ущерб, причиненный в результате действий органов власти Автономной Республики Крым и их должностных лиц во время проведения на территории города Симферополя мероприятий республиканского и государственного характера. Споры о восстановлении нарушенных прав решаются в судебном порядке.

Симферопольское городское управление Главного управления МВД Украины в Автономной Республике Крым, местная милиция принимают участие в охране общественного порядка при проведении в столице Автономной Республики Крым республиканских и государственных мероприятий.

17. Органы местного самоуправления города Симферополя несут ответственность перед территориальными громадами за сохранность окружающей природной среды и с этой целью осуществляют следующие меры:

не допускают строительства объектов, реконструкции и технического перевооружения производств с внедрением технологий, ведущих к ухудшению экологической обстановки в городе;

в соответствии с Бюджетным кодексом Украины (2542-14) создают специальный фонд охраны природы, средства которого могут расходоваться только на природоохранные цели и мероприятия по оздоровлению населения, утверждают сметы расходов средств фонда и контролируют их выполнение.

18. С целью развития дружественных связей и взаимопонимания между народами органы местного самоуправления города Симферополя устанавливают и развивают социально-экономические, научно-технические и культурные связи с зарубежными городами.

Органы местного самоуправления города Симферополя в соответствии с законодательством участвуют в создании различных совместных предприятий, фирм, ассоциаций, общественных объединений с зарубежными городами, содействует развитию различных форм делового сотрудничества, совместного предпринимательства, международной торговли, кредитования в интересах социально-экономического и культурного развития города.

Органы местного самоуправления города Симферополя способствуют культурному, научному, спортивному сотрудничеству, развитию международного туризма и иным связям с городами-побратимами и иностранными государствами.

IV. Полномочия, делегированные органам местного самоуправления города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым

19. В целях учета интересов территориальной громады города Симферополя при обеспечении выполнения городом Симферополем функций столицы Автономной Республики Крым делегировать следующие полномочия:

19.1. Симферопольскому городскому совету:

участие в разработке мероприятий и программ Автономной Республики Крым в сфере социально-экономического и культурного развития, внешне-экономической деятельности, в заключении Автономной Республикой Крым соглашений, затрагивающих интересы органов местного самоуправления в городе Симферополе, с другими регионами Украины, органами власти, предприятиями, учреждениями, организациями и объединениями граждан других государств и их регионов, с международными организациями;

участие в разработке проекта бюджета Автономной Республики Крым в Совете министров Автономной Республики Крым, министерствах и республиканских комитетах Автономной Республики Крым, в Верховной Раде Автономной Республики Крым и ее постоянных комиссиях;

внесение предложений в Верховную Раду Автономной Республики Крым о передаче в коммунальную собственность территориальной громады города Симферополя отдельных объектов имущества, принадлежащего Автономной Республике Крым, которые находятся на его территории и удовлетворяют коллективные потребности городской территориальной громады, о передаче объектов из коммунальной собственности в состав имущества, принадлежащего Автономной Республике Крым, а также о передаче в аренду нежилых помещений, расположенных в городе Симферополе;

осуществление в установленном порядке контроля за управлением предприятиями, учреждениями и организациями, принадлежащими Автономной Республике Крым и переданными в управление органам местного самоуправления города Симферополя;

принятие в установленном законом порядке решений об освобождении самовольно занятых земельных участков и сносе самовольно построенных зданий и сооружений без возмещения расходов, образовавшихся в период незаконного пользования земельными участками и деятельности в самовольно построенном здании или сооружении;

согласование в установленном законом порядке вопросов о создании, ликвидации или репрофилировании предприятий, принадлежащих Автономной Республике Крым, в границах города Симферополя, если это может привести к экологическим, демографическим или иным негативным последствиям, затрагивающим интересы населения;

решение вопросов о проведении в городе Симферополе массовых мероприятий в соответствии с решением Конституционного Суда Украины от 19 апреля 2001 года № 4-рп/2001 (v004p710-01).

19.2. Симферопольскому городскому голове:

представление города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым в отношениях с органами государственной власти, органами власти Автономной Республики Крым, органами местного самоуправления, организациями других государств, международными организациями, объединениями граждан, предприятиями, учреждениями, организациями и их должностными лицами;

участие в подготовке проектов программ и других нормативно-правовых актов Верховной Рады Автономной Республики Крым и Совета министров Автономной Республики Крым, касающихся города Симферополя (проекты

соответствующих нормативных актов направляются Симферопольскому городскому голове не позднее чем за 10 дней до их принятия);

участие в подготовке и проведении протокольных мероприятий республиканского, государственного и международного характера;

участие в решении вопросов о размещении в городе Симферополе республиканских, государственных органов, представительств других государств и городов.

присутствие на пленарных заседаниях Верховной Рады Автономной Республики Крым, заседаниях ее Президиума, заседаниях Совета министров Автономной Республики Крым;

участие в заседаниях Верховной Рады Автономной Республики Крым с правом совещательного голоса по вопросам об утверждении и исполнении бюджета Автономной Республики Крым, социально-экономического и культурного развития и других программ в качестве одного из представителей Ассоциации органов местного самоуправления Автономной Республики Крым и г. Севастополя;

получение в установленном законом порядке информации о деятельности всех предприятий, учреждений и организаций на территории города независимо от их подчинения и форм собственности в части, касающейся деятельности города Симферополя как столицы Автономной Республики Крым и оказывающей влияние на выполнение городом Симферополем этих функций;

обеспечение выполнения органами местного самоуправления города Симферополя функций столицы Автономной Республики Крым в соответствии с действующим законодательством и настоящим Положением;

согласование кандидатур для назначения и освобождения от должностей руководителей предприятий, учреждений и организаций, принадлежащих Автономной Республике Крым и расположенных на территории города.

Симферопольский городской голова предварительно до рассмотрения Председателем Верховной Рады Автономной Республики Крым вопросов о согласовании назначения на должности и освобождения от должностей начальника Симферопольского городского управления Главного управления МВД Украины в Автономной Республике Крым, начальника Симферопольской городской налоговой инспекции Государственной налоговой админи-

страции в Автономной Республике Крым вносит рекомендации и предложения Председателю Верховной Рады Автономной Республики Крым по данному вопросу.

19.3. Исполкому Симферопольского городского совета:

рассмотрение и согласование планов предприятий, учреждений и организаций, принадлежащих Автономной Республике Крым и расположенных на территории города Симферополя, осуществление которых может повлечь негативные социальные, демографические, экологические и другие последствия, подготовка к ним заключений и предложений;

осуществление в установленном порядке управления предприятиями, учреждениями и организациями, принадлежащими Автономной Республике Крым и переданными в управление исполнительным органам совета.

V. Заключительные положения

20. Акты органов местного самоуправления города Симферополя, принятые в пределах предоставленных им полномочий, являются обязательными для выполнения всеми субъектами, перечисленными в части 1 статьи 73 Закона Украины “О местном самоуправлении в Украине” (280/97-ВР), а также органами власти Автономной Республики Крым и их должностными лицами.

21. Внесение изменений и дополнений в данное Положение осуществляется Верховной Радой Автономной Республики Крым по согласованию с Симферопольским городским советом.

ЗАКОН УКРАЇНИ

ПРО ВИБОРИ

ДЕПУТАТІВ ВЕРХОВНОЇ РАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, МІСЦЕВИХ РАД ТА СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ ГОЛІВ

Цей Закон визначає основні засади, особливості та порядок організації і проведення виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних, міських, районних у містах, районних, обласних, Київської та Севастопольської міських рад (далі – депутатів) та сільських, селищних, міських голів.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Законодавство про вибори депутатів та сільських, селищних, міських голів

Організація і порядок проведення виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів (далі – місцевих виборів) регулюються Конституцією України (254к/96-ВР), цим та іншими законами України.

Стаття 2. Основні засади місцевих виборів

1. Депутати сільських, селищних, міських рад та сільські, селищні, міські голови обираються громадянами України, які належать до відповідних територіальних громад. Депутати районних, обласних рад обираються громадянами України, які належать до відповідних територіальних громад у межах району, області. Депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим обираються громадянами України, які проживають на території Автономної Республіки Крим.

2. Вибори депутатів сільських, селищних рад проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах, на які поділяється вся територія відповідно села (кількох сіл, жителі яких добровільно об'єдналися у сільську громаду), селища.

3. Вибори депутатів міських рад проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками кандидатів у депутати (далі –

виборчі списки) від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному окрузі, межі якого збігаються з межами території відповідної міської громади.

4. Вибори депутатів районних у містах рад проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідного району у місті.

5. Вибори депутатів районних рад проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідного району.

6. Вибори депутатів обласних рад, міст Києва та Севастополя проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами відповідної області, міст Києва та Севастополя.

7. Вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим проводяться за пропорційною системою: депутати обираються за виборчими списками від організацій політичних партій, виборчих блоків організацій політичних партій у багатомандатному виборчому окрузі, межі якого збігаються з межами Автономної Республіки Крим.

8. Вибори сільських, селищних, міських голів проводяться за мажоритарною виборчою системою відносної більшості в єдиному одномандатному окрузі, межі якого збігаються з межами відповідної територіальної громади.

9. Участь громадян України у місцевих виборах є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у виборах.

Стаття 3. Загальне виборче право

1. Право голосу на місцевих виборах мають громадяни України, які належать до відповідних територіальних громад, яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років. Право голосу на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають громадяни України, які проживають на території Автономної Республіки Крим та яким на день виборів виповнилося вісімнадцять років.

Військовослужбовці строкової служби не беруть участі у місцевих виборах.

2. Документом, який підтверджує громадянство України, є:

- 1) паспорт громадянина України;
- 2) паспорт громадянина України для виїзду за кордон;
- 3) дипломатичний паспорт;
- 4) службовий паспорт;

- 5) посвідчення особи моряка;
- 6) посвідчення члена екіпажу;
- 7) тимчасове посвідчення громадянина України.

3. Належність громадянина до відповідної територіальної громади визначається його місцем проживання на її території згідно з Законом України "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні" (1382-15).

4. Громадяни України, які належать до відповідної територіальної громади, які мають право голосу, можуть шляхом самовисування або через республіканські (в Автономній Республіці Крим), обласні, районні, районні у містах, міські організації політичних партій та їх виборчі об'єднання – блоки (далі – місцеві організації партій (блоки) брати участь у висуванні кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, роботі виборчих комісій, проведенні передвиборної агітації, здійсненні спостереження за проведенням виборів та в інших заходах у порядку, визначеному цим та іншими законами України.

5. Будь-які прями або непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження щодо участі громадян у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом.

6. Не мають права голосу на місцевих виборах громадяни України, визнані судом недієздатними, та громадяни України, які за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі.

Стаття 4. Рівне виборче право

1. Місцеві вибори є рівними. Громадяни України беруть участь у місцевих виборах на рівних засадах.

2. Кожен виборець на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кожної місцевої ради в межах відповідної територіальної громади, а також сільського, селищного, міського голови, в яких він бере участь, має по одному голосу. Ці голоси у відповідних виборчих округах виборець може використати тільки на одній виборчій ділянці.

Стаття 5. Пряме виборче право

Місцеві вибори є прямими. Громадяни України, які належать до відповідних територіальних громад та які мають право голосу на місцевих виборах, безпосередньо обирають депутатів та сільських, селищних, міських голів шля-

хом голосування за кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевих організацій партій (блоків) у багатомандатних округах, а також за кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, висунутих місцевими організаціями партій (блоками) або шляхом самовисування в одномандатних округах.

Стаття 6. Вільні вибори

1. Місцеві вибори є вільними. Виборцям забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні.
2. Застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця, забороняється.

Стаття 7. Таємне голосування

Голосування на місцевих виборах є таємним. Контроль за волевиявленням виборців у будь-якій формі забороняється.

Стаття 8. Особисте голосування

Кожен виборець голосує на місцевих виборах особисто. Голосування за інших осіб чи передача виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється.

Стаття 9. Право бути обраним

1. Депутатом та сільським, селищним, міським головою може бути обраний громадянин України, який на день виборів досяг вісімнадцяти років та має право голосу відповідно до статті 70 Конституції України (254к/96-ВР).
2. Депутатом, сільським, селищним, міським головою не може бути обраний громадянин України, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку.

Стаття 10. Право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

Право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови належить громадянам України, які мають право голосу. Це право реалізується ними через місцеві організації партій (блоки) або шляхом самовисування у випадках, передбачених цим Законом.

Стаття 11. Засади виборчого процесу

1. Виборчий процес здійснюється на засадах:

- 1) законності та заборони незаконного втручання будь-кого у цей процес;
- 2) політичного плюралізму та багатопартійності;
- 3) публічності і відкритості виборчого процесу;
- 4) рівності суб'єктів виборчого процесу перед законом;
- 5) рівності прав усіх кандидатів у депутати та відповідно кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 6) свободи передвиборної агітації, рівних можливостей доступу до засобів масової інформації незалежно від їх форми власності;
- 7) неупередженості до організацій партій (блоків), кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб та керівників підприємств, установ і організацій.

2. Початок виборчого процесу оголошує відповідна виборча комісія у строки та в порядку, визначені Конституцією України (254к/96-ВР) та цим Законом.

3. Виборчий процес включає такі етапи:

- 1) складання списків виборців;
- 2) формування виборчих комісій;
- 3) утворення територіальних виборчих округів;
- 4) утворення виборчих дільниць;
- 5) висування та реєстрація кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 6) проведення передвиборної агітації;
- 7) голосування (повторне голосування);
- 8) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів місцевих виборів.

4. Виборчий процес завершується офіційним оприлюдненням результатів місцевих виборів.

Стаття 12. Суб'єкти виборчого процесу

Суб'єктами виборчого процесу є:

- 1) громадяни України, які мають право голосу на місцевих виборах (далі – виборці);
- 2) виборчі комісії, сформовані відповідно до цього Закону, Закону України "Про Центральну виборчу комісію" (733/97-ВР) та інших законів України;
- 3) кандидати у депутати та кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови;

- 4) місцеві організації партій (блоки), які висунули кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 5) органи державної влади та органи місцевого самоврядування у випадках, передбачених цим Законом;
- 6) офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу, від кандидатів у депутати, від кандидатів на посади сільських, селищних, міських голів.

Стаття 13. Публічність і відкритість виборчого процесу

1. Організація і проведення місцевих виборів здійснюються публічно і відкрито.
2. Виборчі комісії інформують громадян про свій склад, місцезнаходження та режим роботи; про утворення територіальних виборчих округів і виборчих дільниць; про основні права виборців, у тому числі про право оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності виборчих комісій, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб цих органів, які обмежують їх виборчі права; про порядок заповнення виборчих бюлетенів; забезпечують можливість для ознайомлення їх із списками виборців, із виборчими списками місцевих організацій партій (блоків), з передвиборними програмами місцевих організацій партій (блоків), від яких зареєстровані кандидати у депутати та кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, з відомостями про кандидатів у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови, з передвиборними програмами кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови; сповіщають населення про підсумки голосування та результати місцевих виборів; надають іншу інформацію у випадках, передбачених цим Законом.
3. Рішення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що стосуються місцевих виборів та зачіпають законні права громадян, а також рішення виборчих комісій доводяться до відома громадян через друковані засоби масової інформації або у разі неможливості оприлюднюються в інший спосіб у семиденний строк з дня їх прийняття, якщо інше не передбачено законом.
4. Засоби масової інформації зобов'язані об'єктивно висвітлювати хід підготовки і проведення місцевих виборів. Їх представникам гарантується безперешкодний доступ на всі публічні заходи, пов'язані з місцевими виборами, а на засідання виборчих комісій та на виборчу дільницю у день виборів – на умовах, визначених у частині дев'ятій статті 26 цього Закону, крім випадків, передбачених законами України. Виборчі комісії, органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, посадові і службові особи цих органів

зобов'язані в межах своїх повноважень і компетенції надавати їм інформацію щодо підготовки і проведення місцевих виборів.

Розділ II

ВИДИ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ, ПОРЯДОК І СТРОКИ ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ

Стаття 14. Види місцевих виборів та порядок їх призначення

1. Місцеві вибори можуть бути черговими, позачерговими, повторними, проміжними або першими (у разі формування нових місцевих рад (далі – перші місцеві вибори).

2. Чергові місцеві вибори проводяться у зв'язку з закінченням визначеного Конституцією України (254к/96-ВР) строку повноважень місцевої ради та сільського, селищного, міського голови. Рішення про проведення чергових виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів приймає Верховна Рада України. Рішення про проведення чергових виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим відповідно до Конституції України (254к/96-ВР).

Чергові вибори депутатів та сільських, селищних, міських голів відбуваються одночасно з виборами народних депутатів України.

3. Позачергові місцеві вибори призначаються Верховною Радою України у разі дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевої ради, сільського, селищного, міського голови.

4. Повторні вибори депутата (депутатів) призначаються територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання виборів депутата (депутатів) у цьому окрузі недійсними або такими, що не відбулися, або у разі визнання особи такою, яка відмовилася від депутатського мандата. Повторні вибори сільського, селищного, міського голови призначаються територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі визнання місцевих виборів недійсними або такими, що не відбулися, або у разі визнання особи такою, яка відмовилася від посади сільського, селищного, міського голови.

5. Проміжні вибори депутата призначаються територіальною виборчою комісією в порядку, встановленому цим Законом, у разі дострокового припинення повноважень депутата, обраного в цьому одномандатному окрузі.

6. Перші місцеві вибори призначаються відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською або Севастопольською міською радою, якщо інше не передбачено законом.

Стаття 15. Строки призначення місцевих виборів

1. Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше як за 120 днів до дня виборів, а їх виборчий процес розпочинається за 90 днів до дня виборів. Відповідна виборча комісія оголошує про початок виборчого процесу місцевих виборів не пізніше ніж за п'ять днів до його початку.
2. Позачергові місцеві вибори призначаються не пізніше як за 70 днів до дня виборів, а їх виборчий процес розпочинається за 60 днів до дня виборів. Відповідна виборча комісія оголошує про початок виборчого процесу позачергових місцевих виборів не пізніше ніж за п'ять днів до його початку.
3. Повторні місцеві вибори проводяться в останню неділю шістдесятиденного строку з дня оприлюднення територіальною виборчою комісією рішення про їх призначення. Рішення про призначення повторних місцевих виборів приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у тридцятиденний строк з дня прийняття рішення про визнання місцевих виборів у цьому окрузі недійсними або такими, що не відбулися, або у разі визнання особи такою, яка відмовилася від депутатського мандата або посади сільського, селищного, міського голови.
4. Проміжні місцеві вибори проводяться в останню неділю шістдесятиденного строку з дня опублікування рішення про призначення виборів. Рішення про призначення проміжних виборів депутата приймається територіальною виборчою комісією не пізніше як у тридцятиденний строк з дня дострокового припинення повноважень депутата, обраного у відповідному виборчому окрузі.
5. Перші місцеві вибори призначаються не пізніше як за 120 днів до дня виборів, а початок їх виборчого процесу оголошується не пізніше як за 90 днів.
6. Місцеві вибори призначаються на неділю.
7. Рішення про призначення позачергових, повторних, проміжних та перших місцевих виборів оприлюднюється відповідним органом, який прийняв його відповідно до статті 14 цього Закону, через друковані засоби масової інформації або у разі неможливості – в інший визначений ним спосіб не пізніше як на третій день після його прийняття і доводиться до відома Центральної виборчої комісії.
8. Усі строки, визначені у цьому Законі, обчислюються календарними днями, годинами.
9. Першим днем строку, який відповідно до Закону має початися у зв'язку з настанням певної події, є день, наступний після дня настання вказаної події.
10. Останнім днем строку, який відповідно до Закону має закінчитися у зв'язку з настанням певної події, є день, що передує дню вказаної події.
11. Днем вчинення бездіяльності вважається останній день строку, в який мала бути вчинена дія, передбачена цим чи іншими законами України.

Стаття 16. Визначення загального складу місцевих рад

1. Рішення про загальний склад (кількість депутатських мандатів) сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради приймається відповідною радою поточного скликання не пізніше як за 90 днів до дня місцевих виборів.

2. У разі, коли відповідна місцева рада поточного скликання у строк, встановлений частиною першою цієї статті, не прийме рішення щодо загального складу місцевої ради, яка має обиратися, загальний склад відповідної місцевої ради залишається у тій самій кількості, що й у поточному скликанні.

3. Рішення про загальний склад місцевої ради, у разі призначення перших місцевих виборів, приймається відповідно до пункту 4 частини другої статті 81 цього Закону.

4. Загальний склад сільської, селищної, міської, районної у місті, районної, обласної ради має становити при чисельності:

до 3 тисяч виборців – від 16 до 26 депутатів;

до 5 тисяч виборців – від 20 до 30 депутатів;

до 20 тисяч виборців – від 30 до 36 депутатів;

до 50 тисяч виборців – від 30 до 46 депутатів;

до 100 тисяч виборців – від 36 до 50 депутатів;

до 250 тисяч виборців – від 40 до 60 депутатів;

до 500 тисяч виборців – від 50 до 76 депутатів;

до 1 мільйона виборців – від 60 до 90 депутатів;

до 2 мільйонів виборців – від 76 до 120 депутатів;

понад 2 мільйони виборців – від 76 до 150 депутатів.

5. Загальний склад Верховної Ради Автономної Республіки Крим визначається Конституцією Автономної Республіки Крим (тб239к002-98).

Розділ III

ВИБОРЧІ ОКРУГИ І ВИБОРЧІ ДІЛЬНИЦІ

Стаття 17. Виборчі округи

1. Для виборів депутатів сільської, селищної ради відповідна територіальна виборча комісія не пізніше ніж за 80 днів до дня проведення місцевих виборів утворює виборчі округи з приблизно однаковою кількістю виборців у кожному виборчому окрузі (одномандатні округи). Кількість виборчих округів дорівнює чисельності загального складу відповідної ради, визначеному згідно із частиною четвертою статті 16 цього Закону. Орієнтовна середня чисельність виборців у виборчих округах в межах територіальної грома-

ди визначається територіальною виборчою комісією на підставі списків виборців, складених відповідно до вимог Закону України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15). У разі проведення позачергових, повторних, проміжних чи перших місцевих виборів орієнтовна середня чисельність виборців у виборчих округах в межах територіальної громади визначається на підставі даних відповідного органу виконавчої влади з питань статистики. Відхилення орієнтовної середньої чисельності виборців у виборчих округах в межах адміністративно-територіальної одиниці повинне дорівнювати не більш як п'ять відсотків.

2. Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів районних рад поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами сіл, селищ, міст районного значення, що входять до складу району. Рішення про утворення таких виборчих округів не приймається.

3. Виборчий територіальний округ для виборів депутатів міських, районних у містах рад має межі, що збігаються з межами відповідної територіальної міської громади, або району у місті. Рішення про утворення такого виборчого округу не приймається.

4. Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів обласних рад поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів та міст обласного значення. Рішення про утворення таких округів не приймається.

5. Багатомандатний виборчий округ по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим поділяється на виборчі територіальні округи, межі яких збігаються з межами районів та міст республіканського значення.

6. Для виборів сільського, селищного, міського голови відповідний виборчий територіальний округ має межі, що збігаються з межами відповідної територіальної громади села, селища, міста. Рішення про утворення такого округу не приймається.

7. Повідомлення про виборчі округи із зазначенням їх номерів, меж, центрів, орієнтовної кількості виборців у кожному виборчому окрузі оприлюднюються відповідною територіальною виборчою комісією у місцевих друкованих засобах масової інформації або у разі неможливості – в інший спосіб не пізніше як на п'ятий день з дня прийняття нею відповідних рішень.

Стаття 18. Виборчі дільниці

1. Для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів виборців утворюються виборчі дільниці.

2. Для підготовки і проведення голосування та підрахунку голосів у випадку чергових, а також інших місцевих виборів, які проводяться одночасно з ви-

борами народних депутатів України, використовуються виборчі дільниці, утворені для проведення виборів народних депутатів України.

3. У разі проведення повторних, позачергових, проміжних чи перших місцевих виборів, які проводяться не одночасно з виборами народних депутатів України, виборчі дільниці на території територіальної громади утворюються відповідно сільською, селищною, міською територіальними комісіями за поданням виконавчого комітету сільської, селищної, міської (міст, де немає районних рад), районної у місті ради, а у разі відсутності таких органів – за пропозицією відповідно сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради або посадової особи, яка відповідно до закону здійснює повноваження сільського, селищного, міського голови.

4. Територіальна виборча комісія своїм рішенням визначає межі кожної виборчої дільниці та місцезнаходження дільничної виборчої комісії, встановлює єдину нумерацію виборчих дільниць у межах територіальної громади.

5. Військовослужбовці, які належать до відповідної територіальної громади, голосують на виборчих дільницях, розташованих за межами військових частин (формувань).

6. Виборчі дільниці утворюються з кількістю виборців від двадцяти до трьох тисяч осіб. Якщо на відповідній території налічується менше або більше від зазначених меж чисельності виборців і їх (або їх надлишок) неможливо віднести до іншої виборчої дільниці або неможливо утворити додаткову виборчу дільницю в цьому окрузі, виборча дільниця може бути утворена з меншою або більшою від відповідних граничних значень чисельністю виборців.

7. Виборчі дільниці утворюються не пізніше як за 50 днів до дня виборів.

8. Виборчі дільниці є спільними для виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів.

9. Рішення відповідної територіальної виборчої комісії про утворення виборчих дільниць із зазначенням їх номерів, меж, місцезнаходження відповідних дільничних виборчих комісій оприлюднюється у засобах масової інформації або в інший спосіб не пізніше як на п'ятий день з дня прийняття цього рішення.

Розділ IV

ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 19. Система виборчих комісій

1. Систему виборчих комісій, що здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів, становлять:

- 1) Центральна виборча комісія;
- 2) територіальні виборчі комісії:
виборча комісія Автономної Республіки Крим;
обласні виборчі комісії:
Київська, Севастопольська міські виборчі комісії;
районні виборчі комісії;
міські виборчі комісії (крім міст Києва та Севастополя);
районні у містах виборчі комісії (де обираються районні у місті ради);
селищні, сільські виборчі комісії;
- 3) дільничні виборчі комісії.

2. Повноваження виборчих комісій щодо підготовки та проведення виборів депутатів поширюються:

- 1) Центральної виборчої комісії – на всю територію України;
 - 2) територіальної виборчої комісії – на територію відповідного виборчого округу;
 - 3) дільничної виборчої комісії – на територію виборчої дільниці.
3. Виборчі комісії утворюються і діють відповідно до Конституції України (254к/96-ВР), цього та інших законів України. Ніхто не має права втручатися у вирішення питань, віднесених до повноважень виборчих комісій, крім випадків, передбачених законами України.

Стаття 20. Статус виборчих комісій

1. Статус Центральної виборчої комісії визначається Конституцією України (254к/96-ВР), Законом України "Про Центральну виборчу комісію" (733/97-ВР), цим та іншими законами України. Центральна виборча комісія утворюється відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та Закону України "Про Центральну виборчу комісію" (733/97-ВР).
2. Територіальна виборча комісія є юридичною особою.
3. Дільнична виборча комісія не є юридичною особою. Дільнична виборча комісія має власну печатку зразка, затвердженого Центральною виборчою комісією.

Стаття 21. Порядок формування територіальних виборчих комісій

1. Територіальні виборчі комісії формуються відповідно сільською, селищною, міською, районною у місті, районною, обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим не пізніше як за 90 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії у кількості не менше 8 і не більше 25 осіб (якщо число суб'єктів подання перевищує 25, то їх участь у виборчій комісії здійснюється за допомогою жеребку-

вання) за поданнями керівних органів (не більш як на одну особу) відповідних місцевих організацій партій (блоків) за умови, що ці місцеві організації партій (блоки) зареєстровані в установленому законом порядку. Зазначені подання, до яких додаються заяви осіб, запропонованих до складу відповідної територіальної виборчої комісії, про згоду на участь у її роботі, вносяться до відповідної ради не пізніше ніж за 95 днів до дня виборів.

2. Районна організація партії або відповідний виборчий блок може подавати кандидатури для включення до складу районної виборчої комісії, а також до виборчих комісій, які формуються сільськими, селищними, міськими радами у селах, селищах, містах, розташованих у межах району.

3. Міська організація партії або відповідний виборчий блок може подавати кандидатури для включення до складу міської виборчої комісії та сільських, селищних, міських виборчих комісій у селах, селищах, містах, що входять до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення або міст Києва та Севастополя.

4. Районна у місті організація партії або відповідний блок може подавати кандидатуру для включення до складу відповідної районної у місті виборчої комісії.

5. Обласна організація партії (блок) може подавати кандидатуру для включення до складу відповідної обласної територіальної виборчої комісії.

6. Республіканська в Автономній Республіці Крим організація партії (блок) може подавати кандидатуру для включення до складу виборчої комісії Автономної Республіки Крим.

7. У разі, якщо в установленій частиною першою цієї статті строк не надійшли подання щодо складу територіальної виборчої комісії або якщо кількість запропонованих до складу виборчої комісії осіб становить менше 8, територіальна виборча комісія утворюється відповідною місцевою радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим за поданням відповідно сільського, селищного, міського голови або голови районної, районної у місті, обласної ради, Голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим з обов'язковим включенням поданих кандидатур від місцевих організацій партій (блоків), зазначених у частині першій цієї статті.

8. Місцева організація партії (блок) у встановлені строки подає до відповідних рад кандидатури для включення до складу конкретних територіальних виборчих комісій із зазначенням пропонованих кандидатур на посаду голови, заступника голови та секретаря комісії. До цих списків відповідні місцеві організації партій (блоки) включають членів цих партій (партій, що входять до блоку) або безпартійних громадян. Список повинен бути підписаний керівником відповідної місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та завірений печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня. До списку додаються заяви осіб, запропоно-

ваних до складу відповідної територіальної виборчої комісії, про згоду на участь у її роботі.

9. До складу територіальної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які мають право голосу на місцевих виборах.

10. Громадянин може одночасно входити до складу лише однієї виборчої комісії, що здійснює підготовку та проведення виборів народних депутатів України, виборів депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів.

11. До складу виборчої комісії не можуть входити кандидати у депутати, їхні близькі родичі (чоловік, дружина, батьки, повнолітні діти, рідні брати і сестри), уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу, довірені особи кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційні спостерігачі, посадові та службові особи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також громадяни, які мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята у встановленому законом порядку.

12. Кожна місцева організація партії (блок) має право на пропорційну частку керівних посад у територіальних виборчих комісіях. Частка керівних посад для кожної місцевої організації партії (блоку) визначається відповідно до кількості кандидатур, поданих місцевою організацією партії (блоком) до складу територіальних виборчих комісій, у відношенні до загальної кількості осіб, поданих усіма місцевими організаціями партій (блоками), за формулою:

$$K = \frac{K_c \times K_p}{K_z},$$

де K – частка керівних посад місцевої організації партії (блоку) у територіальних виборчих комісіях;

K_c – кількість кандидатур, поданих місцевою організацією партії (блоком) до складу територіальних виборчих комісій;

K_p – кількість керівних посад у територіальних виборчих комісіях;

K_z – загальна кількість кандидатур, поданих місцевими організаціями партій (блоками) до складу територіальних виборчих комісій.

13. Голова, заступник голови та секретар територіальної виборчої комісії не можуть бути представниками однієї місцевої організації партії (блоку).

14. Рішення про формування територіальних виборчих комісій підлягає оприлюдненню в засобах масової інформації або в інший спосіб не пізніше як на третій день з дня їх формування.

Стаття 22. Порядок утворення дільничної виборчої комісії

1. Дільнична виборча комісія утворюється відповідною територіальною виборчою комісією не пізніше як за 35 днів до дня виборів у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії за поданням керівного органу районної, районної у місті, міської організації партії (блоку) та відповідними кандидатами в депутати по одномандатних виборчих округах, які самовисунулися, а також відповідними кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови.

2. До складу дільничної виборчої комісії можуть входити громадяни України, які мають право голосу на місцевих виборах.

3. Дільнична виборча комісія утворюється у кількості не менше десяти осіб. На виборчих дільницях, де кількість виборців не перевищує п'ятдесяти осіб, дільнична виборча комісія може утворюватися у складі голови, секретаря та двох-чотирьох інших членів комісії.

4. До складу дільничної виборчої комісії не можуть входити особи, зазначені у частині одинадцятій статті 21 цього Закону.

5. Районна, районна у місті, міська чи вищого рівня (для сіл, селищ, міст, що входять до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення або міст Києва та Севастополя) партійна організація (блок), кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови – суб'єкти виборчого процесу не пізніше як за 40 днів до дня виборів подають до відповідної територіальної виборчої комісії список кандидатур для включення їх до складу конкретних дільничних виборчих комісій із зазначенням пропонованих кандидатур на посаду голови, заступника голови та секретаря комісії за підписом кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, керівника відповідної місцевої організації партії (керівників організацій партій, що входять до блоку) і скріплений печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або печаткою (печатками) організації (організацій) партії (партій) вищого рівня. В цей список районні, районні у місті, міські чи вищого рівня організації партії (блок) включають членів цієї партії (блоку) або безпартійних громадян, які мають право голосу. До списку додаються заяви осіб, запропонованих до складу відповідної дільничної виборчої комісії, про згоду на участь у її роботі.

6. До складу дільничної виборчої комісії обов'язково включається (за наявності відповідних подань) по одній особі від однієї партії (блоку), кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.

7. Кожна місцева організація партії (блоку), кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови у межах територіальної громади, району, району в місті мають право на пропорційну частку керівних посад у дільничних виборчих комісіях. Частка керівних посад для кож-

ної місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови визначається відповідно до кількості кандидатур, поданих місцевою організацією партії (блоком), кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови до складу дільничних виборчих комісій, у відношенні до загальної кількості осіб, поданих усіма місцевими організаціями партій (блоками) кандидатами в депутати, кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови, за формулою:

$$K = \frac{K_c \times K_p}{K_z},$$

де K – частка керівних посад місцевої організації партії (блоку) (кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови) у дільничних виборчих комісіях;

K_c – кількість кандидатур, поданих місцевою організацією партії (блоком) (кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови) до складу дільничних виборчих комісій;

K_p – кількість керівних посад у дільничних виборчих комісіях;

K_z – загальна кількість кандидатур, поданих місцевими організаціями партій (блоками), кандидатами у депутати, кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови до складу дільничних виборчих комісій.

8. Голова, заступник голови та секретар дільничної виборчої комісії не можуть бути представниками однієї організації партії або блоку.

9. У разі якщо у встановлений частиною шостою цієї статті строк не надійшли подання щодо кандидатур до складу дільничних виборчих комісій або якщо кількість запропонованих до складу дільничної виборчої комісії кандидатур становить менше десяти осіб, дільнична виборча комісія утворюється відповідною територіальною виборчою комісією за поданням її голови у кількості десяти осіб з обов'язковим включенням кандидатур, поданих від районного, районного у місті, міського чи вищого рівня місцевої організації партії (блоку).

10. Рішення про утворення дільничної виборчої комісії підлягає оприлюдненню в засобах масової інформації або в інший спосіб не пізніше як на третій день з дня її утворення.

11. У разі проведення місцевих виборів одночасно з виборами народних депутатів України дільничні виборчі комісії утворюються відповідно до Закону України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15).

Стаття 23. Повноваження Центральної виборчої комісії

Центральна виборча комісія крім повноважень, передбачених Законом України "Про Центральну виборчу комісію" (733/97-ВР):

- 1) приймає обов'язкові для виборчих комісій роз'яснення з питань застосування цього Закону;
- 2) встановлює норми і перелік обладнання, інвентарю для приміщень виборчої комісії та приміщень для голосування, а також види послуг, робіт, що можуть надаватися виборчим комісіям;
- 3) звертається у разі необхідності до Конституційного Суду України щодо тлумачення Закону України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів", інших законів України або окремих їх положень з питань проведення місцевих виборів, вносить в установленому порядку пропозиції щодо вдосконалення законів з питань проведення місцевих виборів;
- 4) встановлює форми, зразки виборчих документів і печаток;
- 5) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 24. Повноваження територіальних виборчих комісій

1. Територіальна виборча комісія на період здійснення своїх повноважень є постійно діючим органом, який забезпечує організацію і проведення відповідних місцевих виборів.

2. Виборча комісія Автономної Республіки Крим, обласна, районна виборча комісія:

- 1) забезпечує підготовку та проведення виборів до відповідної ради;
- 2) встановлює єдину нумерацію виборчих округів у межах відповідно Автономної Республіки Крим, області, району;
- 3) здійснює в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори у частині, що стосується виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради, виборцями, дільничними виборчими комісіями, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності), їх посадовими особами, місцевими організаціями партій (блоками), їх представниками та уповноваженими особами, кандидатами у депутати відповідної ради, офіційними спостерігачами;
- 4) надає правову, організаційну, методичну, технічну допомогу дільничним виборчим комісіям у частині їх діяльності, що стосується виборів відповід-

ної ради, організовує навчання членів цих комісій з питань організації виборчого процесу;

5) реєструє списки кандидатів у депутати, висунутих місцевими організаціями партій (блоками), до відповідної ради, їх уповноважених осіб, видає їм відповідні посвідчення;

6) розглядає питання щодо скасування рішення про реєстрацію кандидатів у випадках, передбачених цим Законом;

7) повідомляє населення про зареєстровані списки кандидатів у депутати до відповідної ради від місцевих організацій партій (блоків);

8) затверджує текст виборчого бюлетеня для виборів депутатів відповідної ради, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів, передає їх дільничним виборчим комісіям;

9) встановлює порядок використання коштів на проведення виборів до відповідної ради, організовує зустрічі з виборцями кандидатів у депутати, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної ради;

10) забезпечує виготовлення бланків виборчої документації щодо виборів до відповідної ради, у разі необхідності – печаток, штампів та передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;

11) забезпечує відповідно до цього Закону виготовлення інформаційних плакатів місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної ради;

12) заслуховує інформацію дільничних виборчих комісій, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів до відповідної ради;

13) реєструє спостерігачів від місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної ради відповідно до цього Закону, веде облік офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, зареєстрованих Центральною виборчою комісією на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

14) здійснює контроль за використанням коштів виборчих фондів місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної ради;

15) здійснює контроль за дотриманням встановленого цим Законом порядку проведення передвиборної агітації місцевими організаціями партій (блоками), їх уповноваженими особами, кандидатами у депутати;

16) визнає вибори до відповідної ради або голосування на виборчій дільниці недійсними у випадку, передбаченому статтею 75 цього Закону;

17) встановлює результати виборів до відповідної ради, офіційно публікує результати виборів до відповідної ради;

18) реєструє обраних депутатів відповідної ради, повідомляє населення про зареєстрованих депутатів відповідної ради та основні відомості про них;

- 19) організує проведення повторного голосування і повторних місцевих виборів у випадках, передбачених цим Законом;
 - 20) розглядає звернення, заяви і скарги стосовно підготовки та проведення місцевих виборів до відповідної ради, приймає щодо них рішення;
 - 21) забезпечує передачу на зберігання до відповідної державної архівної установи виборчої та іншої документації в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією;
 - 22) інформує Верховну Раду України та Центральну виборчу комісію про результати виборів до відповідної ради, сільського, селищного, міського голови;
 - 23) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.
3. Районна виборча комісія крім повноважень, визначених частиною другою цієї статті, встановлює підсумки голосування по виборчих списках кандидатів у депутати від місцевих організацій партій (блоків) до обласної ради у відповідному окрузі, передає ці підсумки до відповідної обласної виборчої комісії.
4. Сільська, селищна виборча комісія:
- 1) забезпечує підготовку та проведення місцевих виборів;
 - 2) утворює виборчі округи, встановлює їх межі, публікує ці відомості;
 - 3) утворює виборчі дільниці, встановлює їх межі та єдину нумерацію в межах територіальної громади;
 - 4) утворює дільничні виборчі комісії відповідно до цього Закону;
 - 5) надає правову, організаційно-методичну, технічну допомогу дільничним виборчим комісіям, організовує навчання членів цих комісій з питань організації виборчого процесу;
 - 6) реєструє кандидатів у депутати відповідної місцевої ради у відповідних виборчих округах, їх довірених осіб та видає їм посвідчення;
 - 7) реєструє кандидатів на посаду відповідно сільського, селищного голови, їх довірених осіб та видає їм відповідні посвідчення;
 - 8) повідомляє населення про зареєстрованих кандидатів у депутати відповідної місцевої ради, кандидатів на посаду сільського, селищного голови;
 - 9) затверджує текст виборчих бюлетенів по виборах відповідної місцевої ради, а також сільського, селищного голови, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів і передає їх дільничним виборчим комісіям;
 - 10) скликає у разі необхідності за власною ініціативою засідання дільничної виборчої комісії на території відповідної територіальної громади;
 - 11) встановлює порядок використання коштів на проведення місцевих виборів, розподіляє кошти між дільничними виборчими комісіями, здійснює контроль за їх цільовим використанням;
 - 12) сприяє організації зустрічей кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного голови з виборцями;

13) забезпечує виготовлення бланків виборчої документації та у разі необхідності – печаток, штампів і передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;

14) забезпечує виготовлення інформаційних плакатів єдиного зразка зареєстрованих кандидатів на посаду сільського, селищного голови, кандидатів у депутати відповідної місцевої ради;

15) здійснює контроль за складанням списків виборців відповідної територіальної громади і поданням їх дільничними виборчими комісіями для загального ознайомлення та уточнення;

16) реєструє спостерігачів від кандидатів у депутати відповідної місцевої ради та кандидатів на посади сільських, селищних голів, місцевих організацій партій (блоків), веде облік офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, зареєстрованих Центральною виборчою комісією на території відповідної територіальної громади;

17) здійснює контроль за використанням кандидатами у депутати відповідної місцевої ради, кандидатами на посаду сільського, селищного голови їх власних виборчих фондів відповідно до цього Закону;

18) спільно з органами місцевого самоврядування визначає порядок розміщення агітаційних матеріалів, а також спеціально облаштовані місця для нього;

19) встановлює підсумки голосування та результати місцевих виборів;

20) реєструє обраних депутатів ради;

21) реєструє обраного сільського, селищного голову;

22) організує проведення повторного голосування і повторних місцевих виборів у випадках, передбачених цим Законом;

23) встановлює підсумки голосування щодо списків кандидатів у депутати від місцевих організацій партій до районної ради у відповідному окрузі, передає ці підсумки до відповідної районної виборчої комісії.

5. Миська, районна в місті виборча комісія:

1) забезпечує підготовку та проведення виборів до відповідної ради;

2) здійснює в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори у частині, що стосується виборів до відповідної місцевої ради, виборцями, дільничними виборчими комісіями, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, підприємствами, установами та організаціями (незалежно від форм власності), їх посадовими особами, місцевими організаціями партій (блоками), їх представниками та уповноваженими особами, кандидатами у депутати відповідної ради, офіційними спостерігачами;

3) утворює виборчі дільниці, встановлює їх межі та єдину нумерацію в межах територіальної громади;

4) утворює дільничні виборчі комісії відповідно до цього Закону;

- 5) надає правову, організаційну, методичну, технічну допомогу дільничним виборчим комісіям у частині їх діяльності, що стосується виборів відповідної ради, організовує навчання членів цих комісій з питань організації виборчого процесу;
- 6) реєструє списки кандидатів у депутати, висунутих місцевими організаціями партій (блоками), до відповідної ради, їх уповноважених осіб, видає їм відповідні посвідчення;
- 7) розглядає питання щодо скасування рішення про реєстрацію кандидатів у випадках, передбачених цим Законом;
- 8) повідомляє населення про зареєстровані списки кандидатів у депутати до відповідної місцевої ради від місцевих організацій партій (блоків);
- 9) затверджує текст виборчого бюлетеня для виборів депутатів відповідної місцевої ради, забезпечує виготовлення виборчих бюлетенів, передає їх дільничним виборчим комісіям;
- 10) встановлює порядок використання коштів на проведення місцевих виборів, розподіляє кошти між дільничними виборчими комісіями, здійснює контроль за їх цільовим використанням;
- 11) організовує зустрічі з виборцями кандидатів у депутати, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної місцевої ради;
- 12) забезпечує виготовлення бланків виборчої документації та у разі необхідності – печаток, штампів і передає їх відповідним дільничним виборчим комісіям;
- 13) забезпечує відповідно до цього Закону виготовлення інформаційних плакатів місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної місцевої ради;
- 14) заслуховує інформацію дільничних виборчих комісій, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів до відповідної місцевої ради;
- 15) здійснює контроль за складанням списків виборців і поданням їх дільничними виборчими комісіями для загального ознайомлення та уточнення;
- 16) реєструє спостерігачів від місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної місцевої ради відповідно до цього Закону, веде облік офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, зареєстрованих Центральною виборчою комісією на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 17) здійснює контроль за використанням коштів виборчих фондів місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу у виборах до відповідної місцевої ради;
- 18) спільно з органами місцевого самоврядування визначає порядок розміщення агітаційних матеріалів, а також спеціально облаштовані місця для нього;

- 19) здійснює контроль за дотриманням встановленого цим Законом порядку проведення передвиборної агітації місцевими організаціями партій (блоками). Їх уповноваженими особами, кандидатами у депутати;
 - 20) визнає вибори до відповідної місцевої ради або голосування на виборчій дільниці недійсними у випадку, передбаченому статтею 72 цього Закону;
 - 21) встановлює результати виборів до відповідної місцевої ради, офіційно публікує результати виборів до відповідної місцевої ради;
 - 22) реєструє обраних депутатів відповідної місцевої ради, повідомляє населення про зареєстрованих депутатів відповідної місцевої ради та основні відомості про них;
 - 23) організує проведення повторного голосування і повторних місцевих виборів у випадках, передбачених цим Законом;
 - 24) розглядає звернення, заяви і скарги стосовно підготовки та проведення місцевих виборів до відповідної місцевої ради, приймає щодо них рішення;
 - 25) забезпечує передачу на зберігання до відповідної державної архівної установи виборчої та іншої документації в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією;
 - 26) інформує Верховну Раду України та Центральну виборчу комісію про результати виборів до відповідної місцевої ради;
 - 27) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.
6. Міська виборча комісія крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, здійснює повноваження, які визначені пунктами 7, 8, 9, 12, 14, 16, 17, 21, 23 частини четвертої цієї статті, щодо виборів міського голови.
7. Сільська, селищна, міська виборча комісія сіл, селищ, міст, розташованих у межах району, крім повноважень, визначених частиною четвертою цієї статті, встановлює підсумки голосування щодо списків кандидатів у депутати від місцевих організацій партій (блоків) до районної ради у відповідному виборчому окрузі і передає ці підсумки до районної виборчої комісії.
8. Районна в місті виборча комісія крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, встановлює підсумки голосування щодо списків кандидатів у депутати від місцевих організацій партій (блоків) до міської ради у відповідному окрузі, передає ці підсумки до відповідної міської виборчої комісії.
9. Міська (міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення) виборча комісія крім повноважень, визначених частиною п'ятою цієї статті, встановлює підсумки голосування щодо списків кандидатів у депутати від місцевих організацій партій (блоків) до обласної ради у відповідному виборчому окрузі і передає ці підсумки до обласної виборчої комісії.

Стаття 25. Повноваження дільничної виборчої комісії

1. Повноваження дільничної виборчої комісії починаються з дня прийняття рішення про її утворення і закінчуються через десять днів після офіційного оприлюднення відповідними територіальними виборчими комісіями результатів виборів.

2. Дільнична виборча комісія:

1) здійснює в межах території відповідної виборчої дільниці контроль за додержанням та однаковим застосуванням законодавства про місцеві вибори;

2) уточнює списки виборців, подає їх для загального ознайомлення та у випадках, передбачених цим Законом, вносить до них зміни;

3) забезпечує можливість ознайомлення виборців з відомостями про кандидатів у депутати, зареєстрованих у відповідному виборчому окрузі, та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, а також з рішеннями, опублікованими Центральною виборчою комісією, відповідною територіальною виборчою комісією, власними рішеннями та повідомленнями;

4) завчасно вручає або надсилає кожному виборцю іменні запрошення із зазначенням дати проведення місцевих виборів, адреси приміщення для голосування, часу початку і закінчення голосування;

5) забезпечує підготовку приміщення для голосування та виборчих скриньок;

6) у випадках, передбачених цим Законом, вносить зміни до виборчого бюлетеня;

7) організовує на виборчій дільниці голосування;

8) здійснює підрахунок голосів виборців, поданих на виборчій дільниці;

9) складає протоколи про підрахунок голосів виборців, поданих на виборчій дільниці;

10) визнає недійсним голосування на виборчій дільниці у випадку, передбаченому статтею 70 цього Закону;

11) розглядає звернення з питань підготовки місцевих виборів та організації голосування на виборчій дільниці і в межах своїх повноважень приймає щодо них рішення;

12) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами України.

3. У разі проведення місцевих виборів одночасно з виборами народних депутатів України дільничні виборчі комісії здійснюють також повноваження, визначені Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15).

Стаття 26. Організація роботи виборчої комісії

1. Основною формою роботи виборчої комісії є відкрите засідання, яке скликається головою комісії, в разі його відсутності – заступником голови, а у разі відсутності голови та заступника голови – секретарем комісії.
2. У разі необхідності засідання виборчої комісії може бути скликане за рішенням виборчої комісії вищого рівня.
3. Перше засідання виборчої комісії скликається головою комісії, в разі відсутності – його заступником не пізніш як на третій робочий день після дня її утворення, а наступні – за необхідністю.
4. Засідання виборчої комісії є правомочним, якщо в ньому бере участь не менш як дві третини складу комісії.
5. Засідання виборчої комісії скликається з обов'язковим повідомленням усіх членів комісії про час, місце проведення засідання та його порядок денний.
6. Членам виборчої комісії надаються проекти рішень комісії та необхідні матеріали, як правило, не пізніш як за день до дня проведення засідання комісії.
7. Засідання виборчої комісії веде голова комісії або заступник голови. У разі невиконання ними цієї функції комісія визначає із свого складу голову-ючого на засіданні.
8. Виборча комісія на вимогу не менш як однієї третини від її складу, а дільнична виборча комісія також за рішенням територіальної виборчої комісії по відповідних виборах, зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, не пізніш як у триденний строк, але не пізніше дня місцевих виборів, а у день виборів, крім дільничної виборчої комісії, – невідкладно.
9. На засіданнях виборчої комісії, на виборчій дільниці в приміщенні, де проводиться голосування, мають право бути присутніми з додержанням вимог цього Закону кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови або їх довірені особи, члени Центральної виборчої комісії, члени відповідної територіальної виборчої комісії, а також офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу, від кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати (разом не більше однієї особи від однієї місцевої організації партії (блоку), а також офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій, представники засобів масової інформації (не більше двох осіб від одного засобу масової інформації). Інші особи можуть бути присутніми на засіданні комісії тільки з дозволу або на запрошення цієї комісії, рішення про що приймається на засіданні комісії. Перебування інших осіб на виборчій дільниці під час проведення голосування, а

також на засіданні комісії при підрахунку голосів та встановленні результатів голосування не дозволяється.

10. Виборча комісія може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права участі в засіданні осіб, зазначених у частині дев'ятій цієї статті, якщо вони перешкоджають його проведенню. Таке рішення приймається двома третинами від її складу.

11. На засіданні виборчої комісії ведеться протокол, що підписується головуючим на засіданні та секретарем комісії (чи виконуючим обов'язки секретаря, який визначається на засіданні).

12. Рішення виборчої комісії приймається відкритим голосуванням. Рішення виборчої комісії з питань реєстрації кандидатів у депутати, відмови в реєстрації кандидату у депутати, скасування реєстрації кандидата у депутати, про підсумки голосування або встановлення результатів місцевих виборів, визнання виборів депутатів такими, що не відбулися, визнання підсумків голосування недійсними, проведення повторного голосування, про визнання виборів депутатів недійсними приймається більшістю голосів членів комісії від її складу. З решти питань рішення комісії приймається більшістю голосів присутніх на засіданні членів комісії.

13. Рішення виборчої комісії з розглянутого питання повинно містити: найменування комісії; найменування рішення; дату та місце його прийняття і порядковий номер; мотивувальну частину з посиланням на обставини, що зумовили розгляд питання на засіданні комісії; посилання на конкретні положення нормативно-правових актів або рішення Центральної виборчої комісії чи територіальної виборчої комісії або судові рішення, якими керувалася комісія при прийнятті рішення; резолютивну частину. Рішення підписується головуючим на засіданні.

14. Член виборчої комісії, який бере участь у її засіданні і не згоден з рішенням, прийнятим комісією, має право у письмовій формі висловити окрему думку, яка додається до відповідного протоколу засідання виборчої комісії.

15. Рішення виборчої комісії, прийняте в межах її повноважень, є обов'язковим для всіх суб'єктів та інших учасників виборчого процесу. Ніхто не має права втручатися у діяльність виборчих комісій, крім випадків, передбачених цим Законом.

16. Рішення дільничної виборчої комісії, що суперечить законодавству України або прийняте з перевищенням її повноважень, може бути скасоване в установленому законом порядку відповідною територіальною виборчою комісією або судом. У такому разі територіальна виборча комісія має право прийняти рішення по суті питання.

17. Рішення територіальної виборчої комісії, що суперечить законодавству України або прийняте з перевищенням її повноважень, може бути скасоване в установленому законом порядку рішенням суду.

18. Документи та звернення, що надходять до виборчої комісії, мають право приймати голова комісії, заступник голови комісії, секретар або член комісії.
19. Звернення, заяви і скарги, що надійшли до виборчої комісії, реєструються в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією.
20. Виборча комісія не може прийняти рішення про дострокове припинення своїх повноважень.
21. Для організаційного, правового, технічного забезпечення здійснення повноважень, передбачених цим Законом, виборча комісія може залучати відповідних фахівців, технічних працівників, робота яких оплачується в порядку, визначеному частиною п'ятою статті 29 цього Закону.

Стаття 27. Статус члена виборчої комісії

1. Статус члена Центральної виборчої комісії визначається Законом України "Про Центральну виборчу комісію" (733/97-ВР).
2. Статус члена територіальної, дільничної виборчої комісії визначається цим Законом.
3. За рішенням виборчої комісії голова, заступник голови, секретар або у разі їх відмови – інші члени територіальної виборчої комісії (загальною кількістю не більше трьох осіб), дільничної виборчої комісії (загальною кількістю не більше двох осіб) протягом усього періоду повноважень виборчої комісії або частини цього періоду можуть виконувати свої повноваження у виборчій комісії на платній основі. Зазначені особи на цей період звільняються від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи із збереженням їх стажу.
4. Член територіальної, дільничної виборчої комісії до закінчення строку його повноважень у комісії не може бути звільнений з постійного місця роботи за ініціативою власника підприємства, установи, організації чи уповноваженого ним органу.
5. Член територіальної виборчої комісії має право:
 - 1) брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії;
 - 2) виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;
 - 3) за дорученням комісії перевіряти діяльність дільничних виборчих комісій на відповідній території;
 - 4) знайомитися з документами виборчої комісії, членом якої він є, та дільничних виборчих комісій на відповідній території;

- 5) на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, у порядку і розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України;
 - 6) представляти територіальну виборчу комісію за її рішенням в органах державної влади та органах місцевого самоврядування.
6. Член дільничної виборчої комісії має право:
- 1) брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії;
 - 2) виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;
 - 3) знайомитися з документами виборчої комісії, членом якої він є;
 - 4) на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, у порядку і розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.
7. Член виборчої комісії зобов'язаний:
- 1) додержуватися Конституції України (254к/96-ВР) та законів України, зокрема з питань підготовки і проведення місцевих виборів;
 - 2) брати участь у засіданнях виборчої комісії;
 - 3) виконувати рішення виборчої комісії та обов'язки, покладені на нього згідно з їх розподілом у комісії.
8. Член виборчої комісії має інші права та обов'язки, передбачені цим та іншими законами України.

Стаття 28. Припинення повноважень виборчої комісії та члена комісії, який входить до її складу

1. Повноваження члена територіальної виборчої комісії припиняються з моменту обрання нового складу територіальної виборчої комісії.
2. Повноваження члена дільничної виборчої комісії припиняються одночасно з припиненням повноважень виборчої комісії.
3. Повноваження відповідної територіальної, дільничної виборчої комісії у разі порушення комісією Конституції України (254к/96-ВР), цього та інших законів України можуть бути достроково припинені органом, який її утворив, або за рішенням суду в установленому законом порядку.
4. Повноваження члена відповідної територіальної, дільничної виборчої комісії припиняються достроково у зв'язку з:
 - 1) особистою заявою про складення повноважень члена комісії;
 - 2) відкликанням його суб'єктом, який висунув члена комісії;
 - 3) припиненням його громадянства України;

- 4) вибуттям на період до дня виборів за межі відповідної адміністративно-територіальної одиниці, що тягне за собою неможливість виконувати обов'язки члена комісії;
 - 5) реєстрацією кандидатом у депутати місцевої ради, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатом у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатом у народні депутати України;
 - 6) реєстрацією його довіреною особою кандидата у депутати місцевої ради або кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидата у народні депутати України, представником партії (блоку), уповноваженою особою місцевої організації партії (блоку), офіційним спостерігачем;
 - 7) систематичним невиконанням покладених на нього обов'язків, про що не менш як двічі приймалось рішення виборчою комісією, до складу якої входить особа;
 - 8) порушенням ним законодавства України про місцеві вибори, що встановлено рішенням суду;
 - 9) набранням щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;
 - 10) набуттям ним членства в іншій виборчій комісії будь-якого рівня, що здійснює підготовку та проведення місцевих виборів, виборів народних депутатів України;
 - 11) визнанням його судом недієздатним або безвісно відсутнім;
 - 12) його смертю.
5. У разі дострокового припинення повноважень виборчої комісії або зменшення кількісного складу комісії нижче від межі, встановленої у частині першій статті 21 і частині четвертій статті 22 цього Закону, відповідний орган, який утворив виборчу комісію, не пізніш як на сьомий день, але не пізніш як напередодні дня виборів, відповідно затверджує новий склад комісії або включає до її складу інших осіб замість тих, повноваження яких припинено у порядку, встановленому цим Законом.
6. Відповідна територіальна або дільнична виборча комісія може звернутися до органу, який її утворив, з мотивованим рішенням про заміну голови, заступника голови, секретаря або іншого члена комісії на підставі пункту 8 частини четвертої цієї статті, якщо за це проголосувало не менше двох третин членів комісії від її складу. Це рішення підлягає обов'язковому розгляду у строки, зазначені у частині п'ятій цієї статті.
7. Обрання нового голови, заступника голови, секретаря, члена виборчої комісії проводиться в порядку, встановленому цим Законом.
8. У разі виникнення обставин, передбачених пунктами 1, 3, 5, 6, 9-12 частини четвертої цієї статті, повноваження члена комісії припиняються з моменту їх виникнення, а обставин, передбачених пунктами 2, 4, 7, 8, – з моменту

прийняття рішення про припинення його повноважень органом, який сформував комісію.

Стаття 29. Оплата праці членів виборчої комісії та осіб, які залучаються до роботи у комісії

1. Робота члена виборчої комісії, який виконує свої повноваження у виборчій комісії на платній основі відповідно до частини третьої статті 27 цього Закону, оплачується в розмірі та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України, за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів.

2. Розмір заробітної плати членів виборчих комісій визначається Кабінетом Міністрів України. Для членів виборчих комісій, звільнених від виконання виробничих або службових обов'язків за основним місцем роботи, розмір заробітної плати не може бути нижчим середньої заробітної плати за місцем основної роботи та перевищувати розмір заробітної плати відповідного сільського, селищного, міського голови або голови відповідної ради.

3. Членам виборчих комісій у межах загальної економії фонду оплати праці, передбаченого кошторисом видатків відповідної виборчої комісії на підготовку та проведення місцевих виборів, може бути нарахована і виплачена одноразова грошова винагорода в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

4. Робота членів виборчих комісій (у тому числі пенсіонерів та осіб, які тимчасово не працюють) в день проведення місцевих виборів та в дні встановлення підсумків голосування і результатів виборів оплачується у розмірі та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України.

5. Робота осіб, зазначених у частині двадцять першій статті 26 цього Закону, при підготовці та проведенні чергових та позачергових виборів оплачується в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, та затвердженого кошторису.

Стаття 30. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються місцевих виборів

1. Суб'єкти виборчого процесу мають право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів, зазначених у частинах другій, третій та четвертій цієї статті, а виборчі комісії – суб'єктів, зазначених у частині другій цієї статті.

2. Рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, їх посадових і службо-

- вих осіб, а також акти та дії об'єднань громадян, крім тих, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до їх внутріорганізаційної діяльності або до їх виключної компетенції, щодо підготовки та проведення місцевих виборів можуть бути оскаржені до суду в установленому законом порядку.
3. Рішення, дії чи бездіяльність дільничних виборчих комісій, членів виборчих комісій можуть бути оскаржені до територіальної виборчої комісії або до суду.
4. Рішення, дії чи бездіяльність територіальних виборчих комісій можуть бути оскаржені до суду.
5. Рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії та її членів, сільської, селищної, міської, районної у місті виборчої комісії та її членів оскаржуються в установленому законом порядку до місцевого суду за місцем розташування відповідної виборчої дільниці чи територіальної громади, а обласної, Київської та Севастопольської міської виборчої комісії та її членів – відповідно до апеляційного суду за місцезнаходженням відповідної комісії.
6. Скаргу може бути подано до відповідної виборчої комісії або до суду в установленому законом порядку в семиденний строк з дня прийняття рішення, вчинення дії або бездіяльності. Щодо порушень, які мали місце до дня місцевих виборів, скарга може бути подана не пізніше двадцять четвертої години дня, що передує дню виборів. Щодо порушень, які мали місце під час голосування, скарга може бути подана до дільничної виборчої комісії не пізніше двадцять четвертої години дня місцевих виборів, а до територіальної виборчої комісії або до суду в установленому законом порядку – не пізніше двадцять четвертої години дня, наступного за днем місцевих виборів. Щодо порушень, які мали місце під час підрахунку голосів та встановлення результатів голосування дільничною виборчою комісією, скарга може бути подана до відповідної територіальної виборчої комісії або до суду протягом двох днів після дня місцевих виборів, а територіальною виборчою комісією – до суду протягом п'яти днів після дня місцевих виборів в установленому законом порядку.
7. Скарга, подана до виборчої комісії, повинна містити:
- 1) назву виборчої комісії, до якої подається скарга;
 - 2) прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина України або точну назву та місцезнаходження юридичної особи – заявника скарги;
 - 3) суть порушеного питання;
 - 4) зазначення вимог;
 - 5) виклад обставин і зазначення доказів, якими заявник скарги обґрунтовує свої вимоги;
 - 6) підпис заявника скарги (представника юридичної особи – заявника) із зазначенням дати.

8. Скарга, що надійшла до відповідної виборчої комісії або до суду, розглядається в установленому законом порядку протягом п'яти днів з дня її надходження, але не пізніше дня, що передує дню місцевих виборів, а подана напередодні дня виборів, у день виборів чи у наступний за ним день, – невідкладно.
9. Скарга, оформлена без дотримання вимог, визначених частиною сьомою цієї статті, повертається заявнику скарги (представнику юридичної особи – заявника) з відповідними роз'ясненнями не пізніш як на наступний день від дня надходження скарги.
10. Якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає за необхідне проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні органи за зверненням виборчої комісії перевіряють обставини та вживають відповідних заходів щодо припинення порушення законодавства у п'ятиденний строк з дня отримання звернення, а якщо звернення отримано менше ніж за п'ять днів до дня місцевих виборів, у день виборів чи в наступний за ним день, – невідкладно. Рішення виборчої комісії щодо перерахування голосів за скаргою одного або декількох кандидатів у депутати по окремій виборчій дільниці є обов'язковим. Виборча комісія може скасувати рішення виборчої комісії нижчого рівня тільки у разі порушення останньою цього Закону або зобов'язати її повторно розглянути відповідне питання.
11. Строк розгляду скарги, що надійшла в день місцевих виборів чи у наступний за ним день і потребує додаткової перевірки, не повинен перевищувати трьох днів.
12. Строк подання скарги, встановлений цим Законом, продовженню або поновленню не підлягає. Скарги, подані після закінчення строку оскарження, залишаються без розгляду.
13. Якщо скаргу прийнято судом до розгляду і з того ж питання і з тих же підстав її подано до виборчої комісії, виборча комісія зупиняє розгляд скарги до набрання рішенням суду законної сили в установленому законом порядку. Суд зобов'язаний повідомити цю виборчу комісію та відповідну територіальну виборчу комісію про надходження скарги чи про набрання законної сили рішенням суду не пізніш як на другий день відповідно з дня надходження скарги чи набрання законної сили рішенням суду в установленому законом порядку.
14. Якщо рішення виборчої комісії скасовано судом в установленому законом порядку, рішення з цього питання приймає виборча комісія, рішення якої було скасовано, або відповідна територіальна виборча комісія на підставі рішення суду.
15. Територіальна виборча комісія на підставі скарги, рішення суду або з власної ініціативи може скасувати рішення дільничної виборчої комісії стосовно відповідних місцевих виборів та прийняти рішення по суті питання

або зобов'язати дільничну виборчу комісію повторно розглянути порушене питання.

16. Суди, правоохоронні органи (прокуратура, міліція) та виборчі комісії організують свою роботу під час виборчого процесу, в тому числі у вихідні, святкові та неробочі дні, в день місцевих виборів та в день, наступний за днем виборів, таким чином, щоб забезпечити прийом та розгляд скарг у строки, встановлені цим Законом.

Розділ V

СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 31. Порядок складання списків виборців

1. Для підготовки та проведення голосування виконавчі органи сільських, селищних, міських (у містах, де немає районних у місті рад), районних у містах рад або органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, до 1 вересня року, що передує рокові проведення чергових місцевих виборів, складають загальні списки виборців на підставі відомостей про місце їх проживання за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. Для складання загальних списків виборців може використовуватися інформація про місце проживання громадян, яку мають територіальні органи Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Державної податкової адміністрації України, а також інші органи, які володіють такою інформацією. Керівники цих органів зобов'язані подати необхідну для складання загальних списків виборців інформацію на запит сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради.

2. Після утворення виборчих дільниць виконавчі органи сільських, селищних, міських (у містах, де немає районних у місті рад), районних у містах рад або органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, на основі загальних списків виборців, зазначених у частині першій цієї статті, складають списки виборців по кожній виборчій дільниці за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, уточнюють ці списки та не пізніше як за 30 днів до дня виборів передають їх дільничним виборчим комісіям за підписом сільського, селищного, міського голови, голови районної у місті ради або особи, яка відповідно до закону здійснює його повноваження.

3. Особа, яка підписала список виборців, несе відповідальність за його достовірність, повноту та своєчасність передачі дільничній виборчій комісії. Відповідна територіальна виборча комісія вищого або нижчого рівня зобов'язана

- бов'язана і має право перевірити списки виборців за вимогами суб'єктів виборчого процесу (партій, блоків) або кандидатів у депутати.
4. Військовослужбовці, крім військовослужбовців строкової служби, члени їх сімей та інші виборці, які належать до відповідної територіальної громади і проживають у межах розташування військових частин (формувань) і голосуватимуть на виборчих дільницях, розташованих за межами військових частин (формувань), включаються до списків виборців відповідної виборчої дільниці на підставі відомостей, поданих командирами військових частин (формувань) до органів, що складають списки виборців, не пізніш як за 45 днів до дня виборів.
5. На виборчих дільницях, утворених у стаціонарних лікувальних закладах, списки виборців, які належать до відповідної територіальної громади за місцем розташування закладу, складаються за формою, передбаченою у частині другій цієї статті, відповідними дільничними виборчими комісіями на підставі відомостей, поданих керівниками зазначених у цій частині закладів, не пізніш як за 30 днів до дня виборів.
6. До списку виборців включаються громадяни України, які належать до відповідної територіальної громади, які досягли або на день виборів досягнуть вісімнадцяти років і мають право голосу.
7. У списку виборців зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження (для осіб, яким на день виборів виповнилося або виповнюється вісімнадцять років, – також число та місяць народження), адреса місця проживання виборця. За відсутності відомостей про місяць і день народження громадянина вважається, що він народився 1 січня відповідного року. Виборці включаються до списку в порядку, зручному для проведення голосування.

Стаття 32. Порядок внесення змін до списку виборців та ознайомлення виборців з ним

1. Дільнична виборча комісія уточнює список виборців та доповнює його на підставі особистих звернень громадян, подань органів та посадових осіб, зазначених у частинах першій, четвертій, п'ятій статті 31 цього Закону, частині шостій цієї статті, після чого він підписується головою та секретарем комісії, скріплюється печаткою комісії і не пізніш як за 15 днів до дня виборів подається для загального ознайомлення. Кожному виборцю надається можливість ознайомитися із списком виборців у приміщенні дільничної виборчої комісії та перевірити правильність внесених до списку відомостей.
2. Дільнична виборча комісія на вимогу члена комісії, кандидата в депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довірених осіб, уповноважених осіб від місцевих організацій партій (блоків) має право запросити у відповідних органах державної влади та органах місцевого са-

моврядування для ознайомлення будь-які документи, що містять інформацію про місце проживання громадян, на підставі яких склалися списки виборців.

3. Виборець може бути включений до списку виборців тільки на одній виборчій дільниці.

4. Виборці, які прибули на територію виборчої дільниці на місце проживання після уточнення списків виборців, включаються дільничною виборчою комісією до списку виборців на підставі документів, які засвідчують їх особу та адресу (місце проживання).

5. Із списку виборців на підставі відповідних документів виключаються особи, які вибули з території виборчої дільниці на інше місце проживання, а також особи, які померли чи визнані судом недієздатними або за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі.

6. Громадянин має право оскаржити до дільничної виборчої комісії або безпосередньо до суду в установленому законом порядку допущені при складанні списку виборців неправильності, в тому числі невключення, неправильне включення або виключення із списку виборців його або інших осіб. Скарга, подана до дільничної виборчої комісії, але не пізніш як за день до дня виборів, розглядається у триденний строк, але не пізніше дня, що передує дню виборів, а подана напередодні дня виборів – невідкладно. Дільнична виборча комісія зобов'язана внести необхідні зміни до списку виборців або видати заявнику копію мотивованого рішення про відхилення його скарги. Скарга, подана до суду в установленому законом порядку до дня виборів, розглядається у п'ятиденний строк, але не пізніше дня, що передує дню виборів, а скарга, подана в день виборів, – невідкладно, але не пізніше часу закінчення голосування.

7. Вносити будь-які зміни до списку виборців після закінчення голосування забороняється.

Розділ VI

ВИСУВАННЯ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ ТА КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ

Стаття 33. Загальний порядок висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови розпочинається за 70 днів і закінчується за 40 днів до дня місцевих виборів.

2. Право висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови реалізується виборцями через місцеві організації партій (блоки) або шляхом самовисування у порядку, передбаченому цим Законом.

3. Кандидатів у депутати місцевих рад та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови можуть висувати зареєстровані в установленому законом порядку обласні, міські, районні, районні у містах організації політичних партій або виборчі блоки відповідних організацій політичних партій за умови, що ці партії зареєстровані в установленому законом порядку не пізніш як за рік до виборів.

4. Громадянин України, який відповідно до частин першої статті 9 цього Закону має право бути обраним депутатом місцевої ради або сільським, селищним, міським головою, може самовисуватися кандидатом у депутати в одномандатному окрузі, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови шляхом подання заяви до відповідної територіальної комісії із зазначенням округу, де громадянин має бажання балотуватися на місцевих виборах.

Стаття 34. Висування кандидатів місцевою організацією партії (блоком)

1. Місцева організація партії (блок) може висунути кандидатом особу, яка є членом цієї партії (членом партії, місцева організація якої входить до блоку), або безпартійного громадянина.

2. Місцева організація партії, що входить до складу блоку, не може самостійно висувати кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

3. Районна організація партії (блок) може висунути:

одного кандидата на посаду сільського, селищного, міського (міста районного значення) голови в кожній територіальній громаді, що входить до складу району;

по одному кандидату у депутати в кожному виборчому окрузі по виборах до сільської, селищної ради, що входять до складу району;

виборчий список кандидатів у депутати в кожному багатомандатному окрузі по виборах відповідних міських (міст районного значення) рад;

виборчий список кандидатів у депутати районної ради у кількості, що не перевищує кількість депутатів у районній раді.

4. Міська організація партії (блок) може висунути:

одного кандидата на посаду міського голови;

кандидатів у депутати міської ради у кількості, що не перевищує кількість депутатів у міській раді.

Міська організація партії (блок) у містах з районним поділом, де створені районні у місті ради, може також висунути кандидатів у депутати до район-

них у місті рад у кількості, що не перевищує кількість депутатів відповідно у кожній районній у місті раді.

5. Районна у місті організація партії (блок) не може висувати кандидатів у депутати до районної у місті ради, якщо міська організація цієї ж партії (виборчий блок за участі міської організації цієї партії, виборчий блок за участі міських організацій тих же партій) відповідно не надала згоду на це або ухвалила рішення про висунення списку кандидатів до районної у місті ради у передбачений цим Законом спосіб.

6. Обласна організація партії (блок) може висунути: кандидатів у депутати по виборах обласної ради у кількості, що не перевищує кількості депутатів в обласній раді.

7. Республіканська в Автономній Республіці Крим організація партії (блок) може висунути:

кандидатів у депутати по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим у кількості, що не перевищує кількості депутатів у Верховній Раді Автономної Республіки Крим.

8. Висування кандидатів місцевою організацією партії проводиться на зборах (конференціях) цієї організації, а блоком – на міжпартійних зборах (конференціях) відповідних місцевих організацій партій, що входять до блоку.

9. У протоколі зборів (конференції) місцевої організації партії (блоку) зазначаються час і місце їх проведення, загальна кількість членів місцевої організації партії (блоку), кількість учасників зборів (конференції), порядок денний, відомості про кожного кандидата (прізвище, ім'я та по батькові, число, місяць і рік народження, партійність, посада (заняття), місце роботи і проживання), дані про підсумки голосування щодо кандидатів.

Протокол зборів (конференції) підписується керівником місцевої організації партії (керівниками відповідних місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплюється печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня.

10. Про час і місце проведення зборів (конференції) з метою висування кандидатів місцева організація партії (блок) повідомляє у письмовій формі відповідну територіальну виборчу комісію не пізніше ніж за п'ять днів до дня проведення зборів (конференції). На таких зборах (конференції) мають право бути присутніми члени відповідних територіальних виборчих комісій.

Про час і місце проведення зборів (конференції) з метою висування кандидатів місцева організація партії (блок) повідомляє засоби масової інформації. Порядок акредитації представників засобів масової інформації на таких зборах (конференції) визначає організатор заходу.

11. Місцеві органи Міністерства юстиції України не пізніш як за 90 днів до виборів публікують у друкованих засобах масової інформації список місцевих організацій партій, зареєстрованих в установленому законом порядку.

Стаття 35. Порядок утворення виборчого блоку місцевих організацій партій

1. Виборчий блок партій для участі у місцевих виборах може бути утворений на загальнодержавному або місцевому рівні.
2. Виборчий блок партій для участі у місцевих виборах на загальнодержавному рівні утворюється у порядку, передбаченому Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15). Поширення повноважень утвореного блоку на місцеві вибори повинно бути передбачене в рішеннях з'їзду (зборів, конференції) кожної з цих партій та в угоді про утворення виборчого блоку. Повноваження виборчого блоку у цьому випадку поширюються на всі місцеві вибори на території України. Рішення місцевих організацій партій стосовно утворення виборчих блоків повинні попередньо узгоджуватися з рішеннями відповідних керівних органів партій вищого рівня.
3. Виборчий блок місцевих організацій партій може бути утворений місцевими організаціями одного рівня двох або більше партій, якщо вони не входять до іншого блоку, для участі у місцевих виборах. Виборчий блок місцевих організацій партій, утворений на рівні відповідно області, району чи міста обласного (республіканського в Автономній Республіці Крим) значення, поширюється на всі місцеві вибори в межах цієї адміністративно-територіальної одиниці, у тому числі у районах чи територіальних громадах, де відсутні місцеві організації однієї чи кількох партій, що входять до складу блоку. В останньому випадку від імені блоку виступають місцеві організації партій (місцева організація партії), що входять до блоку, які діють у відповідних адміністративно-територіальних одиницях.
4. Утворення виборчого блоку місцевих організацій партій відбувається на підставі рішень зборів (конференції) відповідних організацій кожної з цих партій. Таке рішення підписується керівником організації та скріплюється печаткою цієї організації або організації вищого рівня.
5. Керівники або представники відповідних організацій партій, які наділені зборами (конференцією) повноваженнями щодо утворення виборчого блоку, укладають угоду про його утворення, яка підписується ними і скріплюється печатками цих організацій або організацій партій вищого рівня.
6. Угода про утворення виборчого блоку місцевих організацій партій повинна визначати:
 - 1) назву блоку, яка не може використовувати назви партій, що не входять до складу цього виборчого блоку;
 - 2) керівні органи виборчого блоку та умови їх функціонування;
 - 3) норми представництва на міжпартійних зборах (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку;

- 4) порядок проведення міжпартійних зборів (конференції) щодо висування кандидатів у депутати;
 - 5) порядок прийняття рішень міжпартійними зборами (конференцією);
 - 6) інші питання, які суб'єкти блоку вважають за потрібне передбачити в угоді.
7. Про утворення виборчого блоку для участі у місцевих виборах Центрально-на виборча комісія та відповідні територіальні виборчі комісії повідомляються не пізніше як за 95 днів до дня виборів.
8. Місцева організація партії, що входить до виборчого блоку, може не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів прийняти рішення про її вихід із складу блоку. Таке рішення приймається зборами(конференцією) місцевої організації партії відповідно до її статуту. Рішення про вихід місцевої організації партії із складу виборчого блоку та витяг з протоколу зборів (конференції) про розгляд цього питання, підписані керівником місцевої організації партії, головуючим на зборах (конференції) та скріплені печаткою місцевої організації партії, протягом трьох днів передаються до територіальної виборчої комісії та керівного органу блоку.
9. Вихід місцевої організації партії із складу виборчого блоку, до якого входить більш ніж дві місцеві організації партії, не впливає на статус блоку як суб'єкта виборчого процесу незалежно від кількості місцевих організацій партій, які в ньому залишилися. Назва місцевої організації партії, яка вийшла із складу блоку, виключається у виборчих бюлетенях та в іншій виборчій документації з переліку назв місцевих організацій партій, що входять до блоку.
10. У разі виходу місцевої організації партії із складу виборчого блоку, до якого входило дві місцеві організації партії, суб'єктом виборчого процесу залишається місцева організація партії, яка не прийняла рішення про вихід з блоку. При цьому у виборчих бюлетенях та в іншій виборчій документації замість назви блоку зазначається назва місцевої організації партії, яка не прийняла рішення про вихід із блоку.
11. Якщо рішення, передбачене у частині восьмій цієї статті, прийняте не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцева організація партії, що вийшла із складу блоку, має право висунути власних кандидатів у депутати в порядку, передбаченому цим Законом.
12. Якщо рішення, передбачене у частині восьмій цієї статті, прийняте пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцева організація партії, що вийшла із складу блоку, втрачає статус суб'єкта виборчого процесу.
13. Місцеві організації партій, що входять до виборчого блоку, можуть не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів прийняти рішення про розпуск виборчого блоку. Такі рішення приймаються зборами (конференцією) усіх місцевих організацій партій, що входять до виборчого блоку. Рішення про розпуск виборчого блоку та витяги з протоколів зборів (конфере-

нції) про розгляд цього питання, підписані керівником місцевої організації партії, головою на зборах (конференціях) та скріплені печаткою місцевої організації партії, протягом трьох днів подаються до територіальної виборчої комісії.

14. Якщо рішення, передбачені у частині тринадцятій цієї статті, прийняті не пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, кожна з місцевих організацій партії, що входили до складу розпущеного виборчого блоку, має право висунути кандидатів у депутати в порядку, передбаченому цим Законом.

15. Якщо рішення, передбачені у частині тринадцятій цієї статті, прийняті пізніше ніж за 40 днів до дня проведення виборів, місцеві організації партії, що входили до складу розпущеного виборчого блоку, втрачають статус суб'єктів виборчого процесу.

Розділ VII

РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ У ДЕПУТАТИ ТА КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СІЛЬСЬКОГО, СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ

Стаття 36. Умови реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі

1. Територіальна виборча комісія реєструє кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), за умови отримання таких документів:

1) заяви про реєстрацію кандидатів у депутати, підписаної керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партії, що входять до блоку) та скріпленої печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партії, що входять до блоку) або організації вищого рівня;

2) копії свідоцтва про реєстрацію місцевої організації партії (місцевих організацій партії, що входять до блоку);

3) копії угоди про утворення виборчого блоку політичних партій, передбаченої Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15), у разі, якщо повноваження виборчого блоку, утвореного на загальнодержавному рівні, поширюються на місцеві вибори;

4) витягу з протоколу конференції (зборів) кожної місцевої організації партії, що входить до складу блоку, про утворення виборчого блоку на місцевому рівні, засвідченого підписами керівника місцевої організації партії, що входить до блоку, та скріпленого печаткою цієї місцевої організації партії

(місцевих організацій партій) або організації вищого рівня – у разі висунення кандидатів у депутати блоком;

5) угоди про утворення виборчого блоку – у разі висунення кандидатів у депутати блоком місцевих організацій партій;

6) витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії (міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку) про висунення кандидатів у депутати від партії (блоку). Витяг з протоколу повинен бути засвідчений керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплений печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня;

7) виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку) за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів, підписаного керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріпленого печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня;

8) заяв осіб, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), про згоду балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії (блоку) із зобов'язанням припинити в разі обрання депутатом діяльність чи скласти представницький мандат, які відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та законів України несумісні з мандатом депутата, та згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

9) автобіографій осіб, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), що обов'язково повинні містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, адресу місця проживання, відомості про наявність чи відсутність судимості;

10) передвиборної програми місцевої організації партії (блоку), викладеної державною мовою, обсягом до трьох тисяч друкованих знаків;

11) декларації про майно та доходи за рік, попередній року подання документів, кожного кандидата у депутати та членів його сім'ї за формою, затвердженою Міністерством фінансів України, не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів;

12) фотографій осіб, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), за розмірами та у кількості, встановленими територіальною виборчою комісією;

13) підписних листів.

2. У витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії, міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять

до блоку, передбаченому пунктом 6 частини першої цієї статті, зазначаються: дата проведення, порядок денний, відомості про осіб, висунутих кандидатами у депутати (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, громадянство, партійність, посада (заняття), місце роботи і адреса місця проживання), підсумки голосування щодо виборчого списку кандидатів, які висуваються у багатомандатному окрузі.

3. Документи, передбачені частиною першою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії, повторно не подаються, крім випадків, передбачених цим Законом.

Стаття 37. Умови реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному окрузі

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата у депутати в одномандатному окрузі за умови пред'явлення ним документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону, та за умови отримання таких документів:

1) заяви особи із зобов'язанням припинити в разі обрання депутатом діяльність чи скласти представницький мандат, які відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та законів України несумісні з мандатом депутата, та згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах;

2) копії угоди про утворення виборчого блоку політичних партій, передбаченою Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15), у разі, якщо повноваження виборчого блоку, утвореного на загальнодержавному рівні, поширюються на місцеві вибори;

3) витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії або міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку, про висування кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови. Витяг з протоколу повинен бути засвідчений керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплений печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня;

4) автобіографії кандидата обсягом до двох тисяч друкованих знаків, що обов'язково повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, адресу місця проживання, відомості про наявність чи відсутність судимості;

5) передвиборної програми кандидата;

- 6) декларації про майно та доходи за рік, попередній року подання документів, кандидата, а також членів його сім'ї за формою, затвердженою Міністерством фінансів України, не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів;
 - 7) підписних листів за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, з кількістю підписів, визначеною частинами п'ятою та шостою статті 42 цього Закону, за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
 - 8) фотографій кандидата за розмірами та у кількості, встановленими територіальною виборчою комісією, не пізніше ніж за 70 днів до дня виборів.
2. У витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії, міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку, передбаченому пунктом 3 частини першої цієї статті, зазначаються: дата проведення, порядок денний, відомості про осіб, висунутих кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатами у депутати (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, громадянство, партійність, посада (заняття), місце роботи і адреса місця проживання), підсумки голосування щодо кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

3. Відповідна виборча комісія реєструє кандидата у депутати в одномандатному окрузі, який самовисунувся, за умови пред'явлення ним документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону, та документів, передбачених пунктами 1, 4-8 частини першої цієї статті.

4. Документи, передбачені частиною першою цієї статті, подані до відповідної виборчої комісії, повторно не подаються, крім випадків, передбачених цим Законом.

Стаття 38. Умови реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Відповідна територіальна виборча комісія реєструє кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови за умови пред'явлення ним документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону, та за умови отримання таких документів:

1) заяви особи, висунутої кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, про реєстрацію кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови із зобов'язанням припинити у разі обрання діяльність чи скласти представницький мандат, які відповідно до Конституції України (254к/96-ВР) та законів України несумісні з мандатом сільського, селищного, міського голови, та згоду на оприлюднення біографічних відомостей у зв'язку з участю у місцевих виборах, а також із зобов'язанням у разі обрання сільським, селищним, міським головою протягом місяця після офіційного оприлюднення результатів виборів передати в управління іншій особі нале-

жні її підприємства та корпоративні права у порядку, встановленому законом;

2) копії угоди про утворення виборчого блоку політичних партій, передбаченої Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15), у разі, якщо повноваження виборчого блоку, утвореного на загальнодержавному рівні, поширюються на місцеві вибори;

3) витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії або міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку, про висування кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови. Витяг з протоколу повинен бути засвідчений керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплений печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку) або організації вищого рівня;

4) автобіографії кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови обсягом до двох тисяч друкованих знаків, що обов'язково повинна містити: прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, місце проживання, відомості про наявність чи відсутність судимості;

5) передвиборної програми кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;

6) декларації про майно та доходи за рік, попередній року подання документів, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, а також членів його сім'ї за формою, затвердженою Міністерством фінансів України, не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів;

7) підписних листів за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, з кількістю підписів, визначеною частиною п'ятою статті 42 цього Закону, за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;

8) фотографій кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови за розмірами та у кількості, встановленими територіальною виборчою комісією.

2. У витягу з протоколу зборів (конференції) місцевої організації партії, міжпартійних зборів (конференції) місцевих організацій партій, що входять до блоку, передбаченому пунктом 3 частини першої цієї статті, зазначаються: дата проведення, порядок денний, відомості про осіб, висунутих кандидатами на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатами у депутати (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць і рік народження, громадянство, партійність, посада (заняття), місце роботи і адреса місця проживання), підсумки голосування щодо кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

3. Відповідна виборча комісія реєструє кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, який самовисунувся, за умови пред'явлення ним документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону, та документів, передбачених пунктами 1, 4-8 частини першої цієї статті.
4. Документи, подані до відповідної виборчої комісії, повторно не подаються.

Стаття 39. Порядок реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі

1. Кандидати у депутати в багатомандатному окрузі, включені до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), реєструються відповідною територіальною виборчою комісією за наявності документів, передбачених частиною першою статті 36 цього Закону.
2. Подання документів до територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі починається за 60 днів і закінчується за 40 днів до дня виборів.
3. Прийом документів здійснюється головою, заступником голови, секретарем або іншим членом виборчої комісії.
4. Представник місцевої організації партії (блоку) подає для реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі документи, передбачені частиною першою статті 36 цього Закону.
5. Представнику місцевої організації партії (блоку), який подав передбачені частиною першою статті 36 цього Закону документи, територіальна виборча комісія видає довідку із зазначенням дати і часу прийняття документів, переліку прийнятих документів, а також кількості підписних листів у разі їх подання.
6. Особа, включена місцевою організацією партії (блоком) до виборчого списку кандидатів у депутати, яка на день подання заяви місцевої організації партії (блоку) про реєстрацію кандидатів у депутати до територіальної виборчої комісії не дала згоди балотуватися кандидатом у депутати від цієї місцевої організації партії (блоку), вважається виключеною з виборчого списку місцевої організації партії (блоку) з дня подання зазначеної заяви місцевою організацією партії (блоку). Заява такої особи про згоду балотуватися, подана після цього строку, не приймається.
7. Особа, включена місцевою організацією партії (блоком) до виборчого списку кандидатів у депутати, має право до дня реєстрації відкликати свою заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати. З моменту отримання територіальною виборчою комісією заяви про відкликання згоди балотуватися кандидатом у депутати така особа вважається виключеною з виборчого списку місцевої організації партії (блоку). Про отримання такої заяви територіальна виборча комісія письмово повідомляє представника місцевої ор-

ганізації партії (блоку) не пізніш як у триденний строк з дня отримання заяви. Повторна заява особи про її згоду балотуватися від місцевої організації партії (блоку) не приймається.

8. Особа, включена за її письмовою згодою до декількох виборчих списків різних місцевих організацій партій (блоків), рішенням територіальної виборчої комісії виключається з усіх виборчих списків, до яких вона була включена, про що повідомляються відповідні місцеві організації партій (блоки).

9. Територіальна виборча комісія не пізніш як на третій день після подання документів приймає рішення щодо реєстрації списку кандидатів у депутати, про що уповноваженій особі місцевої організації партії (блоку) видається копія відповідного рішення, і в разі реєстрації списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку) публікує відповідне рішення і такий список кандидатів у депутати з відомостями про перших п'ять осіб списку.

10. Черговість кандидатів у депутати у виборчому списку, визначена місцевою організацією партії (блоком), не може бути змінена після їх реєстрації територіальною виборчою комісією, за винятком випадків, передбачених цим Законом.

11. У разі реєстрації кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі представнику місцевої організації партії (блоку) разом з копією рішення про реєстрацію у триденний строк з дня його прийняття видаються посвідчення кандидатів у депутати за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. Виборчий список кандидатів у депутати місцевої організації партії (блоку) разом з рішенням у цей же строк оприлюднюється у місцевих друкованих засобах масової інформації.

12. Рішення територіальної виборчої комісії про відмову в реєстрації кандидатів у депутати повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття видається представнику місцевої організації партії (блоку).

13. Відмова у реєстрації кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), з підстав невідповідного оформлення поданих місцевою організацією партії (блоком) документів, передбачених частиною першою статті 38 цього Закону, або з підстав недостатньої кількості підписів виборців на підтримку виборчого списку місцевої організації партії (блоку) через неврахування підписних листів та підписів виборців не виключає повторного подання місцевою організацією партії (блоком) заяви про реєстрацію кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку). Така заява з виправленими відповідно до вимог цього Закону документами або з додатковими підписними листами з підписами виборців на підтримку виборчого списку місцевої організації партії (блоку) повинна бути подана до територіальної виборчої комісії не пізніше ніж за 35 днів до дня виборів. Остаточне рішення про ре-

естрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), територіальна виборча комісія приймає не пізніше ніж за 31 день до дня виборів.

Стаття 40. Порядок реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному окрузі

1. Кандидати у депутати в одномандатному окрузі реєструються відповідною територіальною виборчою комісією за дотримання умов, передбачених статтею 37 цього Закону.

2. Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати в одномандатному окрузі починається за 60 і закінчується за 40 днів до дня виборів.

3. Особі, яка подала зазначені у статті 37 цього Закону документи, видається довідка про дату і час прийняття документів із зазначенням переліку прийнятих документів, а також кількості підписних листів у разі їх подання.

4. Особа, висунута кандидатом у депутати в одномандатному окрузі, має право до дня реєстрації її кандидатом відкликати свою заяву про самовисування чи про реєстрацію кандидатом. Повторна заява особи про її самовисування чи про реєстрацію кандидатом у цьому окрузі не приймається.

5. Територіальна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата у депутати в одномандатному окрузі та доданих до неї необхідних документів приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації.

6. Відмова у реєстрації кандидата у депутати в одномандатному окрузі з підстав невідповідного оформлення документів, передбачених статтею 37 цього Закону, або з підстав недостатньої кількості підписів виборців на його підтримку через неврахування підписних листів та підписів виборців не виключає повторного подання кандидатом заяви про його реєстрацію. Така заява з виправленими відповідно до вимог цього Закону документами або з додатковими підписними листами з підписами виборців на підтримку кандидата повинна бути подана до територіальної виборчої комісії не пізніше ніж за 35 днів до дня виборів.

7. У разі реєстрації кандидата у депутати в одномандатному окрузі йому разом з копією рішення про реєстрацію у п'ятиденний строк з дня його прийняття видається посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

8. Перелік кандидатів у депутати, зареєстрованих у кожному одномандатному окрузі по виборах відповідної місцевої ради, із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, громадянства, партійності, посади, місця роботи (заняття), місця проживання суб'єкта висування у п'ятиденний строк після закінчення реєстрації кандидатів оприлюднюється територіаль-

ною виборчою комісією в друкованих засобах масової інформації або у разі неможливості – іншим способом.

Стаття 41. Порядок реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови реєструється відповідною територіальною виборчою комісією за дотриманням умов, передбачених статтею 38 цього Закону.

2. Подання документів до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови починається за 60 і закінчується за 40 днів до дня виборів.

3. Особі, яка подала зазначені у статті 38 цього Закону документи, видається довідка про дату і час прийняття документів із зазначенням переліку прийнятих документів, а також кількості підписних листів у разі їх подання.

4. Особа, висунута кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, має право до дня реєстрації її кандидатом відкликати свою заяву про самовисування чи про реєстрацію кандидатом. Повторна заява особи про її самовисування чи про реєстрацію кандидатом у цьому окрузі не приймається.

5. Територіальна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови та доданих до неї необхідних документів приймає рішення про реєстрацію кандидата або про відмову в його реєстрації.

6. Відмова у реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови з підстав невідповідного оформлення документів, передбачених статтею 38 цього Закону, або з підстав недостатньої кількості підписів виборців на його підтримку через неврахування підписних листів та підписів виборців не виключає повторного подання кандидатом заяви про його реєстрацію. Така заява з виправленими відповідно до вимог цього Закону документами або з додатковими підписними листами з підписами виборців на підтримку кандидата повинна бути подана до територіальної виборчої комісії не пізніше ніж за 35 днів до дня виборів.

7. У разі реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови йому разом з копією рішення про реєстрацію у п'ятиденний строк з дня його прийняття видається посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

8. Перелік зареєстрованих кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати, зареєстрованих у кожному одномандатному окрузі по виборах відповідної місцевої ради, із зазначенням прізвища, імені, по батькові, року народження, громадянства, партійності, посади, місця роботи (заняття), місця проживання, суб'єкта висування у

п'ятиденний строк після закінчення реєстрації кандидатів оприлюднюється територіальною виборчою комісією в друкованих засобах масової інформації або у разі неможливості – іншим способом.

Стаття 42. Збір підписів виборців на підтримку кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі та виборчого списку місцевої організації партії (блоку)

1. Особа, висунута кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатом у депутати в одномандатному окрузі або особа, яка має намір самовисуватися, звертається до відповідної територіальної виборчої комісії із заявою про намір збирати підписи виборців на його підтримку та про видачу підписних листів. Така заява подається до відповідної територіальної виборчої комісії особисто з пред'явленням документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону. До заяви додається автобіографія кандидата обсягом до двох тисяч друкованих знаків, що обов'язково повинна містити прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік і місце народження, громадянство, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, громадську роботу (в тому числі на виборних посадах), партійність, склад сім'ї, адресу місця проживання із зазначенням часу проживання в Україні, відомості про наявність чи відсутність судимості.

2. Місцева організація партії (блок), яка висунула кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку, звертається до відповідної територіальної виборчої комісії із заявою про намір збирати підписи виборців на підтримку виборчого списку місцевої організації партії (блоку) та про видачу підписних листів. До заяви, підписаної керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріпленої печаткою місцевої організації партії (печатками місцевих організацій партій, що входять до блоку, або місцевих організацій партій вищого рівня), додаються документи, передбачені пунктами 2-5 частини першої статті 36 цього Закону, якщо вони не були подані раніше.

3. Територіальна виборча комісія у п'ятиденний строк з дня надходження до відповідної виборчої комісії заяви про видачу підписних листів і доданих до неї документів, зазначених у частинах першій та другій цієї статті, приймає відповідне рішення. Зразок підписного листа видається територіальною виборчою комісією не пізніше як у триденний строк з дня прийняття рішення про видачу підписних листів відповідно представникам місцевих організацій партій (блоків), від яких висунуто кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови.

4. Місцеві організації партії (блок), кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови мають право виготовляти будь-яку кількість підписних листів з дотриманням встановленої форми підписного листа.
5. На підтримку відповідного кандидата необхідно подати підписні листи з такою кількістю підписів виборців:
 - 1) кандидата на посаду сільського, селищного голови – не менш як 50 підписів;
 - 2) кандидата на посаду міського голови (міста районного значення чи міста, яке входить до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, міста Севастополя) – не менш як 100 підписів;
 - 3) кандидата на посаду міського голови (міст республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення (крім міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 200 підписів;
 - 4) кандидата на посаду міського голови міст Києва та Севастополя, Сімферополя, міст – обласних центрів – не менш як 300 підписів;
 - 5) кандидата у депутати сільської, селищної ради – не менш як 10 підписів.
6. На підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутого місцевою організацією партії (блоком), необхідно подати підписні листи з такою кількістю підписів виборців:
 - 1) виборчого списку кандидатів у депутати міської ради (міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, крім міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 500 підписів;
 - 2) виборчого списку кандидатів у депутати міської ради (міста Києва, Севастополя, міст – обласних центрів, міста Сімферополя) – не менш як 800 підписів;
 - 3) виборчого списку кандидатів у депутати районної, районної у місті ради, кандидатів у депутати міської ради (міста районного значення чи міста, яке входить до складу міста республіканського в Автономній Республіці Крим, обласного значення, міст Києва та Севастополя) – не менш як 200 підписів;
 - 4) виборчого списку кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатів у депутати обласної ради – не менш як 1000 підписів.

Стаття 43. Підписний лист

1. Форми підписних листів на підтримку виборчих списків місцевих організацій партій (блоків), від яких висунуто кандидатів у депутати та на підтримку кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, затверджуються Центральною виборчою комісією не пізніше як за 85 днів до дня виборів.
2. Підписний лист повинен містити:

- 1) назву місцевих виборів;
 - 2) повну назву місцевої організації партії (блоку) та повні назви місцевих організацій партій, що входять до блоку, від яких висунуто кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати, чи прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, професію, посаду (заняття), місце роботи і адресу місця проживання, партійність кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
 - 3) відомості про особу, яка збирає підписи виборців (прізвище, ім'я, по батькові, число, місяць, рік народження, громадянство, адреса місця проживання, документ, передбачений частиною другою статті 3 цього Закону, за наявності – номер телефону);
 - 4) повну назву населеного пункту, в якому проводиться збір підписів (села, селища, міста, а також району, області, Автономної Республіки Крим, до складу яких входить населений пункт).
3. Підписний лист повинен мати графи:
- 1) порядковий номер виборця у підписному листі;
 - 2) прізвище, ім'я та по батькові виборця;
 - 3) рік народження виборця (для виборців, яким у рік виборів виповнюється вісімнадцять років, – число, місяць та рік народження);
 - 4) громадянство виборця;
 - 5) адреса місця проживання виборця;
 - 6) назва, номер і серія документа, що посвідчує особу виборця, зазначеного у частині другій статті 3 цього Закону;
 - 7) дата проставлення підпису виборцем;
 - 8) особистий підпис виборця.

Стаття 44. Порядок збирання та передачі підписів виборців до виборчих комісій

1. Підписи виборців на підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі за письмовим дорученням відповідно представника місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі можуть збирати громадяни України, які на час збору підписів виборців мають право голосу на місцевих виборах.
2. Особа, яка збирає підписи виборців, до початку їх збирання повинна власноручно внести до підписних листів відомості, передбачені пунктами 3 і 4 частини другої статті 43 цього Закону.

3. Графи підписного листа, що стосуються виборця, заповнюються ним власноручно, а в разі неможливості за станом здоров'я власноручно заповнити підписний лист за його прохання – особою, яка збирає підписи. Правильність відомостей, внесених до підписного листа про себе власноручно виборцем або особою, яка збирає підписи, засвідчується особистим підписом виборця.
4. Усі записи у підписному листі виконуються ручкою (не олівцем), без скорочень.
5. Допущена помилка у підписному листі виправляється особою, яка її зробила, у спосіб, який дозволяє прочитати попередній запис. Виправлення засвідчується окремим підписом особи, яка зробила виправлення.
6. Ніхто не має права примушувати виборця підтримати своїм підписом виборчий список кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) у багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови. Забороняється платити коштами, товарами або послугами за підписи на підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) у багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, а також перешкоджати виборцю у підтримці цих кандидатів.
7. Забороняється збирати підписи на підприємствах, в установах та організаціях.
8. В одному підписному листі враховуються лише підписи виборців, які є членами відповідної територіальної громади.
9. Особа, яка збирала підписи виборців, підписує заповнений підписний лист та проставляє цифрами і прописом кількість зібраних у цьому підписному листі підписів виборців.
10. Участь посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування у збиранні підписів виборців на підтримку виборчих списків кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком), а також на підтримку кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови забороняється.
11. Встановлення додаткових обмежень щодо порядку збирання підписів забороняється.
12. Після закінчення збирання підписів виборців на підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) у багатомандатному окрузі, представники місцевої організації партії (блоку) підраховують загальну кількість підписів виборців, зібраних на підтримку виборчого списку. Про підсумки збору підписів виборців складається протокол за формою, встановленою територіальною виборчою комісією, який підписується керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку).

13. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати в одномандатному окрузі підраховує кількість підписів виборців, зібраних на свою підтримку, складає і підписує протокол про підсумки збору підписів виборців за формою, встановленою територіальною виборчою комісією.

14. Підписні листи, що подаються до відповідної виборчої комісії, повинні бути пронумеровані.

15. При прийманні підписних листів відповідна виборча комісія перевіряє відповідність кількості поданих підписних листів кількості цих листів, зазначеній у протоколі про підсумки збору підписів виборців, та складає акт про передачу-приймання підписних листів, в якому повинно бути зазначено кількість прийнятих підписних листів та заявлена кількість підписів виборців, а також зазначено дату і час їх приймання. Акт складається у двох примірниках і підписується уповноваженим на це членом виборчої комісії та особою, яка передала підписні листи. Перший примірник акта видається представнику місцевої організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидату у депутати в одномандатному окрузі, а другий примірник акта зберігається у відповідній виборчій комісії.

Стаття 45. Порядок врахування підписів виборців

1. Територіальна виборча комісія забезпечує здійснення контролю за додержанням вимог цього Закону до підписних листів шляхом їх вибіркової перевірки членами виборчої комісії.

2. При встановленні на підставі підписних листів кількості виборців, які підтримали виборчий список кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, не враховуються підписи окремих виборців:

1) у разі відсутності в підписному листі всіх або окремих відомостей про виборця, який підтримує своїм підписом виборчий список кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, передбачених формою підписного листа;

2) якщо при внесенні відомостей про виборця, який підтримує своїм підписом виборчий список кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) у багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, порушено вимоги статті 44 цього Закону;

3) вчинені замість виборця іншою особою;

4) вчинені особою, яка на день вчинення підпису не мала права голосу;
5) які не є членами територіальної громади, де проводяться місцеві вибори;
6) якщо підписи вчинені виборцем декілька разів на підтримку одного і того ж виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі;

7) якщо підписи вчинені виборцем до моменту видачі виборчою комісією підписних листів для збирання підписів на підтримку відповідного виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі.

3. При встановленні кількості виборців, які підтримали своїми підписами кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, не враховуються підписні листи:

1) підписи виборців в яких зібрані особою, яка на день збору підписів не мала права голосу;

2) які містять недостовірні відомості про особу, яка збирала підписи виборців;

3) в яких відсутні відомості про особу, яка збирала підписи виборців;

4) в яких відсутній підпис особи, яка збирала підписи виборців;

5) в яких замість підпису особи, яка збирала підписи виборців, міститься підпис іншої особи;

6) в яких підписи виборців зібрані на підприємствах, в установах, організаціях;

7) невстановленої форми;

8) підроблені;

9) підписи в яких зібрано насильно, шляхом підкупу або обману;

10) що мають підчистки, виправлення без застережень;

11) підписи в яких зібрані за участі посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування.

4. Про результати збирання підписів на підтримку виборчого списку кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, територіальна виборча комісія складає протокол, в якому зазначається кількість підписів виборців, що підлягають врахуванню, кількість неврахованих підписів виборців з обов'язковим зазначенням підстав їх неврахування. Копію протоколу виборча комісія у триденний строк з дня його затвердження видає представ-

нику місцевої організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови.

5. Право на ознайомлення з підписними листами, поданими до виборчої комісії, мають члени територіальної виборчої комісії.

Стаття 46. Декларація про майно і доходи кандидата у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Декларація про майно і доходи кандидата у депутати та на посаду сільського, селищного, міського голови, а також членів їх сімей за попередній рік заповнюється ним власноручно за формою, затвердженою Міністерством фінансів України, не пізніше ніж за 90 днів до дня виборів.

2. Достовірність відомостей, внесених до декларації, зазначеної у частині першій цієї статті, перевіряється за зверненням територіальної виборчої комісії органами Державної податкової адміністрації України не пізніше як за 30 днів до дня виборів. Про виявлені порушення у цей же строк повідомляється відповідна виборча комісія.

3. Помилки і неточності, виявлені в декларації, не є підставою для відмови в реєстрації кандидата у депутати та підлягають виправленню.

Стаття 47. Відмова в реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати

1. Територіальна виборча комісія відмовляє в реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в разі:

1) порушення встановленого цим Законом порядку висування кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати;

2) відсутності або неправильних відомостей у документах, зазначених відповідно у статтях 36-38 цього Закону;

3) припинення громадянства України кандидата;

4) визнання судом кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати недієздатним, набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;

5) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, що позбавляють особу права бути обраною депутатом або сільським, селищним, міським головою відповідно до статті 9 цього Закону.

2. Рішення про відмову в реєстрації кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати повинно містити вичерпні підстави відмови. Копія цього рішення не пізніше наступного дня після його прийняття надсилається (видається) представнику місцевої організації партії (блоку), від якої висунуті кандидати у депутати в багатомандатному окрузі,

кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, або його довіреній особі.

3. Якщо жоден із кандидатів у депутати, висунутих місцевою організацією партії (блоком) у багатомандатному окрузі, не зареєстрований територіальною виборчою комісією у встановлений цим Законом строк, місцева організація партії (блок) втрачає статус суб'єкта виборчого процесу у виборах до відповідної місцевої ради.

Стаття 48. Скасування рішення про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати

1. Територіальна виборча комісія скасовує рішення про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати у разі:

1) звернення кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в будь-який час після його реєстрації, але не пізніше як за п'ять днів до дня виборів, із письмовою заявою про відмову від балотування. Ця заява відкликанню не підлягає;

2) припинення громадянства України кандидата;

3) визнання судом кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови недієздатним чи набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;

4) реєстрації кандидата у депутати сільської, селищної, міської ради кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, або кандидатом у депутати в іншому окрузі по виборах до цієї ж місцевої ради, або включення його до виборчого списку по виборах до цієї ж місцевої ради;

5) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, що позбавляють особу права бути обраною депутатом або сільським, селищним, міським головою відповідно до статті 9 цього Закону;

6) встановлення у судовому порядку факту підкупу виборців кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, а так само на його прохання або за його дорученням – іншими особами;

7) встановлення у судовому порядку, що підприємство, установа, організація, засновником, власником або членом керівного органу якої є кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, під час виборчого процесу надавала виборцям гроші чи безоплатно або на пільгових умовах товари, послуги, цінні папери, кредити, лотереї, інші матеріальні цінності;

8) встановлення судом, що кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, який займає посади, у тому числі за сумісництвом, в органах державної влади чи в органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах, організаціях,

у військових частинах (формуваннях), утворених відповідно до законів України, залучає або використовує для проведення передвиборної агітації підлеглих йому осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи;

9) встановлення у судовому порядку, що кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови крім коштів свого виборчого фонду використовував при фінансуванні передвиборної агітації інші кошти;

10) витрати кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови коштів у розмірі, більшому від установленої цим Законом граничної суми витрат виборчого фонду;

11) якщо кандидат у депутати, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови після оголошення йому територіальною виборчою комісією попередження в порядку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті, повторно порушив вимоги цього Закону.

2. Територіальна виборча комісія скасовує рішення в частині реєстрації в багатомандатному окрузі окремого кандидата у депутати, включеного до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), з виключенням його з виборчого списку у разі:

1) звернення кандидата у депутати в будь-який час після його реєстрації з письмовою заявою про відмову від балотування у багатомандатному окрузі. Ця заява відкликанню не підлягає;

2) звернення місцевої організації партії (блоку) про скасування рішення щодо реєстрації кандидата у депутати відповідно до рішення, прийнятого на підставі статуту партії, та угоди про утворення виборчого блоку;

3) припинення громадянства України кандидата у депутати;

4) вибуття кандидата у депутати за межі територіальної громади для проживання;

5) визнання судом кандидата у депутати недієздатним чи набрання щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення умисного злочину;

6) включення кандидата у депутати більш ніж до одного виборчого списку місцевої організації партії (блоку);

7) виявлення територіальною виборчою комісією обставин, що позбавляють особу права бути обраною депутатом або сільським, селищним, міським головою відповідно до статті 9 цього Закону;

8) встановлення у судовому порядку факту підкупу виборців кандидатом у депутати, а так само на його прохання або за його дорученням – іншою особою;

9) встановлення у судовому порядку, що підприємство, установа, організація, засновником, власником або членом керівного органу яких є кандидат у депутати, під час виборчого процесу надавала виборцям гроші чи безоплат-

но або на пільгових умовах товари, послуги, цінні папери, кредити, лотереї, інші матеріальні цінності;

10) встановлення судом, що кандидат у депутати, який займає посаду, в тому числі за сумісництвом, в органах державної влади чи в органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах, організаціях, у військових частинах (формуваннях), утворених відповідно до законів України, залучав або використовував для проведення передвиборної агітації підлеглих йому осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи;

11) якщо кандидат у депутати після оголошення йому територіальною виборчою комісією попередження в порядку, передбаченому частиною п'ятою цієї статті, повторно порушив вимоги цього Закону.

3. Територіальна виборча комісія скасовує рішення про реєстрацію в багатомандатному окрузі всіх кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), у разі:

1) встановлення у судовому порядку факту підкупу виборців місцевою організацією партії (блоком), уповноваженою особою місцевої організації партії (блоку), а так само на їх прохання або за їх дорученням – іншою особою;

2) встановлення у судовому порядку, що організація, засновником, власником або членом керівного органу якої є місцева організація партії (блок) чи уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), під час виборчого процесу надавала виборцям гроші чи безоплатно або на пільгових умовах товари, послуги, цінні папери, кредити, лотереї, інші матеріальні цінності;

3) встановлення у судовому порядку, що місцева організація партії (блок) крім коштів свого виборчого фонду використовувала при фінансуванні передвиборної агітації інші кошти;

4) витрати місцевою організацією партії (блоком) коштів у розмірі, більшому від установленої цим Законом граничної суми витрат виборчого фонду організації партії (блоку).

4. Територіальна виборча комісія надсилає (видає) місцевій організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидату у депутати копію рішення про скасування реєстрації не пізніше як на другий день з дня його прийняття.

5. У разі порушення інших вимог цього Закону місцевою організацією партії (блоком), кандидатом у депутати територіальна виборча комісія може оголосити йому попередження, що оприлюднюється в державних та комунальних засобах масової інформації або в інший спосіб.

6. У разі смерті, визнання судом недієздатним кандидата у депутати відповідна виборча комісія приймає рішення про вибуття цього кандидата у депутати з балотування і про виключення його з виборчого списку місцевої організації партії (блоку).

Стаття 49. Порядок висування і реєстрації кандидата у депутати замість того, який вибув

1. У разі вибуття кандидата у депутати після його реєстрації у випадку, коли за п'ять днів до закінчення строку реєстрації до відповідної ради зареєстровано менше кандидатів у депутати, ніж мандатів у цьому окрузі, територіальна виборча комісія звертається через засоби масової інформації до виборців, місцевих організацій партій (блоків) з пропозицією додатково висунути кандидатів у депутати. Додатково висунуті кандидати у депутати реєструються у порядку, встановленому цим Законом.
2. Якщо після закінчення строку реєстрації кандидатів у депутати у виборчому окрузі залишається один кандидат, голосування проводиться по одному кандидату у депутати.
3. У разі, коли у відповідному окрузі не залишилося жодного кандидата у депутати, проводяться повторні вибори відповідно до вимог статті 79 цього Закону.

Розділ VIII

ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 50. Строки, форми і умови проведення передвиборної агітації

1. Громадяни України, політичні партії, місцеві організації партій (блоки), інші об'єднання громадян мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів на посади сільського, селищного, міського голови, а також кандидатів у депутати, їх політичні, ділові та особисті якості, вести агітацію за чи проти того чи іншого кандидата.
2. Передвиборна агітація по виборах депутатів, а також сільських, селищних, міських голів розпочинається за 30 днів до дня місцевих виборів і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем виборів.
3. Передвиборна агітація в період виборчого процесу поза строками, встановленими частиною другою цієї статті, забороняється. До передвиборної агітації не відносяться офіційні повідомлення в період виборчого процесу (без коментарів, які можуть мати агітаційний характер, а також відео-, аудіозаписи, кінозйомки, фотоілюстрації) про дії кандидатів у депутати, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР) або законами України.
4. У разі проведення повторного голосування передвиборна агітація поновлюється з дня офіційного опублікування рішення відповідної територіальної

виборчої комісії про призначення повторного голосування і припиняється у строк, зазначений у частині другій цієї статті.

5. Передвиборна агітація може здійснюватися:

- 1) шляхом проведення зборів, зустрічей з громадянами, мітингів, демонстрацій, процесій, публічних дебатів, дискусій та інших масових заходів;
- 2) шляхом розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів;
- 3) через засоби масової інформації;
- 4) в інших формах, що не суперечать Конституції України (254к/96-ВР) та законам України.

6. Передвиборна агітація здійснюється за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України на підготовку і проведення місцевих виборів, та коштів виборчих фондів кандидатів, місцевих організацій партій (блоків).

7. Передвиборна агітація за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, здійснюється з дотриманням принципу рівних умов, що передбачає надання кандидатам, їх довіреним особам, місцевим організаціям партій (блокам) та їх уповноваженим особам за однакову плату одних і тих самих приміщень для проведення масових заходів, виготовлення однакових за кількістю і якістю друкованих інформаційних матеріалів, надання однакових друкованих площ та ефірного часу на радіо і телебаченні.

Стаття 51. Масові заходи передвиборної агітації

1. Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (їх посадові особи) зобов'язані сприяти кандидатам, їх довіреним особам, уповноваженим особам місцевих організацій партій (блоків) в організації та проведенні зборів, зустрічей із громадянами,

публічних дебатів і дискусій, інших масових заходів передвиборної агітації, які оплачуються за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, виділених для організації і проведення виборів.

2. Заяви про виділення приміщень, що знаходяться у державній або комунальній власності, для проведення зустрічей кандидатів, їх довірених осіб, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків) з виборцями розглядаються та задовольняються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування протягом трьох днів з дня їх надходження.

3. Приміщення, що знаходяться у державній або комунальній власності та придатні для проведення передвиборних масових заходів, надаються безоплатно у користування кандидатам, їх довіреним особам, уповноваженим

особам місцевих організацій партій (блоків) на час, встановлений територіальною виборчою комісією для проведення зустрічей з виборцями.

4. Кандидати, їх довірені особи, місцеві організації партій (блоки), їх уповноважені особи мають право на договірній основі за рахунок коштів власних виборчих фондів орендувати будинки і приміщення, незалежно від форм їх власності, для проведення зустрічей із виборцями, зборів, мітингів, публічних дебатів, дискусій та інших масових заходів передвиборної агітації. Про час і місце проведення цих заходів вони повідомляють відповідну територіальну виборчу комісію.

Стаття 52. Виготовлення і порядок розміщення друкованих інформаційних та агітаційних матеріалів

1. Відповідна територіальна виборча комісія за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, забезпечує виготовлення інформаційних плакатів місцевих організацій партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, передачу їх дільничним виборчим комісіям із розрахунку по два примірники на кожну виборчу комісію. Ці плакати повинні містити біографію кандидата, його передвиборну програму, а також фотографію, що подається ним при реєстрації.

2. Інформаційні плакати в межах території сільської, селищної, міської ради, а у всіх інших випадках – у межах одного виборчого округу, мають бути однаковими за формою, розміром, поліграфічним виконанням.

3. Інформаційний плакат місцевої організації партії (блоку) повинен містити передвиборну програму місцевих організацій партій (блоків), подану нею при реєстрації кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку), виборчий список кандидатів у депутати та фотографії перших п'яти кандидатів у депутати, включених до цього списку, із зазначенням їх прізвищ, імені, по батькові, року народження, посади (заняття), місця роботи та проживання, партійності.

4. Інформаційний плакат кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови повинен містити біографію кандидата, його передвиборну програму та фотографію, подані ним при його реєстрації.

5. Інформаційні плакати передаються на виборчі дільниці не пізніше як за двадцять днів до дня місцевих виборів.

6. Місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови можуть за рахунок коштів власних виборчих фондів виготовляти плакати, листівки, буклети, інші друковані агітаційні матеріали.

7. Друкований агітаційний матеріал повинен містити відомості про установу, що здійснила друк, його тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск.
8. Місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови зобов'язані подати по два примірники кожного друкованого агітаційного матеріалу не пізніше як через три дні після дня його виготовлення відповідно до територіальної та дільничних виборчих комісій.
9. Друковані та інші агітаційні матеріали розміщуються на стендах лише у місцях, визначених і обладнаних місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування.

Стаття 53. Загальний порядок використання засобів масової інформації

1. Передвиборна агітація з використанням засобів масової інформації усіх форм власності проводиться з дотриманням принципу рівних умов та в порядку, передбаченому цим Законом.
2. Передвиборна агітація у засобах масової інформації проводиться у формі публічних дебатів, дискусій, "круглих столів", прес-конференцій, інтерв'ю, виступів, політичної реклами, теленарисів, відеофільмів про місцеві організації партій (блоки), кандидатів та в інший спосіб, що не суперечить Конституції України (254к/96-ВР) та законам України.
3. Місцевим організаціям партій (блокам), кандидатам у депутати, кандидатам на посаду сільського, селищного, міського голови надається право користуватися державними і комунальними засобами масової інформації за рахунок та в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів.
4. Передвиборна агітація у засобах масової інформації усіх форм власності, що ведеться за рахунок коштів власних виборчих фондів, здійснюється на умовах рівної оплати за одиницю ефірного часу та одиницю друкованої площі і обмежується лише граничним розміром виборчого фонду.
5. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу встановлюються відповідними засобами масової інформації не пізніше як за 130 днів до дня виборів у розмірі, який не може перевищувати відповідний середньозважений показник за останній квартал року, що передує року проведення виборів депутатів. Середньозважений показник вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу визначається Центральною виборчою комісією разом з Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення та Державним комітетом телебачення і радіомовлення України. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації не можуть змінюватися протя-

гом виборчого процесу. Засіб масової інформації не може надавати знижки на оплату окремим кандидатам чи партіям (блокам), що висунули кандидатів у депутати.

6. Засоби масової інформації у разі оприлюднення результатів опитування громадської думки, пов'язаного з місцевими виборами, зобов'язані зазначити організацію, що проводила опитування, час його проведення, кількість опитуваних, метод збору інформації, точне формування питання, статистичну оцінку можливої помилки.

Стаття 54. Порядок використання друкованих засобів масової інформації

1. Кандидати у депутати та кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови від місцевих організацій партій (блоків) мають право за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, опублікувати в однаковому поліграфічному виконанні в місцевих державних чи комунальних друкованих засобах масової інформації свої передвиборні програми, подані ними при реєстрації.

2. Черговість друкування передвиборних програм за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, встановлюється відповідними територіальними виборчими комісіями шляхом жеребкування за участю уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків).

3. Результати жеребкування щодо черговості друкування передвиборних програм оприлюднюються в п'ятиденний строк після дня затвердження їх територіальною виборчою комісією у місцевих засобах масової інформації, заснованих на державній чи комунальній формі власності.

4. У разі реєстрації кандидатів після проведення жеребкування друкована площа надається в порядку, визначеному законом.

5. Місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови мають право за рахунок коштів власних виборчих фондів публікувати агітаційні матеріали в друкованих засобах масової інформації усіх форм власності.

6. Оплата за використання друкованих площ для ведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією відповідно до угод, укладених з місцевими

ми засобами інформації, заснованими на державній чи комунальній формі власності.

7. Редакції друкованих засобів масової інформації всіх форм власності за письмовими запитами територіальної виборчої комісії зобов'язані надавати їй інформацію про використання друкованої площі для розміщення агітаційних матеріалів, а в разі необхідності – надсилати їй копії відповідних угод, платіжних документів, а також публікації.

Стаття 55. Порядок використання електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації

1. Ефірний час для проведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, надається державними та комунальними телерадіоорганізаціями між дев'ятнадцятою і двадцять третьою годинами за київським часом.

2. Порядок надання ефірного часу кандидатам, їх довіреним особам, уповноваженим особам місцевих організацій партій (блоків) за рахунок і в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку та проведення виборів, встановлюється територіальною виборчою комісією.

3. Розклад ефірного часу із зазначенням передвиборних агітаційних телерадіопрограм, конкретної дати і часу виходу їх в ефір складається відповідними державними телерадіоорганізаціями за результатами жеребкувань, що проводяться територіальною виборчою комісією за участю уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови або їх довірених осіб.

4. Результати жеребкування щодо надання ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, оприлюднюються у місцевих засобах масової інформації, заснованих на державній чи комунальній формі власності, в п'ятиденний строк з дня затвердження їх територіальною виборчою комісією.

5. У разі реєстрації кандидатів після проведення жеребкування ефірний час надається в порядку, визначеному цим Законом.

6. Оплата за наданий ефірний час здійснюється територіальними виборчими комісіями згідно із затвердженими кошторисами в межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, та за відповідними угодами, що укладаються між територіальними ви-

борчими комісіями і регіональними державними чи комунальними телерадіоорганізаціями.

7. Ефірний час за рахунок коштів власних виборчих фондів надається на підставі угоди, що укладається між уповноваженою особою місцевої організації партії (блоку), кандидатом або його довіреною особою і телерадіоорганізацією будь-якої форми власності. Без укладення такої угоди, а також за умови ненадходження коштів на рахунок телерадіоорганізації остання не має права надавати ефірний час для ведення передвиборної агітації.

8. Місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довірені особи для проведення передвиборної агітації як за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, так і коштів власних виборчих фондів мають право за погодженням з відповідною телерадіоорганізацією визначити режим передачі, що містить передвиборну агітацію (прямий ефір або аудіо-, відеозапис).

9. Телерадіоорганізації здійснюють аудіо-, відеозаписи усіх передач, що містять передвиборну агітацію, і зберігають ці записи до закінчення тридцятиденного строку з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів.

10. Телерадіоорганізації всіх форм власності за письмовими запитами територіальних виборчих комісій, суду зобов'язані надавати інформацію про виділення ефірного часу для проведення передвиборної агітації, а в разі необхідності – копії відповідних угод, платіжних документів і передач у запису на плівці та інших носіях інформації.

Стаття 56. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Участь у передвиборній агітації забороняється:

1) особам, які не є громадянами України;

2) посадовим та службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування, крім випадків, коли відповідна посадова чи службова особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;

3) командирам військових частин та їх заступникам серед своїх підлеглих, крім випадків, коли відповідна особа є кандидатом у депутати чи кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови;

4) членам виборчих комісій протягом строку повноважень відповідних виборчих комісій.

2. Кандидатам у депутати та кандидатам на посаду сільського, селищного, міського голови, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, в орга-

нах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на державних, комунальних підприємствах, у закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), забороняється залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб (у робочий час), службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації.

3. Поширення у будь-якій формі агітаційних матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганди війни, насильства та розпалювання міжетнічної, релігійної та расової ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, не допускається.

4. Забороняється проводити передвиборну агітацію, що супроводжується наданням виборцям безплатно або на пільгових умовах цінних паперів, грошей, кредитів, лотерей, послуг, товарів та інших матеріальних цінностей.

5. Кандидати від партій (блоків) або їх довірені особи, стосовно яких встановлено факт порушення цієї вимоги у судовому порядку, за рішенням територіальної виборчої комісії знімаються з реєстрації.

6. Місцевим засобам масової інформації, заснованим на державній чи комунальній формі власності, їх посадовим та службовим особам і творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах забороняється підтримувати місцеві організації партій (блоки), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, їх передвиборні програми або віддавати їм перевагу в будь-якій формі.

7. У разі порушення вимог частини шостої цієї статті Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення за поданням територіальної виборчої комісії може тимчасово (до закінчення виборчого процесу) зупинити дію ліцензії на право користування каналами мовлення.

8. Засіб масової інформації, що оприлюднив недостовірні матеріали про місцеву організацію партії (блок) або окремих кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, не пізніше як через три дні після дня оприлюднення таких матеріалів, а напередодні дня виборів – не пізніше як за день до початку місцевих виборів зобов'язаний надати на вимогу уповноваженої особи місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови або його довіреної особи, щодо яких поширено недостовірні відомості, можливість спростувати такі матеріали: надати такий самий ефірний час на телебаченні або радіо, а в друкованому засобі масової інформації цей матеріал повинен бути набраний тим самим шрифтом і поміщений під рубрикою

"спростування" на тому ж самому місці шпальти, де містилося повідомлення, що спростовується, в обсязі, не меншому, ніж половина стандартної сторінки машинописного тексту.

9. Спростування повинно містити посилання на відповідну публікацію в друкованому засобі масової інформації, передачу на телебаченні, радіо та на факти, що спростовуються. Час на телебаченні, радіо, що надається для спростування, не повинен перевищувати часу тієї частини передачі, зміст якої спростовується. Спростування має бути оприлюднено без додатків, коментарів та скорочень і повинно здійснюватися за рахунок відповідного засобу масової інформації.

10. Засобам масової інформації усіх форм власності, що діють на території України, забороняється протягом останнього тижня перед днем виборів поширювати інформацію про результати опитувань громадської думки щодо місцевих організацій партій (блоків) та кандидатів або коментувати рейтинги кандидатів, партій (блоків).

11. Трансляція передвиборних програм партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови на регіональних телеканалах не повинна збігатися в часі з трансляцією таких самих передвиборних програм на регіональних радіоканалах, якщо ефірний час в обох випадках надається за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів.

12. Включення в інформаційні телерадіопрограми агітаційних матеріалів місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови або політичної реклами не допускається. Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і означена як така.

13. Забороняється:

1) переривати передачі передвиборних програм місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови рекламою товарів, робіт, послуг, іншими повідомленнями;

2) проведення передвиборної агітації в зарубіжних засобах масової інформації, що діють на території України;

3) проведення передвиборної агітації за чи проти місцевих організацій партій (блоків), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови у будь-якій формі (розповсюдження друкованих агітаційних матеріалів, проведення масових заходів, використання засобів масової інформації тощо) за добу до дня місцевих виборів та в день місцевих виборів;

4) оприлюднення в день місцевих виборів до закінчення голосування результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування.

**ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МІСЦЕВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ПАРТІЙ (БЛОКІВ), ЇХ УПОВНОВАЖЕНИХ ОСІБ,
ОФІЦІЙНИХ СПОСТЕРІГАЧІВ,
КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СІЛЬСЬКОГО,
СЕЛИЩНОГО, МІСЬКОГО ГОЛОВИ, КАНДИДАТІВ
У ДЕПУТАТИ ТА ЇХ ДОВІРЕНИХ ОСІБ**

Стаття 57. Гарантії діяльності місцевих організацій партій (блоків), їх уповноважених осіб у територіальних виборчих комісіях

1. Місцеві організації партій (блоки) з часу реєстрації територіальною виборчою комісією їх виборчих списків мають рівні права під час виборчого процесу на виступи їх кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови та інших представників на передвиборних та інших зборах, нарадах, засіданнях, мітингах, безпосередньо пов'язаних з виборами, у засобах масової інформації.

2. Місцева організація партії (блок), кандидати у депутати від якої висунуті в багатомандатному окрузі, має право делегувати одного представника до територіальної виборчої комісії з правом дорадчого голосу, який уповноважений представляти інтереси місцевої організації цієї партії (блоку) в територіальній виборчій комісії під час виборчого процесу. Кандидатура представника затверджується керівним органом місцевої організації партії (керівним органом блоку).

3. Представником місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої висунуті в багатомандатному окрузі, може бути громадянин України, який має право голосу. Не може бути представником місцевої організації партії (блоку) член виборчої комісії, довірена особа кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови або кандидата у депутати, посадова особа органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України, працівник Служби безпеки України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу.

4. Заява про реєстрацію представника місцевої організації партії (блоку), підписана керівником організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплена печаткою місцевої організації партії (або печатками організацій вищого рівня, що входять до блоку), та

копія рішення керівного органу місцевої організації партії (керівного органу блоку) про затвердження кандидатури представника подаються до територіальної виборчої комісії одночасно з заявою про реєстрацію кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі. У заяві про реєстрацію представника місцевої організації партії (блоку) зазначаються прізвище, ім'я, по батькові представника, його громадянство, день, місяць і рік народження, місце роботи, займана посада (заняття), адреса місця проживання, за наявності – номер телефону. До заяви додається письмова згода цієї особи представляти інтереси місцевої організації партії (блоку) в територіальній виборчій комісії.

5. Територіальна виборча комісія не пізніше третього робочого дня після надходження документів, зазначених у частині четвертій цієї статті, реєструє представника місцевої організації партії (блоку) в територіальній виборчій комісії з правом дорадчого голосу та видає йому посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. У разі відмови в реєстрації (скасування реєстрації) кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), чи втрати місцевою організацією партії (блоком) статусу суб'єкта виборчого процесу з інших підстав повноваження представника місцевої організації партії (блоку) у територіальній виборчій комісії вважаються припиненими з моменту настання зазначених обставин.

6. Місцева організація партії (блок) може мати до трьох уповноважених осіб на рівні багатомандатного округу. Уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані у багатомандатному окрузі, не може бути кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови і повинна відповідати вимогам, зазначеним у частині третій цієї статті. Список уповноважених осіб затверджується керівним органом місцевої організації партії (блоку).

7. Заява про реєстрацію уповноважених осіб місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі, підписана керівником місцевої організації партії (керівниками місцевих організацій партій, що входять до блоку) та скріплена печаткою місцевої організації партії (або печатками місцевих організацій партій вищого рівня, що входять до блоку), та копія рішення керівного органу місцевої організації партії (блоку) про затвердження списку уповноважених осіб місцевої організації партії (блоку) подаються до територіальної виборчої комісії у будь-який час після реєстрації кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку). У заяві про реєстрацію уповноважених осіб зазначаються прізвище, ім'я, по батькові кожної уповноваженої особи, відповідний округ, громадянство уповноваженої особи, день, місяць і рік народження, місце роботи, займана посада (заняття), адреса місця проживання, за наявності – номер телефону.

До заяви додаються письмові згоди цих осіб представляти інтереси місцевої організації партії (блоку) у відповідному окрузі.

8. Територіальна виборча комісія не пізніше третього робочого дня після надходження документів, зазначених у частині сьомій цієї статті, реєструє уповноважених осіб місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному окрузі, та видає представникові місцевої організації партії (блоку) їх посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. У разі втрати місцевою організацією партії (блоком) статусу суб'єкта виборчого процесу повноваження уповноважених осіб місцевої організації партії (блоку) вважаються припиненими з моменту настання зазначених обставин.

9. Уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі, з дня її реєстрації територіальною виборчою комісією до припинення її повноважень або закінчення виборчого процесу має право на звільнення від виробничих або службових обов'язків без збереження заробітної плати за погодженням із власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом.

10. Представник, уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі, мають право у будь-який час до дня проведення виборів звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень.

11. Керівний орган місцевої організації партії (блоку), який приймав рішення про затвердження представника, у будь-який час до дня проведення виборів може прийняти рішення про відкликання представника чи уповноваженої особи та про затвердження іншої кандидатури замість вибулої. Відповідна заява разом з копією рішення та іншими документами подається до територіальної виборчої комісії у порядку, встановленому у частинах четвертій та сьомій цієї статті.

12. На підставі заяви, поданої відповідно до частини десятої або одинадцятої цієї статті не пізніше третього робочого дня після її надходження, а напередодні і в день виборів – негайно територіальна виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації представника чи уповноваженої особи місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі. Копія рішення видається представнику місцевої організації партії (блоку) або надсилається на адресу керівного органу місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі.

13. Посвідчення представника, уповноваженої особи місцевої організації партії (блоку), повноваження яких припинено до закінчення виборчого процесу, негайно повертаються до територіальної виборчої комісії.

14. Представник місцевої організації партії (блоку) у територіальній виборчій комісії з правом дорадчого голосу може:

1) бути присутнім на всіх засіданнях територіальної виборчої комісії під час обговорення питань, пов'язаних з місцевими виборами, та брати участь у їх обговоренні;

2) знайомитися із змістом протоколів засідань територіальної виборчої комісії та її рішеннями, отримувати копії цих рішень;

3) невідкладно знайомитися з протоколами, телефонограмами та іншими офіційними повідомленнями, що надходять до територіальної виборчої комісії від відповідних дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів на виборчій дільниці;

4) мати інші права, передбачені цим Законом.

15. Уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати від якої зареєстровані у багатомандатному окрузі:

1) сприяє місцевій організації партії (блоку) в їх участі у виборчому процесі, в тому числі у проведенні передвиборної агітації;

2) представляє місцеву організацію партії (блок) у відносинах з виборчими комісіями (крім Центральної виборчої комісії), органами державної влади та органами місцевого самоврядування, з виборцями, іншими суб'єктами виборчого процесу на території відповідного округу;

3) може брати участь з правом дорадчого голосу у засіданнях виборчих комісій на території відповідного округу;

4) має право бути присутнім на виборчій дільниці під час голосування та на засіданні дільничної виборчої комісії при підрахунку голосів виборців з урахуванням обмежень, встановлених частиною дев'ятою статті 26 цього Закону;

5) має право у разі виявлення порушень цього Закону скласти відповідний акт, який підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, та подається до відповідної виборчої комісії;

6) має інші права, передбачені цим Законом.

Стаття 58. Гарантії діяльності кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати місцевих рад

1. Кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидату у депутати не може бути відмовлено у звільненні на період передвиборної агітації від виконання виробничих або службових обов'язків за місцем роботи з наданням неоплачуваної відпустки.

2. Кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати у депутати під час передвиборної агітації не можуть бути звільнені з роботи з ініціативи власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу, командира військової частини (формування). Кандидат на посаду

ду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати без його згоди не може бути переведений на іншу роботу, направлений у відрядження, а також призваний на військову або альтернативну (невійськову) службу, навчальні (перевірні) та спеціальні збори військовозобов'язаних.

Стаття 59. Довірені особи кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатних округах

1. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського (міста районного значення та міст, що входять до складу міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення) голови може мати відповідно не більше трьох довірених осіб із числа виборців, які належать до відповідних територіальних громад, територіальних громад, що входять до складу району.

2. Кандидат у депутати сільської, селищної ради може мати не більше двох довірених осіб з числа виборців, які належать до відповідних територіальних громад.

3. Кандидат на посаду міського (міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, міст Києва та Севастополя) голови може мати не більше п'яти довірених осіб із числа виборців, які належать до відповідної територіальної громади.

4. Довірені особи реєструються відповідною територіальною виборчою комісією за поданням кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови за наявності письмової згоди цих осіб.

У поданні зазначаються: прізвище, ім'я, по батькові довіреної особи, її громадянство, день, місяць і рік народження, місце роботи, займана посада (заняття), адреса місця проживання, за наявності – номер телефону. До заяви додається письмова згода цієї особи представляти інтереси кандидата. Територіальна виборча комісія протягом трьох днів після дня надходження цього подання реєструє довірених осіб кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, і видає їм посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

5. Не може бути довіреною особою кандидата представник, уповноважена особа місцевої організації партії (блоку), член виборчої комісії, посадова особа органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, військовослужбовець, особа рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України, Служби безпеки України, особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу.

6. Довірені особи сприяють кандидатам під час виборчого процесу, представляють інтереси кандидата у відносинах з виборчими комісіями, органами

державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, виборцями.

7. Довірені особи набувають повноважень з дня їх реєстрації територіальною виборчою комісією. Повноваження цих осіб припиняються в день скасування рішення про реєстрацію кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови або з дня реєстрації обраного сільського, селищного, міського голови.

8. Довірені особи кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови мають право на звільнення від виконання виробничих або службових обов'язків з дня їх реєстрації на період виборчого процесу без збереження заробітної плати за погодженням із власником підприємства, установи, організації чи уповноваженим ним органом.

9. Кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати в одномандатному окрузі має право в будь-який час до дня проведення виборів звернутися із заявою до територіальної виборчої комісії про припинення повноважень його довірених осіб і подати документи для реєстрації інших осіб у порядку, встановленому цим Законом.

10. Довірені особи кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі мають право в будь-який час звернутися до територіальної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень.

11. На підставі заяви, поданої відповідно до частини дев'ятої чи десятої цієї статті, не пізніше третього робочого дня після її надходження, а напередодні і в день місцевих виборів – негайно відповідна територіальна виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації довіреної особи кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови. Копія рішення надсилається кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови.

12. Посвідчення довіреної особи кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, реєстрація якої скасована, негайно повертається до територіальної виборчої комісії, яка його видала.

13. Довірена особа кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати має право:

1) подавати до територіальної виборчої комісії передвиборну програму кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати, його автобіографію та фотокартки у кількості та форматом, що встановлені виборчою комісією;

2) отримувати у територіальній виборчій комісії виготовлені передвиборні плакати кандидатів;

3) отримувати у територіальній виборчій комісії посвідчення офіційних спостерігачів від кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати, чий інтереси вона представляє;

- 4) за дорученням кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати бути розпорядником його особистого виборчого фонду;
 - 5) бути присутньою на засіданнях виборчих комісій і брати в них участь з правом дорадчого голосу;
 - 6) отримувати копії протоколів територіальної виборчої комісії про підрахунок бюлетенів, виданих комісією, та про підрахунок і видачу бюлетенів дільничним виборчим комісіям;
 - 7) бути присутньою під час голосування на виборчій дільниці;
 - 8) отримувати копії протоколів дільничної та територіальної виборчої комісії про підсумки голосування;
 - 9) складати акти, що підписуються особами, які виявили порушення, і виборцями – свідками порушення, та подавати їх до відповідної виборчої комісії з дотриманням строків, встановлених законом;
 - 10) звертатися до відповідної виборчої комісії із заявою про усунення виявлених порушень;
 - 11) оскаржувати рішення, дії або бездіяльність територіальної, дільничної виборчої комісії в порядку, встановленому статтею 30 цього Закону.
14. Втручання довіреної особи у роботу виборчих комісій не допускається.
15. Довірені особи здійснюють свої функції на громадських засадах.

Стаття 60. Офіційні спостерігачі

1. У виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій (блоків), кандидати у депутати від яких зареєстровані в багатомандатному окрузі, від кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатних округах. Офіційні спостерігачі від іноземних держав і міжнародних організацій можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу.
2. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня їх реєстрації відповідною територіальною виборчою комісією у порядку, передбаченому цим Законом, і припиняються після встановлення територіальною виборчою комісією результатів виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів.
3. Виборча комісія, яка зареєструвала офіційного спостерігача, може достроково припинити його повноваження у разі порушення ним цього Закону. Про припинення повноважень офіційного спостерігача приймається мотивоване рішення.

Стаття 61. Офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій (блоків), кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатних округах

1. Офіційним спостерігачем від місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі може бути громадянин України, який має право голосу на місцевих виборах.

2. Офіційний спостерігач від місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі, зазначених у частині першій цієї статті, реєструється територіальною виборчою комісією за поданням керівного органу місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі.

3. У поданні про реєстрацію офіційного спостерігача зазначаються його прізвище, ім'я та по батькові, громадянство, день, місяць і рік народження, місце роботи, займана посада (заняття), адреса місця проживання, за наявності – номер телефону. До подання додається заява про згоду цієї особи бути офіційним спостерігачем від відповідної місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі.

4. Подання про реєстрацію офіційного спостерігача від місцевої організації партії (блоку) за підписом керівника місцевої організації партії (місцевих організацій партій, що входять до блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі вноситься до відповідної територіальної виборчої комісії не пізніше як за п'ять днів до дня проведення місцевих виборів. Рішення про реєстрацію офіційного спостерігача приймається відповідною територіальною виборчою комісією у триденний строк з дня внесення документів, зазначених у частині третій цієї статті.

5. Підставою для відмови у реєстрації офіційного спостерігача може бути лише недотримання вимог частин першої і четвертої цієї статті.

6. Відповідна територіальна виборча комісія видає офіційним спостерігачам посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

7. Офіційний спостерігач від місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі може:

1) перебувати у приміщеннях виборчих дільниць перед початком голосування при перевірці виборчих скриньок, пломбуванні або опечатуванні їх, під час голосування;

- 2) спостерігати за діями членів дільничної виборчої комісії, у тому числі під час видачі бюлетенів виборцям і підрахунку голосів, не заважаючи членам комісії здійснювати свої повноваження;
 - 3) робити фото-, кінозйомки, аудіо- та відеозаписи;
 - 4) бути присутнім при видачі виборчих бюлетенів членам дільничної виборчої комісії для організації голосування виборців за межами приміщення для голосування та при проведенні такого голосування;
 - 5) бути присутнім, з дотриманням вимог цього Закону, на засіданнях дільничних та територіальних виборчих комісій, з урахуванням положень, встановлених частиною дев'ятою статті 26 цього Закону, у тому числі під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, встановлення територіальною виборчою комісією підсумків голосування та результатів місцевих виборів;
 - 6) отримувати копію протоколу відповідної виборчої комісії про результати підрахунку голосів на виборчій дільниці, копію протоколу про підсумки голосування у відповідному окрузі відразу після його підписання;
 - 7) звертатися до відповідної виборчої комісії із заявою про усунення порушень цього Закону в разі їх виявлення;
 - 8) скласти акт про виявлення порушень цього Закону, що підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт цього порушення, із зазначенням їх прізвищ, імен, по батькові, адреси місця проживання, та подати його до відповідної виборчої комісії у строки, передбачені цим Законом;
 - 9) мати інші права, передбачені цим Законом.
8. Офіційний спостерігач від місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі не має права:
- 1) втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або заважають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження;
 - 2) заповнювати замість виборця (у тому числі і на його прохання) виборчий бюлетень;
 - 3) бути присутнім при заповненні виборцем виборчого бюлетеня у кабіні (кімнаті) для таємного голосування.
9. У разі порушення офіційним спостерігачем вимог частини сьомої цієї статті дільнична виборча комісія може позбавити його права бути присутнім у приміщенні виборчої дільниці під час голосування та на засіданнях територіальної дільничної виборчої комісії.
10. Керівний орган місцевої організації партії (місцевих організацій партій, що входять до виборчого блоку), кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати в одномандатному окрузі мають право відкликати свого офіційного спостерігача, звернувшись із письмовою за-

вою до відповідної територіальної виборчої комісії про припинення його повноважень, і подати документи для реєстрації іншої особи в порядку, встановленому цим Законом.

11. Офіційний спостерігач має право у будь-який час звернутися до територіальної виборчої комісії з заявою про складення своїх повноважень. На підставі заяви територіальною виборчою комісією приймається рішення, копія якого надається уповноваженій особі місцевої організації партії (блоку), кандидату на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидату у депутати в одномандатному окрузі.

Стаття 62. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій

Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій реєструються та проводять спостереження за виборчим процесом у порядку та в межах, передбачених Законом України "Про вибори народних депутатів України" (1665-15).

Розділ X

ГОЛОСУВАННЯ І ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИБОРІВ ДЕПУТАТІВ, СІЛЬСЬКИХ, СЕЛИЩНИХ, МІСЬКИХ ГОЛІВ ТА ЇХ РЕЄСТРАЦІЯ

Стаття 63. Виборчі бюлетені

1. Виборчі бюлетені є документами суворої звітності.
2. Форма виборчого бюлетеня для голосування в багатомандатних округах затверджується Центральною виборчою комісією не пізніше як за 32 дні до дня проведення місцевих виборів.
3. Текст виборчих бюлетенів для голосування у відповідних округах затверджується відповідними територіальними виборчими комісіями не пізніше як за 25 днів до дня проведення місцевих виборів.
4. Виборчий бюлетень повинен містити назву та дату місцевих виборів, означення (багатомандатний округ), а також позначені місця для номера виборчої дільниці, печатки дільничної виборчої комісії, прізвища, ініціалів та підпису члена дільничної виборчої комісії, який видаватиме виборчий бюлетень.

5. Виборчий бюлетень має контрольний талон, відокремлений лінією відриву. Контрольний талон повинен містити назву та дату виборів, означення (багатомандатний округ), а також позначені місця для номера виборчої дільниці та номера, за яким виборця внесено до списку виборців, підпису виборця, який отримує виборчий бюлетень, прізвища, ініціалів та підпису члена дільничної виборчої комісії, який видав виборчий бюлетень.

6. Кількість виборчих бюлетенів для голосування визначається відповідно територіальними виборчими комісіями не пізніше як за 25 днів до дня проведення місцевих виборів виходячи з кількості громадян, внесених до списків виборців на виборчих дільницях у межах виборчого округу, з урахуванням резерву виборчих бюлетенів, що становить два відсотки від кількості виборців.

7. У виборчому бюлетені для голосування в багатомандатному окрузі повинні зазначатися назви місцевих організацій партій (блоків) із зазначенням назв місцевих організацій партій, що утворили виборчий блок, прізвища, імена, по батькові перших п'яти кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку). Праворуч проти назви кожної місцевої організації партії (блоку) розташовується порожній квадрат. Після переліку всіх місцевих організацій партій (блоків) у виборчому бюлетені зазначається: "Не підтримую кандидатів у депутати від жодної місцевої політичної партії, виборчого блоку місцевої організації політичної партії". Праворуч від цих слів розташовується порожній квадрат. Назву місцевих організацій партій (блоків) у виборчому бюлетені розміщують у порядку, визначеному жеребкуванням, що проводиться територіальною виборчою комісією за участю представників місцевих організацій партій (блоків) не пізніше як за 35 днів до дня проведення місцевих виборів.

8. Виборчий бюлетень повинен містити роз'яснення щодо порядку його заповнення виборцем під час голосування.

9. Виборчі бюлетені друкуються державною мовою.

10. Виборчі бюлетені для голосування у відповідному окрузі друкуються на однаковому папері і за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, та повинні бути однаковими за розміром, кольором і змістом.

11. Виборчі бюлетені для голосування у різних видах місцевих виборів виготовляються на папері різного кольору.

12. Виборчий бюлетень друкується на одному аркуші з текстовою частиною лише з одного боку.

Стаття 64. Порядок виготовлення виборчих бюлетенів та їх передачі виборчим комісіям

1. Територіальні виборчі комісії забезпечують виготовлення державними та комунальними поліграфічними підприємствами виборчих бюлетенів для

голосування відповідно в виборчих округах не пізніше як за 10 днів до дня проведення виборів на підставі угод, укладених між виборчими комісіями і підприємствами.

2. Підприємства, які виготовляють виборчі бюлетені, визначаються виборчими комісіями, зазначеними у частині першій цієї статті.

3. Технічні відходи, поліграфічний брак, а також друкарські форми знищуються в порядку та строки, визначені умовами договору на виготовлення виборчих бюлетенів.

4. Територіальна виборча комісія не раніше як за 3 дні до дня проведення місцевих виборів на своєму засіданні передає виборчі бюлетені відповідним дільничним виборчим комісіям. Від імені кожної дільничної виборчої комісії бюлетені отримують не менше як три члени цієї комісії, які повинні бути представниками різних місцевих організацій партій (блоків).

5. Про передачу дільничним виборчим комісіям виборчих бюлетенів територіальна виборча комісія складає протокол за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, в якому зазначаються (за наявності):

1) вид місцевих виборів;

2) означення та номер виборчого округу;

3) номер виборчої дільниці, кількість виборців на виборчій дільниці згідно із списком виборців на день складання протоколу;

4) кількість переданих на виборчу дільницю виборчих бюлетенів для голосування у виборах депутатів у багатомандатному окрузі;

5) прізвища та підписи членів дільничної виборчої комісії, що прийняли виборчі бюлетені.

6. Протокол про передачу дільничним виборчим комісіям виборчих бюлетенів складається у двох примірниках і підписується всіма присутніми на засіданні членами територіальної виборчої комісії. Перший примірник зберігається в територіальній виборчій комісії, другий – невідкладно вивішується в приміщенні територіальної виборчої комісії для загального ознайомлення. Витяг із протоколу передається кожній дільничній виборчій комісії, яка отримала виборчі бюлетені.

7. Передача виборчих бюлетенів дільничній виборчій комісії здійснюється в кількості, що дорівнює кількості громадян, включених до списку виборців на виборчій дільниці, з резервом, обсяг якого становить два відсотки від кількості виборців.

8. Кожен член територіальної виборчої комісії, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати у депутати в одномандатному окрузі або їх довірені особи, уповноважені особи місцевої організації партії (блоку) мають право отримати копії протоколів про передачу виборчих бюлетенів дільничним виборчим комісіям, засвідчені підписами голови та секретаря комісії і скріплені печаткою цієї комісії, але не більше однієї копії кожного протоколу.

9. Члени дільничної виборчої комісії транспортують виборчі бюлетені в приміщення дільничної виборчої комісії у супроводі працівника органів внутрішніх справ.
10. Члени дільничної виборчої комісії у день отримання комісією виборчих бюлетенів від територіальної виборчої комісії на засіданні дільничної виборчої комісії проставляють у визначених місцях кожного виборчого бюлетеня номер виборчої дільниці та печатку дільничної виборчої комісії, а у визначених місцях кожного контрольного талона – номер виборчої дільниці.
11. Виборчі бюлетені підлягають зберіганню в приміщенні дільничної виборчої комісії в сейфі (металевій шафі), який (яка) опечатується стрічкою з проставленням на ній підписів усіх присутніх на засіданні членів комісії та печатки комісії.
12. Відповідальність за організацію збереження виборчих бюлетенів несуть члени виборчих комісій, які одержують, передають і зберігають виборчі бюлетені.
13. У разі скасування рішення про реєстрацію кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі після виготовлення виборчих бюлетенів відповідна територіальна виборча комісія приймає рішення про внесення змін до виборчого бюлетеня чи передрукування виборчих бюлетенів. Такі зміни за рішенням виборчої комісії можуть бути внесені до виборчих бюлетенів членами дільничних виборчих комісій з використанням відповідного штампа. Про зміни, внесені до виборчого бюлетеня, повідомляється кожному виборцю під час видачі виборчого бюлетеня.

Стаття 65. Приміщення для голосування

1. Голосування проводиться в спеціально відведених приміщеннях, в яких у достатній кількості обладнуються кабінки для таємного голосування та визначаються місця видачі виборчих бюлетенів.
2. Виборчі скриньки для голосування встановлюються так, щоб виборці при підході до них мали можливість проходити через кабінки (кімнати) для таємного голосування.
3. Виборча скринька для голосування виготовляється з прозорого матеріалу. Для голосування на виборчих дільницях з незначною кількістю виборців дільничні виборчі комісії можуть користуватися виборчими скриньками зменшеного розміру.
4. Приміщення для голосування повинно бути обладнане таким чином, щоб місця видачі виборчих бюлетенів, кабінки (кімнати) для таємного голосування, виборчі скриньки для голосування знаходилися у полі зору членів діль-

ничної виборчої комісії та осіб, які відповідно до цього Закону мають право бути присутніми в приміщенні для голосування.

5. У приміщенні для голосування або безпосередньо перед ним дільнична виборча комісія розміщує плакати, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори, передбачені цим та іншими законами України, інформаційні плакати місцевих організацій партій (блоків), кандидати у депутати від яких зареєстровані у виборчому окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, які виготовляються за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів. Інформаційні плакати розміщуються в порядку розташування місцевих організацій партій (блоків), кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі у виборчих бюлетенях.

Стаття 66. Організація і порядок голосування

1. Голосування проводиться в день місцевих виборів з восьмої до двадцятої години.

2. Про час і місце голосування дільнична виборча комісія сповіщає виборців не пізніше як за 10 днів до дня його проведення.

3. Організація проведення голосування, обладнання приміщення для голосування та підтримання в ньому належного порядку, забезпечення таємності волевиявлення виборців під час голосування покладаються на дільничну виборчу комісію.

4. Дільнична виборча комісія не раніше як за тридцять хвилин до початку голосування проводить засідання, під час якого відкривається сейф (металева шафа) з виборчими бюлетенями. Голова дільничної виборчої комісії на підставі витягу із протоколу кожної територіальної виборчої комісії про передачу виборчих бюлетенів дільничній виборчій комісії оголошує кількість виборчих бюлетенів для голосування у кожному виді місцевих виборів та окремо у кожному окрузі, в яких проводиться голосування на виборчій дільниці, отриманих дільничною виборчою комісією. Ці відомості заносяться до відповідних протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

5. У разі виявлення пошкодження стрічки, якою було опечатано сейф (металева шафа), дільнична виборча комісія негайно повідомляє про це органи внутрішніх справ і територіальну виборчу комісію та перераховує виборчі бюлетені, про що складається акт, який підписується всіма присутніми при

цьому членами дільничної виборчої комісії та скріплюється печаткою комісії.

6. Голова дільничної виборчої комісії перед початком голосування представляє для огляду членам дільничної виборчої комісії, присутнім уповноваженим особам місцевих організацій партій (блоків), кандидатам у депутати, кандидатам на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довіреним особам, офіційним спостерігачам, представникам засобів масової інформації всі наявні виборчі скриньки. Виборчі скриньки після огляду пломбуються або опечатуються печаткою дільничної виборчої комісії. У кожен виборчу скриньку, що використовується для голосування на виборчій дільниці, опускається контрольний лист, в якому зазначені номер виборчої дільниці, час його вкидання у виборчу скриньку, прізвища голови, заступника голови, секретаря та інших членів дільничної виборчої комісії, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), довірених осіб кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційних спостерігачів, які присутні при цьому. Контрольний лист підписується цими особами. Їх підписи скріплюються печаткою комісії.

7. Виборчі бюлетені для голосування у кожному виді місцевих виборів та окремо у кожному окрузі, в яких проводиться голосування, видаються виборцю на відповідній виборчій дільниці членом дільничної виборчої комісії на підставі списку виборців за умови пред'явлення виборцем передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону документа, що посвідчує його особу. Виборець розписується за отримання виборчих бюлетенів у визначеному місці на контрольних талонах та у списку виборців. Член дільничної виборчої комісії, який видає виборчі бюлетені, вписує своє прізвище та ініціали і розписується у визначених місцях на виборчих бюлетенях та контрольних талонах. Робити на виборчих бюлетенях будь-які позначки забороняється.

8. Виборець може перебувати у приміщенні для голосування протягом часу, необхідного для голосування.

9. Виборчий бюлетень заповнюється виборцем особисто в кабіні (кімнаті) для таємного голосування. Під час заповнення виборчого бюлетеня забороняється присутність інших осіб. Виборець, який внаслідок фізичних вад не може самостійно заповнити виборчий бюлетень, має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії скористатися допомогою іншої особи, крім членів виборчої комісії, кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), довірених осіб кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційних спостерігачів.

10. Виборець не має права передавати свої виборчі бюлетені іншим особам. Отримання виборчого бюлетеня від інших осіб (крім члена виборчої комісії, який видає бюлетень), заохочення або змушування виборців до передачі

бюлетеня іншим особам шляхом підкупу, погроз або іншим способом забороняються.

11. У виборчому бюлетені для голосування в багатомандатному окрузі виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти назви місцевої організації партії (блоку), за кандидатів у депутати від якої (якого) він голосує. У разі невідтримання кандидатів у депутати від жодної місцевої організації партії (блоку) в багатомандатному окрузі виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти слів: "Не підтримую кандидатів у депутати від жодної місцевої політичної партії, виборчого блоку місцевих організацій політичних партій". У виборчих бюлетенях для голосування в одномандатному окрузі виборець робить позначку "плюс" (+) або іншу, що засвідчує волевиявлення виборця, у квадраті проти прізвища кандидата, за якого він голосує. У разі, якщо виборець не підтримує жодного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови чи кандидата у депутати сільської, селищної ради, він робить відповідну позначку у квадраті проти слів: "Не підтримую жодного кандидата".

12. Виборець може голосувати лише за одного кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, один список кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку) у виборчому окрузі.

13. У разі, якщо виборець, заповнюючи виборчий бюлетень, припустився помилки, він має право невідкладно звернутися з письмовою заявою до члена виборчої комісії, який видав йому виборчий бюлетень, з проханням видати йому інший виборчий бюлетень. Член дільничної виборчої комісії видає інший виборчий бюлетень у порядку, встановленому частиною сьомою цієї статті, тільки в обмін на зіпсований, про що робить відповідну позначку в списку виборців проти прізвища виборця і розписується. Зіпсований виборчий бюлетень негайно погашається як невикористаний, про що складається акт. Зіпсований і погашений виборчий бюлетень при підрахунку голосів враховується як невикористаний і запаковується разом із контрольним талоном у пакет з невикористаними виборчими бюлетенями.

14. Виборець опускає заповнені виборчі бюлетені у виборчу скриньку. При пред'явленні відповідного посвідчення або за наявності вад здоров'я, які не потребують документального підтвердження, виборець має право з відома голови або іншого члена дільничної виборчої комісії доручити зробити це іншій особі, крім членів виборчої комісії, кандидатів, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), довірених осіб кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційних спостерігачів.

15. У разі пошкодження виборчої скриньки під час голосування виборча скринька опечатується головою дільничної виборчої комісії у присутності не менш як трьох членів виборчої комісії у спосіб, що унеможлиблює вки-

дання виборчих бюлетенів. Ця виборча скринька не використовується до закінчення голосування.

16. О двадцятій годині голова дільничної виборчої комісії оголошує про закінчення голосування. Доступ до приміщення інших виборців припиняється, після чого мають право проголосувати лише виборці, які знаходяться в приміщенні для голосування. Після виходу з приміщення для голосування останнього виборця приміщення зачиняється і в ньому залишаються тільки члени комісії та особи, яким цим Законом надано право бути присутніми на засіданні дільничної виборчої комісії.

17. Під час проведення голосування не допускається закриття приміщень для голосування, припинення голосування, розкриття виборчих скриньок, підрахунок голосів до закінчення встановленого цим Законом часу голосування.

Стаття 67. Порядок організації голосування за межами приміщення для голосування

1. Виборець, який за станом здоров'я, що підтверджується медичною довідкою, не може прибути до приміщення для голосування, має право звернутися з письмовою заявою до дільничної виборчої комісії з проханням забезпечити йому голосування за межами приміщення для голосування. Така заява може бути подана не пізніше як за дванадцять годин до початку голосування.

2. Заява виборця про бажання голосувати за межами приміщення для голосування реєструється дільничною виборчою комісією із зазначенням дня і часу її надходження, прізвища, імені, по батькові та адреси місця проживання виборця.

3. На підставі заяв, зазначених у частині першій цієї статті, дільнична виборча комісія напередодні дня місцевих виборів після закінчення терміну подання таких заяв робить витяг із списку виборців за формою, встановленою Центральною виборчою комісією. При цьому у списку виборців у графі "підпис виборця" робиться запис "голосує за межами приміщення для голосування".

4. Голосування виборців за межами приміщення для голосування організують не менш як три члени дільничної виборчої комісії, визначені виборчою комісією. Ці члени комісії повинні бути представниками різних місцевих організацій партій (блоків).

5. Голосування виборців за межами приміщення для голосування організується з таким розрахунком, щоб виборці змогли проголосувати не пізніше як за годину до закінчення голосування.

6. Голова дільничної виборчої комісії зобов'язаний оголосити про те, що члени дільничної виборчої комісії відбувають для організації голосування виборців за межі приміщення для голосування. Членам дільничної виборчої

комісії видаються у необхідній кількості відповідні виборчі бюлетені, витяг із списку виборців та опломбована або опечатана виборча скринька для голосування, в яку опускається контрольний лист. У цьому листі зазначаються час виходу (година та хвилини) членів дільничної виборчої комісії для проведення голосування за межами приміщення для голосування, кількість отриманих виборчих бюлетенів, прізвища та ініціали членів дільничної виборчої комісії, яким видані виборчі бюлетені. Контрольний лист підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії, уповноваженими особами місцевих організацій партій (блоків), довіреними особами кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційними спостерігачами. Їх підписи скріплюються печаткою дільничної виборчої комісії.

7. При проведенні голосування за межами приміщення для голосування мають право бути присутніми офіційні спостерігачі.

8. При організації голосування виборця за межами приміщення для голосування виборець розписується у контрольних талонах відповідних виборчих бюлетенів та у витязі із списку виборців. Один із членів дільничної виборчої комісії вписує своє прізвище та ініціали і розписується у визначених місцях на виборчих бюлетенях та контрольних талонах, після чого відповідні виборчі бюлетені видаються виборцю. Виборець заповнює виборчі бюлетені в порядку, передбаченому частинами одинадцятою – чотирнадцятою статті 66 цього Закону.

9. Після проведення голосування за межами приміщення для голосування член дільничної виборчої комісії, який видав виборчі бюлетені, у списку виборців проти прізвища виборця робить позначку "голосував за межами приміщення для голосування", зазначає своє прізвище та ініціали і розписується.

10. Витяг із списку виборців, за яким організовувалося голосування виборців за межами приміщення для голосування, додається до списку виборців і є його невід'ємною складовою частиною. До списку виборців додаються письмові заяви виборців, на підставі яких проводилося це голосування.

11. Виборцям, які голосуватимуть за межами приміщення для голосування, забезпечуються умови для таємності їх волевиявлення.

Стаття 68. Порядок підрахунку голосів на виборчій дільниці

1. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці здійснюється відкрито і гласно членами дільничної виборчої комісії на її засіданні, яке проводиться у тому ж приміщенні, де відбувалося голосування.

2. Засідання дільничної виборчої комісії починається відразу після закінчення голосування, проводиться без перерви і закінчується після складення та

підписання відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в усіх видах місцевих виборів, в усіх округах, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці, відповідно до вимог, передбачених цим Законом.

3. Підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці проводиться дільничною виборчою комісією відповідно до кожного виду виборів в такій черговості:

- 1) підрахунок голосів по виборах народних депутатів України (у разі одночасного проведення виборів);
- 2) підрахунок голосів по виборах відповідно депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів обласної ради;
- 3) підрахунок голосів по виборах депутатів районної ради;
- 4) підрахунок голосів по виборах міського голови;
- 5) підрахунок голосів по виборах міської ради;
- 6) підрахунок голосів по виборах районної у місті ради;
- 7) підрахунок голосів по виборах сільського, селищного голови;
- 8) підрахунок голосів по виборах селищної ради;
- 9) підрахунок голосів по виборах сільської ради.

Послідовність підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці встановлена цією статтею.

4. Список виборців для місцевих виборів на виборчій дільниці у разі внесення до нього під час голосування доповнень після закінчення голосування підписується головою та секретарем дільничної виборчої комісії і скріплюється печаткою комісії одночасно з підписанням списків виборців по інших виборах, які проводилися разом.

5. Дільнична виборча комісія на підставі списку виборців для місцевих виборів встановлює кількість виборців на виборчій дільниці. Ця кількість оголошується і заноситься до відповідних протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

6. Дільнична виборча комісія підраховує невикористані виборчі бюлетені окремо по кожному виду виборів та в кожному окрузі, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці. Кількість таких бюлетенів у кожному з цих округів оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів на виборчій дільниці. Невикористані виборчі бюлетені погашаються шляхом відокремлення правого нижнього кута бюлетеня. Погашені невикористані виборчі бюлетені разом з бюлетенями, зазначеними у частині тринадцятій статті 66 цього Закону, запаковуються окремо по кожному виду виборів та по кожному округу. На пакетах робляться відповідні написи "Невикористані виборчі бюлетені", зазначаються вид виборів, позна-

чення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів у відповідному окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

7. Дільнична виборча комісія підраховує кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені, за підписами у списку виборців.

8. Дільнична виборча комісія підраховує кількість контрольних талонів виборчих бюлетенів з підписами виборців та членів виборчої комісії, які їх видавали, окремо по кожному виду виборів та по кожному округу, в яких проводилося голосування на виборчій дільниці. Кількість таких талонів у кожному з цих округів оголошується.

9. У разі взаємної відповідності кількості контрольних талонів, зазначених у частині восьмій цієї статті, та кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, визначеній у частині сьомій цієї статті, ця кількість оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у графу "Кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені".

10. У разі невідповідності кількості контрольних талонів, зазначених у частині восьмій цієї статті, та кількості підписів виборців у списку виборців, які отримали виборчі бюлетені, складається акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такої невідповідності, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні уповноважені особи місцевої організації партії (блоку), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довірені особи, офіційні спостерігачі. Підписи скріплюються печаткою комісії. Після цього комісія приймає рішення щодо встановлення кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування у відповідному окрузі. Ця кількість оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

11. Список виборців, доданий до нього витяг із списку виборців, передбачений частиною третьою статті 67 цього Закону, заяви виборців про надання їм можливості проголосувати за межами приміщення для голосування запаковуються в окремий пакет. На пакеті робиться напис "Список виборців для місцевих виборів", зазначаються назва територіальної громади, номер виборчої дільниці, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

12. Контрольні талони виборчих бюлетенів для голосування по кожному виду місцевих виборів запаковуються в окремі пакети. На пакетах робляться відповідні написи "Контрольні талони виборчих бюлетенів", зазначаються вид місцевих виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих контрольних талонів у відповідному окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

13. Перед відкриттям виборчих скриньок дільнична виборча комісія повинна перевірити, чи дорівнює окремо в кожному окрузі, в якому проводилося голосування на виборчій дільниці, сума кількості невикористаних виборчих бюлетенів у цьому окрузі і кількості виборців, які отримали виборчі бюлетені, кількості виборчих бюлетенів у цьому окрузі, отриманих дільничною виборчою комісією. У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такого розходження, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довірені особи, офіційні спостерігачі. Підписи скріплюються печаткою комісії.

14. Дільнична виборча комісія перевіряє цілісність пломб або печаток на виборчих скриньках.

15. У разі виявлення на виборчих скриньках пошкоджень пломб або печаток складається акт із зазначенням характеру виявлених пошкоджень, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довірені особи, офіційні спостерігачі. Підписи скріплюються печаткою комісії.

16. Виборчі скриньки відкриваються дільничною виборчою комісією по чергово. Першими відкриваються виборчі скриньки, що використовувалися при голосуванні виборців за межами приміщення для голосування, а останніми відкриваються, у разі їх наявності, виборчі скриньки з пошкодженими печатками або пломбами, а також іншими пошкодженнями, виявленими під час голосування.

17. При відкритті непошкодженої виборчої скриньки її вміст висипається на стіл, за яким розміщуються члени дільничної виборчої комісії, при цьому

перевіряється наявність у скриньці контрольного листа. Виборчі бюлетені з пошкодженої виборчої скриньки виймаються по одному без їх перемішування.

18. У разі відсутності у виборчій скриньці контрольного листа дільнична виборча комісія складає у порядку, встановленому цією статтею, акт про відсутність у скриньці контрольного листа, в якому зазначає кількість виборчих бюлетенів, що знаходяться у цій скриньці. Ці виборчі бюлетені не враховуються при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців.

19. У разі виникнення сумнівів щодо достовірності контрольного листа рішення щодо визнання виборчих бюлетенів, що знаходяться у виборчій скриньці, такими, що не підлягають врахуванню при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців, приймається дільничною виборчою комісією шляхом голосування.

20. Виборчі бюлетені, що не підлягають врахуванню при встановленні загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні, та при підрахунку голосів виборців, запаковуються окремо по кожному виду і кожному округу місцевих виборів. На пакетах робляться відповідні написи "Виборчі бюлетені, що не підлягають врахуванню", зазначаються вид виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів у відповідному окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

21. Виборчі бюлетені для голосування по кожному виду і кожному округу місцевих виборів відокремлюються одні від одних. Виборча комісія підраховує загальну кількість виборчих бюлетенів окремо у кожному окрузі.

22. При підрахунку виборчих бюлетенів визначений виборчою комісією член комісії рахує виборчі бюлетені вголос. Усі предмети, що не є виборчими бюлетенями встановленої форми, складаються окремо і не підраховуються. У разі виникнення сумнівів, чи є предмет виборчим бюлетенем, дільнична виборча комісія вирішує це питання шляхом голосування. При цьому кожен член виборчої комісії має право особисто оглянути предмет. На час його огляду підрахунок виборчих бюлетенів припиняється. Предмети, що не є виборчими бюлетенями, запаковуються в окремий пакет. На пакеті робиться напис "Предмети", зазначаються назва територіальної громади, номер виборчої дільниці, дата, час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

23. Після підрахунку виборчих бюлетенів у всіх виборчих скриньках відповідно до вимог частини двадцять четвертої цієї статті дільнична виборча комісія підраховує загальну кількість виборчих бюлетенів у виборчих скриньках окремо по кожному виду місцевих виборів та в кожному окрузі, за винятком виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню відповідно до положень частин дев'ятнадцятої і двадцятої цієї статті, і таким чином встановлює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні відповідно в кожному окрузі, в якому проводилося голосування на виборчій дільниці. Кожна з цих кількостей оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці.

24. Виборчі бюлетені в багатомандатному окрузі розкладаються на місця, позначені окремими табличками, що містять з обох боків назви організацій партій (блоків), написи: "недійсні", "проти всіх". Після цього виборчі бюлетені розкладаються на місця, позначені окремими табличками, що містять з обох боків прізвища кандидатів у депутати та прізвища кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови.

25. При розкладанні виборчих бюлетенів визначений виборчою комісією член комісії показує кожний виборчий бюлетень усім членам комісії, виголошуючи результат волевиявлення виборця. У разі виникнення сумнівів щодо змісту виборчого бюлетеня виборча комісія вирішує питання шляхом голосування. При цьому кожен член комісії має право особисто оглянути виборчий бюлетень. На час огляду виборчого бюлетеня робота з іншими виборчими бюлетенями припиняється.

26. Недійсними вважаються виборчі бюлетені, на яких:

- 1) відсутня печатка цієї дільничної комісії;
- 2) не зазначено прізвище та (або) відсутній підпис члена дільничної виборчої комісії, який його видав;
- 3) у виборчому бюлетені для голосування в багатомандатному окрузі зроблено більше позначок, ніж кількість мандатів у цьому окрузі;
- 4) не поставлено жодної позначки;
- 5) не відірвано контрольні талони;
- 6) неможливо з інших причин встановити зміст волевиявлення виборця.

27. У разі виникнення сумнівів щодо дійсності виборчого бюлетеня питання вирішується дільничною виборчою комісією шляхом голосування. При цьому кожен член комісії має право особисто оглянути виборчий бюлетень. На час огляду виборчого бюлетеня підрахунок інших виборчих бюлетенів припиняється.

28. Недійсні виборчі бюлетені підраховуються окремо по кожному виду місцевих виборів та по кожному округу. Кожна з цих кількостей оголошується і заноситься до відповідного протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці. Недійсні виборчі бюлетені запаковуються окремо по кожному виду виборів та по кожному округу. На пакетах робляться написи "Недійсні виборчі бюлетені виборчого округу по виборах депутатів", "Недійсні виборчі бюлетені по виборах сільського, селищного, міського голови", зазначаються вид місцевих виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих недійсних виборчих бюлетенів у відповідному окрузі, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

29. Дільнична виборча комісія підраховує кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку кожної організації партії (блоку), а також кількість голосів виборців, які не підтримали кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку, від жодної організації партії (блоку). Під час підрахунку голосів кожен член комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Результати підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці у багатомандатному окрузі оголошуються і заносяться до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в багатомандатному окрузі.

30. Дільнична виборча комісія зобов'язана при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці у багатомандатному окрузі перевірити, чи дорівнює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні на виборчій дільниці в цьому окрузі, сумі кількостей недійсних виборчих бюлетенів на виборчій дільниці в цьому окрузі, виборчих бюлетенів, голоси в яких подані за кандидатів у депутати від кожної місцевої організації партії (блоку), кількості виборчих бюлетенів, у яких виборці не підтримали кандидатів у депутати від жодної місцевої організації партії (блоку). У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такого розходження, який підписується присутніми членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні уповноважені особи організації партії (блоку), кандидати у депутати, їх довірені особи, офіційні спостерігачі від місцевої організації партії (блоку). Підписи скріплюються печаткою комісії.

31. Дільнична виборча комісія підраховує кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у депутати в одномандатному окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, а також кількість голосів виборців, які не підтримали жодного кандидата в цьому виборчому окрузі.

Під час підрахунку голосів виборців кожен член дільничної виборчої комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Результати підрахунку голосів виборців у виборчому окрузі на виборчій дільниці оголошуються і заносяться до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в одномандатному окрузі.

32. Виборчі бюлетені з голосами виборців у багатомандатному окрузі, поданими за кандидатів від кожної місцевої організації партії (блоку), та виборчі бюлетені, в яких виборці не підтримали кандидатів у депутати від жодної місцевої організації партії (блоку), запаковуються окремо. На пакетах зазначаються відповідна назва місцевої організації партії (блоку), "Не підтримали кандидатів у депутати від місцевої організації партії (блоку)", назва багатомандатного округу, номер виборчої дільниці, назва виборчих бюлетенів, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

33. Дільнична виборча комісія підраховує кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у депутати в одномандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, а також кількість голосів виборців, які не підтримали жодного кандидата в цьому виборчому окрузі. Під час підрахунку голосів виборців кожен член дільничної виборчої комісії має право перевірити або перерахувати відповідні виборчі бюлетені. Результати підрахунку голосів виборців в одномандатному окрузі на виборчій дільниці оголошуються і заносяться до протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в одномандатному окрузі.

34. Дільнична виборча комісія при підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, зобов'язана перевірити, чи дорівнює кількість виборців, які взяли участь у голосуванні, сумі кількостей недійсних виборчих бюлетенів, виборчих бюлетенів, голоси в яких подані за кандидатів в одномандатному окрузі, виборчих бюлетенів, у яких виборці не підтримали жодного кандидата. У разі невідповідності цих даних дільнична виборча комісія складає акт із зазначенням встановленої рішенням дільничної виборчої комісії причини такої розбіжності, який підписується членами дільничної виборчої комісії. Цей акт мають право підписати присутні кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати у депутати сільських, селищних, районних у місті рад, уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків), довірені особи кандидатів, офіційні спостерігачі. Підписи скріплюються печаткою комісії.

35. Після підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, виборчі бюлетені з голосами, поданими за кожного кандидата, та виборчі бюлетені, в яких виборці не підтримали жодного кандидата, запаковуються окремо. На пакетах відповідно зазначаються прізвище та ініціали кандидата, "Не підтримали жодного кандидата", вид виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

Стаття 69. Протоколи дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців

1. Дільнична виборча комісія відповідно до статусу органу, до якого проводяться вибори, на своєму засіданні складає протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати у кожному багатомандатному окрузі, протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, протокол про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

2. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, прописом та цифрами заносяться:

- 1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;
- 2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;
- 3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 7) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата;
- 8) кількість виборців, які не підтримали жодного з кандидатів.

3. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидата у депутати в одномандатному окрузі прописом та цифрами заносяться:

- 1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;
- 2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;
- 3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;

- 4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 7) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата;
- 8) кількість виборців, які не підтримали жодного з кандидатів.

4. До протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, прописом та цифрами заносяться:

- 1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в багатомандатному окрузі, одержаних дільничною виборчою комісією;
- 2) кількість виборців, внесених до списку виборців на виборчій дільниці;
- 3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 7) кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі від кожної місцевої організації партії (блоку);
- 8) кількість виборців, які не підтримали кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі від жодної місцевої організації партії (блоку).

5. У протоколі про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у відповідному окрузі, зазначаються дата і час (година і хвилини) його підписання членами дільничної виборчої комісії. Протокол підписується головою, заступником голови, секретарем та іншими членами дільничної виборчої комісії, які присутні на засіданні комісії. У разі відсутності підпису члена дільничної виборчої комісії у протоколі напроти його прізвища зазначається причина відсутності підпису. Протокол скріплюється печаткою дільничної виборчої комісії. Перший примірник цього протоколу мають право підписати уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків) чи офіційні спостерігачі від місцевих організацій партій (блоків), довірені особи кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, які були присутні при підрахунку голосів виборців.

6. Забороняється заповнення протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці олівцем, а також внесення до нього без відповідного рішення комісії будь-яких виправлень.

7. Якщо після підписання протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці дільнична виборча комісія виявила в ньому неточності (описку чи помилку у цифрах), вона на своєму засіданні розглядає питання

про внесення змін до нього шляхом складення нового протоколу, на якому робиться позначка "Уточнений".

8. Перший і другий примірники протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатних округах, перший примірник протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців, поданих за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, та перший примірник протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, а за наявності і протокол з позначкою "Уточнений" запаковуються в окремий пакет. На пакеті робиться напис "Протоколи", зазначаються вид виборів, позначення та/або номер округу, номер виборчої дільниці, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії. Третій примірник протоколу дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатних округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, зберігається у секретаря дільничної виборчої комісії, четвертий та п'ятий примірники протоколу невідкладно вивішуються для загального ознайомлення в приміщенні дільничної виборчої комісії. Копії протоколів по одному примірнику видаються членам дільничної виборчої комісії.

9. На прохання кандидатів або їх довірених осіб, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків), офіційних спостерігачів, присутніх на засіданні комісії, копії протоколу видаються їм відразу після його підписання.

10. Пакети з протоколами дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, виборчими бюлетенями, контрольними талонами і предметами, списками виборців, а також, за наявності, висловленими у письмовій формі окремими думками членів виборчої комісії, актами, заявами, скаргами та рішеннями, прийнятими комісією, невідкладно доставляються до відповідної територіальної виборчої комісії.

Стаття 70. Визнання дільничною виборчою комісією голосування на виборчій дільниці недійсним

1. Дільнична виборча комісія може визнати голосування по окремих місцевих виборах або в цілому на виборчій дільниці недійсним у разі встановлення нею порушень вимог цього Закону, внаслідок яких неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців. Дільнична виборча комісія

може визнати голосування на виборчій дільниці недійсним за наявності таких обставин:

1) незаконного голосування (вкидання виборчого бюлетеня до виборчої скриньки за виборця іншою особою, крім випадків, передбачених частиною дев'ятою статті 66 цього Закону; голосування особами, які не мають права голосу на місцевих виборах; голосування особами, які не включені до списку виборців по виборчій дільниці або включені до нього безпідставно; голосування особою більш ніж один раз) у кількості, що перевищує п'ять відсотків кількості виборців, які взяли участь у голосуванні на виборчій дільниці;

2) виявлення у виборчих скриньках виборчих бюлетенів у кількості, що перевищує більше ніж на два відсотки кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;

3) знищення або пошкодження виборчої скриньки (скриньок), що унеможливає встановлення змісту виборчих бюлетенів, якщо кількість цих бюлетенів перевищує п'ять відсотків загальної кількості виборців, які взяли участь у голосуванні.

2. У разі виявлення обставин, зазначених у частині першій цієї статті, у кожному випадку дільнична виборча комісія складає відповідний акт, який підписується всіма присутніми членами дільничної виборчої комісії та скріплюється печаткою виборчої комісії. Такий акт (акти) є підставою для розгляду дільничною виборчою комісією питання про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним.

3. У разі прийняття рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним протокол дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови повинен містити лише відомості, зазначені у пунктах 1-6 частини другої статті 69 цього Закону.

4. У разі прийняття рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним протокол дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, повинен містити лише відомості, зазначені у пунктах 1-6 частини четвертої статті 69 цього Закону.

5. Виборчі бюлетені запаковуються в пакети. На пакетах робиться напис "Виборчі бюлетені", зазначаються назва багатомандатного округу, номер виборчої дільниці, кількість запакованих виборчих бюлетенів, дата і час пакування, ставляться підписи присутніх членів дільничної виборчої комісії та печатка комісії.

6. Рішення дільничної виборчої комісії про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним та акт (акти), на підставі якого (яких) прийнято це рішення, додаються до першого примірника протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці у відповідних виборчих округах.

Стаття 71. Порядок транспортування і передачі документів до територіальної виборчої комісії

1. Транспортування документів здійснюється головою дільничної виборчої комісії або заступником голови та іншими двома членами цієї комісії, які повинні бути представниками різних місцевих організацій партій (блоків), у супроводі працівника органів внутрішніх справ. Під час транспортування документів забороняється розпечатувати пакети з виборчими бюлетенями та іншою документацією.
2. Протоколи про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці та інші документи дільничної виборчої комісії передаються відповідній територіальній виборчій комісії на її засіданні.

Стаття 72. Встановлення підсумків голосування

1. Протоколи та інші документи дільничних виборчих комісій приймаються і розглядаються на засіданні відповідної територіальної виборчої комісії.
2. Засідання територіальної виборчої комісії починається з моменту надходження перших протоколів про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі, про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, та інших документів дільничної виборчої комісії і продовжується безперервно до встановлення підсумків голосування та результатів місцевих виборів.
3. У разі відповідності протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати у відповідних виборчих округах, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, вимогам цього Закону занесені до них відомості оголошуються.
4. У разі виявлення у протоколі дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати у відповідному окрузі, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, виправлень, помилок, неточностей територіальна виборча комісія своїм рішенням може зобов'язати дільничну виборчу комісію внести зміни до цього протоколу. Під час розгляду цього питання дільничною виборчою комісією відповідні примірники протоколу про підрахунок голосів виборців

на виборчій дільниці та додані до нього документи зберігаються в територіальній виборчій комісії.

5. Дільнична виборча комісія зобов'язана у строк, визначений територіальною виборчою комісією, розглянути питання про внесення змін до протоколу. Після цього протокол з позначкою "Уточнений" негайно транспортується і передається відповідній територіальній виборчій комісії в порядку, встановленому статтею 71 цього Закону.

6. За наявності відповідно оформлених актів, складених уповноваженими особами місцевої організації партії (блоку), довіреними особами кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидатів у депутати та офіційними спостерігачами, про порушення вимог цього Закону під час проведення голосування та (або) підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці, що ставлять під сумнів результати підрахунку голосів виборців на цій дільниці, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про проведення повторного підрахунку голосів виборців.

7. У разі наявності акта або письмової заяви осіб про порушення вимог цього Закону під час транспортування протоколу про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці та інших документів до територіальної виборчої комісії територіальна виборча комісія може, а в разі наявних ознак розпакування запакованих документів зобов'язана прийняти рішення про повторний підрахунок голосів виборців на цій дільниці.

8. Протоколи та інші документи дільничної виборчої комісії до проведення повторного підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці територіальною виборчою комісією зберігаються у приміщенні засідання територіальної виборчої комісії.

9. Повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати у відповідному виборчому окрузі, за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, здійснюється територіальною виборчою комісією, яка прийняла рішення про повторний підрахунок голосів, з обов'язковою участю членів дільничної виборчої комісії, які передають виборчу документацію, після розгляду і прийняття протоколів та інших документів від усіх дільничних виборчих комісій. У повторному підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці територіальною виборчою комісією мають право брати участь усі члени цієї дільничної виборчої комісії і можуть бути присутніми уповноважені особи місцевих організацій партій (блоків), довірені особи кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, офіційні спостерігачі.

10. Територіальна виборча комісія у разі повторного підрахунку нею голосів виборців на відповідній виборчій дільниці складає протокол про повторний підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови у відповідному окрузі, за формою, встановленою Центральною виборчою комісією.

11. Протокол про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови у відповідному окрузі, складається територіальною виборчою комісією у кількості чотирьох примірників. Примірники протоколів нумеруються і мають однакову юридичну силу. Цей протокол підписується присутніми членами територіальної виборчої комісії та членами дільничної виборчої комісії, які брали участь у повторному підрахунку голосів виборців, та скріплюється печаткою територіальної виборчої комісії. Відомості протоколу оголошуються.

12. У разі виявлення територіальною виборчою комісією на відповідній виборчій дільниці обставин, зазначених у частині сьомій цієї статті, чи інших обставин, внаслідок яких неможливо достовірно встановити результати волевиявлення виборців на виборчій дільниці, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним. У цьому випадку протокол про повторний підрахунок голосів виборців на цій виборчій дільниці, поданих за кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови у відповідному виборчому окрузі, складається виборчою комісією у порядку, зазначеному у частині одинадцятій цієї статті.

13. Перший примірник протоколу територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці разом з протоколом дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на цій дільниці, рішенням територіальної виборчої комісії про визнання голосування на виборчій дільниці недійсним додаються до протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному окрузі. Другий примірник цього протоколу зберігається у секретаря територіальної виборчої комісії, третій – передається дільничній виборчій комісії, четвертий – відразу вивіщується для загального ознайомлення у приміщенні територіальної виборчої комісії. Копії кожного з протоколів видаються членам територіальної виборчої комісії. Відомості протоколу територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці оголошуються.

14. Територіальна виборча комісія після прийняття і розгляду протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на відповідних виборчих дільницях, поданих за кандидатів у депутати у відповідному багатомандатному та одномандатному окрузі, та про підрахунок голосів виборців, поданих за кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови, у тому числі з позначками "Уточнений", на підставі цих протоколів, а в разі повторного підрахунку голосів виборців – протоколів територіальної виборчої комісії про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці встановлює окремо по відповідному багатомандатному та одномандатному округу такі відомості:

- 1) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 2) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
- 3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 4) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 5) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 6) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними.

15. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному окрузі, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у депутати в одномандатному окрузі, за кожного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 2) кількість голосів виборців, поданих проти всіх кандидатів у депутати в одномандатному окрузі, проти всіх кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 3) прізвище, ім'я, по батькові кандидатів у депутати сільської, селищної, районної у місті ради, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, які набрали найбільшу кількість голосів виборців в одномандатному окрузі.

16. До протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування в багатомандатному окрузі, крім відомостей, зазначених у частині чотирнадцятій цієї статті, цифрами і прописом заносяться:

- 1) кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку від кожної місцевої організації партії (блоку);
- 2) кількість виборців, які не підтримали кандидатів у депутати в багатомандатному окрузі від жодної місцевої організації партії (блоку).

17. Протоколи про підсумки голосування у відповідних округах складаються територіальною виборчою комісією у кількості трьох примірників. Примірники протоколів нумеруються і мають однакову юридичну силу.
18. Забороняється заповнення протоколів територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідних виборчих округах олівцем, а також внесення до них без відповідного рішення комісії будь-яких виправлень.
19. Протокол територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у відповідному окрузі підписується головою, заступником голови, секретарем та іншими членами територіальної виборчої комісії, які присутні на засіданні комісії, та засвідчується печаткою територіальної виборчої комісії. У протоколі зазначаються дата і час (година і хвилини) його підписання членами територіальної виборчої комісії. У разі відсутності підпису члена територіальної виборчої комісії у протоколі проти його прізвища зазначається причина відсутності підпису. Якщо після підписання протоколу про підсумки голосування у відповідному окрузі територіальна виборча комісія виявила в ньому неточності (описку чи помилку у цифрах), вона на своєму засіданні розглядає питання про внесення змін до протоколу шляхом складення нового протоколу, на якому робиться позначка "Уточнений".
20. Уповноваженим особам місцевих організацій партій (блоків), кандидатам у депутати, кандидатам на посаду сільського, селищного, міського голови або їх довіреним особам, офіційним спостерігачам на їх прохання невідкладно видається копія протоколу територіальної виборчої комісії про підсумки голосування у виборчому окрузі та, за наявності, протоколу про повторний підрахунок голосів виборців на відповідній виборчій дільниці з розрахунку по одній копії кожного протоколу для кожної місцевої організації партії (блоку) та кандидата у депутати, зареєстрованого в багатомандатному окрузі, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.
21. Встановлення підсумків голосування в округах, що утворюються в межах багатомандатного виборчого округу по виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних та районних рад відповідно до статті 17 цього Закону, проводиться територіальною виборчою комісією в порядку та черговості, визначених пунктами 2, 3 частини третьої статті 68 цього Закону.

Стаття 73. Встановлення результатів виборів сільського, селищного, міського голови, депутатів в одномандатних округах

1. Територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів відповідних дільничних виборчих комісій складає протокол про підсумки голосування в одномандатному окрузі, до якого заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
- 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
- 3) кількість виборців, включених до списків виборців;
- 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
- 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
- 6) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
- 7) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
- 8) кількість голосів виборців, поданих за кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови;
- 9) кількість виборців, які не підтримали жодного кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.

На підставі складеного протоколу про підсумки голосування територіальна комісія приймає одне із рішень про результати виборів сільського, селищного, міського голови: про визнання депутата, сільського, селищного, міського голови обраним, про повторне голосування, про визнання місцевих виборів в окрузі такими, що не відбулися.

2. Обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою вважається кандидат, який одержав більшість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, відносно інших кандидатів, які балотувалися в цьому окрузі, та за умови, що кількість голосів, поданих за нього, перевищує кількість голосів виборців, які не підтримали жодного з кандидатів у окрузі.

3. Якщо найбільшу і водночас однакову кількість голосів у виборах в окрузі набрали два або більше кандидатів, проводиться повторне голосування по цих кандидатурах.

4. Вибори в окрузі визнаються такими, що не відбулися, у зв'язку з вибуттям усіх зареєстрованих у виборчому окрузі кандидатів.

5. Повідомлення про результати голосування і підсумки виборів, обраного сільського, селищного, міського голову, із зазначенням прізвища, імені, по батькові, професії, посади (заняття), місця роботи сільського, селищного, міського голови, партійності, назви місцевої організації партії (блоку), від якої він обраний, не пізніш як на десятий день після проведення виборів публікуються у пресі або доводяться до відома населення відповідної території в інший спосіб. Про результати голосування і підсумки виборів територіальна виборча комісія приймає відповідне рішення. Територіальна вибо-

рча комісія інформує відповідну раду про результати виборів депутатів та сільського, селищного, міського голови на її пленарному засіданні.

Стаття 74. Встановлення результатів виборів депутатів у багатомандатному виборчому окрузі

1. Територіальна виборча комісія на своєму засіданні на підставі протоколів відповідних дільничних виборчих комісій про підсумки голосування в багатомандатному окрузі не пізніше як на п'ятий день з дня місцевих виборів встановлює результати виборів депутатів у багатомандатному окрузі, про що складає протокол про підсумки голосування та результати виборів депутатів. До протоколу про результати виборів депутатів заносяться прописом та цифрами такі відомості:

- 1) кількість виготовлених виборчих бюлетенів;
 - 2) кількість виборчих бюлетенів, одержаних дільничними виборчими комісіями;
 - 3) кількість виборців, включених до списків виборців на виборчих дільницях;
 - 4) кількість невикористаних виборчих бюлетенів;
 - 5) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені;
 - 6) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні;
 - 7) кількість виборчих бюлетенів, визнаних недійсними;
 - 8) кількість голосів виборців, поданих за кожного з кандидатів у депутати у багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку кожної організації партії (блоку);
 - 9) кількість виборців, які не підтримали жодного кандидата у депутати у багатомандатному окрузі, включених до виборчого списку кожної організації партії (блоку).
2. Право на участь у розподілі депутатських мандатів у багатомандатному окрузі набувають кандидати у депутати, включені до виборчих списків місцевих організацій партій (блоків), що отримали три і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні.
3. Кандидати у депутати, включені до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), яка отримала менше трьох відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, права на участь у розподілі депутатських мандатів у багатомандатному окрузі не мають.
4. Депутатські мандати у багатомандатному окрузі розподіляються між виборчими списками місцевих організацій партій (блоків) пропорційно до кількості отриманих голосів виборців кандидатами у депутати, включеними до виборчих списків, як зазначено у частині другій цієї статті, у послідовності, визначеній частинами п'ятою-сьомою цієї статті.

5. Кількість голосів виборців, необхідних для отримання одного депутатського мандата у багатомандатному окрузі (далі – виборча квота), обчислюється шляхом ділення сумарної кількості голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати, включених до виборчих списків місцевих організацій партій (блоків), що отримали три і більше відсотків голосів виборців, на число депутатських мандатів.

6. Кількість голосів виборців, поданих за кандидатів у депутати, включених до виборчих списків кожної місцевої організації партії (блоку), що набули право на участь у розподілі депутатських мандатів, ділиться на виборчу квоту. Ціла частина отриманого числа становить кількість депутатських мандатів, що отримали кандидати у депутати цієї організації партії (блоку). Дробові залишки враховуються при розподілі решти депутатських мандатів, що залишаються після цього нерозподіленими.

7. Місцеві організації партій (блоки), кандидати у депутати, які мають більші порівняно з іншими дробові залишки після ділення, отримують по одному додатковому депутатському мандату, починаючи з виборчого списку місцевої організації партії (блоку), що має найбільший дробовий залишок. При цьому першочергово депутатський мандат отримує виборчий список місцевої організації партії (блоку), що отримав три і більше відсотків голосів виборців, які взяли участь у голосуванні, але відповідно до частини шостої цієї статті не отримав жодного депутатського мандата. Якщо дробові залишки у двох чи більше виборчих списках місцевих організацій партій (блоків) однакові, першим додатковий депутатський мандат отримує той виборчий список місцевої організації партії (блоку), за кандидатів у депутати від якої (якого) віддано більшу кількість голосів виборців.

8. Результатом виборів депутатів є визначення в порядку черговості у виборчих списках місцевих організацій партій (блоків) осіб, обраних депутатами від місцевих організацій партій (блоків) відповідно до кількості депутатських мандатів, отриманих виборчими списками місцевих організацій партій (блоків).

9. Після встановлення кількості депутатських мандатів, отриманих виборчими списками місцевих організацій партій (блоків), та визначення відповідно до вимог частини восьмої цієї статті осіб, обраних депутатами, територіальна виборча комісія у протоколі про результати виборів депутатів у багатомандатному окрузі зазначає:

1) кількість депутатських мандатів, отриманих виборчими списками місцевих організацій партій (блоків);

2) прізвища, імена, по батькові, рік народження, професію, посаду (заняття), місце роботи, адресу місця проживання, партійність обраних депутатів.

10. Протокол територіальної виборчої комісії про результати виборів депутатів у багатомандатному окрузі складається у двох примірниках, підписується головою, заступником голови, секретарем комісії та іншими членами

комісії, присутніми на засіданні, і скріплюється печаткою територіальної виборчої комісії. До протоколу додаються, за наявності, висловлені у письмовій формі окремі думки членів територіальної виборчої комісії, заяви і скарги щодо порушень порядку встановлення результатів виборів територіальною виборчою комісією та рішення, які комісія прийняла в результаті їх розгляду. Перший примірник протоколу зберігається у територіальній виборчій комісії, другий – невідкладно вивішується для загального ознайомлення в приміщенні територіальної виборчої комісії. На прохання офіційних спостерігачів, довірених осіб кандидатів у депутати, уповноважених осіб місцевих організацій партій (блоків) їм видаються копії протоколу.

11. Повідомлення про результати голосування, список обраних депутатів у багатомандатному окрузі (в алфавітному порядку) із зазначенням прізвища, імені, по батькові, професії, посади (заняття), місця роботи і проживання кожного депутата, партійності, назви місцевої організації партії (блоку), від якої він обраний, не пізніш як на десятий день після проведення виборів публікуються в пресі або доводяться до відома населення відповідної території в інший спосіб. Про результати голосування і підсумки виборів територіальна виборча комісія приймає відповідне рішення. Територіальна виборча комісія інформує відповідну раду про результати виборів депутатів на її пленарному засіданні.

Стаття 75. Визнання виборів недійсними та проведення повторного голосування

1. Територіальна виборча комісія може визнати вибори недійсними по окремих видах місцевих виборів або в цілому по виборчому округу чи по окремих виборчих дільницях у разі:

- 1) якщо в ході їх проведення або під час підрахунку голосів допущено порушення цього Закону, яке вплинуло на результати місцевих виборів;
- 2) якщо кількість виборчих дільниць, на яких голосування в одномандатному окрузі було визнано недійсним, становить не менше 25 відсотків від загальної кількості виборчих дільниць, утворених на території цього округу.

2. Не можуть бути підставою для визнання недійсними виборів депутата, сільського, селищного, міського голови порушення вимог цього Закону, які мали на меті спонукати чи спонукали виборців голосувати за кандидатів, якщо вони не були обрані у відповідному окрузі.

3. Заява до територіальної виборчої комісії про визнання виборів недійсними може бути подана особою, яка балотувалася кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довіреними особами, місцевими організаціями партій (блоків), кандидати у депутати від яких були зареєстровані відповідно до цього Закону, або їх уповноваженими

- особами, а також органами прокуратури протягом десяти днів з дня опублікування територіальною виборчою комісією результатів виборів.
4. Рішення територіальної виборчої комісії про визнання виборів недійсними, про відмову у визнанні виборів недійсними або неприйняття рішення з цього питання може бути оскаржене до суду в установленому законом порядку.
5. У разі, коли відповідна виборча комісія визнала вибори по окремії або кількох виборчих дільницях недійсними, що вплинуло на результати місцевих виборів по відповідному округу, територіальна виборча комісія за пропозицією відповідної дільничної виборчої комісії призначає повторне голосування на тих виборчих дільницях, де вибори було визнано недійсними.
6. Якщо у виборчому окрузі найбільшу і водночас однакову кількість голосів набрали два або більше кандидатів у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, територіальна виборча комісія приймає рішення про проведення в окрузі повторного голосування по цих кандидатах.
7. Про прийняте рішення щодо проведення повторного голосування територіальна виборча комісія не пізніше, ніж на другий день після встановлення результатів першого туру виборів повідомляє відповідну місцеву раду та інформує виборців.
8. Повторне голосування проводиться не пізніш як у двотижневий строк після дня виборів у порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 76. Офіційне оприлюднення результатів виборів

1. Територіальна виборча комісія не пізніш як на п'ятий день з дня встановлення результатів виборів у багатомандатному окрузі та в одномандатних округах офіційно оприлюднює результати місцевих виборів депутатів у місцевих друкованих засобах масової інформації. Список обраних депутатів публікується із зазначенням в алфавітному порядку прізвища, імені, по батькові, року народження, професії, посади (заняття), місця роботи, адреси місця проживання, партійності та назви місцевої організації партії (блоку), від яких обрано депутата, та обраних голів.
2. Офіційне оприлюднення територіальною виборчою комісією результатів місцевих виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів є підставою для звільнення з роботи (посади), несумісної з депутатським мандатом, посадою сільського, селищного, міського голови, та прийняття рішення про припинення дії іншого представницького мандата особи, обраної депутатом, сільським, селищним, міським головою.

Стаття 77. Реєстрація обраних депутатів та сільських, селищних, міських голів

1. Особа, обрана депутатом, сільським, селищним, міським головою, для її реєстрації зобов'язана подати до територіальної виборчої комісії не пізніше як на двадцятий день з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів документ про її звільнення з роботи (посади), несумісної з депутатським мандатом, посадою сільського, селищного, міського голови, та (або) копію зареєстрованої заяви про припинення дії іншого представницького мандата, поданої до відповідної місцевої ради.

2. У разі звернення особи, обраної депутатом, сільським, селищним, міським головою, до територіальної виборчої комісії про наявність поважних причин, які перешкоджають виконати вимоги частини першої цієї статті, територіальна виборча комісія може прийняти рішення про визнання цих причин поважними і встановити інший строк виконання зазначених вимог або про відмову у визнанні цих причин поважними.

3. При отриманні документів, зазначених у частині першій цієї статті, територіальна виборча комісія приймає рішення про реєстрацію сільського, селищного, міського голови, депутата відповідної місцевої ради.

4. У разі невиконання без поважних причин особою, обраною депутатом у багатомандатному окрузі, у строки, зазначені у частинах першій і другій цієї статті, вимог частини першої цієї статті територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання її такою, яка відмовилася від депутатського мандата, та визнає обраним депутатом наступного за черговістю кандидата у депутати у виборчому списку відповідної місцевої організації партії (блоку).

5. У разі невиконання без поважних причин та у строки, зазначені у частинах першій і другій цієї статті, особою, обраною депутатом, сільським, селищним, міським головою, вимог частини першої цієї статті територіальна виборча комісія приймає рішення про визнання особи такою, яка відмовилася відповідно від депутатського мандата, посади сільського, селищного, міського голови, та призначає в цьому окрузі повторні вибори.

ЗАМІЩЕННЯ ДЕПУТАТІВ, ПОЗАЧЕРГОВІ, ПОВТОРНІ, ПРОМІЖНІ ТА ПЕРШІ МІСЦЕВІ ВИБОРИ

Стаття 78. Заміщення депутатів та проміжні вибори депутатів

1. У разі коли депутат, який обирався в багатомандатному окрузі, достроково припинив повноваження або його повноваження достроково припинені на підставах і в порядку, передбачених Конституцією України (254к/96-ВР) і законами України, за рішенням територіальної виборчої комісії обраним депутатом визнається наступний за черговістю кандидат у депутати у виборчому списку місцевої організації партії (блоку). Якщо черговість для отримання депутатського мандата вичерпана, депутатський мандат залишається вакантним до проведення чергових або позачергових виборів.
2. Реєстрація особи, обраної депутатом відповідно до частини першої цієї статті, та видання їй тимчасового посвідчення депутата здійснюються територіальною виборчою комісією з дотриманням порядку, передбаченого статтею 77 цього Закону.
3. Виборчі дільниці утворюються не пізніш як за 50 днів до дня проведення проміжних місцевих виборів, дільничні виборчі комісії – не пізніш як за 45 днів до дня проведення проміжних місцевих виборів в одномандатних округах, висування кандидатів у депутати та кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови розпочинається за 40 днів до дня проведення виборів, реєстрація кандидатів закінчується не пізніш як за 30 днів до дня проведення виборів.
4. Списки виборців, складені відповідно до вимог статті 31 цього Закону, передаються дільничним виборчим комісіям не пізніш як за 30 днів до дня проведення проміжних місцевих виборів, для ознайомлення виборців – подаються не пізніш як за 10 днів до дня проведення виборів.
5. У разі дострокового припинення повноважень депутата менш як за шість місяців до закінчення строку повноважень діючого складу відповідної місцевої ради вибори депутата замість того, повноваження якого були достроково припинені, за рішенням відповідної ради можуть не проводитися.

Стаття 79. Проведення повторних місцевих виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів

1. Рішення про проведення повторних місцевих виборів приймає територіальна виборча комісія не пізніш як через 30 днів після дня проведення виборів або після дня повторного голосування.

2. Повторні місцеві вибори проводяться тими ж виборчими комісіями, по тих же виборчих округах, виборчих дільницях, за тими ж списками виборців у порядку та в строки, визначені цим Законом.

3. На повторних місцевих виборах не можуть балотуватися громадяни, щодо яких було скасовано рішення про їх реєстрацію як кандидатів, а також особи, які вчинили дії, внаслідок яких місцеві вибори або повторне голосування були визнані недійсними, та в інших випадках, передбачених законом.

Стаття 80. Проведення позачергових виборів депутатів та сільського, селищного, міського голови

1. Позачергові місцеві вибори депутатів місцевих рад та сільського, селищного, міського голови призначаються Верховною Радою України в разі дострокового припинення їх повноважень відповідно до Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" (280/97-ВР).

2. Позачергові місцеві вибори відповідно депутатів місцевих рад та сільського, селищного, міського голови проводяться в порядку і строки, передбачені цим Законом для чергових виборів.

Стаття 81. Перші місцеві вибори

1. Перші місцеві вибори призначаються відповідно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міською радою.

2. Перші місцеві вибори проводяться в порядку і строки, встановлені цим Законом, з такими особливостями:

1) територіальна виборча комісія утворюється відповідно Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласною, Київською, Севастопольською міською радою в порядку, встановленому статтею 21 цього Закону;

2) територіальна виборча комісія відповідно до цього Закону утворює виборчі округи, а також виборчі дільниці, дільничні виборчі комісії у порядку та строки, передбачені цим Законом;

3) депутати місцевої ради, сільський, селищний, міський голова у разі утворення нової або поділу адміністративно-територіальної одиниці обираються на строк до обрання на чергових виборах депутатів та сільського, селищного, міського голови і сформування за результатами таких виборів відповідної ради у правомочному складі;

4) рішення про утворення нової місцевої ради та загальний склад депутатів новоутвореної місцевої ради приймає відповідно Верховна Рада Автономної

Республіки Крим, обласна, Київська або Севастопольська міська рада у чисельності, визначеній частиною четвертою статті 16 цього Закону.

3. Рішення про проведення перших місцевих виборів у районах приймає Верховна Рада України. Районні територіальні виборчі комісії у таких випадках утворюються Центральною виборчою комісією у порядку, передбаченому законом.

Розділ XII

ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ МІСЦЕВИХ ВИБОРІВ

Стаття 82. Фінансування місцевих виборів депутатів

1. Витрати на підготовку і проведення чергових, позачергових та перших місцевих виборів здійснюються виключно за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, та коштів виборчих фондів місцевих організацій партій (блоків), кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови. В усіх інших випадках, передбачених цим Законом, вибори проводяться за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів.

2. Місцева організація партії (блок), кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатних округах, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати у депутати в одномандатних округах для фінансування своєї передвиборної агітації можуть утворити виборчий фонд, що формується в порядку, встановленому цим Законом.

Стаття 83. Фінансове забезпечення підготовки і проведення виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України

1. Фінансове забезпечення підготовки і проведення виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, здійснюється територіальною виборчою комісією, яка є розпорядником цих коштів, відповідно до затвердженого нею кошторису доходів і видатків.

2. Обсяг коштів для підготовки і проведення чергових місцевих виборів передбачається окремим рядком у законі про Державний бюджет України.
3. Центральна виборча комісія затверджує середні норми витрат територіальної та дільничної виборчих комісій на підготовку і проведення місцевих виборів.
4. Територіальна виборча комісія в десятиденний строк з дня її сформування відповідно до середніх норм витрат територіальної виборчої комісії складає єдиний кошторис доходів і витрат на підготовку і проведення виборів з урахуванням витрат дільничних виборчих комісій.
5. Територіальна виборча комісія розподіляє кошти між дільничними виборчими комісіями на підготовку і проведення місцевих виборів відповідно до середніх норм витрат, затверджених Центральною виборчою комісією.
6. Фінансування виборчих комісій здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Кошти на підготовку і проведення місцевих виборів, передбачені Державним бюджетом України, перераховуються територіальній виборчій комісії у триденний строк з дня оголошення про початок виборчого процесу.
7. Територіальна виборча комісія зобов'язана не пізніше як у тижневий строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів повернути не використані нею на підготовку і проведення виборів кошти Державного бюджету України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.
8. Територіальна виборча комісія в десятиденний строк з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів складає та подає до відповідної місцевої ради фінансовий звіт про надходження та використання коштів за рахунок відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України на підготовку і проведення місцевих виборів.
9. Контроль за правильним та цільовим використанням коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення місцевих виборів, здійснюється місцевими радами, відповідними органами Міністерства фінансів України та Рахунковою палатою.
10. Відшкодування кредиторської заборгованості територіальних виборчих комісій після закінчення строку їх повноважень за умов незавершеного фінансування місцевих виборів у межах коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України на

підготовку і проведення місцевих виборів, здійснюється Кабінетом Міністрів України до закінчення фінансового року.

Стаття 84. Виборчий фонд місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі

1. Місцева організація партії (блоку), кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидат у депутати в одномандатному окрузі можуть відкрити рахунок виборчого фонду не пізніше ніж за 30 днів до дня проведення місцевих виборів. Підставою для відкриття рахунку виборчого фонду є копія рішення територіальної виборчої комісії про реєстрацію кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії (блоку), кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови.

2. Порядок відкриття і закриття рахунку виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови (далі – виборчого фонду) встановлюється Національним банком України за погодженням із Центральною виборчою комісією не пізніш як за 100 днів до дня проведення місцевих виборів.

3. Рахунок виборчого фонду відкривається в установі банку України, яка визначається територіальною виборчою комісією, за місцезнаходженням відповідної виборчої комісії. Місцева організація партії (блок), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови мають право відкрити лише один рахунок і тільки в національній валюті.

4. Витрачання коштів з рахунку виборчого фонду здійснюється у безготівковій формі.

5. Послуги установи банку, пов'язані з відкриттям і закриттям рахунку виборчого фонду, надаються безоплатно. Установа банку за користування коштами, що знаходяться на рахунку виборчого фонду, відсотки не нараховує і не сплачує.

6. Установа банку не пізніше наступного робочого дня після дня відкриття рахунку виборчого фонду повідомляє територіальну виборчу комісію про відкриття рахунку та його реквізити.

7. Інформація про відкриття рахунку виборчого фонду та його реквізити може оприлюднюватися у друкованих засобах масової інформації за рахунок коштів виборчого фонду.

8. Витрачання коштів з рахунку виборчого фонду припиняється за день до дня проведення місцевих виборів. До цього терміну рахунок не може бути закритий, а витрачання коштів з нього припинено чи обмежено інакше як за рішенням суду.

9. Рахунок виборчого фонду закривається установою банку на шістнадцятий календарний день після дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів.

Стаття 85. Розпорядники виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови

1. Місцева організація партії (блок), кандидати у депутати, кандидати на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидати у депутати в одномандатних округах відповідно з числа своїх уповноважених та довірених осіб визначають розпорядників виборчого фонду, які разом з керівником місцевої організації партії (блоку), кандидатом у депутати, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови несуть відповідальність за використання коштів виборчого фонду згідно із законами України. Розпорядниками виборчого фонду місцевої організації партії (блоку) за рішенням керівних органів місцевої організації партії (блоку) можуть бути дві уповноважені особи, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови – одна його довірена особа.

2. Розпорядники коштів виборчого фонду зобов'язані вести облік надходження та використання коштів виборчого фонду.

3. Установа банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду, надає розпоряднику виборчого фонду потижнево або за його зверненням відомості про розміри та джерела внесків, що надійшли на рахунок виборчого фонду.

4. Розпорядники виборчого фонду зобов'язані не пізніше як на п'ятий день після дня місцевих виборів подати до відповідної виборчої комісії фінансовий звіт за формою, встановленою Центральною виборчою комісією не пізніше ніж за 85 днів до дня проведення місцевих виборів.

Стаття 86. Формування виборчого фонду та здійснення контролю за надходженням, обліком та використанням його коштів

1. Виборчий фонд місцевої організації партії (блоку) формується за рахунок коштів місцевих організацій партії (блоку), а також добровільних внесків фізичних осіб, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, кандидата у депутати в одномандатному окрузі формуються за рахунок їх власних коштів та добровільних внесків фізичних осіб, а кандидата у депутати в одномандатному окрузі, висунутого місцевою організацією партії (блоку), – також і за рахунок коштів цих організацій.

2. Гранична сума витрат виборчого фонду місцевої організації партії (блоку) не може перевищувати:

- 1) для територіальних громад з чисельністю до 20 тисяч виборців – 20 тисяч гривень;
- 2) для територіальних громад, районів, районів у містах з чисельністю до 50 тисяч виборців – 50 тисяч гривень;
- 3) для територіальних громад, районів, районів у містах з чисельністю до 100 тисяч виборців – 100 тисяч гривень;
- 4) для територіальних громад, районів, районів у містах, областей з чисельністю до 500 тисяч виборців – 250 тисяч гривень;
- 5) для територіальних громад, районів, областей з чисельністю до 1 мільйона виборців – 500 тисяч гривень;
- 6) для територіальних громад, областей з чисельністю понад 1 мільйон виборців, Автономної Республіки Крим – 1 мільйон гривень;

3. Гранична сума витрат виборчого фонду кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови не може перевищувати половини суми, визначеної частиною другою цієї статті для відповідної територіальної громади.

4. Гранична сума витрат виборчого фонду кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі не може перевищувати 50 розмірів мінімальних заробітних плат.

5. Добровільні внески однієї фізичної особи до виборчого фонду не можуть перевищувати трьох розмірів мінімальних заробітних плат.

6. Забороняється робити добровільні внески до виборчого фонду:

- 1) іноземцям та особам без громадянства;
- 2) анонімним жертводавцям (без зазначення в платіжному документі відомостей, передбачених у частині другій статті 3 цього Закону).

7. Добровільний внесок громадянина України до виборчого фонду приймається установою банку або відділенням зв'язку за умови подання громадянином документа, передбаченого частиною другою статті 3 цього Закону. У платіжному документі при цьому обов'язково зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та адреса місця проживання громадянина.

8. Добровільний внесок перераховується установою банку або переказується відділенням зв'язку на рахунок виборчого фонду не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відповідного платіжного документа. Загальний

строк безготівкового перерахування внеску на рахунок виборчого фонду не повинен перевищувати одного банківського дня.

9. Розпорядники виборчого фонду мають право відмовитися від внеску фізичної особи, про що вони подають відповідні заяви та платіжні документи до установи банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду. Цей внесок повертається фізичній особі за рахунок її добровільного внеску, а в разі неможливості такого повернення зараховується до відповідного місцевого бюджету.

10. У разі надходження добровільного внеску від фізичної особи, який перевищує розмір, встановлений частиною третьою цієї статті, сума, що перевищує встановлений розмір внеску, на підставі відповідної заяви та платіжного документа, поданих розпорядником виборчого фонду, повертається фізичній особі установою банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду, за рахунок цих коштів, а в разі неможливості такого повернення зараховується до відповідного місцевого бюджету.

11. Розпорядник виборчого фонду зобов'язаний відмовитися від внеску фізичної особи, яка відповідно до цього Закону не має права робити такого внеску. На підставі заяви розпорядника виборчого фонду про відмову від внеску з цієї причини установа банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду, перераховує такий внесок до відповідного місцевого бюджету за рахунок коштів цього внеску.

12. Вибірковий контроль за надходженням, обліком і використанням коштів виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією та установою банку, в якій відкрито рахунок виборчого фонду.

13. Кошти виборчого фонду, не використані місцевою організацією партії (блоком), на підставі рішення вищого статутного органу місцевої організації партії, керівного органу місцевих організацій партій, що входять до блоку, прийнятого у семиденний строк після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів, перераховуються розпорядником виборчого фонду на поточний банківський рахунок місцевої організації партії (блоку), місцевих організацій партій, що входять до виборчого блоку, у семиденний строк з дня прийняття відповідного рішення вищого статутного органу місцевої організації партії, керівного органу виборчого блоку. У разі неприйняття у зазначений строк такого рішення невикористані кошти виборчого фонду перераховуються установою банку у безспірному порядку до відповідного

місцевого бюджету на п'ятнадцятий день з дня офіційного оприлюднення територіальною виборчою комісією результатів місцевих виборів.

14. У разі скасування рішення про реєстрацію кандидатів або визнання виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів недійсними залишки коштів їх виборчих фондів за рішенням територіальної виборчої комісії перераховуються до відповідного місцевого бюджету.

15. Внески, що надійшли до виборчого фонду після дня місцевих виборів, повертаються установою банку відповідній фізичній особі за її рахунок, а в разі неможливості такого повернення перераховуються до відповідного місцевого бюджету.

16. Фінансові звіти про надходження та використання коштів виборчого фонду місцевої організації партії (блоку), кандидата у депутати, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, оприлюднюються територіальною виборчою комісією у місцевих друкованих засобах масової інформації у п'ятиденний строк з дня їх надходження до виборчої комісії.

Стаття 87. Матеріально-технічне забезпечення підготовки і проведення виборів депутатів та сільських, селищних, міських голів

1. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані сприяти виборчим комісіям у реалізації їх повноважень: надавати їм необхідні приміщення; забезпечувати їх охорону, а також охорону виборчих бюлетенів та іншої виборчої документації; надавати згідно із встановленими територіальною виборчою комісією нормами та переліком транспортні засоби і засоби зв'язку, обладнання, інвентар, оргтехніку, що підлягають поверненню після припинення повноважень виборчих комісій. Порядок оплати або відшкодування зазначених послуг встановлюється Кабінетом Міністрів України.

2. Закупівля товарів, оплата робіт, послуг для підготовки і проведення чергових і позачергових місцевих виборів здійснюється виборчими комісіями за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету, отриманих як цільова субвенція з Державного бюджету України, а проміжних місцевих виборів – за рахунок коштів місцевих бюджетів, відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України.

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 88. Відповідальність за порушення законодавства України про вибори депутатів та сільських, селищних, міських голів

1. Особа притягується до кримінальної, адміністративної або іншої відповідальності в порядку, встановленому законом, якщо:
 - 1) перешкоджає шляхом насильства, обману, погроз, підкупу чи іншим способом вільному здійсненню громадянином України права обирати і бути обраним;
 - 2) використовує своє посадове або службове становище з метою бути обраним депутатом, сільським, селищним, міським головою;
 - 3) вчасно не склала списки виборців чи не уточнила відомості, що повинні містити ці списки;
 - 4) порушує право громадянина на ознайомлення із списком виборців;
 - 5) поширює явно неправдиві відомості про кандидатів у депутати, про кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови або здійснює інші дії, що принижують честь і гідність кандидатів у депутати, кандидатів на посаду сільського, селищного, міського голови;
 - 6) перешкоджає вести передвиборну агітацію чи порушує встановлені правила ведення передвиборної агітації;
 - 7) порушує встановлений цим Законом порядок фінансування виборчого процесу;
 - 8) перешкоджає або втручається в роботу виборчих комісій або в діяльність членів виборчих комісій, пов'язану з виконанням ними своїх повноважень;
 - 9) перешкоджає голосуванню на виборчих дільницях;
 - 10) порушує таємницю голосування;
 - 11) примушує виборців голосувати всупереч їх волевиявленню;
 - 12) порушує вимоги цього Закону під час видачі виборчих бюлетенів: видає громадянам виборчі бюлетені з метою надання їм можливості проголосувати за інших осіб чи проголосувати більше ніж один раз в ході голосування, видає виборчі бюлетені громадянам, які не включені до списку виборців на виборчій дільниці, або видає громадянам заповнені виборчі бюлетені;
 - 13) передає іншим особам незаповнені виборчі бюлетені, крім випадків, передбачених цим Законом;
 - 14) вчинила підлог виборчих документів, приписку, склала і видала явно неправдиві документи, здійснила явно неправильний підрахунок голосів виборців або неправильно встановила результати виборів.
2. Законами України може бути встановлено відповідальність і за інші порушення законодавства України про місцеві вибори.

Стаття 89. Зберігання виборчої та іншої документації і матеріальних цінностей

1. Територіальна виборча комісія після офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів передає виборчу та іншу документацію до відповідної місцевої державної архівної установи.
2. Перелік виборчої та іншої документації, що підлягає зберіганню в місцевих державних архівних установах, та порядок її передачі до цих установ визначаються територіальною виборчою комісією за погодженням із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади, що здійснює управління архівною справою.
3. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування після припинення повноважень дільничних і територіальних виборчих комісій зобов'язані забезпечити збереження виборчих скриньок, кабін для голосування, печаток, штампів цих комісій, методичної літератури, що їм надавалися на період виборчого процесу.
4. Протоколи дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях, про підсумки голосування у виборчих округах та про результати місцевих виборів, виборчі бюлетені, контрольні талони виборчих бюлетенів, списки виборців, акти, заяви, скарги про порушення вимог цього Закону при проведенні голосування і підрахунку голосів виборців, інші протоколи та рішення виборчих комісій зберігаються у місцевих державних архівних установах протягом одного року з дня офіційного оприлюднення результатів місцевих виборів, після чого знищуються в установленому порядку.
5. Місцеві державні архівні установи забезпечують доступ до виборчої документації по місцевих виборах у порядку, встановленому законодавством України.

Розділ XIV

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності з 1 жовтня 2005 року.
2. Визнати такими, що втратили чинність з 1 жовтня 2005 року:

- Закон України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" (14/98-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 3-4, ст. 15; 1999 р., № 15, ст. 85; 2002 р., № 24, ст. 165);
- Закон України "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим" (118/98-ВР) (Відомості Верховної Ради України, 1998 р., № 6-7, ст. 24, № 8, ст. 29; 2001 р., № 9, ст. 38; 2002 р., № 17, ст. 123; 2003 р., № 27, ст. 209).
3. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом закони та інші нормативно-правові акти застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.
4. На період дії Закону України "Про державно-правовий експеримент розвитку місцевого самоврядування в місті Ірпені, селищах Буча, Ворзель, Гостомель, Коцюбинське Київської області" (2352-14) вибори депутатів Ірпінської міської ради та Ірпінського міського голови проводяться з урахуванням особливостей, встановлених статтею 12 зазначеного Закону.
5. До набрання чинності Адміністративним процесуальним кодексом України скарги розглядаються за нормами чинного Цивільного процесуального кодексу України (1501-06, 1502-06, 1503-06, 1504-06, 1505-06) з урахуванням особливостей, визначених цим Законом.
6. Територіальні виборчі комісії, утворені для проведення місцевих виборів до набрання чинності цим Законом, здійснюють свої повноваження до сформування нового складу комісії.
7. Кабінету Міністрів України у двомісячний строк після опублікування цього Закону:
- підготувати та подати до Верховної Ради України пропозиції щодо приведення законів України у відповідність із цим Законом;
 - привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;
 - забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Законом;
 - забезпечити перегляд і скасування міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

м. Київ, 6 квітня 2004 року
№ 1667-IV

Навчальне видання

*Оксана Дмитрівна Лазор
Олег Ярославович Лазор*

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ.
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**
Навчальний посібник

Комп'ютерний набір *Тарас Лазор*
Редагування та верстка *Ірина Букресва*
Відповідальний за випуск *Олена Рожнова*

Підписано до друку 20.08.2004 р. Формат 60x 84/16
Папір офсетний №1. Друк офсетний.
Ум. др. арк. 29.72 Обл. вид. арк.33.15. Тираж 1500.
Зам. № 351.

Видавництво "Дакор"
04214, м. Київ, вул. Героїв Дніпра, 69
Тел/факс: (044) 412-15-79
Web: www.dakor.com.ua
Email: admin@dakor.com.ua
Свідоцтво серія ДК № 215 від 10.10.2000 р.
АТ «Миронівська друкарня».